PRAKTIKA

TES EN ATHENAIS

ARCHAIOLOGIKES ETAIREIAS

TOU ETOUS 1930

(Archaeological Society)
Athens

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ

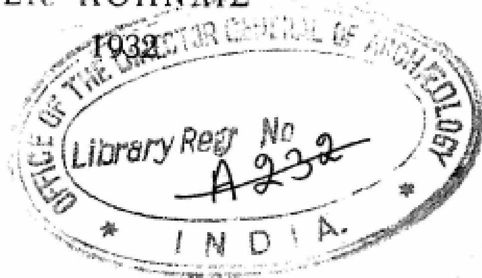
1930

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1932

ΤΥΠΟΡΑΦΕΙΑ ΙΩ. ΚΑΡΑΝΑΣΟΥ – ΑΘΗΝΑΙ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΟΘΩΝ
ΤΟ ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ
Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΦΙΛΑΡΧΑΙΩΝ
Η ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩι ΕΛΛ. ΚΟΙΝΟΤΗΣ
Ο ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ
Ο ΔΗΜΟΣ ΠΕΙΡΑΙΕΩΝ
Ο ΔΗΜΟΣ ΕΡΜΟΥΠΟΛΙΤΩΝ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΩΝΙΔΗΣ
DUC DE LUYNES
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΕΝΑΡΔΑΚΗΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΑΡΣΑΚΗΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΤΟΥΡΝΑΡΗΣ
ΣΙΜΩΝ Γ. ΣΙΝΑΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΡΩΜΑΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΗΠΕΤΡΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΡ. ΣΟΥΤΣΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΥΓΓΡΟΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΠΑΤΡΩΝ
ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
HILARION ROUX
ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗΣ
ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗΣ
HEINRICH SCHLIEMANN
ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ ΒΑΛΛΙΕΡΗΣ
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΧΙΛΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΗΦΑΙΣΤΙΔΗΣ
ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ
ΣΟΛΩΝ ΧΡΗΣΤΑΚΗ ΖΩΓΡΑΦΟΣ
ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ Ι. ΠΡΩΙΟΣ
ΟΘΩΝ Α. ΚΟΝΤΟΣΤΑΥΛΟΣ
ΠΑΥΛΟΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΒΕΝΙΑΜΙΝ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ
ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΑΡΙΦΗΣ
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΤΣΙΒΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ
GEORGES CLÉMENCEAU
A. E. H. GOEKOOP
ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΔΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΕΤΙΑΝ 1930 – 1932

Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Π. ΠΑΠΠΟΥΛΙΑΣ

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

ΟΙ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΒΕΛΤΣΟΣ
ΜΙΧΑΗΛ ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ
ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΒΟΡΕΑΣ
ΙΑΚΩΒΟΣ ΧΑΡ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΣΤΡΙΩΤΗΣ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ
ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΟΥΓΕΑΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ
ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΠΑΛΑΝΟΣ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΟΥ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ Χ. ΧΑΤΖΗΣ

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΚΑΙ Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΕΠΙΤΙΜΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

Ἡ Α. Μ. **ὁ Βασιλεὺς τῆς Ρουμανίας Κάρολος.**
Ἡ Α. Β. Υ. **ὁ πρίγκιψ Διάδοχος τῆς Σουηδίας Γουσταῦος Ἀδόλφος**
Ἐλευθέριος Κ. Βενιζέλος Ἀθῆναι.
James Gordon Bennett. — New York
Erich Bethe.—Leipzig. Davidstrasse 1.
Robert de Billy. — Γαλλία
E. W. von Bissing. — Oberaudorf a. Inn (Bayern).
Carl. William Blegen. - Cincinnati, Ἡ. Π. Ἀμερικῆς. - Ἀθῆναι Πλουτάρχου 9
G. Bonni. — Roma. Via Genova 30
Max. Bonnet. — Montpellier. Villa aux Roses (Pierre Rouge)
R. C. Bosanquet. — Liverpool. Bedford Street 40.
Alfred Brueckner. Berlin. Friedenau. Rubensstr. 40
Eberhard Bruck. —Frankfurt Niedenau 49 II.
Ernst Buschor.—München. Universität.
Edward Capps. — Princeton. University Ἡ. Π. Ἀμερικῆς
Rhys Carpenter.—Ἀθῆναι.—Ἀμερικανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολή.
J. Chamonard. — Paris 3, square du Croisic XVe.
Ἰωσὴφ Χατζιδάκης. Ἡράκλειον (Κρήτης) — Μῆλος.
Paul Collinet. —Faculté de Droit de Paris.
Giuseppe Ang Colini. — Roma. Via Farini 17, int. 7.
Ludwig Curtius. — Ρώμη. Via Sardegna 79.
Ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων κ. Δαμιανός.
R. M. Dawkins. — Plas Dulas, Llandulas N Wales.
Prince Demidoff. — Ἀθῆναι. Λεωφόρος Κηφισσίας 55.
Charles Diehl —Paris, aven. Wagram 75.
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ζακύνθου κ. Διονύσιος.
Wilhelm Dörpfeld. — Berlin. Lichterfelde 1. Hortensien Str. 64.
Βίκτωρ Δούσμανης. — Ὁδὸς Μενάνδρου 35.
Hans Dragendorff. — Freiburg i. Br. Universität.
Engelbert Drerup. — Nijmegen. Holland. Universität.
Fr. von Duhn.—Heidelberg. Neuenheim. Werrgasse 7.(† Φεβρουάρ. 1930).
Félix Durrbach. — Toulouse. Rue du Japon 40.
Sam Eitrem.—Oslo—Νορβηγία. Πανεπιστήμιον.
Adolf Erman. — Berlin. Dahlem, Peter Lenéstrasse 72.
Sir Arthur Evans. — Youlbury Berks, near Oxford.

Ernst Fabricius.—Freidurg i. Br. Göthestrasse 44.
Giannino Ferrari.—Padova. Università.
Roy Flickinger.—Jowa City. University. Ἡν. Π. Ἀμερικῆς.
Ernest Gardner.—Tadworth (Surrey) Farm Corner.
Percy Gardner.—Oxford. Canterbury Road 12.
Ὁ Παναγ. Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης κ. Γεννάδιος.
Ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης Ἀντιοχείας κ. Γρηγόριος.
Gherardo Ghirardini.—Bologna. Via dell' Indipendenza 54
Earl Granville.—Ἀγγλία.
Angelo de Gubernatis.—Roma. Universitá.
Frederico Halbherr.—Roma. Via Atenula 21. († 1930).
Rudolf Heberdey.—Craz. Mandell Strasse 26.
Edouard Herriot.—Lyon—Mairie de Lyon.
Paul Hermann.—Dresden. Stephanienstrasse 13.
B. Hodge Hill.—Ἀθῆναι, ὁδὸς Πλουτάρχου 9.
Fr. Hiller von Gaertringen.—Berlin. Westend, Ebereschen Allee 11.
Otto Hirschfeld.—Berlin. Charlottenburg Mommseastrasse 6. (†1930).
Maurice Holleaux.—Paris. Quai Malaquais 19.
Andrè Joubin.—Paris.
Walter Judeich.—Jena. Universität,
Ceorg Karo.—Ἀθῆναι. Φειδίου 1.
Paul Koschaker.—Leipzig. Universität.
Sir Frederic Ceorge Kenyon.—London. British Museum.
Otto Kern.—Halle a. S. Friedenstr. 23.
Johannes Kirchner.—Berlin. Friedenau, Sponholzstr. 24.
Ὁ Σ. Μητροπολίτης Σάρδεων κ. Κλεόβουλος. Κων]πολις.
Hubert Knackfuss.—München. Adelheidstr. 10.
Παῦλος Κουντουριώτης.—Ἀθῆναι, ὁδὸς Ἡρώδου Ἀττικοῦ.
Philippe Legrand.—Lyon. 60 Avenue de Noailles.
Emmanuel Loewy.—Wien. Untere Donaustr. 29.
G. A. Macmillan.—London. St. Martin's Steet.
Lucien Magne.—Paris. Rue de l'Oratoire du Louvre 6.
Rev. J. P. Mahaffy.—Dublin (Ireland). Provost of Trinity College.
E. Martini.—Prag. Deutsche. Universität.
Orazio Marucchi.—Roma. Santa Maria in Via 7 A.
G. Mendel.—Paris. Rue de l' Observatoire 8.
Ed. Meyer.—Berlin. Lichterfelde W. Mommsenstr. 7/8. († Αὔγ. 1930).
William Miller.—Ἀθῆναι, ὁδὸς Βησσαρίωνος.
Cabriel Millet.—Paris. XIVe. 34 Rue Hallé.

John Myres. — Oxford.
Charles Nizet. —Paris. 7 Avenue de Bréteuil.
FerdinandNoack. —Berlin W 10. Tiergartenst 18E.
Théodore Ouspensky. — Leningrad. Rue Wassilios 7/2.
Biagio Pace—Roma, Camera dei Deputati.
Ettore Pais. — Roma. Via dei Ripetta 102.
R. Paribeni. — Roma Via dei Prefetti 22.
Paul Perdrizet. — Strasbourg. Université.
Luigi A. Pernier. — Firenze. Università.
Alex. Persson. —Uppsala. Πανεπιστήμιον.
Giulio de Petra. — Napoli—Pallonete. Via S. Chiara 32.
Ernst Pfuhl. — Basel. Schönbeinstrasse 42.
Alfred Philippson. — Bonn. Königstrasse 1.
Charles Picard. — Paris, XIVe. Boul. Arago 97.
Νικόλαος Πολίτης. — Παρίσιοι.
Edmond Pottier. — Paris. 72 Rue de la Tour.
Camillo Praschniker.—Wien. Universität.
A. von Premerstein. — Marburg. Universität.
Karl Purgold. —Gotha. Reinhardtsbrunnenstr 43.
G. Radet. — Bordeaux. 9bis Rue de Cheverus.
Sir W. M. Ramsay. — 41, Braid Avenue, Edimburgh.
Pember W. Reeves. —London.
Salomon Reinach. Boulogne-sur-Seine. Avenue Victor Hugo 16.
E. Reisch. — Wien XVIII. Karl Ludwigstrasse 28.
La Comtesse L. de Riencourt.—Ἀθῆναι. Λεωφόρος Ἀμαλίας 34.
C. Ricci — Roma. Piazza Venezia 11.
Giulio Rizzo — Roma. Universitá.
David Moore Robinson.—Baltimore. Ἡ. Π. Ἀμερικῆς.
Gerhart Rodenwaldt. — Berlin Lichterfelde - West, Holbein Str 53.
Al Rostowitz - bey. — Le Caire.
Pierre Roussel. — Γαλλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολή. Ἀθῆναι.
Antonio Salinas. — Palermo. Via Emerico Amari 130.
Gaetano de Sanctis. — Roma. Università.
Rev. A H. Sayce. — Edimburgh 8, Chalmers Cresent.
Hans Schrader. — Frankfurt a. Main, Schumannstr. 49.
Alessandro Della Seta. — Ἰταλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολή. Ἀθῆναι.
Sir Cecil Smith. London.
Antonio Sogliano. — Napoli. Via Carlo Altobelli 25.
Vittorio Spinazzola. — Napoli. Museo San Martino.

Mrs E. Arthur Strong.—Roma 22. Via Balbo 35.
Josef Strzygowski. — Wien.
Hidenaka Tanaka.—Κυότον Ἰαπωνίας. Πανεπιστήμιον.
Hermann Thiersch.—Göttingen. Friedländerweg 39.
Ὁ Σεβασμ. πρώην Μητροπολίτης Ἀθηνῶν κ. Θεόκλητος.
Albert Trapman.
Percy Ure. — Reading. University. Ἀγγλία.
A. I. B. Wace. — London. Victoria and Albert Museum.
Otto Walter.—Oesterr. Archäolog. Institut. Athen.
Carl Watzinger. — Tübingen. Lenaustr. 6.
Th. Wiegand. — Berlin. Dahlem. Peter Lennèstr. 30.
Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff,Excellenz. — Westend bei Berlin. Eichen—Allee 12.
Wilhelm Wilberg. — Wien. Mozartgasse 4.
Ulrich Wilcken. — Berlin. Westend. Leistikow Str. 2.
Adolbh Wilhelm. — Wien IX. Schlickgasse 5.
A. Willems. — Bruxelles. Université.
Franz Winter.—Wien Universität. († Φεβρουάριον 1930).
Paul Wolters. — München NW 2. Elvira Str. 4/or.
Arthur Woodward.— Λονδῖνον.

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

ΣΗΜ.—Οἱ δι' ἀστερίσκου σημειούμενοι ἑταῖροι εἶναι ἰσόβιοι.

Αὔξ. Ἀριθμός	Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον τῶν ἑταίρων	Αὔξ. Ἀριθμός	Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον τῶν ἑταίρων
1	Ἀβραμέας Εὐστράτιος	38	Δέφνερ Μιχαὴλ
2	Ἀγγελόπουλος Γεώργιος	39	* Δηλιγιάννης Ἐπαμεινώνδας
3	*Ἀγγελόπουλος Ἠλίας	40	Δημητριάδης Δημήτριος
4	Ἀγγελόπουλος Θεόδωρος	41	* Δημητριάδης Χρῖστος
5	Ἀδαμαντίου Ἀδαμάντιος	42	Διαμαντόπουλος Διονύσιος
6	Ἀθανασάκης Ἰωάννης	43	Διαμαντόπουλος Ἀνδρέας
7	* Αἰγινήτης Βασίλειος	44	* Doerpfeld Wilhelm
8	Ἀλεξάκης Χαρίλαος	45	Δόσιος Κωνσταντῖνος
9	Ἀλιβιζᾶτος Ἀμίλκας	46	Δουκάκη Εὐανθία
10	Ἀναγνωστόπουλος Γεώργιος	47	Δραγάτσης Ἀθανάσιος Ἰ.
11	Ἀναγνωστόπουλος Ἰωάννης	48	* Δραγάτσης Ἰάκωβος Χ.
12	Ἀναστασιάδης Ἀναστάσιος	49	Δραγούμης Φίλιππος Στεφ.
13	Ἀξελὸς Ἰωάννης	50	Δρόσος Ἰωάννης Ἀντ.
14	*Ἀποστολάκη Ἄννα	51	Δυοβουνιώτης Γεώργιος
15	Ἀποστολάκης Δημήτριος	52	Δυοβουνιώτης Κωνσταντῖνος
16	Ἀρβανιτόπουλος Ἀπόστολος	53	Ἐμπεδοκλῆς Γρηγόριος
17	Βαλάσης Θωμᾶς	54	*Ἐμπειρῖκος Μιχαὴλ
18	Βέλτσος Γεώργιος Νικ.	55	*Ἐξαρχόπουλος Νικόλαος
19	Βερναρδάκης Κωνσταντῖνος	56	Ἔξαρχος Νικόλαος
20	* Βιζουκίδης Περικλῆς	57	Εὐαγγελίδης Δημήτριος
21	* Βολονάκης Μιχαὴλ	58	* Εὐαγγελίδης Μαργαρίτης
22	* Βορέας Θεόφιλος	59	Εὐαγγελίδης Τρύφων
23	* Βότσης Νικόλαος	60	* Εὐταξίας Ἀθανάσιος
24	Βουγιούκας Γεώργιος	61	* Ζαΐμης Ἀλέξανδρος
25	Γαλανὸς Σπυρίδων	62	* Ζέγγελης Κωνσταντῖνος
26	* Γαρδίκας Γεώργιος	63	* Ζηλήμων Ἀντώνιος
27	Γεδεὼν Μανουὴλ	64	* Ζυγομαλᾶς Ἀντώνιος †
28	* Γεννάδιος Ἰωάννης	65	Ζωγράφος Γεώργιος
29	Γερογιάννης Κωνσταντῖνος	66	Ζωγράφος Κωνσταντῖνος
30	Γεωργόπουλος Μελέτιος	67	Ἠλιόπουλος Βασίλειος
31	Γιαννόπουλος Δημήτριος	68	Ἠλιόπουλος Παναγιώτης
32	Γκίζης Βάρθολομαῖος	69	*Ἠλιόπουλος Χρῖστος
33	Γούδας Μιχαὴλ	70	Ἠλιοῦ Ἀλεξάνδρα
34	Γουδῆς Δημήτριος	71	Θεοδότου Σόλων
35	Γούσιος Κωνσταντῖνος	72	* Θεοδωράκης Στυλιανὸς
36	Δέγλερης Ἀλέξανδρος	73	* Θεοδωράκης Γεώργιος
37	* Δεμερτζῆς Ἀλέξανδρος	74	Θεόκλητος Καλαβρύτων †

Αὔξ. Ἀριθμὸς	Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον τῶν ἑταίρων
75	Ἰγγλέσης Σωτήριος Π.
76	Ἰωαννίδης Ἰωάννης Λ.
77	* Καβαλλιεράτος Ἄννιος Μιλτ.
78	* Καζάζης Νεοκλῆς
79	Καλαποθάκης Δημήτριος
80	Καλιτσουνάκης Δημήτριος
81	Καλιτσουνάκης Ἰωάννης
82	Καλογερόπουλος Διονύσιος
83	Καλογερόπουλος Παναγιώτης
84	Καμπάνης Νικόλαος
85	Κανελλόπουλος Παναγιώτης
86	Καντᾶς Ἠλίας
87	Καντιάνης Νικόλαος
88	Καπερώνης Νικόλαος
89	* Καπετανάκης Νικόλαος †
90	Καπρουλᾶς Γεώργιος
91	Καραγιαννόπουλος Γεώργιος
92	Καραθανάσης Δημήτριος
93	Καράκαλος Νικόλαος
94	Καρανδρέας Ἀπόστολος
95	Καραχάλιος Θεμιστοκλῆς
96	* Καρκούλιας Ἡρακλῆς
97	* Καρολίδης Παῦλος †
98	Καρόλου Νικόλαος
99	Καροῦζος Χρῖστος
100	Κασσαβέτης Ἀλέξανδρος
101	* Καστόρχης Δημήτριος
102	* Καστριώτης Παναγιώτης †
103	Κάτσανος Νικόλαος
104	* Καυταντζόγλου Ἰωάννης †
105	Καψάλης Ἰωάννης
106	* Κεραμόπουλος Ἀντώνιος
107	* Κλοντηρόπουλος Γεώργιος
108	Κοκόλης Σπυρίδων
109	Κολλιαβᾶς Γεώργιος
110	Κολλινιάτης Ἠλίας
111	Κολλινιάτης Σπυρίδων
112	Κολοκοτσᾶς Εὐάγγελος
113	Κουγέας Σωκράτης
114	Κουκουλὲς Φαίδων
115	* Κουμανούδης Πέτρος
116	* Κουρουνιώτης Κωνσταντῖνος
117	Κρανιώτης Ἰωάννης
118	Κρητικὸς Εὐάγγελος
119	Κριεζῆς Ἀλέξανδρος
120	Κριεζῆς Ἀνδρέας
121	* Κριεζῆς Ἀντώνιος
122	Κριεζῆς Ἐμμανουήλ
123	Κριμπᾶς Ἀθανάσιος
124	Κριμπᾶς Βασίλειος
125	Κτενᾶς Κωνσταντῖνος
126	Κυπαρίσσης Νικόλαος
127	* Κύρης Μιχαὴλ
128	Κυριαζῆς Σπυρίδων
129	* Κυριακὸς Ἰωάννης
130	Κωτάκης Λεωνίδας
131	Λαμπάκης Βασίλειος
132	* Λεονάρδος Βασίλειος †
133	* Λιβαδᾶς Μιχαὴλ
134	Λιβαδᾶς Νικόλαος
135	Λιβιεράτος Σπυρίδων
136	Λιμπερόπουλος Παναγιώτης
137	Λογοθέτης Κωνσταντῖνος
138	Μαγιάσης Σωτήριος
139	Μακκᾶ Ξανθίππη Π.
140	* Μακκᾶς Δημήτριος
141	* Μακκᾶς Νικόλαος
142	Μακρῆς Γεράσιμος
143	Μαλτέζος Κωνσταντῖνος
144	* Μαντζούφας Ἀνδρέας
145	Μαντούδης Μιχαὴλ
146	* Μανωλίδης Σωκράτης
147	Μαργαρίτης Σπυρίδων
148	Μαριδάκης Γεώργιος
149	Μαρινᾶτος Σπυρίδων
150	Μαρκόπουλος Βασίλειος
151	Μαυρούλιας Ἰωάννης
152	Μενάρδος Σῖμος
153	* Μερκούρης Σπυρίδων
154	Μέρμηγκας Κωνσταντῖνος
155	* Μεσολωρᾶς Ἰωάννης
156	Μεσολωρᾶς Παναγιώτης

Αὔξ. Ἀριθμὸς	Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον τῶν ἑταίρων	Αὔξ. Ἀριθμὸς	Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον τῶν ἑταίρων
157	Μηλιάδης Ἰωάννης	198	Παπαηλιοῦ Χαράλαμπος
158	* Μητσόπουλος Χρῖστος	199	Παπαθανασίου Παναγιώτης
159	Μιχαηλίδης Μιχαὴλ	200	Παπαϊωάννου Γεώργιος
160	* Μούσης Ἰωάννης	201	* Παπαϊωάννου Κωνσταντῖνος
161	Μουτσόπουλος Δημήτριος †	202	Παπαϊωάννου Πάνος
162	Μουτσόπουλος Φώτιος	203	Παπαμιχαὴλ Γρηγόριος
163	Μπαβαβέας Ἀθανάσιος	204	* Παπαναστασίου Ἀλέξανδρος
164	Μπαλᾶνος Νικόλαος	205	Παπαναστασίου Σπυρίδων
165	* Μπὰρτ Γουλιέλμος	206	Παπανδρέου Γεώργιος
166	Μπαχαρίας Στυλιανὸς	207	Παπανδρέου Παναγιώτης
167	* Μπενάκης Ἀντώνιος	208	Παπαντωνίου Ἀπόστολος
168	Μπένσης Βλαδίμηρος	209	Παπαντωνόπουλος Νικόλαος
169	Μπέρτος Νικόλαος	210	Παπασπυρίδου Σέμνη
170	Μπουρνιᾶς Ἀντώνιος	211	* Παπαστράτος Ἐπαμεινώνδας
171	* Μυστακίδης Βασίλειος	212	* Παπαστράτος Ἰωάννης
172	* Νεγροπόντης Μιλτιάδης	213	* Παπαστράτος Σωτήριος
173	* Νικολαΐδης Ἰωάννης	214	Παπαφλέσσας Γρηγόριος
174	* Νικολαΐδης Λουδοβῖκος	215	Παπαφλέσσας Ἰωάννης
175	* Noack Ferdinand	216	Παπαφλέσσας Κωνσταντῖνος
176	Νομικὸς Δημήτριος	217	* Παπαφράγκος Στάμος
177	Νομικὸς Μᾶρκος	218	* Παππούλιας Δημήτριος Π.
178	Ξυγγόπουλος Ἀνδρέας	219	Παππούλιας Κωνσταντῖνος Π.
179	* Οἰκονόμος Γεώργιος Π.	220	Παράσχος Γεώργιος Δ.
180	* Οἰκονόμος Παναγιώτης Π.	221	Πατσουράκος Ἰωάννης
181	Οἰκονόμου Ἰωάννης	222	Πεζόπουλος Ἐμμανουὴλ
182	Οἰκονόμου Μιχαὴλ	223	Πελεκίδης Εὐστράτιος
183	Ὀρλάνδος Ἀναστάσιος Κ.	224	Πεσματζόγλου Γεώργιος
184	* Παγανέλης Σπυρίδων	225	Πετιμεζᾶς Θρασύβουλος
185	* Παγανέλης Στάμος	226	Πετρακάκος Δημήτριος
186	* Παλαμᾶς Κωστῆς	227	Πετρακόπουλος Θεόδωρος
187	* Παναγιωτόπουλος Ἀνδρέας	228	Πετροκόκκινος Δημήτριος
188	Παναγιωτόπουλος Κωνσταντ.	229	Πετρόπουλος Γεώργιος
189	Πανταζῆς Παναγιώτης	230	Πίππας Δημοσθένης
190	* Παντελίδης Ἐμμανουὴλ	231	Πίτσης Νικόλαος
191	Παξιμάδης Σπυρίδων	232	Πιτίδης Μιχαὴλ
192	Παπαγεωργίου Φιλώτας	233	Πλυτᾶς Ἀμβρόσιος
193	Παπαδάκης Κωνσταντῖνος	234	* Πολίτης Νικόλαος
194	Παπαδάκης Νικόλαος	235	* Πολυγένης Κωνσταντῖνος
195	Παπαδημητρίου Ἰωάννης	236	Πολυχρονιάδης Κωνσταντῖνος
196	Παπαδόπουλος Θωμᾶς	237	Πορτοκάλης Ἀλέξανδρος
179	Παπάζογλου Γεώργιος	238	Πουλίτσας Παναγιώτης

Αὔξ. Ἀριθμὸς	Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον τῶν ἑταίρων	Αὔξ. Ἀριθμὸς	Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον τῶν ἑταίρων
239	Πουλόπουλος Ἀπόστολος	280	Σταυρόπουλος Σπυρίδων
240	Πουλόπουλος Ἠλίας †	281	* Στεργιόπουλος Δημήτριος
241	Πουρῆς Μιλτιάδης	282	* Στεφανόπουλος Ἀνδρέας
242	Πρινάρης Κίμων	283	* Στρέϊτ Γεώργιος
243	* Πὼπ Γεώργιος	284	* Σφακιανάκης Παναγιώτης
244	Ῥαγκαβῆς Ἀλέξανδρος	285	Σφήκας Δημήτριος
245	* Ρακτιβὰν Κωνσταντῖνος	286	* Σωτηριάδης Γεώργιος
246	* Ράλλης Γεώργιος	287	Σωτηρίου Γεώργιος Λ.
247	* Ράλλης Κωνσταντῖνος	288	Σωτηρίου Γεώργιος †
248	Ρεδιάδης Περικλῆς	289	Τεγόπουλος Στυλιανός
249	Ρίζος Σταμάτιος	290	Τετενὲς Ὄθων †
250	Ρινόπουλος Μιχαὴλ	291	Τζηρὸς Κωνσταντῖνος
251	Ροζάκης Σταμάτιος	292	* Τριανταφυλλάκος Νικόλαος
252	Ρουμπάνης Ἰωάννης	293	Τριανταφυλλίδης Περικλῆς
253	Ρούνιος Κωνσταντῖνος	294	Τρικούπης Σπυρίδων
254	Ροῦφος Λουκᾶς Κανακάρης	295	Τσακαλώτος Ἀθανάσιος
255	Ρωμαΐδης Ἰωάννης	296	Τσακαλώτος Πολύβιος
256	Ρωμαῖος Κωνσταντῖνος	297	Τσιπούρας Δημήτριος
257	* Ρωμᾶνος Ἄθως	298	Τσουκλείδης Σπυρίδων
258	* Ρώσσης Ζῆκος	299	* Τσούντας Χρῖστος
259	Σαδούκας Χρῖστος	300	Τσόχας Γεώργιος
260	Σακελλαρίου Γεώργιος	301	* Fabricius Ernst
261	Σαρσέντης Λυκοῦργος	302	* Φιλαδελφεὺς Ἀλέξανδρος
262	Σεργόπουλος Ἰωάννης	303	* Φίλων Ἀλέξανδρος
263	Σκάσσης Ἐρρῖκος	304	Φὶξ Ἰωάννης Καρόλου
264	Σκάσσης Θωμᾶς	305	Φουντούλης Δημήτριος
265	* Σκλαβοῦνος Γεώργιος	306	Φουρίκης Πέτρος
266	Σκοτίδας Εὐάγγελος	307	* Χαβιαρᾶς Νικήτας
267	* Σκουζές Ἀλέξανδρος	308	Χαριτάκης Γεώργιος
268	* Σκοῦφος Θεόδωρος	309	Χαρίτος Ἰωάννης
269	Σούλης Γεώργιος	310	* Χατζάκος Ματθαῖος
270	* Σοφούλης Θεμιστοκλῆς	311	Χατζῆς Ἀντώνιος Χ.
271	Σπυρόπουλος Παναγιώτης	312	* Χατζιδάκης Γεώργιος
272	* Στάης Σπυρίδων	313	Χόνδρος Δημήτριος
273	Σταθακόπουλος Παναγιώτης	314	Χοστέβας Δημόφιλος
274	Σταθᾶτος Ἀντώνιος	315	Χουδαβερδόγλους Σοφοκλῆς
275	* Σταμελλᾶτος Γεώργιος	316	Χριστίδης Δημήτριος
276	Στάμος Ἰωάννης	317	Χριστόπουλος Μιχαὴλ
277	* Σταμούλης Ἀναστάσιος Κ. Π.	318	Χριστόπουλος Σπυρίδων
278	Στασινόπουλος Σύριος	319	Χρυσάφης Ἰωάννης
279	Σταυρόπουλος Ἄγγελος	320	Χρυσούλης Γκίκας

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1930 ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑ ΕΝ ΤΗι ΓΕΝΙΚΗι ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ
ΤΗι 1 ΜΑΡΤΙΟΥ 1931

ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ Γ. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Κύριοι Ἑταῖροι,

Ἡ λογοδοσία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἄρχεται κατ' ἔτος διὰ μιᾶς ἱεροπραξίας ἀφιερωμένης εἰς τοὺς ἀποθανόντας συναγωνιστὰς καὶ φίλους ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς δράσεως τοῦ καθιδρύματος τούτου.

Τὸ ἐπιστημονικὸν τοῦτο μνημόσυνον τελοῦμεν οὐχὶ πρὸς ἐκπλήρωσιν ἁπλοῦ τινος τύπου, ἀλλὰ πρὸς ἐκδήλωσιν ἀληθοῦς καὶ εἰλικρινοῦς εὐλαβείας πρὸς τοὺς ἐν τῷ διεθνεῖ στίβῳ συνεργάτας, δι' ὅσα ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης ἕκαστος ἔπραξε, καὶ πρὸς τοὺς ἐν τῷ ἡμετέρῳ στενοτέρῳ κύκλῳ ἀγαπητοὺς ἑταίρους, οἱ ὁποῖοι ἐνίσχυσαν πάντοτε τὸ ἡμέτερον ἔργον.

Ἐκ τῶν ἐπιτίμων ἑταίρων ἐξέλιπον κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος:

Ὁ Franz Winter, Καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης καὶ διακεκριμένος ἀρχαιολογικὸς συγγραφεύς. Νεώτατος ἀρξάμενος τοῦ συγγραφικοῦ αὐτοῦ ἔργου ὁ Winter ἀφιέρωσε πάντα τὸν βίον εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἰδίᾳ τέχνης. Παρὰ τὰς εὐστόχους ἐπὶ μέρους πραγματείας καταλείπει καὶ πλείονα μεγάλα αὐτοτελῆ ἔργα, τὰ ὁποῖα μεγάλως διηυκόλυνον τήν τε διδασκαλίαν τῆς ἀρχαιολογίας καὶ τὴν προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης καθ' ὅλου.

Τὴν παρὰ τοῖς σπουδασταῖς διευκόλυνσιν τῆς μελέτης τῆς τέχνης τοῦ ἀρχαίου κόσμου συνετέλεσεν ὁ Winter διὰ τῆς ὠφελιμωτάτης Kunstgeschichte in Bildern ἡ ὁποία ἐν παλαιοτέροις μάλιστα χρόνοις, ὑπῆρξε πολύτιμον βοήθημα τῆς ἀρχαιολογικῆς διδασκαλίας, ἐξακολουθεῖ δὲ ἀκόμη καὶ σήμερον ἐν νεωτέρᾳ μορφῇ νὰ παρέχῃ καλὰς ὑπηρεσίας.

Ἀξιόλογον ὡσαύτως βοήθημα τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης παραμένει ἀκόμη τὸ μέγα δίτομον ἔργον τοῦ Winter: Περὶ τῶν τύπων τῶν πηλίνων εἰδωλίων, ἐν εἴδει συστηματικοῦ εὑρετηρίου συντεταγμένου. Παρὰ τὴν ἕνεκα τῆς προόδου τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου ἀνάγκην βελτιώσεών τινων, τὸ εὑρετήριον τοῦ Winter θὰ ἐξακολουθῇ νὰ εἶναι ἐπὶ μακρὸν ἀκόμη τυπολογικὸν βοήθημα τῶν ἐργαζομένων.

Δύο μεγάλας αὐτοτελεῖς δημοσιεύσεις κατέλιπεν ὡσαύτως ὁ Winter ἀναφερομένας εἰς δύο σπουδαῖα μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης, τὴν λεγομένην σαρκοφάγον τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου καὶ τὸ ἐκ Πομπηΐας ψηφιδωτὸν τὸ παριστῶν μάχην τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Τὰς ἐκδόσεις ταύτας συνοδεύουσι καὶ ἔγχρωμοι πίνακες κατ' ἀντίγραφα γενόμενα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ δεξιώτατος ἀντιγραφεὺς ἀρχαίων ζωγραφικῶν προτύπων. Τῆς ζωγραφικῆς ταύτης ἱκανότητος τοῦ Winter πολλαπλᾶ καὶ καλὰ δείγματα, ἰδίᾳ λευκῶν ληκύθων καὶ ἄλλων ἐγχρώμων μνημείων περιελάμβανεν ἤδη ζῶντος αὐτοῦ τὸ Πανεπιστημιακὸν Kunstmuseum τῆς Βόννης.

Τὸν F. von Duhn, τὸν ἄλλοτε καθηγητὴν τῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ἁϊδελβέργης ἀφήρπασεν ὁ θάνατος ἐν βαθεῖ, ἀλλὰ θαλλερωτάτῳ ὄντως γήρατι καὶ ἐν διαρκεῖ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης ἐργασίᾳ.

Ἡ βαθυτάτη αὐτοῦ γνῶσις τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐρευνῶν τάφων ἦτο μὲν καὶ πρότερον γνωστή, ἀλλὰ διεπιστώθη παγκοίνως καὶ ἐπεστέφθη ἀξίως διὰ

τοῦ σπουδαιοτάτου αὐτοῦ συγγράμματος Italische Gräberkunde, τοῦ ὁποίου ἡ ὠφέλεια οὐχὶ μόνον ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἱστορικῆς θρησκειολογικῆς ἀπόψεως εἶναι μεγάλη καὶ μόνιμος.

Τὸν θάνατον τοῦ Ἐδουάρδου Meyer αἰσθάνεται βαθέως ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία μετὰ τῆς παγκοσμίου ἐπιστήμης. Ἐνθυμούμεθα δὲ ἀκόμη ζωηρῶς ὅτι πρὸ τριετίας, ὁ ἐπιφανέστατος ἀνήρ, μόλις ἀποβιβασθεὶς εἰς Ἀθήνας ἔσπευσε νὰ παραστῇ εἰς τὴν ἐτησίαν ἡμῶν γενικὴν συνέλευσιν.

Φυσιογνωμίαι οἷα ἡ τοῦ Ἐδουάρδου Meyer δὲν παρουσιάζονται συχνὰ κατὰ τὴν ἐπιστημονικὴν διαδρομὴν τῶν ἐθνῶν, διὰ τοῦτο δὲ ἡ δρᾶσις αὐτῶν εἶναι πραγματικὴ εὐλογία διὰ τὴν ἐπιστήμην καὶ τίτλος ὑπερηφανείας διὰ τὰ παραγαγόντα αὐτοὺς ἔθνη. Ὁ Meyer ὑπῆρξε καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἱστορίας ἐν τῇ εὐρυτάτῃ καὶ πραγματικῇ τῆς λέξεως ἐννοίᾳ, καλύψας διὰ τῶν μεγάλων αὐτοῦ ἐπιστημονικῶν πτερύγων ἅπαντα τὸν γνωστὸν ἀρχαῖον κόσμον οὐχὶ μόνον διὰ τῆς διδασκαλίας του, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ δημιουργικῆς ἐρεύνης. Μετ᾿ ἴσης εὐκολίας ἀναγινώσκων τὰ ἱερογλυφικὰ καὶ τὰ σφηνοειδῆ ἐπιγραφικὰ μνημεῖα μεθ᾿ ὅσης καὶ τὰ Ἑλληνικὰ καὶ τὰ Λατινικά, ἠδυνήθη ὄντως νὰ ἀνασυγκροτήσῃ, ἐν μέρει δὲ καὶ νὰ δημιουργήσῃ τὴν ἱστορίαν τῶν ἀρχαίων ἀνατολικῶν λαῶν καὶ ἀπὸ εὐρυτάτης βάσεως ὁρμώμενος νὰ συντάξῃ τὴν σπουδαιοτάτην αὐτοῦ «Ἱστορίαν τῆς Ἀρχαιότητος», ἡ ὁποία ὅλως ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρει τὴν ἀρχαιολογίαν.

Δὲν εἶναι δὲ μόνον ἡ πολυμάθεια, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τὸ ἔργον, ἀλλὰ καὶ ἡ βαθεῖα κρίσις καὶ ἡ ἄκρα σωφροσύνη καὶ συντηρητικότης ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ καὶ ἐν τῇ χρήσει τῶν ἱστορικῶν πηγῶν. Διὰ τοῦ τελευταίου τούτου ὁ Meyer ἀπετέλεσε τὸ ἀντίρροπον τῆς ῥιζοσπαστικῆς ἱστορικῆς σχολῆς τοῦ Beloch καὶ συνεκράτησε τὴν ἔρευναν μακρὰν τῶν ὑπερβολῶν.

Ἀποβλέπων τις εἰς τὸ συνολικὸν ἔργον τοῦ Ἐδουάρδου Meyer, δύναται ἄνευ ὑπερβολῆς νὰ χαρακτηρίσῃ τοῦτο ὡς ἀποτελοῦν μίαν τῶν ὀλίγων ἐπιστημονικῶν πυραμίδων τῶν νεωτέρων χρόνων.

Ἐπιφανὴς ἀρχαιολόγος καὶ ἐπιγραφικὸς ὑπῆρξε καὶ ὁ Ἰταλὸς Φρειδερίκος Ἄλμπερ, ἰδιαιτέρως συνδεθεὶς μετὰ τῆς πατρίδος ἡμῶν διὰ τῶν ἐν Κρήτῃ ἀρχαιολογικῶν αὐτοῦ ἀνασκαφῶν.

Νεώτατος ἀκόμη περιηγούμενος τὴν Κρήτην ὁ Halbherr ἐνεκαίνισε τῷ 1883 τὴν ἐπιστημονικήν του σταδιοδρομίαν δι' ἀνακαλύψεως μεγίστης σημασίας διά τε τὴν Ἑλλην. ἐπιγραφικὴν καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ δικαίου, συνέδεσε δὲ τὸ ὄνομά του μετὰ τῆς περιφήμου νομικῆς ἐπιγραφῆς τῆς Γόρτυνος. Χαρακτηριστικὸν δὲ τῆς ἀφοσιώσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν διδάσκαλόν του Comparetti, εἶναι ὅτι εἰς ἐκεῖνον παρέδωκε τὰ ἀπόγραφα αὐτοῦ πρὸς ἐκτενεστέραν πραγματείαν.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἄλμπερ ἐν ἀγαστῇ συμπνοίᾳ καὶ ἀδιαπτώτῳ συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Comparetti ἀφοσιοῦται εἰς τὴν Κρήτην καὶ τῇ ἀρωγῇ τῆς Ἰταλικῆς Κυβερνήσεως ἐξερευνᾷ διαφόρους τόπους τῆς Κρήτης, τῶν ὁποίων τινὰς προσκλήσει καὶ δαπάναις τοῦ φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου Ἡρακλείου. Οὕτω ἐξηρευνήθη τῷ 1885 τὸ σημαντικὸν Ἰδαῖον ἄντρον τοῦ Διὸς καὶ τὸ ἄντρον τοῦ Ψυχροῦ, ὅθεν προῆλθον τὰ πρῶτα δείγματα τοῦ Κρητικοῦ πολιτισμοῦ πολὺ πρὶν ἀρχίσωσιν αἱ μεγάλαι ἀνασκαφαὶ τοῦ Evans καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἄλμπερ.

Μετά τινα διακοπὴν ὁ Ἄλμπερ συνεχίζει βραδύτερον, τυχὼν μεγάλου Ἀμερικανικοῦ βοηθήματος, τὰς ἐρεύνας τῆς Κρήτης καὶ δημιουργεῖ δύο σημαντικὰ κέντρα Ἰταλικῆς ἐρεύνης, τὴν Φαιστὸν καὶ τὴν Ἁγίαν Τριάδα—δύο τόπους, οἱ ὁποῖοι οὐχὶ μόνον ἀπέβησαν ἀρχαιολογικῶς σπουδαῖοι, ἀλλὰ καὶ ἐχρησίμευσαν ὡς φυτώριον σχηματισμοῦ Σχολῆς τῆς Κρητικῆς ἀρχαιολογίας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἄλμπερ.

Ἀλλὰ καὶ τὰς Κρητικὰς ἐπιγραφὰς κατέλιπεν ἑτοίμους πρὸς ἔκδοσιν ἐν τῇ μεγάλῃ Συναγωγῇ τοῦ Βερολίνου.

Ἐὰν δὲ ἀναφέρωμεν ὅτι εἰς αὐτὸν ἀνήκει καὶ ἡ πρωτοβουλία τῆς ἱδρύσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἰταλικῆς Σχολῆς παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ὅλον ἔργον τοῦ Ἄλμπερ ὑπῆρξε ἀξιολογώτα-

τον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἁπλῆς ἀσκήσεως τῆς ἀρχαιολογίας καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ὀργανωτικῆς.

Ἰδιαιτέρως δὲ καὶ εἰλικρινῶς ἠγάπα τὴν χώραν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἠργάσθη καὶ τῆς ὁποίας τὴν γλῶσσαν εἶχε τελείως ἐκμάθει—διὰ τοῦτο δὲ λυπούμεθα διπλῆν λύπην ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Ἄλμπερ.

Ἐκ τῶν Ἑλλήνων συνεργατῶν καὶ φίλων ὁ θάνατος ἀφήρπασε τὸν Βασίλειον Λεονάρδον, τὸν Παναγιώτην Καστριώτην, τὸν Νικόλαον Καπετανάκην, τὸν Παῦλον Καρολίδην, τὸν Ἰωάννην Καυταντζόγλουν, τὸν Ὄθωνα Τετενέν, τὸν Ἠλίαν Πουλόπουλον, τὸν Δημ. Μουτσόπουλον.

Ὁ Βασίλειος Λεονάρδος ὑπῆρξεν ἐπιγραφικὸς διεθνοῦς φήμης, διηύθυνε δὲ ἐπὶ μακρὸν τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐπιγραφικὸν Μουσεῖον τηρήσας αὐτὸ πάντοτε ἐν παραδειγματικῇ τάξει. Τὴν ἄλλην ἀρχαιολογικὴν διοίκησιν ἀπέφυγεν ὅσον ἠδυνήθη ὁ Λεονάρδος, ὅτε δέ ποτε ἡ γνώμη τῶν συναδέλφων αὐτοῦ ἔφερεν αὐτὸν εἰς τὴν θέσιν τοῦ προϊσταμένου τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας, ἠγωνίσθη μετ᾿ ἀκάμπτου ἐπιμονῆς, ὅπως ἀπομακρυνθῇ πάλιν ἐκεῖθεν καὶ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ Ἐπιγραφικὸν Μουσεῖον.

Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἀρχαιολογικῇ Ἑταιρείᾳ ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον σύμβουλος, θετικωτάτην δὲ ὑπηρεσίαν προσήνεγκεν εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος ἐπὶ πολὺ διατελέσας ἐπιμελητὴς τοῦ περιοδικοῦ καὶ πλείστους καταβαλὼν κόπους πρὸς ἀρτίαν ἐμφάνισιν αὐτοῦ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐκτυπώσεως καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιστημονικῆς συνθέσεως.

Τὴν αὐτὴν λεπτολόγον ἀκρίβειαν καὶ προσοχὴν ἐπέδειξεν ὁ Λεονάρδος καὶ ἐν πάσῃ ἄλλῃ αὐτοῦ ἐπιστημονικῇ ἐργασίᾳ. Δείγματα δὲ τῆς ἰδιοσυγκρασίας του ταύτης εἶναι τὸ κράτιστον αὐτοῦ σύγγραμμα περὶ τῆς Ὀλυμπίας καὶ πᾶν σχετικὸν πρὸς τὴν ἐν Ἀμφιαρείῳ ἀνασκαφήν του δημοσίευμα. Δυστυχῶς περὶ τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης, εἰς ἣν ὁ ἀείμνηστος συνάδελφος ἀφιέρωσε περὶ τὰ 45 ἔτη, δὲν μᾶς ἀφῆκε συνολικὸν σύγγραμμα. Τὸ ὑλικόν, τὸ ὁποῖον εἶχε

τακτοποιήσει ὁπωσδήποτε, πολὺ ἀπέχει τῆς πρὸς ἐκτύπωσιν ὁριστικῆς διαμορφώσεως, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν εὐκόλως καὶ μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου νὰ προβῶμεν εἰς τοιαύτην δημοσίευσιν. Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως πάσης τοιαύτης δυσχερείας καὶ πάσης ἐν τῷ μέλλοντι ἐκβάσεως τῆς δημοσιεύσεως ταύτης ὀφείλομεν νὰ ἐκφράσωμεν τὰς θερμὰς ἡμῶν εὐχαριστίας πρὸς τοὺς κληρονόμους τοῦ Λεονάρδου, διότι μετὰ πάσης προθυμίας ἔθηκαν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας οὐχὶ μόνον τὰ πρὸς τὰς ἀνασκαφὰς αὐτοῦ σχετικὰ σημειώματα καὶ ἡμερολόγια, ἀλλὰ καὶ ἄλλα πλεῖστα δελτιογραφημένα σημειώματα καὶ ἀποκόμματα ἐφημερίδων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν ἀψευδὲς μνημεῖον τῆς λεπτολόγου μελέτης τοῦ ἀειμνήστου Λεονάρδου.

Τὸ πλούσιον τοῦτο ὑλικὸν ἀποτιθέμενον εἰς ἴδιον ἑρμάριον ἐλπίζομεν ὅτι θὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ μελετηθῇ ἐπωφελῶς οὐχὶ μόνον ὡς πρὸς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ Ἀμφιαρείου, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον ἀπὸ ἐπιγραφικῆς καὶ λεξικογραφικῆς ἀπόψεως. Διότι ὁ Λεονάρδος δὲν ὑπῆρξε μόνον κράτιστος ἐπιγραφικός, ἀλλὰ καὶ ἄριστος Ἑλληνιστής. Ἐτίμησε δὲ τὴν ἀρχαιολογικὴν ὑπηρεσίαν καὶ προήγαγε τὴν ἐπιστήμην. Ἀπέθανε δὲ μαχόμενος ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἐπιστημονικῆς του ἐργασίας ὅπως πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὁ Καββαδίας καὶ ὁ Ξανθουδίδης καὶ οὐχὶ πολὺ μετὰ τὸν Λεονάρδον ὁ Καστριώτης.

Ὁ Παναγιώτης Καστριώτης, Διευθυντὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, ἠκολούθησε τὸν Λεονάρδον ὀλίγους μῆνας μετὰ ταῦτα, ὑποκύψας εἰς βραχυτάτην ἀσθένειαν τῆς καρδίας, τὴν ὁποίαν ἀπεκόμισεν ἐξ ἐπιπόνου διὰ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ περιοδείας ἀνὰ τὴν Ἀττικήν.

Ἡ ἀρχαιολογικὴ σταδιοδρομία τοῦ Καστριώτου ὑπῆρξε σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου Ἀθηναϊκή, διότι διὰ τῶν Ἀττικῶν δήμων ἤρχισε τὴν ἐπιστημονικήν του ἐμφάνισιν καὶ διὰ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους καὶ τῶν γλυπτῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου ἔκλεισε τὴν συγγραφικήν του δρᾶσιν. Νεώτατος εἰσῆλθεν ὁ ἀείμνηστος

συνάδελφος εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν, ἀναμφιβόλως δὲ ὤφειλε πολλὰ εἰς τὴν παρόρμησιν καὶ τὰς ὁδηγίας τοῦ μεγάλου Schliemann, μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ τύχη τὸν εἶχε συνδέσει διὰ στενωτάτης συγγενείας.

Ἔκτοτε ἠσχολήθη εἰς ἀνασκαφὴν τοῦ ἐν Τρίκκῃ τῆς Θεσσαλίας Ἀσκληπιείου, περὶ τοῦ ὁποίου καὶ ἐξέδωκε ἰδίαν πραγματείαν. Ὡσαύτως συνέγραψε περιγραφικὸν ὁδηγὸν τῶν γλυπτῶν τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἐκλαϊκευτικὸν βιβλίον περὶ τῶν μνημείων τῶν Ἀθηνῶν. Παρὰ ταῦτα ἐδημοσίευσεν ἀρχαιολογικὰς πραγματείας ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημερίδι καὶ ἐν τῷ Ἀρχ. Δελτίῳ.

Ἀλλὰ τὸ κυριώτερον μέρος τῆς ζωῆς του ἀφιέρωσεν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον, τοῦτο μὲν ὡς Ἔφορος τῶν γλυπτῶν, τοῦτο δέ, τελευταῖον, ὡς Διευθυντὴς αὐτοῦ.

Ἡ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ ὑπηρεσία τοῦ Καστριώτου ὑπῆρξε πλήρης εὐσυνειδήτου ἀφοσιώσεως εἰς τὸ συμφέρον τοῦ ἱδρύματος, ἐξετέλεσε δὲ τὴν ἀποστολήν του ταύτην μετὰ λεπτότητος καὶ σχεδὸν ὑπερβολικῆς ἠπιότητος τρόπων. Ὅσοι ἔσχον τὴν εὐτυχίαν νὰ συνεργασθῶσι μετὰ τοῦ ἀειμνήστου συναδέλφου θὰ ἀναμιμνήσκωνται πάντοτε εὐχαρίστως τῆς εὐγενείας τοῦ ἤθους αὐτοῦ.

Ἐξέλιπεν ὡσαύτως κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ὁ παλαιὸς ἑταῖρος καὶ ἐπὶ μακρὸν σύμβουλος τῆς Ἑταιρείας, πολυμαθὴς δὲ ἱστορικός, ὁ ὁμότιμος Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Π α ῦ λ ο ς Κ α ρ ο λ ί δ η ς, συγγραφεὺς πολλῶν καὶ πολυτόμων ἱστορικῶν ἔργων, μετὰ θαυμαστῆς πολυμερείας πραγματευθεὶς μεγάλας περιόδους τῆς τε παγκοσμίου καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας.

Σφόδρα ἐλυπήθημεν ὡσαύτως διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀγαπητοῦ φίλου καὶ ἄλλοτε προέδρου τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου Ν ι κ ο λ ά ο υ Κ α π ε τ α ν ά κ η.

Παρὰ τοὺς συναδέλφους τούτους ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία βαθεῖαν ᾐσθάνθη λύπην, διότι ἀπώλεσε καὶ διακεκριμένον ἑταῖρον καὶ φιλάρχαιον, ὅλως δὲ προώρως καὶ ἀπροσδοκήτως, τὸν Ἰ ω α ν ν η ν Κ α υ τ α ν τ ζ ό γ λ ο υ ν, ἄνδρα Ἑλληνικώτατον καὶ ἐξαι-

ρέτου εὐγενείας ψυχῆς, μετὰ μεγάλου ἐνδιαφέροντος παρακολουθήσαντα τὰ τῆς Ἑταιρείας καὶ τὰ καθ' ὅλου ἀρχαιολογικὰ ἡμῶν πράγματα, ἀξίως δὲ ἐν τούτῳ συνεχίσαντος τὸ παράδειγμα τοῦ ἐπιφανοῦς αὐτοῦ πατρός.

Οὐχὶ μικροτέραν λύπην ᾐσθάνθημεν ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ ἀρχαίου πολιτευτοῦ καὶ ἄλλοτε Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας Ἀντωνίου Ζυγομαλᾶ μετ' ἀμειώτου ἐνδιαφέροντος ἐνισχύσαντος πάντοτε τὰς προσπαθείας τῆς Ἑταιρείας, τοῦ ῥηξικελεύθου βιομηχάνου τοῦ τιμήσαντος τὴν Ἑλληνικὴν ἐπιχειρηματικότητα Ἠλία Πουλοπούλου, τοῦ πολιτευτοῦ Ὄθωνος Τετενὲ καὶ τοῦ γνωστοῦ ἐμπόρου Δημ. Μουτσοπούλου.

Μετὰ τὸ μνημόσυνον τοῦτο στρέφοντες τὸν λόγον πρὸς τὴν ζῶσαν καὶ δρῶσαν ἀρχαιολογίαν εὐχαρίστως καὶ εἰλικρινῶς μετέχοντες τῆς πανηγύρεως χαιρετίζομεν τὰ ἐν Βερολίνῳ ἀρχαιολογικὰ Μουσεῖα ἑορτάσαντα τὴν πρώτην αὐτῶν ἑκατονταετίαν, μεστὴν ἐπιστημονικῆς ὀργανώσεως καὶ παραδειγματικῆς ἐπεξεργασίας καὶ ἐξαιρέτου μορφωτικῆς δράσεως. Τὰ Μουσεῖα τοῦ Βερολίνου δύνανται νὰ εἶναι ὑπερήφανα, διότι ἐπέστεψαν τὴν πρώτην αὐτῶν ἑκατονταετηρίδα διὰ τῶν ἐγκαινίων σπουδαιοτάτου μουσειακοῦ ἱδρύματος, τοῦ μεγαλογράμμου ἀρχιτεκτονικοῦ καὶ πλαστικοῦ Μουσείου τῆς Περγάμου.

Μετὰ χαρᾶς ὡσαύτως χαιρετίζομεν τὴν εἰς τὴν Διεύθυνσιν τῆς ἐν Ἀθήναις Γερμανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς ἐπάνοδον τοῦ Καθηγητοῦ κ. Γεωργίου Karo, ἐπιτίμου ἡμῶν ἑταίρου καὶ δεδοκιμασμένου φίλου οὐχὶ μόνον τῆς ἀρχαίας, ἀλλὰ καὶ τῆς νέας Ἑλλάδος, ἐπιφανοῦς δὲ ἀρχαιολογικοῦ διδασκάλου.

Χαίρομεν ἐπίσης εἰλικρινῶς διὰ τὴν εἰς τὴν Ἀθηναϊκὴν ἀρχαιολογικὴν οἰκογένειαν εἴσοδον τοῦ κ. Payne, διευθυντοῦ τῆς Ἀγγλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς καὶ εὐχόμεθα συνεχῆ τὴν ἐπι-

στημονικὴν εὐτυχίαν τοῦ ἀδελφοῦ ἱδρύματος καὶ ὑπὸ τὴν πεφωτισμένην αὐτοῦ ἡγεσίαν.

Τὸν ἐργαζόμενον ἀρχαιολογικὸν κόσμον κατὰ καθῆκον τιμῶντες, ἐκτιμῶντες δὲ εὐγνωμόνως καὶ τὴν πρὸς τὸ ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας εὐμενῆ στοργὴν τῶν ἀλλοδαπῶν συναδέλφων, ἐξελέξαμεν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος τοὺς ἑξῆς ἐπιτίμους ἑταίρους:

1. Τὸν ἐν Βαλτιμόρῃ τῆς Ἀμερικῆς καθηγητὴν τῆς Ἀρχαιολογίας κ. D. M. Robinson.

2. Τὸν ἐν Οὐψάλῃ καθηγητὴν τῆς Ἀρχαιολογίας κ. Axel Persson.

3. Τὸν ἐν Νεαπόλει καθηγητὴν τῆς Ἀρχαιολογίας κ. Biagio Pace.

4. Τὸν ἐν Ὄσλῳ καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου κ. Sam Eitrem.

5—8. Τοὺς περὶ τὸ ἀρχαῖον δίκαιον εὐδοκιμώτατα ἀσχολουμένους ἐπιφανεῖς καθηγητὰς κ. κ. Eberhard Bruck, Paul Collinet, Giannino Ferrari καὶ Paul Koschaker.

Εἰς τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος περὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἀσχολουμένους ἀλλοδαποὺς συναδέλφους τούτους ὁμοφώνως προσέθηκε τὸ Συμβούλιον ὡς ἐπίτιμον ἑταῖρον τὸν ἀπὸ τῆς κλασσικῆς φιλολογίας ὁρμώμενον ἐμπνευσμένον, δὲ ὑμνητὴν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος εἰλικρινῆ καὶ θαυμαστὴν τῶν προσπαθειῶν καὶ προόδων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος κ. Ἐδουάρδον Herriot, πρῴην Πρωθυπουργὸν τῆς Γαλλίας καὶ Δήμαρχον Λυῶνος, ἀξίως συνεχίζοντα τὰ πρὸς τὴν Ἑλλάδα αἰσθήματα τοῦ ἐπίσης ἐπιτίμου ἡμῶν ἑταίρου ὑπάρξαντος Γεωργίου Clémenceau.

Ὡσαύτως τὸ Συμβούλιον ἐφαρμόζον οἰκεῖον ἄρθρον τοῦ Ὀργανισμοῦ τῆς Ἑταιρείας ὁμοφώνως ἐξέλεξε τακτικοὺς ἰσοβίους ἑταίρους τὸν κ. Κωνστ. Ῥακτιβάν, Πρόεδρον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καὶ τὸν κ. Κ. Παλαμᾶν, Πρόεδρον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Πολλοὺς τῶν νέων ἡμῶν ἐπιτίμων ἑταίρων εὐχαρίστως εἴδομεν κατὰ τὸ ἐν Ἀθήναις συνελθὸν προσφάτως 3ον Διεθνὲς Βυζαντιολογικὸν Συνέδριον, τὸ ὁποῖον κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν κατέλαβεν ἐξαιρετικὴν θέσιν ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ὁμοίων ἐπιστημονικῶν συγκεντρώσεων. Τίνα συμβολὴν παρέσχεν ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία διὰ τῶν πολυτίμων αὐτῆς συνεργατῶν πρὸς εὐόδωσιν τοῦ συνεδρίου τούτου δὲν προσήκει εἰς ἡμᾶς νὰ ἐξάρωμεν.

Καὶ τὴν παρὰ τὸν Παρθενῶνα ἑορτασθεῖσαν ἑκατονταετίαν τῶν ἀναστηλώσεων ἀρχαίων μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως μετὰ χαρᾶς ἰδιαιτέρας συνεώρτασεν ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία οὐχὶ μόνον διὰ τὴν ἐξαίρετον σημασίαν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τούτου ἔργου, ἀλλὰ καὶ διότι μέγα μέρος τῶν ἀναστηλωτικῶν ἐργασιῶν ἐγένετο ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου καθιδρύματος. Ἡ ἀρχὴ τῶν ἀναστηλώσεων τούτων ἀναγομένη εἰς τοὺς νεαροὺς χρόνους τῆς ἀπελευθερωθείσης Ἑλλάδος, ἐπανεῦρε τὴν συστηματικὴν συνέχειαν αὐτῆς εἰς τὴν πολυμερῆ μέριμναν τοῦ Παναγῆ Καββαδία, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλομεν τὴν πρωτοβουλίαν, ὅπως ἀναθέσῃ τὰ ἔργα εἰς τὸν Νικόλαον Μπαλάνον, τὸν ἔκτοτε κύριον συντελεστὴν τῶν ἔργων τούτων.

Εἰς τὴν ἀνασκαφικὴν ἐξερεύνησιν τῆς Ἑλλάδος ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία προσέφερε κατὰ τὸ 1930 τὴν ἑξῆς συμβολήν:

1. Ἐν Θήβαις ὁ καθηγητὴς κ. Ἀντ. Κεραμόπουλλος βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπιμελητοῦ κ. Ἰω. Παπαδημητρίου ἐξηρεύνησε τὸν πρὸς Ν τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ ὑπολειφθέντα ἐκ τοῦ προσφυγικοῦ συνοικισμοῦ ἀρχαιολογικὸν χῶρον, τοῦ ὁποίου τὸ μέγιστον μέρος παρὰ πᾶσαν καταβληθεῖσαν ἀντενέργειαν κατεκαλύφθη ὑπὸ τῆς νεωτέρας οἰκοδομίας.

Τὸ μικρὸν τεμάχιον, τὸ ὁποῖον ἀπεκαλύφθη κατὰ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ νεωτέρου συνοικισμοῦ, ἀνασκαφὲν μετὰ προσοχῆς ἀπέδωκε τὰ λείψανα ἀρχαίας οἰκίας κατεστραμμένης ὑπὸ πυρκαϊᾶς.

Αἱ παραστάδες τῆς ἀνακαλυφθείσης θύρας ἦσαν ἐκ πώρου, τὸ κατώφλιον ἐκ μαρμάρου, οἱ δὲ τοῖχοι συνέκειντο ἐξ ὠμῶν πλίν-

θων καὶ λίθων, συνεπληροῦντο δὲ εἰς ὕψος, δι᾽ ὀρθῶν κεράμων καὶ δι᾽ ἐπιχρίσματος ἐξ ἀσβέστου ἢ δι᾽ ἐπαλλήλων στρωμάτων ἀσβέστου, τινῶν, τῶν ἐσωτερικῶν, ἀναμίκτων μετ᾽ ἄμμου, τοῦ δ᾽ ἐξωτερικοῦ ἐξ ἀμιγοῦς μαρμαροκονίας ἀσβέστου. Τὰ συλλεγέντα τεμάχια ἐδείκνυον γραμμὰς ἐκτύπους καὶ λείψανα χρωμάτων. Παρά τινα γωνίαν τοῦ δωματίου εὑρέθησαν εἰς στρῶμα ἔγχρωμοι πήλιναι πλαγγόνες, καταπεσοῦσαι ἔκ τινος ῥαφίου ἴσως, ὅπου ἵσταντο πρὸς διακόσμησιν.

Περαιτέρω εὑρέθη ἀκέφαλον μαρμάρινον ἀγαλμάτιον γυναικὸς ἐνδεδυμένον καὶ σῷζον ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων λείψανα χρωμάτων. Παρ᾽ ἄλλην γωνίαν τοῦ δωματίου εὑρέθη ἄτεχνον ἡμικυκλικὸν κτίσμα, ἀποτελοῦν ποτε βάθρον ὑφαντικοῦ ἱστοῦ ἢ ὀρθοῦ ἐργαλειοῦ, ὅπως ἐπιτρέπεται νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τῶν εὑρεθέντων ἀθρόων πηλίνων ἐξαρτημάτων, τῶν γνωστῶν ἀγνύθων.

Ἡ ἀνεύρεσις κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν νομίσματος Βοιωτικοῦ τῶν ἀπὸ 220—197 π. Χ. χρόνων πείθει ὅτι ἡ πυρπόλησις δὲν συνδέεται πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου τῷ 336 π. Χ. γενομένην, ἀλλὰ πρέπει νὰ ταχθῇ εἰς πολὺ μεταγενεστέραν περίοδον, μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἀνασυνοικίσαντος τὰς Θήβας τῷ 316 Κασσάνδρου καὶ μετὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἀντιγόνου τοῦ Δώσωνος, ἐπὶ νομισμάτων τοῦ ὁποίου εἶναι ἐπικεκομμένα τὰ Βοιωτικὰ νομίσματα, ὧν ἓν εὑρέθη κατὰ τὴν ἀνασκαφήν.

Ἐξετάζων τὰς ἐνδεχομένας δύο περιπτώσεις τοιαύτης καταστροφῆς ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν Θηβῶν ὁ κ. Κεραμόπουλλος ἤτοι τὴν ἐπὶ Μομμίου τῷ 146]5 καὶ τὴν ἐπὶ Σύλλα περὶ τὸ 86 π. Χ., καταλήγει εἰς τὴν ἐπὶ Μομμίου στηριζόμενος εἰς τὰς νομισματικὰς ἐνδείξεις.

2. Ἐν Νέᾳ Ἀγχιάλῳ ἐξηκολούθησε τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ συγκροτήματος τῶν σπουδαιοτάτων πρωτοχριστιανικῶν βασιλικῶν ὁ καθηγητὴς κ. Γ. Σωτηρίου.

Κατὰ τὰς ἐργασίας ταύτας ἀπεκαλύφθη ὁλόκληρος ἡ πέρυσιν ἀναφανεῖσα ἐν μέρει στοὰ καὶ τμήματα ἄλλων πέντε αἰθουσῶν

ἐκτὸς τῶν δύο περυσινῶν συνεχομένων πρὸς ταύτην πρὸς Β καὶ πρὸς Α.

Ἡ στοὰ αὕτη ἢ μᾶλλον προστῷον ἔχει τρεῖς κίονας, τῶν ὁποίων ἀνευρέθησαν αἱ βάσεις, οἱ κορμοὶ καὶ τὰ ἰωνίζοντα κιονόκρανα. Αἱ διαστάσεις τοῦ προστῴου εἶναι μ. 7,25×5.85.

Κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ προστῴου καὶ ὄπισθεν αὐτοῦ ὑπάρχουσι δύο αἴθουσαι, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη ἀπεκαλύφθη ὁλόκληρος. Δεξιὰ δὲ καὶ πρὸς Β τοῦ προστῴου εὑρέθησαν συνεχόμεναι καὶ συγκοινωνοῦσαι πρὸς ἀλλήλας διὰ θυρῶν ἄλλαι πέντε αἴθουσαι, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ ὑπ' ἀριθ. πέντε συγκοινωνεῖ καὶ μετὰ τοῦ προστῴου δι' εὐρείας θύρας. Ἀλλὰ καὶ πρὸς Ν. τῆς διὰ τοῦ προστῴου σχηματιζομένης οὕτω εἰσόδου τοῦ οἰκοδομήματος διαφαίνεται ἡ ὕπαρξις καὶ ἄλλων διαμερισμάτων, δι' ὧν ἀπαρτίζεται τὸ διάγραμμα ἐκτεταμένου οἰκοδομήματος γνωστοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τύπου.

Εἰς ἀπόστασιν 15 μ. πρὸς Β τῆς ὑπ' ἀριθ. 7 αἰθούσης εὑρέθη ἐν δοκιμαστικῇ σκαφῇ ὑψηλὸς στυλοβάτης μετὰ μεγάλης βάσεως, κιονόκρανα ἔχοντα περίμετρον 3 μ. καὶ ἀνάλογοι κορμοὶ κιόνων. Ἡ συνέχεια τῆς ἀνασκαφῆς κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο θὰ δείξῃ τὴν σχέσιν τῶν λειψάνων τούτων πρὸς τὸ μέγα οἰκοδόμημα, εἰ καὶ ἤδη ἀπὸ τοῦδε πρὸς ἀνεξάρτητον οἰκοδόμημα φέρει ὁ διάφορος προσανατολισμὸς τοῦ στυλοβάτου τούτου.

Εἰς μόνα τὰ ἀνευρεθέντα ἀρχιτεκτονικὰ γλυπτὰ μέλη ἀποβλέπων τις, θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποδώσῃ τὸ οἰκοδόμημα εἰς ναόν, διότι ἄλλα μὲν κιονόκρανα ἰωνίζοντα ἔχουσιν ἐπίθημα μετὰ σταυροῦ, ἄλλα δὲ ἔχουσι τὸν τύπον τοῦ κιονοκράνου τῆς Ἁγίας Σοφίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔχομεν δὲ καὶ θωράκια διάτρητα καὶ ἀνάγλυφα μετὰ σταυρῶν. Ἀλλ' αὐτὸ τὸ διάγραμμα τοῦ οἰκοδομήματος καὶ ἡ διάταξις τῶν διαμερισμάτων ἀπομακρύνει ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ ναοῦ, φέρει δὲ μᾶλλον ἢ πρὸς προσάρτημα μεγάλου ναοῦ ἢ πρὸς αὐτοτελὲς μέγα οἰκοδόμημα χριστιανικῶν χρόνων.

Ἄλλαι τινὲς ἐνδείξεις ἐπιτρέπουσι τὴν ὑπόθεσιν ὅτι πρόκειται περὶ κτίσματος Ῥωμαϊκῶν χρόνων ἐπεσκευασμένου καὶ διερρυθμισμένου κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους.

Τὰ σπουδαιότερα εὑρήματα τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ 1930 εἶναι τὰ ψηφιδωτὰ δάπεδα τοῦ προστῴου καὶ τῶν αἰθουσῶν.

Τὸ προστῷον ἔχει γεωμετρικὰς διακοσμήσεις ἐκ τετραγώνων, τριγώνων καὶ κύκλου ἐν τῷ μέσῳ μετὰ σταυροῦ. Ὁ σταυρὸς ἀπαντᾶ εἰς ποικίλας παραλλαγάς, ἄλλα δὲ θέματα εἶναι σπειρομαίανδροι καὶ πλοχμοὶ καὶ δενδρύλλια.

Τὸ δάπεδον τῆς πρὸς Δ τοῦ προστῴου ὑπ᾽ ἀριθ. 1 αἰθούσης φέρει τὸ πολυτελέστερον ψηφιδωτὸν τὸ καὶ ἀρτιώτερον διατηρούμενον καὶ διαιρεῖται εἰς δέκα τετράγωνα πλαισιούμενα διὰ πλοχμῶν καὶ διατεταγμένα εἰς δύο σειράς. Ἐντὸς τῶν τετραγώνων ὑπάρχουσι ῥαμφίζουσαι πέρδικες, νῆσσαι, παγώνια καὶ περιστεραὶ ἑκατέρωθεν ἀγγείων ἐν ἀριστοτεχνικῇ ἐκτελέσει καὶ μετὰ λαμπρᾶς ἁρμονίας χρωμάτων.

Τρεῖς τῶν ὑπολοίπων αἰθουσῶν φέρουσι τὰ ἴχνη μεγάλης πυρκαϊᾶς, ἐξ ἧς, ὡς φαίνεται κατεστράφη τὸ ὅλον μνημεῖον, ἦσαν δὲ καὶ αὗται ἐπεστρωμέναι διὰ ψηφιδωτῶν.

Τὸ δάπεδον τῆς ὑπ᾽ ἀρ. 5 αἰθούσης διατηρεῖται καλῶς, ἀποτελεῖται δὲ ἐκ σπειρομαιάνδρων καὶ σταυρῶν καὶ ὁμοιάζει πρὸς τὸ δάπεδον τῆς προστάδος, μετὰ τῆς ὁποίας συνδέεται διὰ μεγαλοπρεποῦς πύλης ἐχούσης μαρμάρινον κατώφλιον καὶ μέγα κατάγλυπτον ὑπέρθυρον ἐπιμελέστατα εἰργασμένον.

Τὸ δάπεδον τῆς αἰθούσης 6 ἦτο μαρμαρόστρωτον, αἱ δὲ παραστάδες τῆς θύρας ἦσαν κεκοσμημέναι δι᾽ ὡραίας κληματίδος.

Χαρακτηριστικαὶ εἶναι αἱ ἐπιγραφαί, αἱ ὁποῖαι εὑρέθησαν ἐπὶ Χριστιανικῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ ἐπιθημάτων τῶν ἰωνικῶν κιονοκράνων τῆς προστάδος.

Μία τῶν ἐπιγραφῶν τούτων λέγει:

Μόσχος Ἱπποστράτου / Περγαμηνὸς παιδοτρίβης / πρόξενος Θεσσαλῶν / τὸν οἶκον.

3. Αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ ἐν τῇ Πιερίᾳ τῆς Μακεδονίας Δίου, σημαντικωτάτης ἱστορικῆς πόλεως, ἐξηκολούθησαν καὶ κατὰ τὸ 1930 διὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Γεωργίου Σωτηριάδου.

Μετὰ τὰς ἐρεύνας ταύτας πρόκειται νῦν τελείως γνωστὸς ἐν ταῖς λεπτομερείαις του ὁ πέρυσιν ἐν μέρει ἀποκαλυφθεὶς μέγας Μακεδονικὸς τάφος, ὁ κείμενος ἔξω μιᾶς τῶν ἀπέναντι τοῦ Ὀλύμπου πυλῶν τῆς πόλεως.

Ὁ τάφος οὗτος εἶναι τυμβόχωστον κτίσμα λίθινον ἐν σχήματι μικροῦ ναοῦ μετὰ προθαλάμου καὶ κυρίου θαλάμου.

Ἡ εἴσοδος τοῦ τάφου ἔχει ὕψος μ. 2.85 καὶ πλάτος μ. 1.30 ἡ ὅλη δὲ πρόοψις ἐπιστέφεται ὑπὸ τριγλύφου ζωφόρου καὶ ἀετώματος μέτρων 5.20.

Ὁ προθάλαμος ἔχει μῆκος μ. 4 καὶ βάθος μ. 2, ὀροφὴν δὲ ὁριζόντιον ἐκ λιθίνων πλακῶν κειμένων ἐπὶ ὀγκωδῶν λιθίνων δοκῶν. Πρὸς τὸν κυρίως θάλαμον ἤτοι τὸν νεκρικὸν θάλαμον φέρει ἐκ τοῦ προθαλάμου δίφυλλος μαρμαρίνη θύρα, πλαισιουμένη ὑπὸ μαρμαρίνου ὡσαύτως θυρώματος.

Ἡ θύρα ἔχει ὕψος μ. 2.60, πλάτος δὲ κάτω μὲν μ. 1.30, ἄνω δὲ 1.23, ἀποτελουμένου οὕτω ἐλαφρῶς τραπεζίου σχήματος, γνωστοτάτου ἀπὸ τῶν Μυκηναϊκῶν ἤδη χρόνων.

Ὁ νεκρικὸς θάλαμος ἔχει μῆκος μ. 4 καὶ βάθος μ. 3.50, ὕψος δὲ μέχρι τῆς κορυφῆς τῆς ἡμικυλινδρικῆς στέγης ἢ καμάρας μ. 4.70.

Τὸ πάχος τῶν τοίχων εἶναι 0.45, οἱ δὲ λίθοι λαξευτοὶ ὀγκώδεις κάλλιστα συνηρμοσμένοι. Ὁμοίως κατασκευασμένη εἶναι καὶ ἡ καμάρα, φέρουσα καὶ σιδηροῦς σφῆνας πρὸς στερεωτέραν σύνδεσιν.

Πᾶσα ἡ ἐπιφάνεια τοῦ κτίσματος καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ἔχει καλυφθῆ διὰ διπλοῦ ἀσβεστοκονιάματος. Τὸ ἐξωτερικὸν ἀσβεστοκονίαμα εἶναι λεπτότατον καὶ περιέχει στιλπνὴν καὶ λειοτάτην ἐπιφάνειαν, κατὰ μὲν τοὺς τοίχους λευκὴν κατὰ δὲ τὸ τύμπανον τοῦ ἀετώματος λευκοκιτρίνην, κατ' ἄλλα δὲ σημεῖα κατάκοσμον διὰ διαφόρων χρωμάτων.

Ἐκ τοῦ συνόλου ἀρχιτεκτονικοῦ τύπου καὶ ἐκ τῆς διακοσμήσεως τῆς τε χρωματικῆς καὶ τῆς ἀναγλύφου ἀρχιτεκτονικῶν τινων μελῶν διὰ Λεσβίου κυματίου, ὁ ἀνασκάπτων συμπεραίνει ὅτι ὁ τάφος ἀνήκει εἰς τοὺς καλλίστους ἑλληνιστικοὺς ἢ μακεδονικοὺς χρό-

νους ἤτοι εἰς τοὺς περὶ τὰ 300 π. Χ., ἐὰν δὲν εἶναι καὶ κατά τι ἀρχαιότερος.

Εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἐνισχύθη ὁ ἀνασκάπτων καὶ ἐκ τῆς εὑρέσεως τεμαχίων ἀγγείου τῶν περὶ τὰ 300 π. Χ. χρόνων ἐν τῷ ἀθίκτῳ ὑπὸ τὴν νεκρικὴν κλίνην ἐδάφει, ἐν ᾧ κάτωθεν τῶν εἰσρευσάντων διὰ τῆς ὀπῆς τῶν τυμβωρύχων ξένων χωμάτων εὑρέθησαν δύο λύχνοι τῶν μετὰ Χριστὸν πρώτων πιθανώτατα χρόνων. Τὸ ἓν τῶν εὑρημάτων δεικνύει τὸν χρόνον τῆς κτίσεως, τὸ δὲ ἄλλο — οἱ δύο λύχνοι — τὸν χρόνον τῆς λῃστεύσεως τοῦ τάφου.

Ἀλλ᾿ ἂν οἱ τυμβωρύχοι δὲν ἀφῆκαν κινητὰ εὑρήματα, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐξαφανίσουν αὐτὸ τοῦτο τὸ μνημεῖον, τὸ ὁποῖον εἶναι, ὅπως γράφει ὁ ἀνασκάψας, τὸ μεγαλοπρεπέστερον μεταξὺ τῶν ὁμοίων ἐν Μακεδονίᾳ μνημείων, ἤτοι τοῦ τάφου τῆς Πύδνης, τοῦ τάφου τοῦ Λαγκαδᾶ καὶ τοῦ τάφου τῆς Ναούσης. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀσφαλεστέραν ὁπωσδήποτε χρονολόγησιν αὐτοῦ ὁ τάφος τοῦ Δίου εἶναι πολύτιμον βοήθημα πρὸς ἐκτίμησιν τῶν ἄλλων ἐκείνων μνημείων. Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ τάφου τούτου ὁ κ. Σωτηριάδης σημειοῖ καὶ ἄλλους ὁμοίους τύμβους, ἀνεξερευνήτους ἀκόμη, ἕνα ἐν Κορινῷ, ἄλλον ἔξωθεν τοῦ χωρίου Καρίτσης παρὰ τὸ Δίον, ἄλλον παρὰ τὸ ΝΔ τεῖχος τοῦ Δίου, ἄλλον παρὰ τὸ θέατρον τοῦ Δίου.

Ὁ τάφος τοῦ Δίου διέσωσεν ὡσαύτως καὶ τὰς μαρμαρίνας πλάκας, τὰς ἀποτελούσας τὴν νεκρικὴν κλίνην, τετράγωνον δηλ. κατασκεύασμα μὲ πλευρὰς μήκους μ. 1.80 καὶ ὕψους 1 μ.

Ἐπί τινων πλακῶν διατηροῦνται ἀκόμη τὰ χρωματ. λείψανα ζωγραφικῆς διακοσμήσεως, ἐπ᾿ ἄλλων ἐξηφανίσθησαν ταῦτα διὰ τοῦ χρόνου.

Ἀνθέμια παριστώμενα ὡς πραγματικὰ φυτὰ ἀνερχόμενα ἐκ τῶν δοχείων αὐτῶν παρετηρήθησαν ἐπὶ τῶν ποδῶν τῆς κλίνης.

Ἐπὶ τοῦ μεσαίου μετωπιαίου μαρμάρου τμῆμά τι διέσωσε τρεῖς ἱππεῖς καλπάζοντας πρὸς δεξιά, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ μὲν δύο πρῶτοι εἶναι Θρᾷκες ἢ Σκύθαι, ὁ δὲ τρίτος Ἕλλην, πάντες παριστώμενοι δὲ μετὰ ζωηρᾶς ποικιλίας χρωμάτων καὶ μετὰ μεγάλης τεχνικῆς δεξιότητος ὑποδεικνυούσης λαμπρὰ πρότυπα τῆς μεγάλης τέχνης.

Ἡ ὅλη διακόσμησις τοῦ νεκρικοῦ θαλάμου σκοπὸν εἶχε νὰ διαμορφώσῃ τὴν κατοικίαν ταύτην κατὰ τὰ πρότυπα τῶν οἰκιῶν τῶν ζώντων καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς εἰκόνας καὶ ἐπιπλώσεις. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης θά ἦσαν ἐζωγραφημένοι καὶ οἱ τοῖχοι τοῦ τάφου.

Τὸ μνημεῖον τοῦ Δίου εἶναι ἓν ἐπὶ πλέον μαρτύριον τῆς ἐν Μακεδονίᾳ εὐρείας διαδόσεως τῆς τέχνης. Τὰ μαρτύρια ταῦτα πληθύνονται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη γοργώτερον, διότι καὶ πλείονες ἐργασίαι ἀρχαιολογικαὶ ἐκτελοῦνται ἐν Μακεδονίᾳ σήμερον, ἀσφαλῶς δὲ θὰ παρουσιάσῃ πολλῷ πλουσιωτέραν καλλιτεχνικὴν εἰκόνα ἡ Μακεδονία ἐν τῷ μέλλοντι. Εἰδικῶς δὲ περὶ τοῦ Δίου ἔχομεν μεμαρτυρημένην τὴν εὐρεῖαν μέριμναν τοῦ Ἀρχελάου πρὸς διακόσμησιν τῆς πόλεως διὰ καλλιτεχνῶν, ὥστε νὰ θεωρῆται αὕτη Ὀλυμπία τῆς βορείου Ἑλλάδος. Τῆς μεγάλης ἐκείνης περιόδου ἀπήχησις εἶναι τὸ εὕρημα τοῦ Δίου.

Ἀλλὰ καὶ τῆς ἀξιολόγου παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς ἡ ἔρευνα προεχώρησεν ἱκανόν, ὥστε νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ σχεδιογράφησις αὐτῆς. Ἐκ τῆς ἐργασίας ταύτης προῆλθον εἰς φῶς καὶ νέα κινητὰ εὑρήματα καὶ ἐπιγραφαὶ τοῦ 3ου, 4ου καὶ 5ου αἰῶνος μετὰ Χριστόν, σχετιζόμεναι ἐν μέρει πρὸ τὴν ἀρχαιοτέραν ἐκκλησίαν τὴν εὑρεθεῖσαν ὑπὸ τὴν ὑπερτέραν καὶ ἀνήκουσα εἰς τὸν 4ον μ. Χ. αἰῶνα. Ἡ ἀρχαιοτέρα αὕτη ἐκκλησία, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάπτοντος, φαίνεται ὅτι ἦτο ἐν ἀρχῇ διπλῆ αἴθουσα ἰδιωτικῆς οἰκίας μετατραπεῖσα εἰς χριστιανικὸν προσευχητήριον. Ἀλλ᾽ ἡ γνώμη αὕτη δεῖται ἀκόμη ἐξακριβώσεως διὰ μελλούσης ἐρεύνης, ἡ ὁποία ἀσφαλῶς θὰ ἐξακολουθήσῃ προκειμένου περὶ τόπου σπουδαιοτάτου, οἷον τὸ Δίον.

4. Ἐν Φλωρίνῃ τῆς Μακεδονίας ἐξετέλεσε δοκιμαστικὴν σκαφὴν ὁ καθηγητὴς κ. Κεραμόπουλος.

Ἀφορμὴν πρὸς τὴν σκαφὴν ταύτην ἔδωκε τυχαίως εὑρεθὲν πήλινον ἀγγεῖον μετ᾽ ἐκτύπων παραστάσεων τῆς ἁλώσεως τῆς Τροίας, τοῦ ὁποίου διασωθέν τι μέρος ἐκομίσθη καὶ κατετέθη εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον ὑπὸ τοῦ κ. Φιλίππου Στ. Δραγούμη.

Τὸ ἀγγεῖον εἶχεν εὑρεθῇ ἀκέραιον, ἀλλ' ἡ ἐπ' αὐτοῦ ὕπαρξις Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν ἐγένετο ἡ αἰτία τῆς συντριβῆς αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ μὴ Ἕλληνος εὑρετοῦ. Ἓν ἀκόμη παράδειγμα καταστροφῆς Ἑλληνικῶν ἀρχαίων, μάλιστα δὲ ἐνεπιγράφων τῆς Μακεδονίας ὑπὸ τῶν πολεμίων τῆς Ἑλληνικότητος τῆς χώρας !

Εἰς ὕψος 100 μ. ἀπὸ τῆς κοίτης τοῦ διαρρέοντος τὴν Φλώριναν ποταμοῦ καὶ εἰς τὴν βορείαν κλιτὺν τῆς Κούλας σχηματίζεται μετὰ βραχὺν λαιμὸν ἠπιωτέρα κλιτύς, ἐφ' ἧς ἔκειτο ἀρχαία, ἀγνώστου ἀκόμη ὀνόματος, πόλις· ἡ πόλις αὕτη ἐξηκολούθει καὶ κατωτέρω κατὰ κλιμακωτὰ πεδία περιβαλλόμενα διὰ τειχῶν. Τὰ τείχη ταῦτα ἔχουσι νῦν ἐξαφανισθῆ, ἐξυπηρετήσαντα τὰς οἰκοδομικὰς ἀνάγκας τῶν νεωτέρων, πλὴν σποραδικῶν τινων λίθων, τῶν ὁποίων αἱ ἁδρομερεῖς παράλληλοι αὐλακώσεις τάσσουσι τὴν τοιχοδομίαν εἰς τοὺς ἀπὸ τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς χρόνους.

Αἱ δοκιμαστικαὶ σκαφαὶ ἐγένοντο εἰς πλεῖστα σημεῖα τῆς περιοχῆς τῆς πόλεως. Πανταχοῦ διαπιστοῦται πυρκαϊὰ καὶ βιαία καταστροφή.

Τὰ γενόμενα κινητὰ εὑρήματα συνάπτονται πρὸς τὸν ὅλον γνωστὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν τῆς ὑστέρας ταύτης περιόδου.

Πολλαὶ κύλικες καὶ πινάκια ἐκ τεφρόχρου πηλοῦ φέρουσι κεντρικὸν ἔντυπον ἀστεροειδὲς κόσμημα κατὰ τὸ ἔθος τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος μέχρι τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Εἰς τοὺς ὑστέρους Μακεδονικοὺς χρόνους ἀνήκει καὶ τὸ πρῶτον εὑρεθὲν ἀγγεῖον. Εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἀνήκουσι καὶ οἱ μετ' ἐκτύπων κοσμημάτων σκύφοι, οἱ λεγόμενοι μεγαρικοί, γνωστοὶ καὶ οὗτοι ἐκ πλείστων Ἑλληνικῶν τόπων.

Ἄλλα ἀγγεῖα εἶναι ἐκ πηλοῦ ἐρυθροῦ μεταξὺ δὲ τούτων καὶ οἱ πίθοι. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὰ ἀγγεῖα ταῦτα ἦσαν ἐγχώρια. Ἀλλὰ καὶ τὰ τεφρόχροα δὲν φαίνεται ὅτι εἶναι ξένα, διότι ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ εἶναι κατεσκευασμέναι καὶ αἱ πήλιναι ἀγνῦθες, τὰ γνωστὰ κοινότατα βαρείδια τῶν ἀρχαίων ὑφαντικῶν ἐργαλειῶν, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι πιθανὸν ὅτι εἰσήγοντο ἔξωθεν. Κατὰ ταῦτα καὶ τῆς πόλεως ταύτης ὁ πολιτισμὸς εἶναι ὁμοιόμορφος πρὸς τὸν ἀπὸ τῆς

Αἰγύπτου μέχρι τῶν βορειοτάτων τούτων χωρῶν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν.

Ἐκ σποραδικῶν τινων τεμαχίων μετὰ στιλπνοῦ γανώματος ἀνάγονται αἱ ἀρχαὶ τῆς πόλεως εἰς τὸν 5ον π. Χ. αἰῶνα. Τὸν 4ον αἰῶνα μαρτυρεῖ ἀργυροῦν νόμισμα τοῦ Δυρραχίου. Ἄλλα νομίσματα προέρχονται ἐκ μεταγενεστέρων χρόνων. Ἡ καταστροφὴ φαίνεται ὅτι ἐπῆλθεν ἐν Ῥωμαϊκοῖς χρόνοις.

Ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς οἰκοδομίας παρετηρήθη ὅτι τὰ μὲν θεμέλια τῶν οἰκιῶν καὶ μέρος τῶν ὁρατῶν τοίχων (ὕψ. 0.80) ἦσαν λιθόκτιστα, τὰ δὲ ὑπεράνω ἐξ ὠμῶν πλίνθων.

Σποραδικῶς παρετηρήθησαν καὶ λίθοι πελεκητοὶ ἐρυθρωποὶ τῆς Μπανίτσης προερχόμενοι ἐκ πολυτελεστέρων κτισμάτων. Ὡσαύτως καὶ κέραμοι μεγάλοι ἐν τεμαχίοις στρωτῆρες καὶ καλυπτῆρες. Παρὰ τὴν ὑποτιθεμένην εἴσοδον τῆς ἀκροπόλεως ἀπεκαλύφθη ἐν μέρει κρηπίδωμα, διακοπτόμενον ἐκ τῆς καταστροφῆς, καὶ ἀδιαγνώστου ἀκόμη προορισμοῦ (ναοῦ ἢ βωμοῦ).

Ἐκ πάντων τούτων συνάγεται ἡ ὕπαρξις ἀξιολόγου Ἑλληνικῆς πόλεως, τῆς ὁποίας ἐπιβάλλεται ἡ περαιτέρω ἐξερεύνησις.

5. Ἄλλην δοκιμαστικὴν σκαφὴν ἐξετέλεσεν ὁ κ. Κεραμόπουλλος ἐν Ἐ ρ α τ ύ ρ ᾳ.

Πρὸς τὰ ΝΔ τῆς κωμοπόλεως Σελίτσης, μετονομασθείσης ἐσχάτως εἰς Ἐράτυραν, κεῖται μεμονωμένος λοφίσκος Μαγούλα περιστεφόμενος ὑπὸ τείχους ἀρχαίου, τοῦ ὁποίου σῴζονται σήμερον μόνον τὰ θεμέλια. Ὑπὸ τὸν λόφον τοῦτον ἔσκαψε δοκιμαστικῶς ὁ κ. Κερ. καὶ ἀπεκάλυψε τὰ λείψανα ἀρχαίου συνοικισμοῦ, καταστραφέντος ὑπὸ πυρκαϊᾶς κατὰ τὸν 1ον π.Χ. αἰῶνα ἕνεκα πολεμικῆς περιπετείας πιθανώτατα. Αἱ οἰκίαι ἦσαν πλινθόκτιστοι μετὰ λιθίνων θεμελίων. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦ ἐμπρησμοῦ αἱ ἀποθῆκαι ἦσαν πλήρεις διὸ καὶ εὑρέθησαν κεκαυμένοι οἱ καρποὶ σῖτος, φακῆ, ἐρέβινθοι, ὄροβοι καὶ σταφυλαί. Τὰ ἀγγεῖα, μέλανα ἢ τεφροῦ χρώματος, φέρουσιν ἔκτυπα κοσμήματα.

Ἡ πεδιάς, ἐν τῇ ὁποίᾳ κεῖται ἡ Μαγούλα τῆς Ἐρατύρας,

προστατεύεται ὑπὸ 5 ἄλλων φρουρίων ἀναγομένων εἰς τοὺς ἀρχαίους Μακεδονικοὺς χρόνους. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ τόπος ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἐλίμειαν, τὰ δὲ φρούρια ἐπροστάτευον τὰς διαβάσεις πρὸς τὴν Ὀρεστίδα καὶ τὴν Ἐορδαίαν.

6. Ἐν Δωδώνῃ γενναίως καὶ πάλιν χορηγούντων τῶν ἀδελφῶν Παπαστράτου ἐξηκολούθησεν ἡ ἀνασκαφὴ διὰ τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Δ. Εὐαγγελίδου.

Κατὰ τὰς ἐργασίας ταύτας συνεπληρώθη ἡ ἀποκάλυψις τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς, τῆς ἀνευρεθείσης πέρυσιν, μὲ τὸν ἀξιόλογον τρίκογχον τύπον.

Ἔξω τῆς βασιλικῆς ταύτης καὶ πρὸ τοῦ νάρθηκος ἀπεκαλύφθησαν τὰ θεμέλια σχεδὸν τετραγώνου Ἑλληνικοῦ οἰκοδομήματος, διαστάσεων 9.80×9.40, κατεσκευασμένου διὰ μεγάλων ὀρθογωνίων λίθων, ἐχόντων τὴν ἐπιφάνειαν ἁδρῶς μόνον ἐξειργασμένην.

Περαιτέρω ἀπεκαλύφθη μέγα τετράγωνον περίπου οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον ἀτελῶς εἶχεν ἐρευνήσει ὁ Καραπᾶνος. Αἱ διαστάσεις αὐτοῦ εἶναι μέτρων 20.90×19.20.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς Β καὶ τῆς Ν αὐτοῦ πλευρᾶς σῴζονται τὰ θεμέλια προεξοχῶν ἐν εἴδει προστῴων. Κατὰ τὴν Β πλευρὰν σῴζονται κατὰ χώραν μεγάλοι ὀρθοστάται τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου, ὅστις περιέβαλλε τὸ οἰκοδόμημα πλὴν τῆς Ν πλευρᾶς, ὅπου ἦτο ἡ εἴσοδος. Αἱ ἐσωτερικαὶ διαιρέσεις τοῦ οἰκοδομήματος εἶναι ἀκόμη ἀσαφεῖς.

Τὰ κινητὰ εὑρήματα τῆς Δωδώνης ὑπῆρξαν καὶ ἐφέτος ἱκανά, κατανέμονται δὲ εἰς μολύβλινα ἐνεπίγραφα ἐλάσματα περιέχοντα ἐρωτήσεις πρὸς τὸ περίπυστον μαντεῖον καὶ ἀπαντήσεις αὐτοῦ, χαλκᾶ ἐλάσματα φέροντα διάφορα κοσμήματα καὶ παραστάσεις, τεμάχια ἰωνικῶν κιονοκράνων ἐκ πώρου τοῦ 4ου αἰῶνος καὶ κεράμων μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων κλπ.

Μεταξὺ τούτων πολυτιμότατον εὕρημα, ἀμεῖβον πάντας τούς τε δαπανῶντας καὶ τὸν ἐργαζόμενον, εἶναι χαλκοῦν ἀρχαϊκὸν ἀγαλμάτιον ὁπλίτου, τοῦ ὁποίου ἐλλείπει ὁ λόφος τοῦ κράνους καὶ ἡ ἀσπὶς μόνον, τὰ δ' ἄλλα πάντα σῴζονται ἄριστα.

Ὁ πλαστικὸς τύπος τοῦ ἀγαλματίου ἀναμιμνήσκει δωρικὰς ἀναλογίας καὶ δωρικὴν καθόλου τεχνοτροπίαν, ὁμοιάζει δὲ ὅλως ἰδιαιτέρως πρὸς τὸν ἐν Λογγᾷ τῆς Πυλίας πρὸ ἐτῶν εὑρεθέντα ὁπλίτην.

Ὡσαύτως ἄξιον λόγου εἶναι χαλκοῦν ἔλασμα προερχόμενον ἐκ παραγναθίδος κράνους καὶ φέρον ὡραίαν ἀνάγλυφον παράστασιν ἔριδος Ἀπόλλωνος καὶ Ἡρακλέους περὶ τοῦ τρίποδος.

Ἀλλὰ παρὰ τὰ καλλιτεχνικὰ ταῦτα εὑρήματα σημαντικωτάτη ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως εἶναι ἡ ἀνεύρεσις μικρῶν πηλίνων ἀγγείων τῆς πρωτοελλαδικῆς ἐποχῆς, ἀψευδῶν τεκμηρίων τῆς παναρχαίας τοῦ τόπου ἱστορίας. Ἡ κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο ἐξακολούθησις τῆς ἐρεύνης καὶ ἡ ἀπὸ ἀφθονωτέρων εὑρημάτων εὐρυτέρα μελέτη τῆς προϊστορικῆς Δωδώνης θὰ διαφωτίσῃ οὐχὶ μόνον τὴν παναρχαίαν σύστασιν τοῦ τοπικοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς προϊστορικὰ εὑρήματα τῶν γειτονικῶν χωρῶν τῆς τε Β. Ἑλλάδος καὶ ἄλλων τόπων, οὕτω δὲ θέλει καταστῇ σαφεστέρα ἡ εἰκὼν τῆς ὅλης ἐθνογραφικῆς συγγενείας.

Ἡ συστηματικὴ πρόοδος τῆς ἀνασκαφῆς εὐρυνομένη καθ' ἕκαστον ἔτος καθιστᾷ ζωηροτέραν τὴν σημασίαν τῶν ἐργασιῶν καὶ ἐμφανέστερον τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα αὐτῶν προκειμένου περὶ τόπου, ὅστις κατὰ τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν ὑπῆρξεν ἡ πρώτη κοιτὶς τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸ λίκνον τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

7. Ἐκ Δωδώνης ἀφορμηθεὶς ἐξετέλεσε βραχεῖαν ἀνασκαφικὴν ἔρευναν ὁ κ. Εὐαγγελίδης ἐν Π α ρ α μ υ θ ι ᾷ τῆς Ἠπείρου.

Ἡ ἐργασία αὕτη ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀποκάλυψιν καὶ σχεδιογράφησιν διαφαινομένων λειψάνων πρωτοχριστιανικῆς βασιλικῆς πρὸς Ν τῆς πόλεως, εἰς ἀπόστασιν $^{3}/_{4}$ τῆς ὥρας καὶ ἐν τῇ πεδιάδι

κάτω τῆς Βέλιανης κειμένης, γνωστῆς δὲ κοινῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα «χάλασμα».

Ἡ ἐργασία ἀπέδωκε βασιλικὴν ὁμοίου τύπου πρὸς τὸν τῆς βασιλικῆς τῆς Λωδώνης μὲ τρεῖς κόγχας, τρία κλίτη καὶ νάρθηκα. Ἡ ἁψὶς εἶναι ἡμικυκλικὴ ἐξέχουσα μετὰ δύο μικρῶν προεξοχῶν ἐν εἴδει ἀντηρίδων. Ἡ τοιχοδομία εἶναι ἐκ κοινῶν λίθων καὶ ἀσβεστοκονιάματος μετὰ παρενθέσεως ὀπτῶν πλίνθων, αἱ ὁποῖαι ἐνιαχοῦ σχηματίζονται εἰς λοξὰς γραμμὰς καὶ ζώνας.

Ἡ ἐσωτερικὴ διαμόρφωσις τοῦ ἱεροῦ δὲν εἶναι ὁρατή, διότι καταλαμβάνεται τοῦτο ὑπὸ νεωτέρου παρεκκλησίου.

Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς βασιλικῆς διαιρεῖται διὰ διπλῆς σειρᾶς τεσσάρων κτιστῶν πεσσῶν ἢ στύλων εἰς τρία κλίτη, τῶν ὁποίων τὸ δάπεδον εἶναι κατὰ 0.40 χαμηλότερον τοῦ στυλοβάτου. Δεξιὰ τοῦ μέσου κλίτους καὶ μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου στύλου ἦτο ἱδρυμένος ὁ ἄμβων, κυκλικὸς μετ' ὀρθογωνίων προεκτάσεων πρὸς Α καὶ Δ. Τούτου σῴζεται μόνον τὸ κάτω μέρος κτιστόν.

Τρεῖς θύραι ὁδηγοῦν εἰς τὸν νάρθηκα, κατὰ τὰς στενὰς πλευρὰς τοῦ ὁποίου προεξέχουσι τετράγωνα δωμάτια ἐν εἴδει πύργων.

Τὸ ὅλον μῆκος τῆς βασιλικῆς μετὰ τοῦ νάρθηκος ἄνευ τῆς ἁψῖδος εἶναι μέτρων περίπου 23, τὸ δὲ πλάτος τοῦ κυρίως ναοῦ εἶναι περὶ τὰ 14 μ, 50.

Ἡ συνέχεια τῆς ἐργασίας θὰ διαφωτίσῃ πλείονας λεπτομερείας τοῦ ἐσωτερικοῦ διαγράμματος.

8. Ἐν Νικοπόλει τῆς Ἠπείρου ἐξηκολούθησαν αἱ ἔρευναι διὰ τοῦ κ. Ὀρλάνδου καὶ τοῦ κ. Σωτηρίου.

Κατὰ τὰς ἐργασίας ταύτας συνετελέσθη ἡ ἐκκαθάρισις ὁλοκλήρου τοῦ ἱεροῦ βήματος καὶ τῶν ἑκατέρωθεν αὐτοῦ παστοφορίων τῆς μεγάλης χριστιανικῆς βασιλικῆς, ἡ ὁποία ἀνευρέθη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος.

Ἡ ἐπέκτασις τῆς ἀνασκαφῆς καὶ εἰς μέρος τοῦ κυρίως ναοῦ διεπίστωσεν ὅτι ἡ ἀνασκαπτομένη βασιλικὴ εἶναι πεντάκλιτος.

Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἱεροῦ βήματος ἀπεκαλύφθη ἡ ἁγία Τράπεζα

μετὰ τῶν τεσσάρων βάσεων τοῦ Κιβωρίου ὡς καὶ τὸ πρὸ τῆς ἁγίας Τραπέζης μαρμάρινον βάθρον, ὅπου ἵστατο ὁ λειτουργός, ἀπήχησις τῆς προθέσεως τῶν ἀρχαίων βωμῶν.

Καθωρίσθησαν· ὡσαύτως αἱ διαστάσεις τῶν ἑκατέρωθεν τῆς ἁγίας Τραπέζης θρόνων τῶν πρεσβυτέρων (4.10×1.20) ὡς καὶ τὸ σχῆμα τῆς σολέας, τὸ ὁποῖον ἦτο τετράγωνον.

Οὕτω δυνάμεθα πλέον νὰ ἔχωμεν πλήρη εἰκόνα τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἱεροῦ βήματος μετὰ τοῦ ἐν τῇ ἁψῖδι ἐκ πέντε βαθμίδων ἀποτελουμένου ὑψηλοῦ βάθρου τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου καὶ τοῦ ἑκατέρωθεν τῆς ἁγίας Τραπέζης συνθρόνου τῶν πρεσβυτέρων. Παρὰ ταῦτα αἱ ἐργασίαι τοῦ 1930 ἐξεκαθάρισαν καὶ τὰ ἑκατέρωθεν τοῦ ἱεροῦ παστοφόρια.

Διὰ τῶν παστοφορίων τούτων σχηματίζεται εὐρύτατον ἐγκάρσιον κλῖτος τοῦ ναοῦ. Ἀπὸ τοῦ βήματος χωρίζονται τὰ παστοφόρια διὰ μαρμαρ. πεσσῶν, ἀνὰ δύο ἑκατέρωθεν—ὧν εἷς μόνον δεξιὰ εὑρέθη κατὰ χώραν—Κατὰ τὰς βάσεις τῶν πεσσῶν ὑπῆρχον θωράκια. Καὶ οἱ πεσσοὶ καὶ τὰ θωράκια εἶναι εἰλημμένοι ἐξ ἀρχαίων οἰκοδομημάτων. Ἀρχαῖα φατνώματα ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς θωράκια.

Ἀρχαῖα φατνώματα ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἀλλαχοῦ τῆς βασιλικῆς, φέρουσι δὲ ἀνάγλυφον διακόσμησιν ἐκ κληματίδων, πανοπλιῶν καὶ ἐρώτων, ἀρίστης ἐργασίας.

Κινητὰ εὑρήματα ἐγένοντο καὶ πάλιν πολλά, ἰδίᾳ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, ἰωνικὰ κιονόκρανα, ἐπιθήματα, ἐπίκρανα παραστάδων, τμῆμα γείσου ἔχον ἄκανθαν καὶ ὑδρόβια φυτά, τμήματα πλαισίου θυρῶν μετὰ γλυφῶν, δύο κορινθιάζοντα κιονόκρανα καὶ ἄλλα.

Ὡσαύτως ἀνευρέθησαν μικρὰ τμήματα τῆς ψηφιδωτῆς διακοσμήσεως τῶν τοίχων, πλίνθοι μετὰ τῆς ἐπιγρ. ΕΚΚΛ(ησίας) καὶ μέρος κορμοῦ ἀρχαίου ἀγαλματίου, πιθανῶς, Νίκης.

Ἐκ πάντων τῶν μέχρι τοῦδε πορισμάτων συνάγομεν, ὅτι ἀνασκάπτεται νῦν ἐν Νικοπόλει ἓν τῶν μεγαλοπρεπεστάτων, ἂν μὴ τὸ

μεγαλοπρεπέστατον χριστιανικὸν μνημεῖον τῆς πόλεως, ἴσως αὐτὴ ἡ μητρόπολις αὐτῆς.

9. Ἐν Χαλανδρίτσῃ Φαρῶν Ἀχαΐας καὶ ἐν Μάνεσῃ Λαπαθῶν Καλαβρύτων ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὸ 1930 ἡ Ἑταιρεία τὰς ἐρεύνας ἀρχαίων νεκροταφείων διὰ τοῦ κ. Νικ. Κυπαρίσση.

Παρὰ τὸν Ἅγιον Βασίλειον Χαλανδρίτσης ἐγένετο καθαρισμὸς καὶ σχεδιαγράφησις τοῦ δευτέρου ἀσυλήτου λαξευτοῦ σπηλαίου.

Ἐν τῷ σπηλαίῳ τούτῳ εὑρέθησαν πλείονες σκελετοί, ἐν θέσει ταραχθείσῃ ὑπὸ τῶν καταπεσόντων ὄγκων τοῦ οὐρανοῦ τοῦ σπηλαίου, παρ' αὐτοὺς δὲ διάφορα ἀγγεῖα εἰς τεμάχια, τὰ ὁποῖα συγκολληθέντα ἀπέδωκαν ἕνα μέγαν ἀμφορέα καὶ πλείονα τυφλόστομα ἀμφορείδια, μικροὺς πίθους, τρίωτα λεβήτια κ. ἄ. συνήθη ἀγγεῖα τῆς ὑστερομυκηναϊκῆς περιόδου μετὰ τῆς προσιδιαζούσης εἰς αὐτὴν ἁπλῆς γραμμικῆς διακοσμήσεως—καμπυλῶν καὶ τεθλασμένων — ἀμέσου προδρόμου τοῦ γεωμετρικοῦ ἐκφυλισμοῦ τοῦ μυκηναϊκοῦ ῥυθμοῦ.

Ἐπὶ τοῦ Τρουμπὲ τῆς Χαλανδρίτσης ὁ κ. Κυπαρίσσης ἠρεύνησε τὸν μεσαῖον κτιστὸν θολωτὸν τάφον, ἔχοντα διάμεσα κτιστὰ χωρίσματα καὶ περιέχοντα ἐντὸς τῶν διαμερισμάτων τούτων διάφορα λείψανα σκελετῶν μετὰ κτερισμάτων.

Τὰ εὑρεθέντα κινητὰ ἀρχαῖα εἶναι πλὴν τῶν σκελετῶν τρία ἀγγεῖα, ἓν πήλινον ζῳάριον καὶ μία χαλκῆ καρφίς.

Πάντα τὰ ἀγγεῖα φέρουσι καθαρῶς γεωμετρικὴν διακόσμησιν τῶν μεταμυκηναϊκῶν χρόνων, εἰς τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους φέρουσι καὶ τὰ σχήματα τῶν ἀγγείων. Χαρακτηριστικαὶ εἶναι αἱ ἐπ' αὐτῶν ἀπαντῶσαι ζῳφόροι πελαργῶν καὶ αἱ πυκναὶ παράλληλοι γραμμαί, αἱ καλύπτουσαι τὸ πλεῖστον τῆς ἐπιφανείας. Εἰς τὴν αὐτὴν γεωμετρικὴν περίοδον ἀνήκει καὶ τὸ πήλινον ζῳάριον.

Πέριξ τῆς Χαλανδρίτσης ὑπάρχουσι καὶ πολλοὶ ἄλλοι μικροὶ λόφοι ὀξυκόρυφοι, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ ἀνασκάπτων εὗρε καὶ ἄλλους κτιστοὺς τάφους. Ἔν τινι ἐξ αὐτῶν 2 χιλιόμετρα πρὸ τῆς Χαλαν-

δρίτσης ὑπάρχει μεγάλη κρηπὶς τάφου κατεστραμμένου, ἐν τῷ ὁποίῳ εὑρέθη μόνον μικρὰ λεπὶς ὀψιανοῦ λίθου.

Πέραν τῆς Χαλανδρίτσης ἐν θέσει Ἀγριαπιδιὲς εὑρέθησαν τάφοι ἔχοντες περίβολον ἐκ πλακοειδῶν λίθων. Ἐντὸς τοῦ περιβόλου ὑπάρχουσι τάφοι κτιστοὶ δι' ὁμοίων λίθων, τετράπλευροι $2.70 \times ^{1.40}_{1.15}$, περιέχοντες ὀστᾶ, πήλινα σφονδύλια καὶ τέσσαρα ἐκ χονδροειδοῦς πηλοῦ, ἀγάνωτα καὶ κακόψητα ἀγγεῖα.

Παρὰ τὸ χωρίον Μάνεση καὶ εἰς θέσιν βρωμονέρι ἐξηρευνήθη μετὰ δυσκολίας λαξευτὸν νεκροταφεῖον βυθισμένον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπεκομίσθησαν ἀγγεῖά τινα ὑστεροελλαδικὰ ὡς καὶ τρεῖς ἀσκοειδεῖς λύχνοι μετὰ λαβῆς ἀναρτήσεως.

Πρὸς προσεχῆ ἔρευναν ἐσημειώθησαν δύο νεκροταφεῖα, τὸ ἓν παρὰ τὸ χωρίον Μέντζενα καὶ τὸ ἄλλο παρὰ τὸ χωρίον Γουρζούμισα, ἔνθα καὶ ἀκρόπολις ὑπάρχει ἀποδιδομένη εἰς τὸ ἀρχαῖον Λεόντιον.

10. Ἐν Στυμφάλῳ ἐγένετο καὶ κατὰ τὸ 1930 βραχεῖα ἔρευνα διὰ τοῦ κ. Ὀρλάνδου.

Λόγῳ τῆς καλυπτούσης τὴν ἀγορὰν τῆς πόλεως λίμνης ἡ ἔρευνα περιωρίσθη παρὰ τὴν μεγάλην κατατομὴν πρὸς Λ τοῦ ἀγνώστου προορισμοῦ τηγανομόρφου κτίσματος, ἀπεκαλύφθη δὲ ἐνταῦθα καλῆς ἐργασίας ἡμικυκλικὴ ἐξέδρα (δμ. 3.μ 10) βαίνουσα ἐπὶ δύο ἀναβαθμῶν καὶ ἔχουσα ἐσωτερικῶς ἑδώλιον ἐρειδόμενον ἐπὶ τοῦ ἰσοδόμου τοίχου, ὅστις ἀπετέλει τὴν ῥάχιν τοῦ καθίσματος, εἶναι δὲ ἐπιμελέστατα ἐξειργασμένος.

Κατὰ τὴν ΒΑ πλευρὰν τοῦ τείχους εὑρέθη νέα πύλη, ὁμοία περίπου πρὸς τὴν εὑρεθεῖσαν τῷ 1926, *ἀλλ'* ἄνευ ἐσωτερικοῦ κυκλοτεροῦς χώρου (ΠΑΕ 1926, 152).

Πρὸς Β τῆς ἄκρας τῆς ἀκροπόλεως ἐν τῇ πεδιάδι καὶ εἰς ἀπόστασιν 40 περίπου μέτρων ἀπ' αὐτῆς ἀπεκαλύφθησαν διαμερίσματά τινα ὀρθογώνια Ῥωμαϊκῆς οἰκίας διατεταγμένα πέριξ αὐλῆς. Τμήματα τοῦ δαπέδου ἦσαν ἐπιστρωμένα δι' ὀπτῶν πλίνθων. Ἐπειδὴ τὰ τμήματα ταῦτα εἶνε μικρὰ (1.20×1.20) πρόκειται πιθανῶς

περὶ καταστρωμάτων ἑστιῶν ἢ πρὸς θέρμανσιν. Εὑρίσκονται δὲ τὰ πλινθόστρωτα ταῦτα οὐχὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν διαμερισμάτων, ἀλλὰ παρὰ τοὺς τοίχους.

Ὡσαύτως ἐξητάσθη νῦν ἀποκαλυφθὲν πληρέστερον τὸ κατακεχωσμένον βάθρον ΠΑΕ 1926, 134 καὶ ἀνεγνώσθη ἡ ἐπιγραφὴ αὐτοῦ ὀρθότερον: Ὁ δᾶμος Στυμφαλίων / Ἔγριππον Ἀλεξιμάχου (ἀντί: Λυσιμάχου).

11. Ἐν Κρήτῃ ἐξηκολούθησεν ἡ ἐνδιαφέρουσα ἔρευνα τοῦ Σπηλαίου τῆς Εἰλειθυίας διὰ τοῦ Ἐφόρου κ. Μαρινάτου. Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1929 δοκιμαστικὴν σκαφήν, ἡ ἐργασία τοῦ 1930 τῇ βοηθείᾳ πάντοτε τεχνητοῦ φωτός, προέβη εἰς τὸν συνολικὸν καθαρισμὸν τοῦ σπουδαιοτάτου «σπέους Εἰλειθυίης».

Τὰ κινητὰ εὑρήματα ἦσαν, πλὴν ἀσημάντων τινῶν χαλκῶν ταινιῶν, ἀποκλειστικῶς τεμάχια ἀγγείων ὅλων τῶν περιόδων, ἰδιαιτέρως δὲ ἄφθονα τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς. Κατὰ τοῦτο τὸ ἐν Ἀμνισῷ σπήλαιον τῆς Εἰλειθυίας ὁμοιάζει πρὸς τὸ σπήλαιον τῶν Καμαρῶν, διαφέρει δὲ ἄλλων λατρευτικῶν σπηλαίων καὶ ἰδίᾳ τοῦ σπηλαίου τοῦ Ἀρκαλοχωρίου, ἔνθα πλεονάζουσι τὰ μεταλλικὰ εὑρήματα ἐπικρατούντων τῶν λειψάνων ὅπλων, τὰ ὁποῖα μαρτυροῦσι περὶ τῆς φύσεως τῆς λατρευομένης θεότητος.

Ἡ διεύθυνσις τοῦ σπηλαίου τῆς Εἰλειθυίας εἶναι περίπου ἀπὸ Α πρὸς Δ, ἡ δὲ κατὰ τὰς Α ὑπάρχουσα εἴσοδος αὐτοῦ ἀνοίγεται πρὸς μικρὰν χαράδραν.

Ἀπὸ τῆς εἰσόδου μέχρι περίπου τοῦ μέσου τὸ ἔδαφος εἶναι ἐλαφρῶς ἐπικλινές, περαιτέρω δὲ ἀνέρχεται ὀλίγον καὶ καταλήγει εἰς χαμηλότατον μυχόν, ὁ ὁποῖος βρίθει σταλακτιτῶν καὶ σταλαγμιτῶν.

Μέγιστον μῆκος τοῦ σπηλαίου εἶναι 60 περίπου μέτρων, τὸ δὲ πλάτος αὐτοῦ ποικίλλει ἀπὸ 9 μέχρι 13 μέτρων, ἐκτὸς σχισμοειδῶν τινων παραφυάδων, ὅπου τὸ πλάτος φθάνει τὰ 19 μέτρα. Μέγιστον ὕψος τοῦ σπηλαίου εἶναι περὶ τὰ 4 μέτρα.

Εὐθὺς μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ σπηλαίου, ἀριστερά, ὑπάρχουσι

τὰ λείψανα ὀρθογωνίου κτίσματος, ἴσως ἁπλοῦ περιβόλου. Κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ σπηλαίου ὑπάρχουσι δύο κτιστὰ διαμερίσματα συνεχόμενα καὶ περιβάλλοντα ἕνα ἢ δύο σταλακτίτας οἱονεὶ ἐντὸς ἀδύτου. Ὀλίγον πρὸ τοῦ τέρματος τοῦ σπηλαίου ὑπάρχει μικρὰ ὀπή, ἡ ὁποία ἄγει εἰς τέσσαρας ὑπὸ τὸ ἔδαφος τοῦ σπηλαίου κοιλότητας, περιεχούσας καὶ ταύτας τεμάχια ἀγγείων.

Ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε γενομένης προκαταρκτικῆς μελέτης τῶν εὑρημάτων, συνάγεται ὅτι τὸ σπήλαιον πολλάκις ὑπέστη ἀνακάθαρσιν καὶ ἰσοπέδωσιν.

Μετὰ τῶν νεολιθικῶν ὀστράκων, τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο ἄφθονα εἰς τὰ κατώτατα στρώματα, ἦσαν ἀνάμικτα καὶ μεταγενέστερα, ἰδίως Ῥωμαϊκά, ἅπαξ δὲ καὶ ἓν Βυζαντινὸν ἢ Ἐνετικόν. Ἐκ τούτου συμπεραίνεται μετὰ πιθανότητος ὅτι κατὰ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους, ὅτε ἐπετάθη ἡ λατρεία ἐντὸς τοῦ σπηλαίου κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀφθόνων Ῥωμ. λύχνων καὶ ἄλλων τεμαχίων ἀγγείων — ἐγένοντο ἀνακαθάρσεις τοῦ σπηλαίου. Τότε δὲ θὰ ἀπερρίφθησαν καὶ τὰ ἐκτὸς τοῦ σπηλαίου ἐν τῇ χαράδρᾳ ἀνευρεθέντα πάμπολλα ὄστρακα. Ἕνεκα δὲ τῆς ἀναταράξεως ταύτης δυσκόλως θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνασυγκροτηθῶσι πολλὰ ἀγγεῖα ἐκ τῶν ἀξιολόγων καὶ εἰς ἰδιόρρυθμα σχήματα ἀνηκόντων ὀστράκων.

Ἐκτὸς τοῦ σπηλαίου πρὸς Β ὑπάρχει πλατεῖα συναφὴς πάντως πρὸς τὰς τελετὰς τοῦ σπηλαίου, ἴσως δὲ καὶ πρὸς διαμονὴν τοῦ ἱερατικοῦ προσωπικοῦ. Τὰ σχετικὰ οἰκοδομήματα ἐξηφανίσθησαν κατὰ μέγιστον μέρος, μόνον δὲ ὀλίγων διαμερισμάτων διεκρίνοντο ἀκόμη τὰ περιγράμματα. Ἐντὸς ἑνὸς ἐκ τούτων εὑρέθη καὶ βάσις μικροῦ κίονος. Τὰ κυριώτερα τῶν κινητῶν εὑρημάτων εἶναι μικρὸν εἰδώλιον βοὸς ἐκ μολύβδου, ψῆφοί τινες πήλιναι καὶ καρφὶς ὀστεΐνη, ἐκ τούτων δὲ συνάγει ὁ ἀνασκάψας ὅτι τὰ εἰρημένα οἰκοδομήματα ἀνάγονται εἰς τὴν τελευταίαν ὑστερομινωϊκὴν καὶ εἰς τὴν γεωμετρικὴν περίοδον.

Ἀπέναντι τοῦ σπηλαίου τῆς Εἰλειθυίας ὁδηγηθεὶς ἔκ τινων ἐνδείξεων ἀνεκάλυψεν ὁ κ. Μαρινᾶτος ἄλλο μικρὸν σπήλαιον οὐχὶ

λατρευτικόν, ἀλλὰ χρησιμεῦσαν ὡς νεκροταφεῖον ἀπὸ τῆς πρωτομινωϊκῆς μέχρι τῆς ὑστερομινωϊκῆς περιόδου, ἀνάλογον δὲ πρὸς τὸ γνωστὸν καὶ οὐχὶ μακρὰν κείμενον σπήλαιον τοῦ Πύργου. Παρὰ τὴν προηγηθεῖσαν ἐν παλαιοῖς χρόνοις σύλησιν τοῦ σπηλαίου ἀνευρέθησάν τινα πρωτομινωϊκὰ ἀγγεῖα καί τινα κοσμήματα, πάντα δὲ ἐξ ἀργύρου. Ἡ ὕπαρξις ἀργυρῶν κοσμημάτων εἶναι χαρακτηριστικὴ καὶ τοῦ τάφου τοῦ Πύργου καὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ Μαρινάτου ἀνασκαφέντος θολωτοῦ πρωτομινωϊκοῦ τάφου παρὰ τὸ χωρίον Κράσι τῆς πεδιάδος, συνδέει δὲ τὸν πρωτομινωϊκὸν πολιτισμὸν τῆς Β παραλίας τῆς Κρήτης πρὸς τὸν πολιτισμὸν τῶν Κυκλάδων, ὅπου, ὡς παρατηρεῖ ὁ κ. Μαρινᾶτος, ἀφθονοῦσι τὰ ἀργυρᾶ κοσμήματα.

Τοὐναντίον ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Μεσαρᾶς κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἐπικρατοῦσι τὰ χρυσᾶ κοσμήματα.

Τοιοῦτο ὑπῆρξε τὸ ἀνασκαφικὸν ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1930 (¹). Ἀλλ᾽ ἀξιόλογον αὐτοῦ ὁλοκλήρωμα ὑπῆρξε τὸ δημοσιευτικόν, τὸ ὁποῖον δὲν ἀπαιτεῖ οὔτε κόπους ὀλιγωτέρους οὔτε δαπάνας μικροτέρας, διότι οὐδὲ ἡ σημασία αὐτοῦ εἶναι δευτερεύουσα.

Ἐξεδώκαμεν τὰ καθυστεροῦντα Πρακτικὰ τοῦ 1922, 1923 καὶ 1924 ἐκ σελ. 177, οὕτω δὲ ἐπληρώθη τὸ οὐχὶ ἐξ αἰτίας ἡμῶν γεννηθὲν χάσμα.

Ὡσαύτως ἐξεδόθησαν τὰ Πρακτικὰ τοῦ 1928 ἐκ σελ. 156.

Τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος ἐξεδόθη ὁ διπλοῦς τόμος 1927—1928 ἐκ σελ. 227 μετὰ 143 εἰκόνων περιέχων δέκα τέσσαρας ἐπιστημονικὰς πραγματείας, ἀφιερωμένος δὲ εἰς τὸ ἐν Βερολίνῳ ἀρχαιολογικὸν καθίδρυμα ἐπὶ τῇ 100ετηρίδι

(¹) Κατὰ παραδρομὴν παρελείφθη νὰ μνημονευθῇ ἀνωτέρω ἐν σ. 15 ὅτι πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐν Δίῳ ἀνασκαφῆς γενναίως καὶ πάλιν συνεχορήγησαν εἰς τὴν δαπάνην τό τε Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης καὶ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας.

Ὡς πρὸς δὲ τὰ ἐν ΠΑΕ 1928 ἐκτιθέμενα πορίσματα τῆς ἐν Ἀγρινίῳ ἀνασκαφῆς, ἀνάγκη νὰ διασαφηθῇ ὅτι τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου Ἀγρινίου εἶχεν ἤδη πρότερον ἐπαρκῶς καθορίσει ὁ Ῥωμαῖος, ὁρμώμενος ἐκ διαφόρων ἀσφαλῶν παρατηρήσεων τειχῶν καὶ κινητῶν εὑρημάτων ἐπιμελῶς συλλεγέντων ἐκ τοῦ τόπου (Ἀρχ. Δελτίον 1924—25 Παράρτ. 6 ἑ. 9 ἑ.).

αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν ἐν Λονδίνῳ Ἑταιρείαν πρὸς προαγωγὴν τῶν Ἑλληνικῶν σπουδῶν ἐπὶ τῇ 50ετηρίδι αὐτῆς.

Ἐν τῇ σειρᾷ τῶν αὐτοτελῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἑταιρείας ἐξεδόθη σύγγραμμα τοῦ κ. Ἰωάννου Γενναδίου: Ὁ λόρδος Ἔλγιν καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἀθήνας ἰδίως ἀρχαιολογήσαντες ἐπιδρομεῖς ἐκ σελ. 285.

Ἐν ἐκτυπώσει εὑρίσκονται τὰ Πρακτικὰ τοῦ 1929.

Τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος ὁ τόμος τοῦ 1929, ἀφιερωμένος ὁλόκληρος εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Νέας Ἀγχιάλου, θὰ εἶναι ἕτοιμος μετά τινα χρόνον. Τοῦ δὲ τόμου τοῦ 1930 ἡ ἐκτύπωσις ἔχει ἤδη προχωρήσει ἱκανόν, θὰ εἶναι δὲ καὶ οὗτος ἕτοιμος μετ᾽ οὐ πολύ.

Ἐπίσης θέλει δημοσιευθῆ ἐντὸς τοῦ τρέχοντος ἔτους αὐτοτελὲς τεῦχος περὶ τῆς ἐν Κρήτῃ ἀρχαιολογικῆς ἐργασίας κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας συγγραφὲν ὑπὸ τοῦ κ. Ἰωσὴφ Χατζιδάκη.

Ἀλλὰ καὶ ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Ἑταιρείας, τὸ μοναδικὸν τοῦτο Ἑλληνικὸν ὄργανον ἀρχαιολογικῆς ἐργασίας, ἐπλουτίσθη σημαντικῶς κατὰ τὸ 1930 καὶ διὰ δωρεῶν καὶ δι᾽ ἀγορᾶς. Εἰς τοὺς φιλόφρονας δωρητάς, ἀλλοδαπούς τε καὶ ἡμετέρους, ἐκφράζει τὸ Συμβούλιον θερμοτάτας εὐχαριστίας—ἀπεκδέχεται δὲ τὰς δωρεὰς ταύτας οὐχὶ μόνον εἰς τὸ ὑλικὸν μέρος ἀποβλέπον, ἀλλ᾽ ὡς μαρτύρια τῆς ἀξιολογωτάτης θέσεως, τὴν ὁποίαν τὸ ἵδρυμα τοῦτο κατέχει ἐν τῇ διεθνεῖ ἀρχαιολογικῇ οἰκογενείᾳ.

Ἐξαιρετικὴν σημασίαν ἐνέχει ἐν τῇ σειρᾷ τῶν δωρεῶν τούτων ἡ ὑπὸ τῆς οἰκογενείας τοῦ ἀειμνήστου William Paton, ἐπιφανοῦς Ἄγγλου Ἑλληνιστοῦ καὶ ἐπιγραφικοῦ, γενομένη γενναιοτάτη παραχώρησις ὁλοκλήρου σχεδὸν τῆς βιβλιοθήκης αὐτοῦ. Ἡ ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἐκφράζει καὶ ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου τὴν βαθεῖάν της εὐγνωμοσύνην πρὸς τὴν εὐγενεστάτην οἰκογένειαν Paton διὰ τὴν στοργικὴν αὐτῆς ἀπόφασιν, ἡ ὁποία ἔτι μᾶλλον συνδέει πρὸς τὴν Ἑλλάδα τὸ ὄνομα τοῦ πολλοῦ ἐκδότου τῶν Ἐπιγραφῶν τῆς Κῶ καὶ τῶν Ἠθικῶν τοῦ Πλουτάρχου.

Ἐδημιούργησε δὲ τὴν περιωπὴν ταύτην ἡ Ἑταιρεία διὰ συνεχοῦς ἐργασίας πολλῶν δεκαετηρίδων, ἀγωνιζομένη δὲ κατ' ἐμποδίων ἰδίᾳ ὑλικῶν πρὸς ἄρσιν τῶν ὁποίων δὲν ηὐτύχησε πάντοτε νὰ ἔχῃ τὴν πολύτιμον στοργὴν τοῦ ἄλλως φυσικοῦ αὐτῆς προστάτου καὶ συνεργάτου, τοῦ Κράτους. Βάσιμός τις ἐλπίς, ἡ ὁποία ἐγεννήθη πέρυσιν ὅτι θὰ ἐπηνωρθοῦτο ἡ ἀναγνωρισθεῖσα ἀδικία ἐν τῇ ἀποδόσει τῆς ἐκ τῶν εἰσπράξεων τοῦ Λαχείου τοῦ Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων ἀνηκούσης εἰς τὴν Ἑταιρείαν μερίδος—δὲν ἐπραγματοποιήθη ἀκόμη ὑπὸ τοῦ τρώσαντος. Ἂς ἐλπίσωμεν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ὅτι δὲν ἐματαιώθη. Τὸ ἐλπίζομεν δέ, διότι ἡ ὑπόθεσις τῆς Ἑταιρείας εἶναι κοινὴ ὑπόθεσις ὁλοκλήρου τοῦ Ἔθνους, πρὸς δόξαν τοῦ ὁποίου ἀπευθύνονται πᾶσαι αἱ προσπάθειαι τοῦ καθιδρύματος. Εἶναι δὲ ἐθνικὴ ἡ ἀποστολὴ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας οὐχὶ διότι ἁπλῶς ἀσχολεῖται περὶ τὴν ἔρευναν περιόδου τινὸς τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας, ἀλλὰ διότι μελετᾷ τὴν περίοδον ἐκείνην, τῆς ὁποίας ἡ γνῶσις ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον παράγοντα τῆς ἠθικῆς ἀναπλάσεως καὶ δημιουργικῆς προόδου τοῦ ἀνθρώπου, παράγοντα τὸν ὁποῖον ἀνεγνώρισαν ἐσχάτως καὶ αὐτὰ τὰ Ἀσιατικὰ ἔθνη !

ΕΚΘΕΣΕΙΣ
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1930

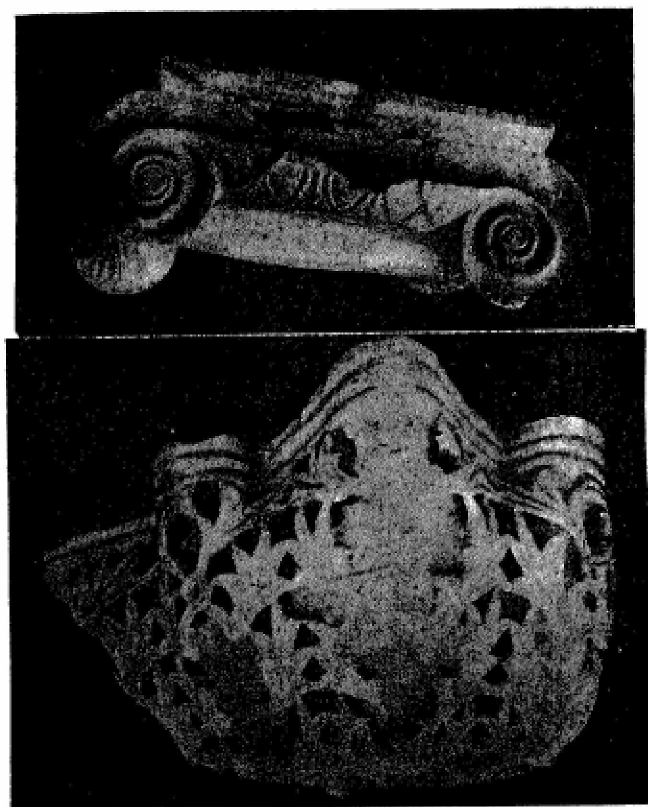
1. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΝΕΑΣ ΑΓΧΙΑΛΟΥ

Κατὰ τὸ ἔτος 1930 ἐγένετο συνέχισις τῆς πέρυσιν ἀρξαμένης ἐρεύνης ἐπὶ τοῦ ἀπαλλοτριωθέντος ὑπὸ τοῦ Σ. Ὑπουργείου Παιδείας γηπέδου Ζορμπᾶ, καθ' ἣν εἶχεν ἀνευρεθῆ μέρος στοᾶς ἐπεστρωμένης διὰ μωσαϊκοῦ δαπέδου καὶ δεξιώτερον αὐτῆς δύο αἴθουσαι καὶ ὁ κλίβανος τοῦ ὑποτιθεμένου ἐργαστηρίου τῶν μωσαϊστῶν, περὶ ὧν ἀνέφερον εἰς τὴν περυσινήν μου Ἔκθεσιν.

Ἐφέτος ἀπεκάλυψα ὁλόκληρον τὴν στοὰν ταύτην καὶ τμήματα πέντε ἑτέρων αἰθουσῶν βορείως καὶ ἀνατολικῶς τῆς στοᾶς, μεθ' ἧς αὗται συνδέονται. Ἀνεφάνησαν δηλονότι κατὰ τὸ συνημμένον πρόχειρον σχέδιον μέχρι τοῦδε: Στοὰ (7.25×5.85 μ.) μετὰ κιονοστοιχίας ἐκ τριῶν κιόνων, ὧν ἀνευρέθησαν αἱ βάσεις, οἱ κορμοὶ καὶ τὰ ἰωνίζοντα κιονόκρανα καὶ ἑπτὰ αἴθουσαι συγκοινωνοῦσαι μετ' ἀλλήλων διὰ θυρῶν, ἤτοι δύο δεξιὰ τῆς στοᾶς καὶ τέσσαρες βορείως καὶ ἀνατολικῶς αὐτῆς, ἐπεστρωμέναι σχεδὸν πᾶσαι διὰ μωσαϊκῶν δαπέδων καλῆς τέχνης καὶ διατηρήσεως. Ἐκ τῶν αἰθουσῶν τούτων ἀπεκάλυψα τελείως μόνον τὴν ὑπ' ἀριθ. 1 ἀριστερὰ τῆς στοᾶς, πάσας δὲ τὰς λοιπὰς μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ. Ἡ ἐπίχωσις φθάνει τὰ δύο μέτρα, ἡ δὲ ἀποχωμάτωσις εἶναι δύσκολος, καθόσον ἡ ἀνασκαφὴ ἐνεργεῖται ἐντὸς τῶν οἰκιῶν τῆς Νέας Ἀγχιάλου καὶ ἡ μεταφορὰ τῶν χωμάτων εἶναι δυσκολωτάτη. Πλὴν τούτου ὅμως εἶμαι ἠναγκασμένος νὰ προβαίνω πρὸ τῆς ἀποχωματώσεως καὶ εἰς ἐκκαθάρισιν τῶν θεμελίων τῶν κατεδαφισθεισῶν τριῶν μεγάλων ἀποθηκῶν Ζορμπᾶ.

Τὸ κτίσμα, ὅπερ ἦλθεν εἰς φῶς διὰ τῶν ἐφετεινῶν κυρίως ἀνασκαφῶν, φαίνεται διευθυνόμενον βορειοανατολικῶς, ἐκτείνεται δὲ εἰς μεγάλην περιοχὴν μὴ δυναμένην ἀκριβῶς νὰ προσδιορισθῇ. Ἐπεχείρησα δοκιμαστικὰς ἐρεύνας εἰς τὰ συνεχόμενα γήπεδα τῶν: Ζώτου, Βοΐνογλου καὶ Καροκανίδου, ὅπου ἀνεῦρον εἰς ἀπόστασιν 15 μέτρων ἀπὸ τῆς ὑπ' ἀριθ. 7 αἰθούσης ὑψηλὸν στυλοβάτην μετὰ μεγάλης βάσεως κατὰ χώραν, κιονόκρανα ἔχοντα περίμετρον 3 μ. καὶ κορμοὺς κιόνων, ἡ διάμετρος τῶν ὁποίων εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀνευρεθεῖσαν βάσιν. Ἑπομένως ἐνώπιον ἡμῶν ἔχομεν κτίσμα μεγάλων διαστάσεων, ὅπερ δὲν δυνάμεθα πρὸς τὸ παρὸν νὰ προσδιορίσωμεν.

Τὰ ἀνευρεθέντα γλυπτὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη — ἀνεφάνησαν δὲ πάμπολλα τοιαῦτα κατὰ τὰς ἐνεργηθείσας ἐφέτος ἀνασκαφάς, τεθραυσμένα δυστυχῶς κατὰ τὸ πλεῖστον — προδίδουσι χριστιανικὸν κτίσμα, καθόσον εἶναι: ἰωνικὰ κιονόκρανα ὁμοίου τύπου πρὸς τὰ ἐν τῇ βασιλικῇ Β εὑρεθέντα ἢ κιονόκρανα ἰωνίζοντα μεθ' ἡνωμένου ἐπιθήματος, αὐτοτελῆ ἐπιθήματα, κοσμούμενα διὰ σταυρῶν, ἀναδιπλούμενα διάτρητα καλαθοειδῆ, τύπου κιονοκράνων ἁγίας Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως, διάτρητα θωράκια κιγκλιδωτὰ καὶ ἀνάγλυφα μετὰ σταυρῶν κ. ἄ. (βλέπε τὰς εἰκ. 1 - 3). Ἡ διάταξις ἐν τούτοις τῶν ἀνευρε-

Εἰκ. 1—2. Εὑρεθέντα κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς κιονόκρανα (ἰωνικὸν καὶ ἀναδιπλούμενον καλαθοειδὲς) 5ου καὶ 6ου αἰῶνος.

θεισῶν αἰθουσῶν δὲν ἐπιτρέπει πρὸς τὸ παρὸν τὴν ὑπόθεσιν περὶ ὑπάρξεως ναοῦ. Μᾶλλον θὰ ἠδύνατό τις νὰ διακρίνῃ ἢ προσαρτήματα μεγάλου ναοῦ, οὗτινος ὅμως ἡ ἀρχὴ δὲν ἀνεφάνη εἰσέτι, ἢ καὶ μέγαρον χριστιανικῶν χρόνων μεγάλων διαστάσεων.

Ἡ διευκρίνισις τμήματος εὑρισκομένου μεταξὺ γηπέδου Ζουμπᾶ καὶ Βοΐναγλου, ἥτις ἐφέτος δὲν ἦτο δυνατή, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχουσιν εἰσέτι ἀπαλλοτριωθῆ τὰ συνεχόμενα γήπεδα, θὰ διεφώτιζε τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ἀνασκαπτομένου μνημείου, καθόσον εἰς τὸ ἄκρον τοῦ γηπέδου Ζουμπᾶ, ὅπου ὁ ἰδιοκτήτης εἶχε τὸ ἀποχωρητήριον, εἶχον ἀναφανῆ δύο ἐπάλληλα μωσαϊκά, ἅτινα ὁ ἰδιοκτήτης εἶχε διατρυπήσει. Τὸ ἓν τούτων εἶναι εἰς βάθος ἑνὸς μέτρου, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δαπέδου τῆς αἰθούσης 7, τὸ δὲ ἕτερον 0,80 μ. κάτωθεν τούτου, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ μωσαϊκοῦ τῆς στοᾶς (εἰκ. 4). Θὰ ἠδύνατό τις ἑπομένως νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι ἔχομεν πρὸ ἡμῶν κτίσμα ῥωμαϊκῶν χρόνων

Εἰκ. 3. Ἀνασκαφέντα τμήματα αἰθουσῶν καὶ εὑρεθέντα γλυπτὰ μέλη.

ἐπεσκευασμένον καὶ διαρρυθμισμένον κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους. Ἡ συνέχισις τῶν ἀνασκαφῶν θὰ διαφωτίσῃ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην.

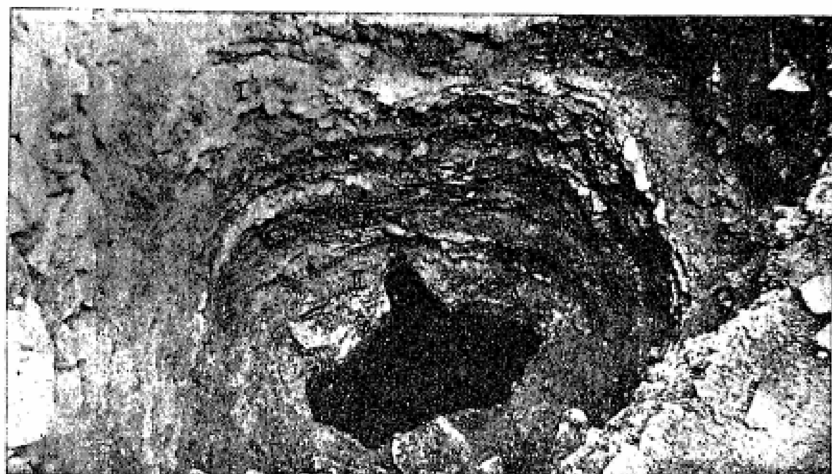
Μωσαϊκὰ δάπεδα.

Τὰ σπουδαιότερα εὑρήματα τῆς ἐφετεινῆς ἀνασκαφῆς εἶναι — πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων γλυπτῶν καὶ ἐλαχίστων ἐπιγραφῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἃ παραθέτομεν κατωτέρω — τὰ ἀναφανέντα μωσαϊκὰ δάπεδα τῆς στοᾶς καὶ τῶν συνεχομένων μετὰ τῆς στοᾶς αἰθουσῶν.

Α΄. στοᾶς. — Ἡ στοὰ ἔχει δάπεδον μετὰ γεωμετρικῶν διακοσμήσεων διατεταγμένων οὕτως: τριπλῆ μετὰ γεωμετρικῶν σχεδίων ταινία περιβάλλει μέγα τετράγωνον· τοῦτο πληροῦται δι' ὀκτὼ μικροτέρων τετραγώνων διατεταγμένων κυκλοτερῶς καὶ ὀκτὼ τριγώνων μεταξὺ τούτων παρεντιθεμένων·

εἰς τὸ κέντρον σχηματίζεται μέγας κύκλος πληρούμενος διὰ ῥόμβων καὶ ἔχων ἐν τῷ μέσῳ σταυρὸν ἐντὸς κύκλου. Τὰ θέματα εἶναι σταυροὶ εἰς ποικίλας παραλλαγάς, σπειρομαίανδροι, πλοχμοί, δενδρύλλια κλπ.

Β'. αἰθούσης ὑπ' ἀριθ. 1. — Ἡ ἀριστερὰ τῆς στοᾶς αἴθουσα (5.75×2.95) ἔχει ὑψηλότερον δάπεδον κατὰ 0.35 μ. εἰς ὃ ἀνέρχεταί τις διὰ δύο βαθμίδων· πιθανῶς εἶναι προθάλαμος ὁδηγῶν εἰς συνεχομένας αἰθούσας — ἔχει δύο θύρας, ἐξ ὧν ἡ βορεία ἠρευνήθη καὶ μέρος τῆς συνεχομένης αἰθούσης. Τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον τοῦ προθαλάμου τούτου εἶναι τὸ πολυτελέστερον μωσαϊκὸν ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἀνευρεθέντων καὶ τὸ ἀρτιώτερον δια-

Εἰκ. 4. Τὰ ἀναφανέντα ἐπάλληλα μωσαϊκὰ ἐπὶ δαπέδου μιᾶς τῶν ἀνασκαπτομένων αἰθουσῶν.

τηρούμενον. Διαιρεῖται τοῦτο εἰς δέκα τετράγωνα (ἕκαστον 0,70×0,70 μ.) διατεταγμένα εἰς δύο σειρὰς καὶ πλαισιούμενα διὰ παρυφῆς μετὰ πλοχμῶν. Τὰ τετράγωνα τῆς πρώτης σειρᾶς πληροῦνται μὲ ῥαμφιζούσας πέρδικας, νήσσας, παγώνια καὶ περιστερὰς ἑκατέρωθεν ἀγγείων. Ἡ ἐκτέλεσις εἶναι ἀληθῶς ἀριστοτεχνική, ἡ δὲ ἁρμονία τῶν χρωματισμῶν (μαῦρα διαγράμματα, ἐρυθρὰ ἄνθη, κυαναῖ καὶ πράσιναι λεπτομέρειαι εἰς κεφαλὰς καὶ πτερὰ πτηνῶν, λευκὸν βάθος κλπ.) προσδίδει χάριν καὶ ζωὴν εἰς τὸ θαυμάσιον τοῦτο ψηφιδωτὸν δάπεδον.

Γ'. Τὰ λοιπὰ μωσαϊκά. — Μετὰ τῆς στενῆς ταύτης αἰθούσης συνδέεται πρὸς βορρᾶν, ὡς εἴπομεν, ἑτέρα μεγάλη αἴθουσα (πλ. 5.75 μ.) ὁμοίως διὰ μωσαϊκοῦ δαπέδου ἐπεστρωμένη· τὸ δάπεδον ὅμως τοῦτο ἀνεῦρον μετὰ

πάχους στρώματος ἀνθράκων καὶ τέφρας (ὕψ. 0.30 μ.) εἶναι δὲ σήμερον μέλαν ἐκ τῆς καύσεως καὶ δηλωτικὸν τοῦ τρόπου τῆς καταστροφῆς τοῦ μνημείου. Μετὰ ἐπίμονον ἐκκαθάρισιν ἀνεφάνη μόνον ἡ παρυφὴ ἐκ συριακῶν τροχῶν καὶ πλαισίων μεγάλης κεντρικῆς συνθέσεως.

Τὰ δάπεδα τῶν ὑπ' ἀριθ. 3 καὶ 4 αἰθουσῶν εὑρίσκονται εἰς ὁμοίαν κατάστασιν πρὸς τὸ μωσαϊκὸν τῆς προηγουμένης αἰθούσης, ἀπεκάλυψα δὲ μόνον μικρὸν αὐτῶν μέρος ἀφ' οὗ κατεδάφισα πάντα τὰ ἐπ' αὐτῶν προσκτίσματα τῆς οἰκίας Εὐλογημένου, τῆς παραχωρηθείσης, ὡς γνωστόν, δι' ἐνεργειῶν μου πρὸ καιροῦ εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ὑπηρεσίαν ἄνευ ἀποζημιώσεως.

Εἰκ. 5. Ἐπιγραφὴ ἑλληνιστικῶν χρόνων ἐπὶ χριστιανικοῦ ἐπιθήματος

Τοὐναντίον τὸ δάπεδον τῆς ὑπ' ἀριθ. 5 αἰθούσης (πλ. 4.60 μ.) διατηρεῖται καλῶς, εἶναι δὲ γεωμετρικὸν μετὰ σπειρομαιάνδρων καὶ σταυρῶν καὶ ὁμοιάζει πρὸς τὸ δάπεδον τῆς στοᾶς, μεθ' ἧς κυρίως ἡ αἴθουσα αὕτη συνδέεται διὰ μεγαλοπρεποῦς πύλης, ἧς ἀνευρέθη τὸ μαρμάρινον κατώφλιον καὶ τμήματα μεγάλου ὑπερθύρου μετὰ γλυφῶν ἐπιμελέστατα εἰργασμένων.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 6 αἴθουσα εἶναι ἐπεστρωμένη διὰ μαρμαρίνων πλακῶν διατηρουμένων εἰς ὡρισμένα μέρη, ἀνεφάνη δὲ κατὰ μὲν τὸ ΝΔ αὐτῆς ἄκρον ὀπὴ ὁδηγοῦσα εἰς ὀχετὸν καλῶς ἐκτισμένον καὶ ἐκτεινόμενον ἔξω τοῦ δυτικοῦ τοίχου, κατὰ δὲ τὸ ΝΑ αὐτῆς ἄκρον μαρμάρινον βάθρον παραστάδος μετὰ

γλυφῶν· τῆς παραστάδος ταύτης ἀνεφάνησαν τμήματα κοσμούμενα εἰς τὰς στενὰς αὐτῆς πλευρὰς διὰ κληματίδος μετὰ φύλλων κισσοῦ ἐπιμελῶς εἰργασμένων.

Ἡ τελευταία ὑπ' ἀριθ. 7 αἴθουσα ἠρευνήθη καὶ ἐφέτος δὲν κατέστη ὅμως δυνατὴ ἡ ἐντελὴς ἐκκαθάρισις αὐτῆς· ἔχει τὸ μωσαϊκόν της δάπεδον ὑψωμένον 0.80 μ. ἀπὸ τῆς στοᾶς.

Ἐπιγραφαί :

Κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἀνεῦρον καὶ τὰς ἑξῆς ἑλληνιστικῶν καὶ ῥωμαϊκῶν χρόνων ἐπιγραφὰς ἐπὶ χριστιανικῶν μελῶν καὶ ἰδίᾳ ἐπιθημάτων τῶν ἰωνικῶν κιονοκράνων τῆς στοᾶς:

1) Ἐπὶ ἐπιθήματος 0,54×0,35 πάχ. 0,14 ὕψ. γραμμ. 0,03 μ. (βλ. εἰκ. 5).

Μεταγραφή:

Μόσχος Ἱπποστράτου
Περγαμηνὸς Παιδοτρίβης
Πρόξενος Θεσσαλῶν
Τὸν Οἶκον.

Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἔχει ἀποξεσθῇ ἡ τετάρτη σειρά.

2) Ἐπὶ ὁμοίου ἐπιθήματος ἐπιγραφὴ κατεστραμμένη ἐξ ἧς διασῴζονται δύο σειραὶ εἰς τὴν ὁριζοντίαν καὶ κάθετον ἐπιφάνειαν:

α') . . ΟΥ ΣΩΣΙΠΑΤΡΟΥ ΤΟ ΔΕΥΤΕ(ρον . .
. . ΛΗΣ ΣΕΒΑΣΤΗΟΥ ΟΙ ΑΠΗΛΕΥΣ . .
β'.) ΤΟ ΛΑΒΟΝ ΠΑΡΑ ΝΕΙΚΩΣ ΤΗΣ ΦΑΜΕΝΗΣ
. . . . . . ΕΡΩΣ ΘΑΡΠΟΝΕΙΚΥΤΟΥΝ . . . .

3) Ἐπὶ τμήματος μεγάλου λίθου (πάχ. 0,48) λείψανα μεγάλης ἐπιγραφῆς (ὕψ. γραμμ. 0,045 μ.), ἐξ ἧς διασῴζονται εὐκρινέστερον:

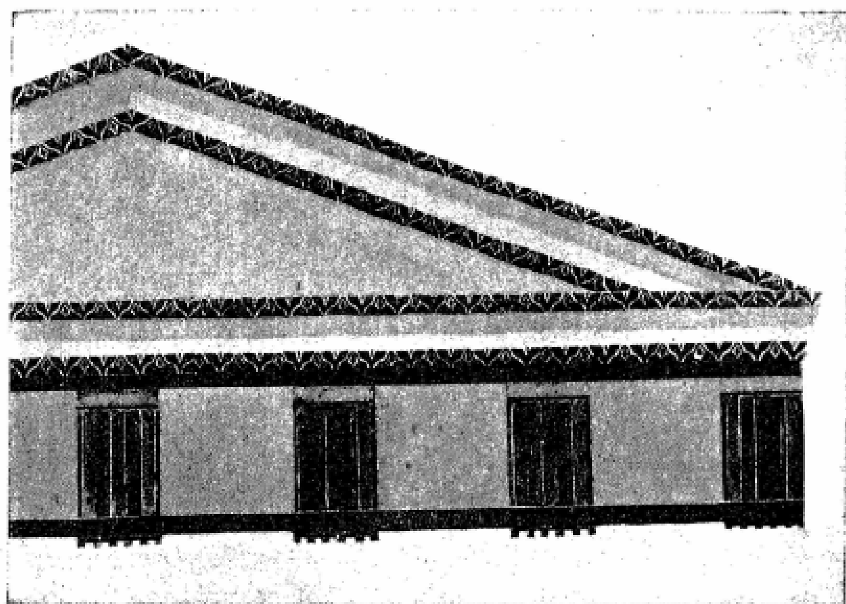
ΣΠΑΤ . . . ΑΡΙΣΤΗ(ν) . . .

Γ. Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ

2. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΔΙΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τοῦ παρελθόντος ἔτους ἔχει γίνῃ μνεία ἀρχαίου τινὸς Μακεδονικοῦ τάφου, ἀποκαλυφθέντος ὀλίγον ἔξω μιᾶς τῶν ἔναντι τοῦ Ὀλύμπου πυλῶν τῆς πόλεως Δίου, ἡμέρας τινὰς μόνον πρὸ τῆς διακοπῆς τῶν ἐργασιῶν περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

Ὁ τάφος οὗτος εἶναι τυμβόχωστον κτίσμα λίθινον, ἐν σχήματι μικροῦ ναοῦ μὲ εἴσοδον ἔχουσαν ὕψος μέτρα 2,85, πλάτος δὲ 1,30 καὶ ἐπιστεφομένην ὑπὸ ἀετώματος καὶ τριγλύφου ζώνης μήκους μέτρων 5,20. Ἀπο-

Εἰκ. 1. Ἡ εἴσοδος τοῦ κτιστοῦ τάφου.

τελεῖται τοιουτοτρόπως ὁ τάφος τοῦτο μὲν ἐκ προθαλάμου μήκους μέτρων 4, πλάτους μέτρων 2, καλυπτομένου ὑπὸ δροφῆς ὁριζοντίας ἐκ λιθίνων πλακῶν μεγάλων, στηριζομένων τούτων ἐπὶ ὀγκωδῶν δοκῶν λιθίνων· τοῦτο δὲ ἐκ νεκρικοῦ θαλάμου, πρὸς ὃν φέρει ἐκ τοῦ προθαλάμου θύρα δίφυλλος μαρμαρίνη, μεταξὺ μαρμαρίνων παραστάδων, καὶ μὲ ὑπέρθυρον ὡσαύτως καὶ κατώφλιον λευκοῦ μαρμάρου. Ἡ θύρα αὕτη ἔχει ὕψος μέτρων 2,60, πλάτος δὲ κάτω μὲν 1,30 μ., ἄνω δὲ 1,23 μ., ἤτοι εἶναι στενωτέρα ἐπάνω ὑπὸ τὸ ὑπέρθυρον κατὰ ἑπτὰ ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου. Τὸ σχῆμα τοῦτο τῆς θύρας γνω-

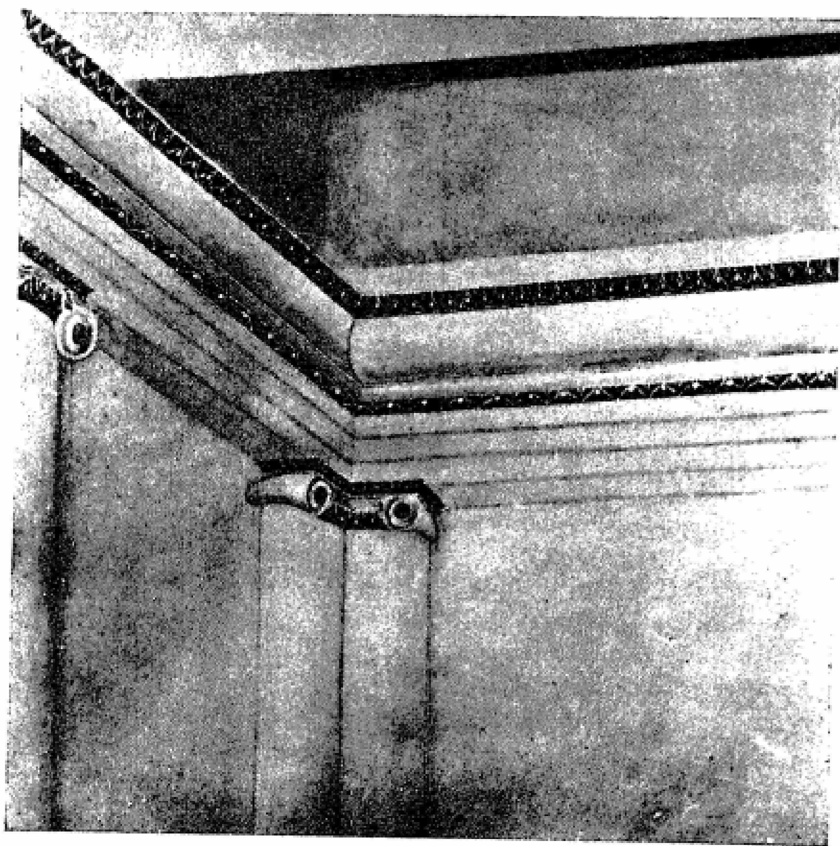
στὸν ἐκ Μυκηναϊκῶν ἤδη μνημείων, ἐμφαίνει κλασικὸν μᾶλλον τρόπον οἰκοδομῆς. Ὁ νεκρικὸς θάλαμος ἔχει μῆκος μέτρων 4, πλάτος μ. 3.50 καὶ ὕψος μέχρι τῆς ὀροφῆς τῆς καλυπτούσης αὐτὸ λιθίνης ἁψῖδος (ἤτοι καμάρας) μέτρα 4,70. Οἱ λίθοι τῶν τοίχων τοῦ οἰκοδομήματος εἶναι λαξευτοὶ ὀγκώδεις κάλλιστα ἡρμοσμένοι, καθ' ὅλον τὸ ἐκ 45 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου πάχος τῶν τοίχων. Καὶ ἡ καμάρα ὡσαύτως εἶναι κτισμένη στερεώτατα μὲ ὁμοίους λίθους ὡς ὄγκους κυβικοὺς πεντήκοντα ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, κάλλιστα καὶ τούτους ἡρμοσμένους καὶ μὲ σιδηρᾶς δὲ ἔτι σιρῆνας εὐαρμοστότατα πρὸς ἀλλήλους συνδεδεμένους.

Πᾶσα ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τῶν τοίχων καὶ τῆς καμάρας ὡσαύτως, ἐπίσης ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ μετωπιαίου τοίχου καὶ τοῦ θριγκοῦ φέρουσιν ἐπίχρισμα ἀσβεστοκονιάματος ἐκ δύο ἀλλεπαλλήλων στρώσεων, ὅπως παρατηρεῖται τοῦτο καὶ εἰς τοὺς ἐκ πώρου ναοὺς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος πρὸς ἀπόκρυψιν τῆς ὄχι ὡραίας ὄψεως τοῦ κατωτέρου ὑλικοῦ τῶν λίθων. Ἐκ τῶν στρώσεων τούτων ἡ μὲν μία, ἡ ἐπὶ τοῦ λίθου πρώτη, εἶναι ἐκ καθαρᾶς ἀσβέστου, παχεῖα τόσον μόνον, ὅσον διὰ νὰ καλύπτῃ τὴν τραχεῖαν τῶν κροκαλοπαγῶν λίθων ἐπιφάνειαν, ἡ δὲ ἐπ' αὐτῆς ἄλλη εἶναι λεπτοτάτη ἐκ καθαρωτάτης ἀσβέστου, λεία δὲ καὶ στιλπνὴ ὡς στιλπνὸς χάρτης εἰς μὲν τοὺς τοίχους λευκή, εἰς δὲ τὸ τύμπανον τοῦ ἀετώματος χρώματος λευκοκιτρίνου (ὤχρας)· ἀλλαχοῦ ὅμως φέρει κοσμήματα ἔγχρωμα, ἐν πολλοῖς σημείοις, ὡς προανέφερα, πολὺ καλῶς σωζόμενα.

Αἱ παρατηρήσεις τὰς ὁποίας ἔκαμα μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ τύμβου καὶ κατὰ τὴν ἔρευναν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ τάφου, ὅταν ἐκαθάρισα αὐτὸν ἀπὸ τῶν πολλῶν κατὰ τὸν μακρὸν χρόνον εἰσρευσάντων εἰς ἀμφοτέρους τοὺς θαλάμους χωμάτων, ὡσαύτως δὲ κατὰ τὴν ἐξέτασιν στοιχείων τινῶν ἀρχιτεκτονικῶν καὶ στοιχείων τῆς διακοσμήσεως τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, οἷον διὰ τοῦ λεσβίου κυματίου, μὲ ἔφεραν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ μνημεῖον τοῦτο ἀνάγεται εἰς τοὺς καλλίστους Ἑλληνιστικοὺς χρόνους, τοὺς χρόνους τῆς δόξης ἔτι τῆς ἀρχαίας Μακεδονίας περὶ τὰ 300 πρὸ Χριστοῦ, ἂν δὲν εἶναι ἴσως καὶ κατά τι ἀρχαιότερον. Ἀλλὰ τὸ θέμα τοῦτο πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ἀκριβέστερον. Διὰ τὸ περίεργον δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν σημασίαν συνάμα τοῦ πράγματος θὰ ἀναφέρω ἁπλῶς, τί πρὸ πάντων, μετὰ τὴν ἀποκόμισιν τοὐλάχιστον τῶν χωμάτων ἐκ τοῦ νεκρικοῦ θαλάμου, μὲ ὡδήγησεν εἰς τὴν ἀνωτέρω σκέψιν περὶ τῆς χρονολογίας τοῦ τάφου.

Ὅτι τὸν τάφον εὗρηκα λῃστευμένον καί, ὡς ἐπείσθην εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, λῃστευμένον πρὸ τοῦ τέλους ἀκόμη τῆς ἀρχαιότητος (καθὼς νῦν μετά τινος βεβαιότητος εἰκάζω ὑπ' ὄψιν ἔχων καὶ ἄλλα διδόμενα τῶν ἀνασκαφῶν) περὶ τὰ 470 μετὰ Χριστόν, εἶχα δηλώσει καὶ πέρυσι. Οἱ τυμβωρύχοι εἰσεχώρησαν εἰς

αὐτὸν ἄνωθεν, ἐντέχνως μετακινήσαντες μᾶλλον παρὰ βιαίως ἀποσπάσαντες ἕνα λίθον ἐκ τῆς καμάρας ὕπερθεν τοῦ νεκρικοῦ θαλάμου. Ἐκ τῆς ὀπῆς ταύτης, συγχωσθείσης πρὸ αἰώνων ὑπὸ στρῶμα γῆς πάχους δύο μέτρων, εἰσέρρευσαν χώματα πολλὰ εἰς τὸν νεκρικὸν θάλαμον τὰ ὁποῖα ὑπὸ τὴν ὀπὴν μὲν ἔφθασαν κωνοειδῶς εἰς ὕψος δύο περίπου μέτρων, ἀπωτέρω δὲ εἰς τὰς ἄλλας πλευ-

Εἰκ. 2. Μία γωνία τοῦ προθαλάμου.

ρὰς τοῦ θαλάμου εἰς πολὺ ὀλιγώτερον ὡς εἰκός. Ἀφαιρέσας μετὰ πάσης τῆς ἀπαιτουμένης προσοχῆς τὰ χώματα, καθαρώτατα ἄλλως μείναντα, διότι μικρὸν κατὰ μικρὸν εἰσέρρεαν ἄνωθεν διὰ μικροτάτης καθὼς καλῶς ἐβεβαιώθην ὀπῆς, εὗρῆκα τὸ δάπεδον μετὰ τῶν ἀνατετριμμένων, ὑπὸ τῶν τυμβωρύχων ἀναμφιβόλως, πολλῶν καὶ μεγάλων μαρμάρων τῆς κλίνης τοῦ νεκροῦ.

Τὸ δάπεδον σύγκειται ἐξ ὀγκολίθων λαξευτῶν κάλλιστα ἡρμοσμένων.

Μόνον οἱ ὑπὸ τὴν κλίνην ἀγρίως συνετρίβησαν καὶ ἀπεσπάσθησαν, ὑπὸ τῶν τυμβωρύχων πάλιν, πρὸς ἀναζήτησιν βεβαίως πλὴν τῶν ἐπὶ τῆς κλίνης τιμαλφῶν, καὶ ἄλλων ὑποπτευομένων ὡς κεκρυμμένων ὑπὸ γῆς θησαυρῶν. Ἀκριβῶς λοιπὸν εἰς μικρὸν ῥῆγμα τοῦ δαπέδου, σκεπασθὲν ὅμως τοῦτο καθ' ὁλοκληρίαν ὑπὸ μεγάλου μαρμάρου τῆς κλίνης, ἀνατραπέντος διὰ τῶν χειρῶν τῶν αὐτῶν τυμβωρύχων, εὗρῆκα προσεκτικῶς ἀνασκαλεύων τὸ παρθένον ὑπ' αὐτὸ χῶμα τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ κατεσκευάσθη τὸ λίθινον δάπεδον, τεμάχια μικροτάτου ἀγγείου τῶν περὶ τὰ 300 πρὸ Χριστοῦ ἑλληνιστικῶν χρόνων. Παρέκει δὲ ἐπὶ τοῦ δαπέδου καὶ ἐντελῶς ὑπὸ τὰ εἰσρεύσαντα ἄνωθεν διὰ τῆς ὀπῆς ξένα χώματα εὑρέθησαν δύο λύχνοι πολὺ μεταγενέστεροι, ἤτοι τῶν μετὰ Χριστὸν αἰώνων καὶ μόλις μάλιστα τῶν πρώτων Χριστιανικῶν χρόνων. Ἀλλ' ἐὰν ἐδῶ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου παρουσιάζετο μία ἀσφαλὴς ἔνδειξις τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐσυλήθη ὁ τάφος, διότι οἱ τυμβωρύχοι εἰς τὸ βαθύτατον σκότος αὐτοῦ δὲν ἠδύναντο βέβαια νὰ ἐργασθοῦν χωρὶς φῶς, ἐκεῖ ἔβλεπα ἀναμφιβόλως τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἐκτίζετο ὁ τάφος καὶ παρεσκευάζετο τὸ ἔδαφος τῆς οἰκοδομῆς του ὀλίγον τι ὑπὸ τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος τῆς γῆς εἰς τοῦτο τὸ σημεῖον, καθὼς δι' ἄλλων πάλιν παρατηρήσεων καὶ περὶ τούτου ἐβεβαιώθην. Ὁ ἐπὶ τῆς οἰκοδομῆς τύμβος ἐσχηματίσθη ἐννοεῖται μετὰ τὴν συντέλεσιν αὐτῆς, διὰ φορητῶν χωμάτων. Ὅτι δὲ οἱ τυμβωρύχοι οὐδὲ νὰ διανοηθοῦν ἠδύναντο νὰ φωτισθοῦν ἀπὸ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας διὰ τῆς μεγάλης εἰσόδου, μαρτυρεῖ ἡ κατάστασις, εἰς ἣν εὗρῆκα αὐτήν. Ἦτο ἀσφαλέστατα κλεισμένη καθ' ὅλον της τὸ πλάτος καὶ τὸ ὕψος ἀπὸ τοῦ κατωφλίου μέχρι κορυφῆς δι' ὀγκωδεστάτων λαξευτῶν λίθων μήκους μ. 1,80 καὶ πάχους 60 ἑκατοστῶν. Ἐκ τούτου κατανοεῖ τις καὶ πόση ἐργασία ἐχρειάσθη κατὰ τὴν ἐπαναληφθεῖσαν τὸν παρελθόντα Μάρτιον καὶ μέχρι Σεπτεμβρίου παραταθεῖσαν ἀνασκαφὴν πρὸς ἀνόρυξιν πρῶτα βαθείας τάφρου ἀπὸ ἀποστάσεως δέκα καὶ δώδεκα μέτρων, ἐπικλινοῦς, διηκούσης μέχρι τοῦ βάθους τοῦ τύμβου, καὶ τὴν μετακίνησιν ἔπειτα τῶν ἀποκλειόντων τὴν εἴσοδον ὀγκολίθων.

Ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξηγήσω, διατί πρὸ πάντων ὡς ἐξαιρετικὸν εὐτύχημα πρέπει κατὰ τὴν γνώμην μου νὰ θεωρηθῇ ἡ διάσωσις, ἡ τελεία μάλιστα τοῦ μνημείου τούτου τῆς Μακεδονικῆς ἀρχαιότητος ὡς κτίσματος ἁπλῶς, καὶ πλὴν τούτου ἂν ἴσως ὑπάρχῃ καὶ εὕρημά τι μνείας καὶ λόγου ἄξιον, μετὰ τὴν πλήρη ἀπογύμνωσιν τοῦ τάφου ὑπὸ τῶν ἐπιδεξίων καὶ ἐμπείρων τυμβωρύχων. Καὶ ὑπάρχει ὄντως τοιοῦτον εὕρημα, τὸ ὁποῖον μάλιστα δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ καὶ ὡς ἕνα ὡραῖον κειμήλιον ἀποκρυφθὲν εἰς τὰ σκοτεινά, σιωπηλὰ βάθη του ἐπὶ 23 αἰῶνας, διὰ νὰ παρουσιασθῇ αὐτὸ σήμερα εἰς τὰ ὄμματά μας ὡς τι πρόσφατον ἀληθῶς καὶ νεουργὸν καὶ ἄξιον ἐλπίζω πάσης προσοχῆς παρ' ἡμῶν. Τοῦ μνημείου ὡς τοιούτου ἡ διάσωσις εἶναι πράγματι ἕνα ἀξιόλογον γεγονὸς εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἀνασκα-

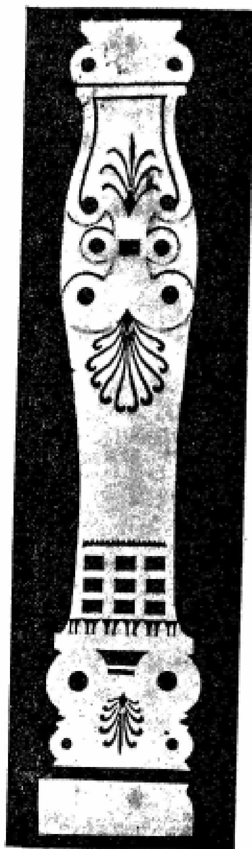
φῶν, διότι εἶναι μοναδικόν. Τὸ κτίσμα τοῦ Δίου εἶναι πολὺ μεγαλοπρεπέστερον πάντων τῶν τριῶν ὁμοίων ἐν τῇ Μακεδονικῇ γῇ μέχρι τοῦδε ἀποκαλυφθέντων, τοῦ ἐγγὺς τοῦ Δίου πρῶτον ἐν Κορινῷ τῆς σημερινῆς Κατερίνης κατὰ τὴν πρὸς τὴν Πύδναν ὁδὸν παρατηρηθέντος πρὸ ἑβδομήκοντα ἤδη ἐτῶν τυμβοχώστου ὡσαύτως καὶ ἀνοικτοῦ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ὅπως καὶ σήμερον, εἰς τοὺς ποιμένας ὡς στάβλου προβάτων, ἂν καὶ ὁ τύμβος ἐκείνου εἶναι οὐχὶ μικρὸς ὡς ὁ τοῦ Δίου, ἀλλὰ μέγας καὶ τόσον κολοσσιαῖος μάλιστα ὅσον οἱ προϊστορικοί, «Τοῦμπες» λεγόμενοι κοινῶς Τύμβοι τῆς Μακεδονίας. Ἐχαρακτήρισεν ἄλλως ἐκεῖνον ὁ παλαιὸς ἐρευνητὴς τῆς Μακεδονίας ὀνομαστὸς Γάλλος ἀρχαιολόγος Léon Heuzey (le Mont Olympe et l'Acarnanie, 1860) ὡς ῥωμαϊκὸν κτίσμα τοῦ πρώτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος, ἀγκαλὰ καὶ τοῦτο δὲν εἶναι πιστεύω τόσον βέβαιον, ὅσον ἐνόμισεν ἐκεῖνος. Δι' ὃ καὶ ἐκεῖ χρειάζεται ἀνασκαφὴ καὶ καλλιτέρα ἔρευνα, ἥτις μάλιστα δὲν θὰ περιορισθῇ εἰς τὸν συζητούμενον τάφον τῆς θέσεως ταύτης, ἀλλὰ θὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τὸν παρακείμενον εἰς αὐτὴν ἄλλον προσόμοιον, κολοσσιαῖον τύμβον. Διότι καὶ αὐτὸς πιθανώτατα ὁμοίως κρύπτει μόνον κτιστὸν τάφον, καὶ τοῦτον καθὼς ἔξωθεν τοὐλάχιστον φαίνεται, ἀσύλητον ἴσως. Ὡς λίαν σπουδαῖος ἔπειτα καὶ ἐφάμιλλος πρὸς τὸν τοῦ Δίου παρουσιάσθη ὁ ἐν Λαγκαδᾷ παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην ἐπὶ Τουρκίας ἐν ἔτει 1910 ὑπὸ νεωτέρων τυμβωρύχων ἀνακαλυφθεὶς ὑπὸ κολοσσιαῖον ἐπίσης τύμβον, ὕψους μέτρων εἴκοσι. Ἀλλ' ὁ τάφος οὗτος, ὅστις ὡς ἐρείπιον μόνον διεσώθη, κατεστράφη ἐντελῶς τότε ἀκόμη, καταρρεύσας καὶ καταχωσθεὶς ἕνεκα καθιζήσεως ἢ κατολισθήσεως τοῦ ἐδάφους. Περιγραφὴν αὐτοῦ ἔχομεν ἐξαίρετον παρὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχαιολόγου Μακρίδη-Μπέη (ἐν Jahrbuch des K. Deutschen archäolog. Instituts τοῦ 1911). Καὶ ὁ ὑπὸ κατασκαφέντα πρὸς ἀφαίρεσιν τῶν λίθων του καὶ ἐκλείψαντα τύμβον παρὰ τὴν Νάουσαν πρὸ χρόνων παρατηρηθεὶς δὲν ὑπάρχει πλέον, καταστραφείς, ὡς ἤκουσα, πρὸ εἰκοσαετίας καὶ πλέον ἴσως. Ἐπρόφθασεν ὅμως νὰ περιγράψῃ τὸ σημαντικὸν ἐν αὐτῷ γενόμενον εὕρημα ζωγραφιστῆς ἐπὶ μαρμάρου εἰκόνος τοῦ τεθνεῶτος, πολεμιστοῦ ἱππότου καταβάλλοντος διὰ τῆς καλῶς γνωστῆς Μακεδονικῆς σαρίσης βάρβαρον ἐχθρὸν πεζόν, δημοσιεύσας πρὸ δεκαετίας καὶ ἀντίγραφον ταύτης ὁ Δανὸς ἀρχαιολόγος Kinch ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς ἐν Κοπεγχάγῃ Ἀκαδημίας.

Παραμένει λοιπὸν ὁ τοῦ Δίου μνημειακὸς τάφος μέχρι σήμερον τοὐλάχιστον, ὄντως μοναδικὸς ἐν Μακεδονίᾳ, ἀξιοσπούδαστος καὶ διὰ τοῦτο ἔτι, διότι διὰ τὴν ἀσφαλῆ του χρονολογίαν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς κριτήριον ἐκ παραλλήλου πρὸς πάντα τὰ τοιούτου εἴδους εὑρήματα, ὁποῖα εἶναι τὰ τρία μνημονευθέντα καὶ ἄλλα ἴσως μέλλοντα νὰ παρουσιασθοῦν ἐν τῇ Μακεδονικῇ χώρᾳ παραπλήσια. Ὑπέδειξα ἀνωτέρω τὸν ἐν Κορινῷ ἀνεξέταστον ἔτι κολοσσιαῖον τύμβον, ὅστις δὲν ἀνήκει εἰς τοὺς προϊστορικοὺς καὶ πιθανώτατα

διὰ τοῦτο, ὡς εἶπα, κρύπτει, κτιστὸν τάφον ἐπίσης. Ἀλλὰ καὶ τρίτος ἄλλος κολοσσιαῖος τύμβος ἐγγύτατα τοῦ Δίου κείμενος, ὀλίγον ἔξω τοῦ χωρίου Καρίτσα, τάφον ὅμοιον πρέπει νὰ καλύπτῃ. Προϊστορικὸς βέβαια δὲν εἶναι οὔτε αὐτός. Καὶ δύο ἄλλοι ὡσαύτως, μικροῦ μεγέθους, τὸν αὐτὸν προορισμὸν θὰ εἶχαν, ὁ μὲν παρὰ τὸ ΝΔ τεῖχος τοῦ Δίου ἔξω τῆς αὐτῆς πύλης ἐγειρόμενος, ὀλίγον μακρύτερα τῆς ὁποίας κεῖται καὶ ὁ περὶ οὗ ἐνταῦθα πραγματευόμεθα, ὁ δὲ πλησίον τοῦ θεάτρου τοῦ Δίου ὑπὸ τὴν σκαπάνην νῦν ἀπὸ προπέρυσι ἀκόμα, καὶ πέμπτος τέλος ἄλλος ἀπωτέρω τοῦ Δίου, ἀλλ' ἐν τῇ περιοχῇ πάλιν αὐτοῦ ἐσημειώθη πρὸ ἑκατονταετίας ἤδη ὑπὸ τοῦ περιηγητοῦ Leake (Travels in Northern Greece) εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ἀνήκων, στεφανώνων τὴν ὑψηλὴν ἀκρολοφίαν τοῦ χωρίου Σπὶ (Σουπὶ μᾶλλον καὶ πάντως ὄχι Sphigi ὡς σημειώνεται ὑπὸ Leake καὶ Heuzey), ἐν τῷ ἀνατολικῷ ἄκρῳ τῆς ῥάχεως τοῦ χωρίου Κουντουριώτισσα παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Μαυρονέρι.

Φέρουν δὲ τὰ μνημεῖα ταῦτα ἕνα τοιοῦτον ἀσυνήθη ἐν Ἑλλάδι, εἰδικῶς δὲ Μακεδόνικὸν μόνον δυνάμενον νὰ ὀνομασθῇ χαρακτῆρα, καὶ μάλιστα Μακεδονικὸν τῶν Ἑλληνικῶν ἀποκλειστικῶς χρόνων, διότι καὶ μόνον ἐν Μακεδονίᾳ παρείχοντο τότε πρὸς ἀνάπτυξιν αὐτοῦ αἱ ἀπαιτούμεναι συνθῆκαι. Ἡ Μακεδονία ἦτο πλουσιώτατος τόπος, χλιδὴν ἐπιτρέπων καὶ πολυτέλειαν ἄγνωστον εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν μόνον ἤκμασεν ἐκ παλαιοῦ ἤδη, ἔτι δὲ μᾶλλον κατὰ τοὺς ἐπὶ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου καὶ μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον χρόνους μία ἀνωτέρα στρατιωτικὴ τάξις ἰσχυρὰ καὶ πλουσιωτάτη αὐτὴ πρὸ πάντων, δυναμένη νὰ ἐπιδεικνύῃ εἰς τὸν βίον της τὴν μεγαλοπρέπειαν ἐκείνην, τῆς ὁποίας μίαν ἰδέαν μᾶς δίδουν καὶ τῶν νεκρῶν τῆς χώρας τὰ γνωστὰ γενόμενα μνημειακὰ οἰκήματα. Ἡ τάξις αὕτη ἦτο ἡ τῶν εὐγενῶν αὐτῆς, οἱ ὁποῖοι περὶ τὸν Βασιλέα συγκεντρούμενοι ὅπως κατὰ τὴν ὁμηρικὴν ἀρχαιότητά ποτε οἱ ἄνακτες καὶ βασιλῆες περὶ τὸν ἀνώτερον ἕνα βασιλέα μὲ τούτων καὶ τὸ ὄνομα ἐγνωρίζοντο καὶ ἦσαν πραγματικῶς οἱ σύντροφοι καὶ φίλοι, οἱ ἐρίηρες «ἑταῖροι» αὐτοῦ. Ὀκτακόσιοι ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῶν εὐγενῶν τῆς Μακεδονίας εἶχαν ἕκαστος τόσον πλοῦτον, ὅσον δεκακισχίλιοι μόλις ὁμοῦ ἐκ τῶν εὐπατριδῶν ἢ ἱππέων, καὶ παχέων ἄλλως δι' εὐνόητον λόγον ὀνομαζομένων, εἰς τὰς παλαιὰς ἀριστοκρατικὰς τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος πολιτείας. Οὕτως οἱ νεκροὶ οἱ κατατεθέντες εἰς τοὺς τυμβήρεις μεγαλοπρεπεῖς καὶ πολυτελεῖς τάφους τῆς Μακεδονίας ἠδύναντο κάλλιστα νὰ εἶναι ἐπιφανεῖς ἄνδρες ἐκ τῆς τάξεως ἐκείνης τῆς ἀνωτέρας Μακεδονικῆς κοινωνίας. Τὸ δὲ εὕρημα τὸ ἐν τῷ ἡμετέρῳ τοῦ Δίου τάφῳ γενόμενον ἐφάμιλλον πρὸς τὸ ἐν τῷ τῆς Ναούσης τύμβῳ παρατηρηθὲν ἀλλ' ἐκλιπόν, ὡς φαίνεται, δυστυχῶς καθὰ εἴπομεν ἔκτοτε, εἶναι τὸ ἑξῆς:

Ὁ εἰς τὸν τάφον κατατεθεὶς νεκρὸς ἀνεκλίθη, ἐν φερέτρῳ ἴσως κλεισθεὶς πολυτελεῖ βεβαίως, ξυλίνῳ ἢ μεταλλίνῳ (ἐκ τινων περισσευόντων δι' ἕνα μόνον νεκρὸν ὀστῶν τῆς σπονδυλικῆς στήλης συμπεραίνω, ὅτι ἀργότερα πρέπει νὰ προσῆλθεν εἰς αὐτὸν καὶ ἡ σύζυγος). Τὸ δὲ φέρετρον, ἂν τοῦτο ὑπεδέχθη αὐτὸν καὶ ὄχι πολυτελὴς στρωμνὴ ἁπλῶς, ἀπετέθη, ὡς ἐδηλώθη ἀνωτέρω, εἰς κλίνην μαρμαρίνην. Κλινῶν τοιούτων ἀπεικονίσεις μὲ ποικίλας μάλιστα διακοσμήσεις γνωρίζομεν ἐκ παραστάσεων ἀγγείων. Ποίαν δὲ θέσιν ἀκριβῶς ἕκαστον τῶν συναποτελούντων τὴν κλίνην ταύτην μαρμάρων κατελάμβανεν εἰς αὐτήν, εὔκολον ἦτο διὰ καταμετρήσεων νὰ προσδιορίσω ἀλανθάστως. Ἡ κλίνη, ἐπακουμβοῦσα εἰς τὸν ἀπέναντι τῆς θύρας τοῖχον, ἦτο τετραγωνικὴ μὲ ἑκάστην πλευρὰν μήκους μέτρου ἑνὸς καὶ ὀγδοήκοντα ἑκατοστῶν, ὕψους δὲ ἑνός. Οἱ ἑκατέρωθεν τῆς προσόψεως τῆς κλίνης μαρμάρινοι πόδες, ὡς δύο ὀρθοστάται στηρίζοντες τὰς ἐπ' αὐτῶν ἐπακουμβούσας δύο ἐπιμήκεις πλάκας, ἐφ' ὧν ἔκειτο ὁ νεκρός, ἔχουσιν ἑνὸς περίπου τετραγωνικοῦ μέτρου ἐπιφάνειαν, ἡ δὲ στενὴ πλευρὰ τῆς προσόψεως αὐτῶν κοσμεῖται ὑπὸ ἀνθεμίου δηλουμένου εἰς μὲν τὰς ἕλικας πλαστικῶς καὶ διὰ χρώματος ἐπίσης ζωηροῦ ἐρυθροῦ τούτου, κατὰ δὲ τὰ φύλλα μόνον διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐρυθροῦ χρώματος. Τὸ μεταξὺ τῶν δύο ὀρθοστατῶν μέτωπον τῆς κλίνης ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ἐπιμήκων μαρμάρων. Τὸ κατώτατον ἐκ τῶν τριῶν, ἀρκετὰ πλατύ, δὲν φέρει ἢ δὲν σώζει καμμίαν διακόσμησιν. Εἰς κλίνην παραστάσεως ἀγγείου εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἀπεικονίζεται λέων καθήμενος (πρβ. Ancient furniture, A history of Greek κτλ. ὑπὸ Gisella M. A. Richter, 1926). Ἴσως καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ τάφῳ ὁμοία ἢ ἀνάλογος ἦτο ἡ παράστασις, ἐξίτηλος γενομένη διὰ τὸν λόγον ὅτι τὰ μάρμαρα ταῦτα εὗρηκα κείμενα ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἐντὸς πηλοῦ, ὅστις ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς χρωματιστῆς ἐπιστρώσεως δι' ἀσβεστοκονιάματος ὅλου τοῦ ἐξ ὀγκωδῶν λίθων ἀποτελουμένου δαπέδου ἀμφοτέρων τῶν θαλάμων ἕνεκα τῆς φοβερᾶς ἐν τῷ τάφῳ ὑγρασίας. Εὗρηκα τὰς μαρμαρίνας παραστάδας τῆς θύρας καθύγρους καὶ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν τοίχων ὁμοίως, ἀργὰ δὲ μόλις ἐσκέφθην νὰ ἀερίσω τὸν τάφον κατασκευάσας ἀεροδόχον ἐν εἴδει καπνοδόχου ἐπὶ τῆς ἀψῖδος. Καὶ τὴν εἴσοδον δὲ ἐγκαίρως ἐξησφάλισα διὰ σιδηρᾶς κιγκλιδωτῆς θύρας, ὥστε φῶς ὁπωσδήποτε καὶ καθαρώτερος ἀὴρ νὰ

Εἰκ. 3. Πούς τῆς κλίνης.

εἰσέρχεται δι' αὐτῆς εἰς τὸ «κατασκαφὲς οἴκημα ἀΐδιον» τοῦ ποτε νεκροῦ, τοῦ ὁποίου ὅμως καὶ πολλὰ ὀστᾶ ἠδυνήθην νὰ περισυλλέξω καὶ παρὰ τὴν ποτε κλίνην ν' ἀποθέσω.

Εἰς τὸ τρίτον ἐγκάρσιον τοῦ μετώπου μάρμαρον μὲ τὴν λευκὴν λείαν ἐπιφάνειάν του, κάθυγρον, ἂν καὶ ἐλαφρότερον πηλώδη αὐτήν, εὗρῆκα μικρὰ λείψανα παραστάσεως ζωγραφιστῆς ἐξιτήλου ὑπὸ τοῦ χρόνου γενομένης. Τὸ μάρμαρον τοῦτο ἔχει ἐπιφάνειαν ἑνὸς μέτρου καὶ ὀγδοήκοντα ἑκατοστῶν ἐπὶ πεντήκοντα ἑκατοστὰ καὶ δύναται νὰ φαντασθῇ κανεὶς πόσον μεγάλη ἴσως εἰκὼν ἀνεπτύσσετο ἐν αὐτῇ, ἀπολεσθεῖσα ὅμως διὰ παντὸς δι' ἡμᾶς.

Ἀλλ' εἰς τὸ μεταξὺ τῶν δύο μνημονευθέντων ἐγκαρσίων μεσαῖον μετωπιαῖον μάρμαρον μήκους ἐννοεῖται καὶ αὐτὸ μέτρου 1,80, πλάτους ὅμως μόνον 0,22 πλὴν τοῦ ἄνωθεν γεισοειδῶς προεξέχοντος ὀλίγον κανόνος πλάτους 0,04, ταχέως ἐξεπληρώθη ἡ βεβαία μου σχεδὸν ἐλπίς, ὅτι ἐδῶ θὰ εὕρισκα τέλος πολὺ σπουδαιότερα ἴχνη παραστάσεως ζωγραφικῆς πλήρους, ἐν εἴδει ζωοφόρου ὡς ἐκ τῆς θέσεως καὶ τοῦ ἐπιμήκους καὶ μετὰ μικροῦ γείσου, ὡς εἶπα, σχήματος τοῦ λίθου. Ἡ βεβαία μου αὕτη ἐλπὶς ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς διακοσμήσεως νεκρικῶν κλινῶν, περὶ τοῦ ὁποίου τελείαν ἰδέαν δίδει γνωστὴ παράστασις μιᾶς πολυτελοῦς τοιαύτης παριστανομένης ἐπὶ ἀγγείου (ἰδὲ Ancient furniture ὑπὸ Gisella Richter σ. 69).

Δεικνύει αὕτη εἰς ὁμοίαν θέσιν τοῦ μετώπου τῆς κλίνης ζῳοφόρον ἀποτελουμένην ἐκ σειρᾶς μικρᾶς ἵππων ἐν βαδίσματι. Ἀλλ' ἐγεννήθη εἰς τὴν διάνοιάν μου καὶ ἐκ τῆς πρώτης μου ἐπὶ τῶν μαρμάρων τῆς κλίνης τοῦ ἡμετέρου τάφου παρατηρήσεως, ὡς ἀνωτέρω ἀνέφερα, περὶ τῶν ζωγραφιστῶν ἀνθεμίων εἰς τὰς κατὰ μέτωπον στενὰς πλευρὰς τῶν ἑκατέρωθεν ὀρθοστατῶν μαρμάρων ἤτοι προσθίων ποδῶν τῆς κλίνης. Δὲν ἐπίστευα ὡς δυνατὸν πρᾶγμα, εἰς αὐτοὺς μόνον νὰ εἶχεν ἐξαντληθῇ ἡ ζωγραφικὴ διακόσμησις τῆς κλίνης. Ὁ νεκρικὸς θάλαμος ἔπρεπε νὰ εἶναι τὸ παναμοιότυπον θαλάμου ἢ αἰθούσης τοῦ πραγματικοῦ μεγάρου τῆς κατοικίας τοῦ τεθνεῶτος, ὅταν οὗτος ἔζη. Καὶ αὐτὴ ἡ διακόσμησις τῶν ποδῶν τῆς κλίνης δι' ἀνθεμίων ζωγραφιστῶν, ἀλλὰ παριστανομένων ὡς πραγματικῶν φυτῶν ἀνερχομένων ἀναμέσον τῶν κλάδων των ἐκ τῶν δοχείων, ἀπέδιδε τὸν ἀληθινὸν στολισμὸν τῆς αἰθούσης τοῦ ζῶντος. Ὑπεράνω τῆς κλίνης εὗρῆκα ὑπὸ τὸ διάζωμα τὸ χωρίζον τοὺς τοίχους τοῦ θαλάμου ἀπὸ τῆς ἁψῖδος αὐτοῦ τὰς θέσεις ἥλων χαλκῶν, ἐξ ὧν ἦσαν ἀνηρτημένα σκεύη πιθανῶς ἢ ἐσθῆτες ἢ τοιουτότροπα ἄλλα κτερίσματα, ἀλλ' ἴσως καὶ πίνακες ζωγραφιῶν ἐνθυμίζοντες πάλιν τὴν διακόσμησιν τοῦ θαλάμου τοῦ ἐγκοσμίου μεγάρου τοῦ νεκροῦ. Ἀλλὰ καὶ ἂν τοὺς πίνακας τούτους ἀκριβῶς δὲν δύναμαι νὰ βεβαιώσω ὡς ἀληθῶς ἐδῶ ὑπάρξαντας, ἀσφαλεστάτην ὅμως ἔνδειξιν τῆς ἀληθείας τῆς ἀντιλήψεώς μου περὶ τῆς ἰδέας, ἥτις

ὑπηγόρευε τὸν τρόπον τῆς διακοσμήσεως τοῦ νεκρικοῦ θαλάμου, παρέχει καὶ ἄλλο σπουδαῖον λείψανον αὐτῆς. Πλατεῖα ζώνη περιθέουσα δὲν γνωρίζομεν πλέον πόσον μέρος τῆς βάσεως τῆς ἀψῖδος ὑπεράνω τῆς κλίνης, σώζει ἐναργῆ λείψανα παραστάσεως λεόντων ἐν βαδίσματι, ἥτις δὲν δύναται ἴσως νὰ εἶναι ἄλλο τι ἢ ἐνθύμησις ἐν μικρογραφίᾳ τῶν πραγματικῶν τοιχογραφιῶν, αἵτινες ἐκόσμουν ἀκριβῶς ὅ,τι ἤθελε νὰ παραστήσῃ διὰ τοῦ νεκρικοῦ θαλάμου ὁ διακοσμητής, ἤτοι τὴν ἀληθινὴν ἐπὶ γῆς κατοικίαν τοῦ ἀποθανόντος.

Ἀλλ' οἱ ὀρθοστάται πρόσθιοι πόδες τῆς κλίνης εὑρέθησαν εἰς τόσον καλὴν θέσιν, ἣν παρὰ τὸν τοῖχον ἔλαβον ἀνατραπέντες ὑπὸ τῶν τυμβωρύχων ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ θαλάμου, ἑκατέρωθεν μάλιστα ὁμοίως, ὥστε αἱ στεναὶ αὐτῶν μετωπιαῖαι πλευραί, ὡς μὴ ἐγγίζουσαι διόλου τὸν πηλὸν καὶ καλῶς σκεπασμέναι ὑπὸ μόνον τῶν ἄνωθεν εἰσρευσάντων ξηρῶν λεπτῶν χωμάτων, ἠδυνήθησαν καὶ κάλλιστα νὰ διασώσουν τὴν ζωγραφίαν των. Τὸ μεσαῖον ὅμως μετωπιαῖον μάρμαρον, τὸ ὁποῖον εὐθὺς εἰς πρώτην στιγμὴν ὑπώπτευσα δι' ὃν λόγον εἶπα ὡς φέρον γραπτὴν ζῳοφόρον, κατέκειτο μὲ τὴν ζωγραφισμένην ἐπιφάνειαν ἐπὶ τοῦ πηλοῦ τῆς ἐπιστρώσεως τοῦ δαπέδου. Ὁ πηλὸς ἀπεδείχθη κατόπιν, ἀφοῦ μετὰ μυρίας προφυλάξεις ἐξήχθη ἐκ τῆς κακῆς αὐτῆς θέσεως τὸ μάρμαρον, ὅτι ἔφθειρε καὶ παντελῶς ἐξηφάνισε τὸ μέγιστον μέρος τῆς ἐγχρώμου παραστάσεως. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ μαρμάρου ἔφερεν ἐλαφρὰν μόνον ἐπάλειψιν ἐρυθροῦ χρώματος ἐφ' ἧς κατόπιν ἐζωγραφήθη ἡ παράστασις πολυχρώμως. Εἰς τὸν πηλὸν ἑπομένως εὔκολον ἦτο νὰ ἐπικολλήσουν τὰ χρώματα ταῦτα καὶ νὰ ἐξαφανισθοῦν ἢ νὰ ἀντικατασταθοῦν ὑπὸ τοῦ ἀποσκληρυνθέντος ῥύπου. Ἀλλ' εὐτυχῶς ὁπωσδήποτε εἰς ἓν τμῆμα τοὐλάχιστον τοῦ μαρμάρου διεσώθησαν οἱ τρεῖς καλπάζοντες ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ ἱππεῖς, τοὺς ὁποίους καλλίτερον πάσης περιγραφῆς θὰ παρουσίαζεν εἰς τὸν ἀναγνώστην τὸ πιστὸν ἔγχρωμον ἀντίγραφον αὐτῶν ἐκπονηθὲν ὑπὸ τοῦ ἐμπείρου ζωγράφου κ. Σόλωνος Φραγκουλίδου Κυπρίου, ἐνταῦθα δὲ δεικνύει ζιγκογράφημα τοῦ διὰ μελάνης σχεδιογραφήματος αὐτῶν.

Οἱ ἱππεῖς, οἱ μετὰ πλήρους ἐμπειρίας καὶ ἀσφαλείας ἐπιβαίνοντες τῶν ἵππων, εἶναι ἱπποδρομοῦντες Σκύθαι ἢ Θρᾷκες οἱ δύο πρῶτοι, Ἕλλην δὲ μᾶλλον ὁ τρίτος, ἐξ ὧν ἀπεσβέσθη ἐν τῷ πηλῷ ἡ κεφαλὴ δυστυχῶς, σαφὲς ὅμως παραμένει τὸ διάγραμμα τοῦ σώματος καὶ τοῦ χιτῶνος ἢ τῶν χιτώνων καὶ τῆς χλαμύδος καὶ ζωηρὸς ὁ ποικίλος χρωματισμὸς αὐτῶν. Ὁ πρῶτος φέρει ἀναξυρίδα Περσικὴν καὶ ὁ δεύτερος ὁμοίως, ὁ τρίτος ἔχει γυμνὰς τὰς κνήμας. Ἡ ἀνεμιζομένη χλαμὺς τοῦ πρώτου εἶναι χρωματισμένη κυανῆ, ὁ χιτὼν ἐρυθρὸς καὶ τὰ σανδάλια ὡσαύτως. Ὁ δεύτερος φαίνεται φέρων χιτῶνα, τοῦ ὁποίου αἱ χειρῖδες τοὐλάχιστον σώζουν τὸ κυανοῦν χρῶμα. Ὁ τρίτος ἔχει γυμνὰς τὰς κνήμας καὶ φέρει δύο χιτῶνας, τὸν ἕνα μακρότερον ὑποκίτρινον

φαινομενικῶς, τὸν ἄλλον βραχύτερον κυανόχρουν. Ὡραῖα δηλοῦνται ἐπὶ τοῦ μαρμαρίνου πίνακος πάντα ταῦτα. Ἀλλ' ἀριστοτεχνικῶς εἰργασμένοι εἶναι οἱ ἵπποι, εὔρωστα, εὐγενῆ ζῷα. Ὁ πρῶτος ἀναχαιτίζεται βιαίως ὑπὸ τοῦ ἱππέως, ὀρθουμένου στερεῶς ἐπὶ τῆς ῥάχεώς του καὶ σφίγγοντος ἀσφαλῶς τὰ σκέλη πρὸς τὰ ὀπίσω εἰς τὴν κοιλίαν, ἀναγκαζόμενος πρὸς τοῦτο ἕνεκα τοῦ ἀδή-

Εἰκ. 4. Ὁ πρῶτος ἐξ ἀριστερῶν ἱππεύς.

λου νῦν ἐμποδίου, τῆς στάσεως ἴσως τοῦ προηγουμένου ἵππου, ὅστις ἐξέλιπεν ἐντελῶς ἐκ τῆς εἰκόνος. Ἡ κεφαλὴ τοῦ ἵππου εἶναι λίαν χαρακτηριστικὴ τοῦ θυμοειδοῦς, πλήρους ὁρμῆς ζῴου. Διὰ τῶν ὀπισθίων δὲ τοῦ σώματός του ἀνακαλεῖ ἀρκετὰ τὴν μορφὴν τοῦ θαυμασίου ἵππου τοῦ Δαρείου εἰς τὸ περίφημον ψηφιδωτὸν τῆς Πομπηΐας, συντεθὲν βεβαίως κατὰ πρωτότυπον πίνακα ποιηθέντα ὑπὸ μεγάλου Ἀλεξανδρηνοῦ ζωγράφου. Ἀλλ' ὁμοίαν καταγωγὴν

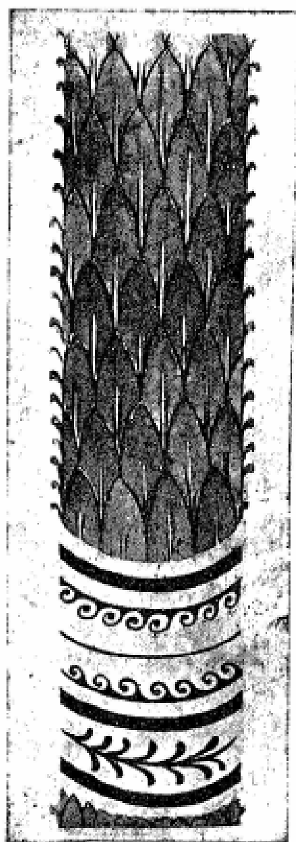
δεικνύει καὶ ἡ τοῦ ἡμετέρου τάφου εἰκών. Ἐξαιρέτως ἐπιτυχὴς παρουσιάζεται εἰς τὸ βλέμμα μας καὶ ὁ δεύτερος σωζόμενος ἱππεὺς διὰ τοῦ ἐν τῷ σφοδρῷ καλπασμῷ καταπεσόντος εἰς γόνατα ἵππου, τοῦ ὁποίου ἡ κεφαλὴ ἐκφράζει ὅλον τὸ ἄλγος τοῦ δυστυχήσαντος εὐγενοῦς ζῴου. Καὶ ὁ τρίτος ὡσαύτως διὰ τῆς θριαμβευτικῆς στάσεως τοῦ ἰδικοῦ του ἵππου, ὡς δεικνύει ὅλη του ἡ κίνησις, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἡ καμπυλοειδὴς ἀνύψωσις τῆς οὐρᾶς ὁμοίως παρουσιαζομένη εἰς τοὺς θριαμβεύοντας Κενταύρους τῆς ζῳοφόρου τοῦ Παρθενῶνος — διὰ νὰ ἀναφέρω ἕνα μέγα παράδειγμα — ἐνῷ οἱ νικημένοι ἐν αὐτῇ καταβιβάζουν καὶ κρύπτουν σχεδὸν τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο ἄκρον τοῦ σώματός των.

Εἰκ. 5. Ὁ εἰς γόνατα πίπτων ἱππεὺς καὶ ὁ προτρέχων αὐτοῦ.

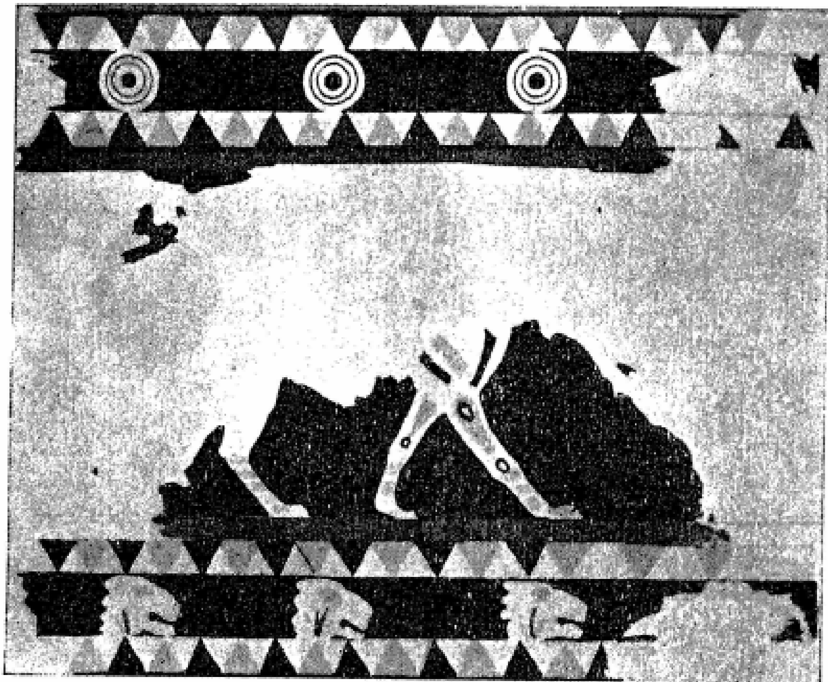
Οἱ τρεῖς περισωθέντες ἱππεῖς ἐκ τοῦ συνόλου τῶν λοιπῶν τῆς παραστάσεως τῆς μακρᾶς ζῳοφόρου — οἱ σύμπαντες θὰ ἦσαν ἐξάπαντος τετράκις τόσοι —, δὲν ἀποζημιώνουσι βεβαίως ἡμᾶς τελείως διὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῶν ἄλλων. Ὡς βλέπομεν διατεταγμένους καὶ ἀπεικονιζομένους αὐτούς, στάσις, ζωὴ καὶ κίνησις ὅλως διάφορος τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τοῦ ἄλλου ἐχαρακτήριζε πάντας, καὶ τίς οἶδε πόσαι ἐναλλαγαὶ τοῦ χαρακτηρισμοῦ ἑνὸς ἑκάστου θὰ ἐποίκιλλον τὴν πολυμερῆ αὐτῶν ἀκολουθίαν. Ἀλλ' ἕνεκα τούτου δικαιούμεθα ἔτι μᾶλλον νὰ ἐξάρωμεν τὴν καλλιτεχνικὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου, περὶ τοῦ ὁποίου μαρτυρεῖ τὸ ἐλάχιστον μόνον ἀλλ' ὡραιότατον εἰς ἡμᾶς ἀπομεῖναν δεῖγμα αὐτοῦ. Ὁ μέγας

ἀναμορφωτὴς τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Περικλέους βασιλεὺς Ἀρχέλαος (414-399 πρὸ Χρ.) ἔφερεν εἰς τὸ Δῖον μετὰ τοῦ μεγάλου Εὐριπίδου, ὡς ὀργανωτοῦ θὰ ἐλέγαμεν σήμερον τοῦ Μακεδονικοῦ θεάτρου, καὶ τὸν μέγαν ζωγράφον τῆς ἐποχῆς Ζεῦξιν διὰ νὰ κοσμήσῃ τὰ ἀνάκτορά του εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους διὰ τῆς τέχνης του. Ἡ καλλιτεχνία εἰσήγετο τοιουτοτρόπως καὶ αὐτὴ εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐκ τῶν ἀνθηρῶν κέντρων ἐν τῇ Νοτίᾳ Ἑλλάδι, δι' ἑνὸς τῶν μεγάλων ἐκπροσώπων αὐτῆς ἐν τῇ ζωγραφικῇ. Τὸ αὐτὸ ἔπρεπε νὰ ἔγινε βεβαίως καὶ διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικήν, διὰ νὰ κτισθοῦν ἐννοεῖται πρῶτον πρὶν ζωγραφηθοῦν τὰ ἀνάκτορα τοῦ ἡγεμόνος τῆς χώρας, καὶ ἐπίσης διὰ τὸ Δῖον πάντως, τὸ ὁποῖον μεμαρτυρημένως ὁ Ἀρχέλαος διὰ καλλιτεχνῶν διακοσμήσας μετέβαλεν εἰς Ὀλυμπίαν τῆς βορείας Ἑλλάδος. Τὰ ἐν Παλατίσια ἢ Παλατίτσα λείψανα θαυμαστῶν ἀρχιτεκτονικῶν κτισμάτων καλλίστης Ἑλληνικῆς ἐποχῆς τὰ περιγραφέντα καὶ ἀπεικονισθέντα εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ ἀρχαιολόγου Léon Heuzey μετὰ τοῦ Daumet (ἐν Mission archéologique de Maccedoine, 1876), δίδουν ἐπίσης ὑψηλὴν ἰδέαν περὶ μιᾶς ἀκμῆς τῆς καλλιτεχνικῆς δράσεως ἐν Μακεδονίᾳ, περὶ τῆς ὁποίας παραβλητέα καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Γεωργίου Οἰκονόμου εἰρημένα ἐν Athen. Mitteilungen τοῦ 1920, σ. 75. (Die Bronzen von Pella). Ἐπὶ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου ὡς πρὸς τὴν ὄψιν ταύτην τῆς μορφώσεως τῆς Μακεδονικῆς κοινωνίας ἔγιναν ἄνευ ἀμφιβολίας πολὺ περισσότερα πράγματα. Ἡ μετάδοσις ὅμως τῶν ἀγαθῶν τούτων δὲν θὰ ἦτο διόλου ὀρθὸν νὰ ὑποτεθῇ ὅτι περιωρίζετο ἐν Μακεδονίᾳ, ὡς λέγεται πάντοτε, εἰς τὸν στενὸν μόνον τῆς Βασιλικῆς Αὐλῆς κύκλον. Νομίζω δὲν δίδεται, ὡς ἔδει, ἀρκετὴ προσοχὴ εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ Μακεδονικὸς λαός, γεωργικὸς κατ' ἐξοχὴν καὶ κτηνοτροφικὸς ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ, διὰ τοῦ ἀστικοῦ ὅμως τῶν πόλεων αὐτοῦ πληθυσμοῦ εὑρίσκετο εἰς στενωτάτην ἐπαφὴν πρὸς τὸν καθόλου πολιτιστικὸν βίον τῆς Ἑλλάδος πάσης ἔκ τε τῶν σημαντικῶν πόλεων τῆς παραλίας τῆς χώρας καὶ τῶν πολυπληθῶν ἄλλων τῆς μεσογαίας καὶ τῆς Χαλκιδικῆς. Τὸν πρὸ πάντων γεωργικὸν Μακεδονικὸν τοῦτον

Εἰκ. 6. Τὸ φοινικοειδὲς πλέγμα.

λαὸν ὁ Ἀρχέλαος ἔκρινε τόσον ἄξιον προσοχῆς καὶ τιμῆς ὥστε διὰ τῆς δημιουργίας τοῦ τακτικοῦ πεζοῦ στρατοῦ τῆς χώρας νὰ θέσῃ τούς, χωρικοὺς τὸ πλεῖστον βεβαίως, ὁπλίτας ἄνδρας παραλλήλως πρὸς τοὺς ἀπὸ αἰώνων εὐγενεῖς τῆς χώρας **ἱππότας ἑταίρους**, ὀνομάσας αὐτοὺς **πεζεταίρους**. Οἱ πλεῖστοι ἐκ τούτων ἐγίνοντο τοιουτοτρόπως καὶ μέτοχοι ἀνωτέρου πολιτιστικοῦ βίου. Ἀλλὰ τὰ ἀριστοκρατικὰ γένη τῆς χώρας τὰ συγκροτοῦντα τὸ μόνον σημαντικὸν ἕως τότε ἱππικὸν σῶμα τοῦ στρατοῦ αὐτῆς καὶ περιστοιχίζοντα τὸν βασιλέα καὶ κατὰ

Εἰκ. 7. Ζὼν ηλεόντων ἐν βαδίσματι καὶ κεφαλῶν λεόντων.

τὸ πλεῖστον καθ' ἑαυτὰ ἤδη ἐν ταῖς ἑστίαις των ἀνώτερον ἄγοντα βίον ἀνέκαθεν, δὲν θὰ ἐκοινώνουν βέβαια τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς, σωματικῆς ἀθλήσεως καὶ πνευματικῆς μορφώσεως ὀλιγώτερον ἢ ὅσον ἦτο γνωστὴ αὕτη ἐν τῇ Αὐλῇ, ἀσκουμένη ὑπὸ ἑνὸς Ἀλεξάνδρου Α΄, ἀγωνισθέντος ἐν Ὀλυμπίᾳ, καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, οἱ ὁποῖοι πάντες εὑρίσκοντο ἐν στενῇ ἐπικοινωνίᾳ μὲ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα καὶ μὲ τὴν ἑστίαν πρὸ πάντων τῆς Ἑλληνικῆς παιδεύσεως καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς ζωῆς, μὲ τὰς Ἀθήνας, ἐξ ὅλως ἰδιαιτέρων πολιτικῶν λόγων καὶ ἀμοιβαίων σχέσεων. Ἡ κατάστασις αὕτη ἠδύνατο νὰ ἐπιδράσῃ ἔπειτα

καὶ μέχρι τῶν παραμικροτέρων συνθηκῶν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἡ Ἑλληνικὴ ὅμως ζωὴ ἀνέκαθεν εἶχεν ὡραίας συνηθείας, ἐξωραϊζομένας ὑπὸ τῶν καλλιτεχνικῶν της ὁρμεμφύτων. Αἱ τάσεις δὲ αὗται πάλιν ἠδύναντο νὰ ἐκδηλωθοῦν ὑψηλοφρονέστερα καὶ ἐπιδεικτικώτερα εἰς περιστάσεις σπουδαιοτέρας τῆς ζωῆς ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐκ τῆς μορφώσεώς των ἐλάμβανον ἀνωτέρας ἐμπνεύσεις, βοηθούμενοι πρὸς τοῦτο καὶ ὑπὸ τοῦ πλούτου των. Τοιουτοτρόπως αἱ καλλιτεχνικαὶ ἕξεις καὶ ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς ἐπέδρων καὶ μέχρι τῶν περὶ τὴν ταφὴν συνθηκῶν, καθὼς αὐταὶ πάλιν ἐκ τῶν εἰς φῶς ἐξερχομένων σήμερον ἔργων, τὰ ὁποῖα προεκάλουν ἔν τινι μορφῇ τῆς τέχνης, τῇ ἀρχιτεκτονικῇ ἢ τῇ εἰκαστικῇ, γίνονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας μάρτυρες τῆς πραγματικῆς ποτε ἀσκήσεως αὐτῆς. Ἡ συνήθεια μάλιστα ἰδιαιτέρως τῶν περὶ τὴν ταφὴν ἀγώνων ἠδύνατο νὰ ἐπιζῇ εἰς τοὺς Μακεδόνας ἀπὸ τῶν ὁμηρικῶν ἤδη χρόνων, αἱ παραδόσεις τῶν ὁποίων καὶ εἰς ἄλλας ἐκδηλώσεις τοῦ πατριαρχικοῦ βίου τῆς φυλῆς των παρέμενον ζωντανώτεραι. Ἡ ζῳοφόρος ὅμως τοῦ τάφου τοῦ Δίου παριστάνει ἀναμφιβόλως ἱππικὸν ἀγῶνα δρόμου, ὅστις ἀκριβῶς ἦτο ἀχώριστος ἀπὸ τῶν περὶ τὴν ταφὴν ἄλλων ὁμοίων, τῶν γυμνικῶν τῶν ἡρώων, κατὰ τοὺς χρόνους ἀκόμη τῆς ὁμηρικῆς βασιλείας καὶ φυσικὸν διὰ τοῦτο ἦτο, εἰς χρόνους πρὸ πάντων μεγάλης ἀνθήσεως καλλιτεχνικῆς τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἀνάμνησις αὐτοῦ ὡς καλλίστου ἀγῶνος διὰ τὴν περίλαμπρον στρατιωτικὴν κοινωνίαν τῆς Μακεδονίας νὰ θεωρηθῇ διὰ τῆς καλλιτεχνικῆς του ἀναπαραστάσεως καὶ ὡς κάλλιστον κτέρισμα παρατιθέμενον εἰς τὸν τάφον ἑνὸς εὐπατρίδου τῆς χώρας ταύτης.

Αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ Δίου τῆς Μακεδονίας, πόλεως ἥτις ἤκμασε μὲν κατὰ τοὺς ἐνδοξοτάτους χρόνους τῆς ἀρχαιότητος ἀπὸ τοῦ πέμπτου τοὐλάχιστον μέχρι τοῦ δευτέρου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ, ἀλλὰ τὴν σημασίαν της, ἀνάλογον βέβαια πρὸς τοὺς καιρούς, διετήρησε καὶ καθ' ὅλους τοὺς τέσσαρας πρώτους τοὐλάχιστον μετὰ Χριστὸν αἰῶνας, εἶχαν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος καὶ ἄλλους καρπούς. Τῆς γενομένης ὅμως αὐτόθι καὶ ἄλλης ἐργασίας πλὴν τῆς περὶ τὸν τάφον δὲν δύναται νὰ γίνῃ πληρεστέρα περιγραφὴ ἐν τῷ παρόντι διότι, ἡ σκαφὴ γίνεται ἔτι δι' ἀνορύξεως τάφρων καὶ ὄχι ἀποκομίσεως τῶν μεγάλων σωρῶν λίθων καὶ χωμάτων, οἵτινες ἐσχηματίσθησαν ἑκατέρωθεν τῶν τάφρων. ὥστε τοιουτοτρόπως νὰ ἀκολουθήσῃ ὁ τέλειος καθαρισμὸς τοῦ εὐρέος χώρου.

Πρόκειται περὶ τῆς ἐξερευνήσεως τῆς θέσεως ἔνθα ἀπεκαλύφθη κατὰ τὸ πρῶτον ἤδη ἔτος τῶν ἀνασκαφῶν μία μεγάλη παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ τοῦ πέμπτου, ὑποθέτω, αἰῶνος, κατὰ δὲ τὸ λῆξαν ἡ ἀναζήτησις αὕτη ἐπροχώρησε τόσον, ὥστε νὰ καταρτισθῇ καὶ τὸ σχέδιον τοῦ ἀξιοσημειώτου χριστιανικοῦ οἰκοδομήματος ἐκπονηθὲν ὑπὸ τοῦ ἐπιμελητοῦ μηχανικοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Κατσάνου. Διὰ τῆς προσφάτου ταύτης ἐρεύνης

ἦλθον εἰς φῶς ἀρκετὰ νέα πράγματα καὶ ἐπιγραφαὶ ἐκ τῶν περὶ τὸν τρίτον καὶ τέταρτον καὶ πέμπτον χριστιανικὸν αἰῶνα χρόνων. Αὗται δὲ προερχόμεναι ἐξ ἀρχαιοτέρας ἐκκλησίας, ἧς τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον ἀνευρέθη ἀκριβῶς 2 μ. 20 ὑπὸ τὸ διὰ μαρμαρίνων πλακιδίων στρωμένον δάπεδον τῆς Βασιλικῆς. Καὶ τὸ σπουδαῖον εἶναι, ὅτι ἡ ἀρχαιοτέρα αὕτη ἐκκλησία, ἀνήκουσα ἴσως εἰς τὸν τρίτον, προκωνσταντίνειον δηλαδὴ αἰῶνα, πιθανῶς δὲν ἦτο ἀρχικῶς ἐκκλησία ἀλλὰ διπλῆ αἴθουσα οἰκίας ἰδιωτικῆς, χρησιμοποιηθεῖσα ὡς εὐκτήριος χριστιανικὸς οἶκος. Ἐξ αὐτῆς δὲ προέρχονται καὶ αἱ ἐν τῇ Βασιλικῇ εὑρεθεῖσαι ἐπιγραφαί, καὶ γλυπταί τινες πλάκες μαρμάριναι, θωράκια ὑποθέτω. Αἱ ἐπιγραφαί, πᾶσαι «ὑπὲρ εὐχῆς τοῦ δεῖνος» δὲν εἶναι σύγχρονοι. Ἡ ἀρχαιοτέρα προφανῶς δεικνύει Ἑλληνικὸν ἔτι τρόπον γραφῆς καὶ μορφῆς τῶν γραμμάτων, ἐγχαραγμένων κατ' ἴσην ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ μέγεθος ἄνευ κεραιῶν (apices) ἐπιμελῶς λίαν. Αἱ λοιπαὶ δύνανται νὰ εἶναι καὶ τοῦ πέμπτου αἰῶνος. Καὶ τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον τῆς παλαιοτέρας ἐκκλησίας ἔχει σχήματα γεωμετρικὰ καὶ περίπλοκα πλέγματα, ὅλως διάφορα τῶν πολλῶν ψηφιδωτῶν δαπέδων οἰκιῶν τοῦ τετάρτου μέχρι τὸ πολὺ πέμπτου ἴσως αἰῶνος μετὰ Χριστόν. Εἶναι δὲ καὶ ὄχι ἑνιαῖον τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον τῆς ἐκκλησίας ταύτης, ἀλλὰ πολὺ διάφορον τὸ ἓν τοῦ ἄλλου, ὡς νὰ ἐπρόκειτο περὶ δύο διαφόρων δωματίων, ὄχι δὲ περὶ ἑνὸς συνεχοῦς κλίτους ἐκκλησίας, ἥτις δὲν ἦτο καὶ Βασιλική, ἀλλὰ μονόκλιτος ὅσον φαίνεται ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἀτελῶν ἔτι ἀνασκαφῶν. Καὶ οἱ τοῖχοι, οἱ πρὸς δυσμὰς τοὐλάχιστον, διότι τοὺς ἄλλους δὲν ἀπεκάλυψα ἀκόμη, φέρουν χρωματιστὸν κόσμημα ἐν εἴδει κιγκλιδωτοῦ, ἐρυθρὸν καὶ ὑπομέλαν ἐναλλάξ, ἐπὶ τοῦ κονιάματος τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας. Παράκεινται εἰς τὴν Βασιλικὴν καὶ τὰ λείψανα κυκλικοῦ κτίσματος, μὲ ἰσχυροτάτους τοίχους, ἴσως βαπτιστηρίου.

Ἐν τῇ νοτιανατολικῇ δὲ περιοχῇ τῆς πόλεως Δίου, ἔνθα τοποθετῶ τὸ ἱερὸν τοῦ Δίου (πρβ. ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τεύχους Ἰανουαρίου τοῦ 1931 τὸ ἄρθρον: Ὁ Πολύβιος καὶ ὁ Λίβιος περὶ τῆς θέσεως τοῦ ἱεροῦ τοῦ Δίου), μόλις ἠδυνήθην νὰ καθαρίσω μέρος μόνον τοῦ χώρου ἐκ τῶν δενδροειδῶν παλιουρῶν ἀκανθῶν. Ἡ θέσις αὕτη εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετασθῇ πρώτη κατὰ τὴν προσεχῆ περίοδον τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Δίου. Μεταξὺ ἀσημάντων ἄλλων λειψάνων ῥωμαϊκῶν χρόνων εὑρέθη ἐνταῦθα κατὰ τὴν σκαφὴν τεμάχιον ἐπιτυμβίας πλακὸς μὲ τὸ ὄνομα (Μὰξ- ἢ Δέκ-) ιμος ἀρχισυνάγωγος. Δὲν εἶναι δὲ παράδοξον, ὅτι ἐν τῇ μικρᾷ ἀνθηρᾷ Ἑλληνικῇ πόλει ἐχούσῃ καὶ ἀξιόλογον ῥωμαϊκὴν ἀποικίαν, ἀπὸ Τιβερίου τοὐλάχιστον ὑπῆρχεν ἐπὶ Ἀποστόλου Παύλου ἤδη καὶ ἀξιόλογος ἰουδαϊκὴ παροικία ἐγγὺς τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Βεροίας ἄλλη.

Προσεχῶς ἴσως καταστῇ δυνατὸν νὰ ἐξετασθῇ ἐπαρκῶς καὶ ὁ δεύτερος παρακείμενος εἰς τὸν ἀνωτέρω περιγραφέντα Μακεδονικὸν τυμβόχωστον τάφον

τύμβος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐσχάτως ἔσκαψα τάφρον μόνον, διερχομένην διὰ τοῦ κέντρου του, ἀλλ' οὐχὶ ἀκόμη μέχρι τοῦ ἀρχαίου φυσικοῦ ἐδάφους. Τοιαύτην δοκιμαστικὴν ἐργασίαν ἔκαμα, ἀνεπαρκῆ εἰσέτι, καὶ εἰς ἄλλον πολὺ μεγαλείτερον τύμβον, ὀλίγον ἀπωτέρω τοῦ θεάτρου τοῦ Δίου κείμενον ἐν μέσῳ νεκροταφείου ἀρχαίου Μακεδονικοῦ. Παρ' αὐτὴν τὴν ῥίζαν τοῦ Ὀλύμπου, ὑπεράνω τῆς χαραδρώδους κοίτης τοῦ σημαντικοῦ ποταμίου Οὐρλιᾶ, τοῦ Βαφύρα τῶν ἀρχαίων, καὶ παρὰ τὴν Καστράκι λεγομένην θέσιν, παρετήρησα δεκάδας τινὰς κωνοειδῶν ἀθροισμάτων λίθων, ἐν μέρει ὀγκωδεστάτων, καλυπτόντων τάφους ἀρχαίους εἰκάζω. Τὸ Καστράκι τοῦτο, ὅπου ὅμως μόνον μοναστηρίου παλαιοῦ λείψανά τινα ἄλλοτε εὗρον, ὕψωμα προβάλλον ὀλίγον ἐκ τοῦ Ὀλύμπου, ἴσως ἦτο τὸ παλαιότατον Δῖον, ὅπου κατόπιν μετεφέρθη κάτωθεν τῆς ὑπωρείας εἰς τὴν πεδιάδα. Σπουδαῖα λείψανα τοίχων ἀρχαίων, περιβαλλόντων μεγάλας αὐλὰς γεωργικὰς ὑποθέτω, παρετήρησα εἰς τὴν «Παλαιὰ Μαλαθριὰ» παρὰ τὸ βουνόν, τὴν προηγηθεῖσαν τῆς νεωτέρας Μαλαθριᾶς τοῦ Δίου. Μέγιστον περίβολον ἀρχαίας πόλεως παρετήρησα παρὰ τὴν θαυμασίαν θέσιν τῆς Λούκοβης, νέου ὅλως διόλου χωρίου, πλησίον τῆς μονῆς τῆς Πέτρας, τρεῖς περίπου ὥρας ἀπὸ τοῦ Δίου.

Οἱ ἐντὸς ὑδάτων σήμερον πολυάριθμοι τάφοι τῆς ἀρχαίας νεκροπόλεως τοῦ Δίου, τῆς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ χωρίου Καρίτσας ἀμέσως ἔξω τῆς βορείας πύλης τοῦ Δίου, μαρτυροῦσι πόσον μακρὰν τῆς πόλεως πρέπει νὰ ἦτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὸ τέναγος, ὅπερ καὶ μέγα μέρος αὐτῆς νῦν κατακλύζει ἐντὸς τοῦ ΒΑ τείχους καὶ τοὺς τάφους ἔθεσε πρὸ αἰώνων βεβαίως ὑπὸ τὸ ὕδωρ.

Καὶ τὸ πλησίον τοῦ θεάτρου σημαντικὸν Ἑλληνικὸν κτίσμα κατὰ τὰ θεμέλιά του, ῥωμαϊκὸν δὲ κατὰ τὴν ὑπεράνω αὐτοῦ οἰκοδομήν, κεῖται σήμερον εἰς τὰ χείλη τοῦ ἕλους ἢ ἐντελῶς ἐντὸς αὐτοῦ. Τὸ ἕλος σχηματίζει ὁ παρ' αὐτὸ τὸ Δῖον σήμερον, ὄχι δὲ πλέον ὡς ὁ Λίβιος λέγει κατὰ Πολύβιον, μόνον εἰς τὰς ἐκβολάς του ἐκχειλίζων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ποταμὸς Βαφύρας.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

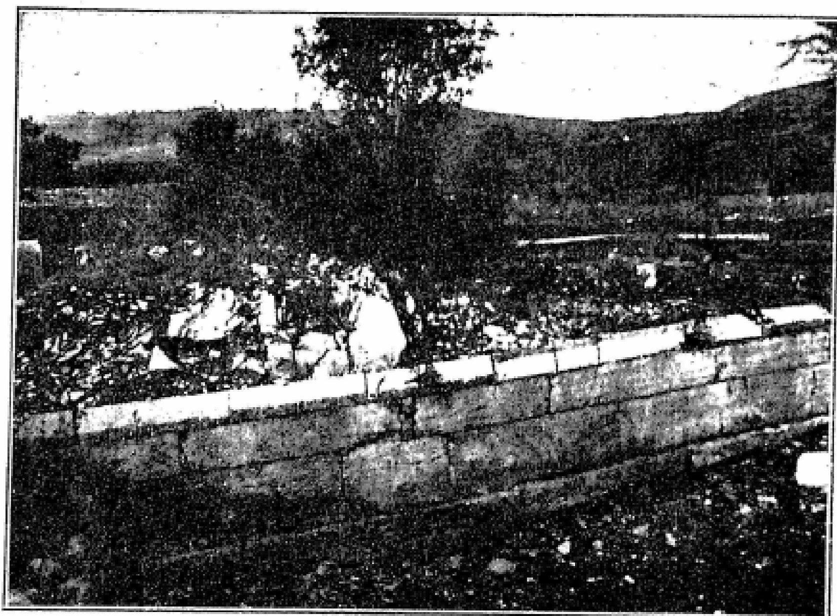
---

3. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΔΩΔΩΝΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ

Α΄. Ἀρχαῖα κτίρια.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ ἐργασία ἐγένετο εἰς τὴν πέρυσι ἀποκαλυφθεῖσαν τρίκογχον βασιλικὴν καὶ πρὸς δ. αὐτῆς.

Σκαφὴ ἔξω τοῦ δυτικοῦ αὐτῆς τοίχου πρὸς διαπίστωσιν τῆς ὑπάρξεως αἰθρίου ἀπεκάλυψε τὰ θεμέλια ὀρθογωνίου οἰκοδομήματος ἐντελῶς ἀσχέτου πρὸς τὴν βασιλικὴν (βλ. Πίν. 1). Ταῦτα εἶναι κτισμένα διὰ μεγάλων ἁδρῶς μόνον ἐπεξειργασμένων κυβολίθων καὶ ἀποτελοῦν ὀρθογώνιον, τοῦ ὁποίου ἡ μὲν

Εἰκ. 1. Δυτικὴ πλευρὰ τετραγώνου κτιρίου.

δ. πλευρὰ ἔχει μῆκος 9,80 μ., ἡ δὲ ν. 7.40. Ἡ βα γωνία εἰσχωρεῖ ὑπὸ τὸν δυτικὸν τοῖχον τοῦ νάρθηκος τῆς ἐκκλησίας. Τὸ κτίριον ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐσωτερικῆς διαιρέσεως εἶναι ἀγνώστου προορισμοῦ.

Ὀλίγα μέτρα νδ. τῶν θεμελίων τούτων ἐξηκολούθησεν ἡ σκαφὴ πρὸς ἀποκάλυψιν τετραγώνου οἰκοδομήματος ἀνασκαφέντος ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ Καραπάνου (βλ. Carapanos, Dodone et ses ruines Pl. III. 5). Τούτου ἀπεκαλύφθησαν οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι καὶ μέρος τῶν ἐσωτερικῶν διαχωρισμάτων, οἱ ὁποῖοι εἶναι κατεσκευασμένοι κατ' ἰσοδομικὸν ἀνώμαλον σύστημα διὰ μεγάλων λίθων ἁδρῶς λαξευμένων καὶ ἐχόντων τεκτονικοὺς ἀγκῶνας. (Εἰκ. 1).

Ὑπεράνω αὐτῶν ἐπεκάθητο πλὰξ ὕψ. 0,225 μὲ τεκτονικοὺς ἐπίσης ἀγκῶνας· ἀλλὰ ἐπιμελῶς ἐπεξειργασμένη, οὐχὶ ὅμως εἰς ὅλας τὰς πλευρὰς τοῦ κτιρίου, διότι εἰς μὲν τὴν δ. ἡ πλὰξ αὕτη εἶναι καλῶς λαξευμένη, ὅπως πιθανώτατα καὶ κατὰ τὴν ν. ὅπου δὲν σώζεται πανταχοῦ, κατὰ δὲ τὴν ἀ. μόνον ἐπὶ 14 μέτρα περίπου τοῦ πρὸς β. τμήματος μόνον χονδρικῶς ἐπεξειργασμένη ὅπως καὶ ὁλοκλήρου τοῦ μετώπου τῆς β. πλευρᾶς. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι εἰς τὴν πλευρὰν ταύτην δὲν ἀπεδίδετο μεγάλη σημασία. Ἡ ἐπεξειργασμένη αὕτη πλὰξ ἐπεξε-

Εἰκ. 2. Τεμάχιον πηλίνου στρωτῆρος ἐκ τῆς στέγης τοῦ τετραγώνου κτιρίου.

τείνετο καὶ εἰς τὴν ν. πρόστασιν, ὡς δεικνύουν λείψανα αὐτῆς σωζόμενα κατὰ χώραν. Ἐπὶ τῆς πλακὸς ταύτης ὑψοῦντο μεγάλοι ὀρθοστάται ὕψ. 0,88 σωζόμενοι κατὰ τὸ β. ἥμισυ τῆς ἀ. πλευρᾶς, κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς β. (πλὴν τοῦ μέσου αὐτῆς) καὶ εἰς τμῆμα τῆς δ., προφυλαχθέντες ὑπὸ τῆς ὑψηλῆς ἐκεῖ ἐπιχώσεως. Ἡ ἐσωτερικὴ τοῦ κτιρίου διάταξις δὲν εἶναι πολὺ σαφὴς ἐκ τῶν ὀλίγων σωθέντων καὶ μὴ ἀνασκαφέντων ἐντελῶς εἰσέτι λειψάνων τῶν θεμελίων, τὰ ὁποῖα συνεπλήρωσα ὑποθετικῶς ἐν τῷ σχεδίῳ.

Τὸ κατὰ τὴν ν. πλευρὰν ἐξέχον τετράγωνον κτίσμα ἀποτελεῖ πιθανώτατα τὸ θεμέλιον μικρᾶς προστάσεως, ἥτις ἐχρησίμευεν ὡς εἴσοδος εἰς τὸ οἰκοδόμημα. Ἀντιστοίχως εἰς τὴν β. πλευρὰν κατεσκευάσθη ἐπὶ ὁμοίων θεμελίων

νεώτερον κτίσμα ῥωμαϊκῶν χρόνων. Οὕτω ἐν τῷ μέσῳ ἀντὶ τῶν ἀπομακρυνθέντων ὀρθοστατῶν ἐτοποθετήθησαν ἁδρῶς καὶ ἀμελῶς ἐπεξειργασμένοι κυβικοὶ λίθοι καὶ εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτῶν πρὸς β. ἀπόστασιν κατεσκευάσθη τετράγωνον δι' ὁμοίων λίθων δωμάτιον, τὸ ὁποῖον ἐσωτερικῶς ἔσωζε καὶ ἴχνη ἀσβεστοκονιάματος. Ἀρχικῶς τὰ θεμέλια ταῦτα, τὰ ὁποῖα εἶναι σύγχρονα πρὸς τὸ ὅλον κτίριον, θὰ ἐστήριζον ἀνάλογον πρὸς τὸ πρόστοον τῆς ν. πλευρᾶς.

Εἰκ. 3. Μικρὸς Ναΐσκος.

Κατὰ τὴν να. γωνίαν τοῦ κτιρίου τούτου εὑρέθη τεμάχιον πηλίνου ἀκροκεράμου στρωτῆρος (εἰκ. 2), ἀποκεκρουμένου τὴν δεξιὰν γωνίαν (σωζ. 0,21× 0,26 πάχ. 0,07). Τούτου μὲν ἡ προσθία ἐπιφάνεια ἔχει γραπτὸν μαίανδρον διὰ καστανερύθρου χρώματος ἐπὶ ὠχρολεύκου ἐδάφους, ἡ δὲ κάτω ἔχει ἐπίσης γραπτὴν ζώνην ἀνθεμίων καὶ λωτῶν συνδεομένων κάτω δι' ἑλίκων καὶ ὑπ' αὐτὴν ἀστράγαλον κατὰ τὸν ἐρυθρόμορφον τρόπον. Πάντα συνήθη κοσμήσματα ἐπὶ κεράμων τοῦ ε'—δ' αἰῶνος, εἰς ὃν φαίνεται ὅτι ἀνήκει καὶ τὸ ὅλον οἰκοδόμημα. Πολλοὶ τοιοῦτοι κέραμοι κατὰ φιλικὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ καθηγητοῦ κ. Ρωμαίου εὑρίσκονται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Θέρμου καὶ ἐσχάτως εὑρέθησαν ἐν Κορίνθῳ. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ κτιρίου προέρχεται καὶ τεμάχιον γωνιαίου ἰωνικοῦ κιονοκράνου ἐκ πώρου λεπτοτάτης ἐργασίας.

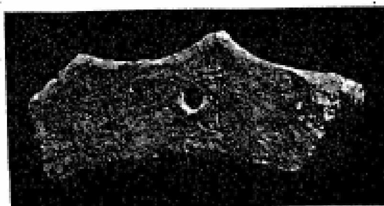
Περὶ τὰ 4.50 μ. περίπου πρὸς δ. τοῦ κτιρίου τούτου ἀνεσκάφη μικρὸς

ναΐσκος, σχεδὸν παράλληλος πρὸς αὐτό. (εἰκ. 3). Μήκους 10,30 καὶ πλάτους 4.20 περίπου μέτρων, διαιρεῖται δι' ἐγκαρσίου τοίχου εἰς δύο μέρη, τῶν ὁποίων τὸ πρόσθιον ἀπετέλει τὸν πρόδομον ὅστις ἦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πρόστυλος. Τὰ θεμέλια εἶναι ἐκ μεγάλων πλακῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔβαινεν εὐθυντηρία καὶ ἐπὶ ταύτης ἠγείροντο ὀρθοστάται, ὡς φαίνεται ἐκ τεμαχίου σωζομένου κατὰ χώραν. Ἡ πρόστασις τῆς ν. πλευρᾶς ὑψοῦτο ἐπὶ δύο βαθμίδων, τῶν ὁποίων οἱ δόμοι εἶναι καλῶς ἐπεξειργασμένοι· κατὰ τὰς ἀκμὰς καὶ τοὺς ἁρμοὺς ἔχουν λείαν λάξευσιν ὥστε νὰ σχηματίζηται ταινία, τὴν δ' ἐντὸς ἐπιφάνειαν ἁδροτέραν καὶ ἐν τῷ μέσῳ τεκτονικὸν ἀγκῶνα. Τὸ μικρὸν τοῦτο κτίριον, ἂν καὶ οὐχὶ λίαν ἐπιμελῶς κατεσκευασμένον, πρέπει νὰ εἶναι σύγχρονον πρὸς τὸ τετράγωνον πρὸς ἀ. αὐτοῦ, πάντως τοῦ δ'. π. Χ. αἰῶνος. Βραδύτερον ὅμως, ἴσως μετὰ τὴν πυρπόλησιν τοῦ Δορυμάχου ἐπεσκευάσθη: σώζονται τοὐλάχιστον κατὰ τὸν ἐγκάρσιον τοῖχον λείψανα ῥωμαϊκοῦ τοίχου δι' ἀσβέστου καὶ πλίνθων ἐκτισμένα.

Β'. Ἡ τρίκογχος βασιλικὴ τῆς Δωδώνης.

Ἀποκαλυφθείσης ἐφέτος σχεδὸν ἐντελῶς τῆς βασιλικῆς ἐκθέτω ἐδῶ συντόμως τὰ κατ' αὐτὴν καὶ ἐπισυνάπτω γενικάς τινας σχετικὰς παρατηρήσεις.

Ὅπως καὶ εἰς τὴν περυσινήν μου ἔκθεσιν ἐτόνισα, ἡ ἐκκλησία εἶναι κτισμένη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς αὐτοτελὴς καὶ νέα χωρὶς νὰ ἔχῃ σχέσιν πρὸς προϋπάρχον ὑπ' αὐτὴν ἀρχαῖον κτίριον ἑδραζομένη πολλαχοῦ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου ἀπ' εὐθείας.

Εἰκ. 4. Πηλίνη πλίνθος.

Ἡ τοιχοδομία της εἶναι διὰ μεγάλων καὶ μικρῶν λίθων δι' ἀσβέστου συνδεομένων παρενειρομένων ἐνίοτε καὶ ὀπτῶν πλίνθων. Πλίνθοι ὅμως ἀπετέλουν φαίνεται τὰ τόξα τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων καὶ τῶν ὑπὲρ τοὺς κίονας τόξων πιθανῶς, ἂν καὶ δὲν εἴμεθα ἀπολύτως βέβαιοι περὶ τούτου μὴ σωθέντων τῶν ὑπὲρ τὰ κιονόκρανα ἐπιθημάτων. Αἱ πλίνθοι αὗται ($0,22 \times 0,155 \times 0,005$) ἔχουσι συνήθως καμπύλας ἐμπιέστους διὰ δακτύλων αὐλακώσεις, τινὲς δὲ φέρουσιν ἐμπίεστον πέλμα κυνός. Κατὰ τὸν νάρθηκα εὑρέθησαν καί τινα τεμάχια πλίνθων τετραγώνου συνήθως τομῆς πλάτους πλευρᾶς 0,065—0,085 καὶ μήκους 0,20 περίπου. Τούτων τὰ πλεῖστα σχηματίζουν τοξωτὴν καμπύλην, τινὰ δὲ κάτω μὲν ἔχουν τόξον, ἄνω δὲ σειρὰν καμπυλῶν. Δύο τεμάχια ἔχουν ὀπὴν διαμπερῆ καὶ ἐγχάρακτον τὸ γράμμα Α. καὶ Β. (βλ. εἰκ. 4). Ἀλλὰ καὶ πλεῖστοι μεγάλοι λίθοι

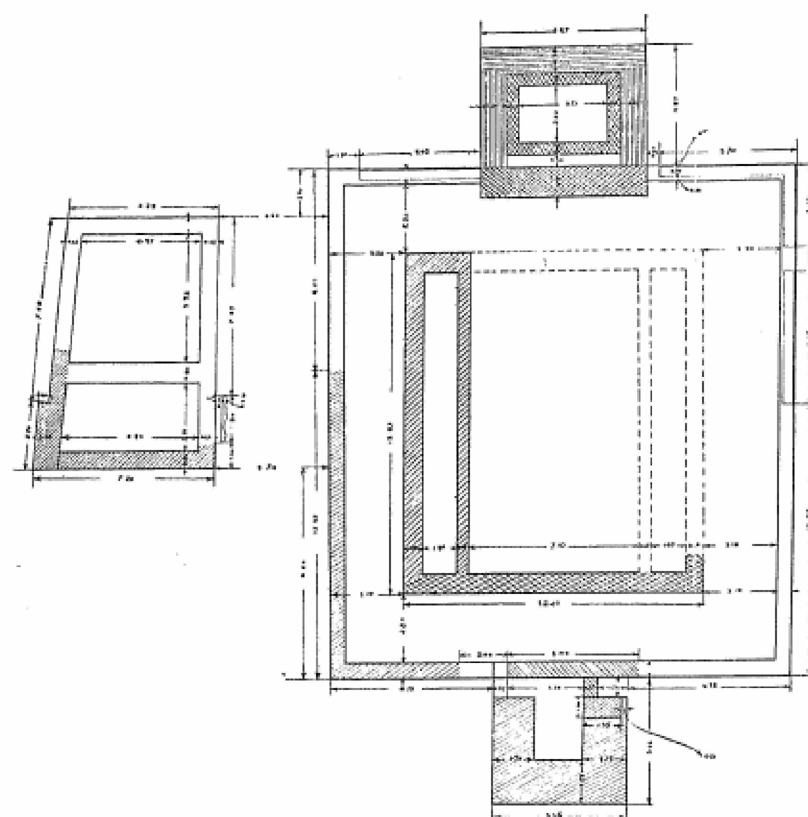
καλῶς λαξευμένοι ἔχουν χρησιμοποιηθῆ εἰς τὴν βασιλικὴν ληφθέντες ἐκ τῶν ἀρχαίων κτιρίων τοῦ ἱεροῦ· οὗτοι δὲ ἐτοποθετήθησαν κυρίως εἰς τὰς παραστάδας ἔχοντες κυμάτια λαξευμένα, εἰς τὸν στυλοβάτην τῶν κιόνων καὶ ὡς θωράκια ἀποκλείοντα τὸ πρεσβυτέριον τῶν πρὸς β., ν. καὶ δ. χώρων τῆς ἐκκλησίας. Οἱ κίονες εἶναι ἐκ κροκαλοπαγοῦς λίθου μὲ δωρικὰς ῥαβδώσεις, προέρχονται δὲ πάντως ἐξ ἑλληνικῶν οἰκοδομημάτων, ὁπότε πιθανώτατα θὰ εἶχον τὴν ἐπιφάνειαν διὰ κονιάματος ἐπενδεδυμένην πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἀνωμαλίας, τὴν ὁποίαν ἄλλως παρουσιάζουν.

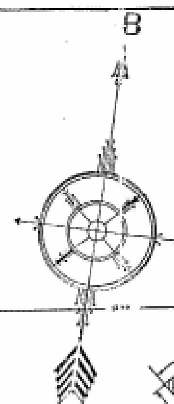

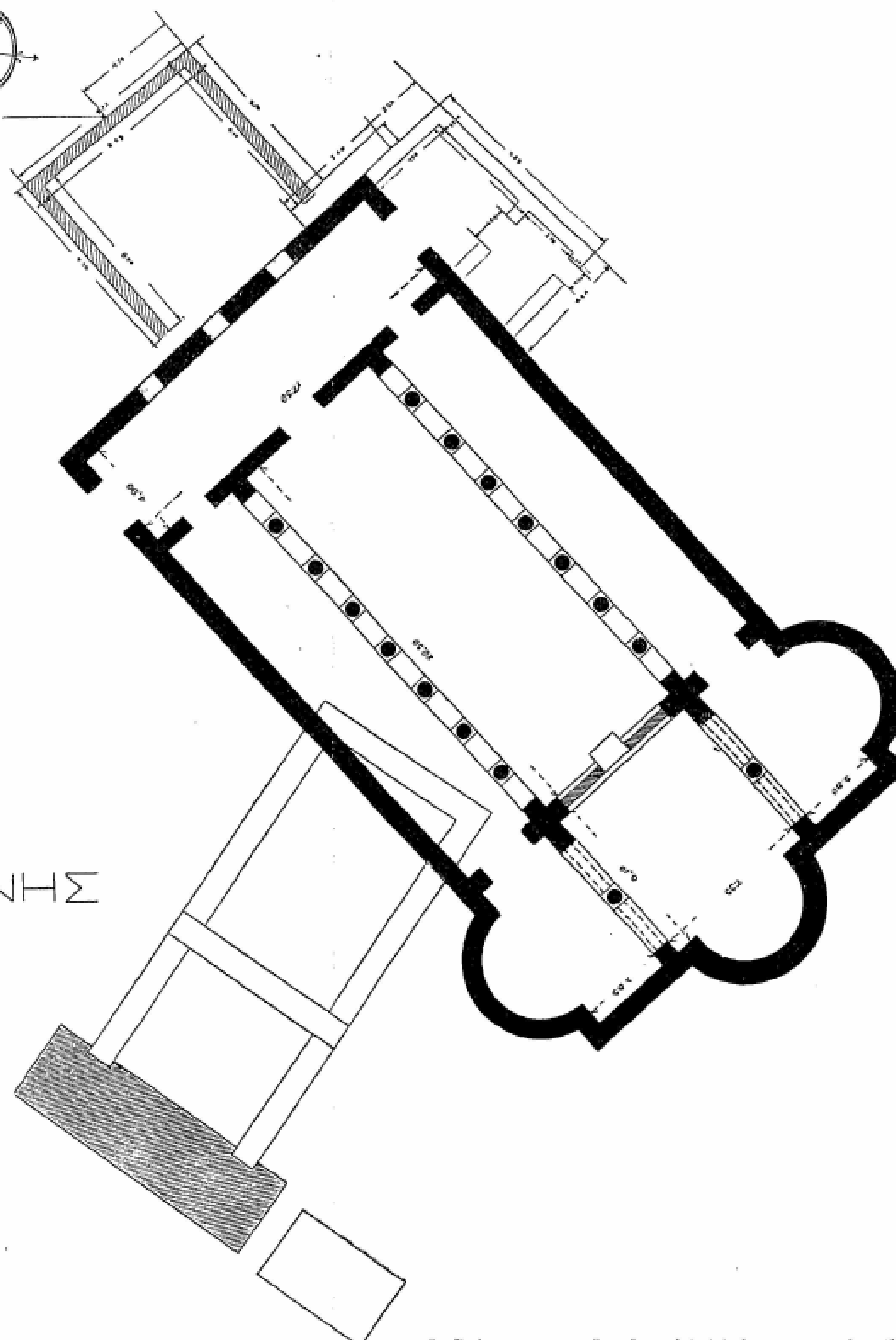
Εἰκ. 5. Κίονες τῆς βασιλικῆς. Ἄποψις πρὸς τὸ ἱερόν.

Τὸ σχῆμα τῆς ἐκκλησίας, ὡς ἐκ τῆς κατόψεως φαίνεται, (Πίν. 1) εἶναι τρίκλιτος βασιλικὴ μὲ ἐγκάρσιον κλῖτος, τοῦ ὁποίου τὸ β. καὶ ν. ἄκρον λήγουν εἰς ἀψῖδας προεξεχούσας πέραν τῶν τοίχων.

Εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσέρχεταί τις ἐκ νότου διὰ θύρας εὑρισκομένης εἰς τὴν ν. στενὴν πλευρὰν τοῦ νάρθηκος (17,50×5), εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ ὁποίου ἠνοίγοντο τρία παράθυρα. Κατὰ τὴν β. αὐτοῦ πλευρὰν θύρα πάλιν φέρει εἰς ἄλλο δωμάτιον παρεκβαλλόμενον πρὸς β. συνεχόμενον πρὸς ἕτερον, τὰ ὁποῖα ἐφέτος ἀπεκαλύφθησαν. Τούτων τὸ πρῶτον ἔχει τὸ πλάτος τοῦ νάρθηκος καὶ μῆκος 3.80 μ. Τὸ δεύτερον μικρότερον, ἦτο πλῆρες λίθων,

ΣΧΕΔΙΟΝ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ ΔΩΔΩΝΗΣ

1929 — 1930

ΚΑΤΟΨΙΣ

ΚΛΙΜΑΞ 1:100

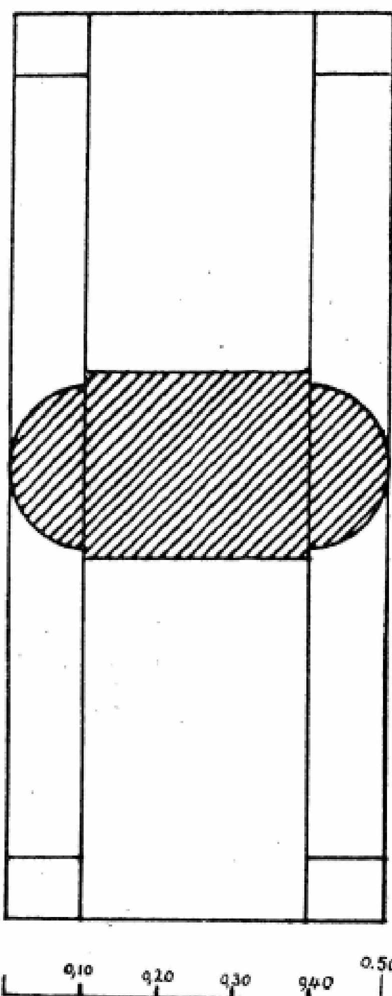
Σχέδιον Ἀνασκαφῶν Δωδώνης

κατὰ τὴν ν α. του δὲ γωνίαν δύο ὄρθιαι πλάκες ἐσχημάτιζον οἱονεὶ τὰς δύο πλευράς τάφου (;). Κατὰ τὴν ἀ. του πλευρὰν ὑπῆρχε πιθανώτατα θυρίς, ἥτις ἐφράχθη βραδύτερον διὰ πλίνθων. Τὰ δωμάτια ταῦτα εἶναι ἴσως ἐκεῖνα, ὅπου ὑπὸ τὸ πλακόστρωτον δάπεδον εὑρέθησαν πλεῖστα χαλκᾶ καὶ ἄλλα ἀναθήματα ἀναφερόμενα ὑπὸ τοῦ Καραπάνου (Dodone σελ. 19). Εἶναι πιθανὸν ὅτι τὰ δωμάτια ταῦτα, συνηθέστατα εἰς τὰς παλαιὰς χριστιανικὰς βασιλικάς, ἐχρησίμευον ἄλλοτε μὲν ὡς κλιμακοστάσια διὰ τοὺς γυναικωνίτας, ἄλλοτε δὲ καὶ ὡς βαπτιστήρια, ὡς ἴσως συνέβαινε καὶ ἐδῶ. Βλ. ὅμοια καὶ ἐν Taιka, Wulff, Altchr. und byz. Kunst εἰκ. 212.

Διὰ τριῶν θυρῶν ἐκ τοῦ νάρθηκος μετέβαινέ τις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κυρίας ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἦτο διῃρημένη εἰς τρία κλίτη μὲ ἑπτὰ ζεύγη κιόνων (εἰκ. 5). Τὸ μεσαῖον κλῖτος ἔχει μῆκος 20 περίπου μ. καὶ πλάτος 7.55 μὴ φθάνον τὸ διπλάσιον τῶν πλαγίων κλιτῶν (4,30). Εἰς τὸ ν. πλάγιον κλῖτος ὑπῆρχε μέγας τάφος κτιστὸς καὶ ἀσβεστόχριστος ἐσωτερικῶς. Οἱ κίονες βαίνουν ἐπὶ τετραγώνων στυλοβατῶν ἄνευ ἰδιαιτέρας βάσεως καὶ εἰς αὐτοὺς πιθανῶς ἀνῆκον μεγάλα τινὰ ἐξ ἀσβεστολίθου κιονόκρανα εὑρεθέντα ἐντὸς τοῦ ναοῦ, τῶν ὁποίων δείγματα φαίνονται ἐν τῇ εἰκόνι 6. Τούτων τὸ μὲν μεσαῖον ὕψ. 0,45 ἀποτελεῖται ἐξ ἄβακος (ὕψ. 0,185 καὶ πλάτ. 0,69) καὶ στογγύλου σώματος, εἰ

Εἰκ. 6. Κιονόκρανα βασιλικῆς Δωδώνης.

ὃ μεταβαίνει δι' ἐλαφρᾶς καμπύλης κατὰ τὰς γωνίας. Ὅμοιον περίπου σχῆμα βλ. ἐκ τῆς ἐπισκοπικῆς ἐκκλησίας τῆς Σαλόνας (Forschungen in Salona I εἰκ. 104 καὶ 107) μὲ διακοσμημένην τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κορμοῦ) καὶ ἐν Serdjila τῆς Συρίας (Holtzinger, Altchristliche und byzantinische Architektur [3] εἰκ. 185). Τὸ κάτω τῆς αὐτῆς εἰκόνος ἀνεστραμμένον εἶναι ὅμοιον, ἀλλὰ μὲ χαμηλότερον ἄβακα καὶ σῶμα. Τὸ ἄνω σχήματος ἀνεστραμμένης κολούρου πυραμίδος στενουμένης κάτω εἰς στρογγύλην ἐλλειψοειδῆ ἐπιφάνειαν ἔχει ὕψ. 0,25, πλάτ. 0,87 καὶ παχ. 0,35 (ἡ κάτω ἐπιφάνεια 0,34×0,22) καὶ προέρχεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐξ ἐπιθήματος κιονίσκου διλόβου παραθύρου. Καὶ δὲν ἐσώθη μὲν τοιοῦτός τις κιονίσκος, εὑρέθησαν ὅμως πλείονες κορμοὶ διπλῶν ἡμικιονίσκων παραθύρων. Τούτων εἷς (ὕψ. 0,74 πλάτ. 0,485 καὶ πάχ. 0,17) ἔχων κατὰ τὴν βάσιν μέχρι τῶν 2/3 τοῦ ὕψους ἐλαφρὰν ὀρθογώνιον ἐκσκαφὴν πρὸς ὑποδοχὴν πιθανῶς κουφώματος ὑαλοστασίου (εἰκ. 7). Οἱ λοιποὶ μεγαλύτεροι τὰς διαστάσεις καὶ εὑρεθέντες ἔξω ἀνατολικῶς τῆς ἀψῖδος ἀνῆκον πιθανῶς εἰς παράθυρα αὐτῆς. Ἔχουν περίπου τὸ ἴδιον πλάτος (0,46—0,50) καὶ πάχος (0,24—0,27). Ἀσφαλῶς δὲ εἰς τοὺς κορμοὺς τούτους ἔβαινον τὰ ἐπιθήματα—κιονόκρανα, τῶν ὁποίων ἐμνημονεύσαμεν ἀμέσως ἀνωτέρω ἕν, ἔχον τὸ αὐτὸ περίπου πάχος κατὰ τὴν βάσιν του.

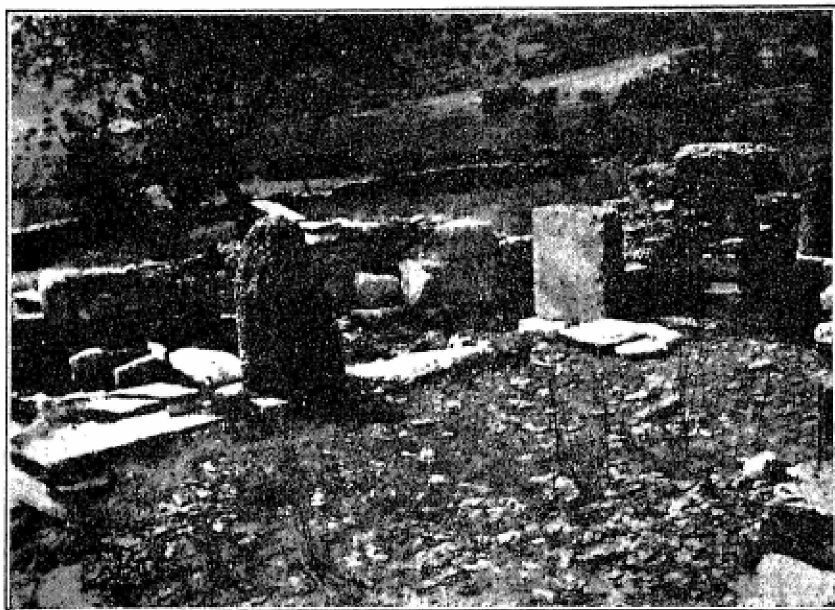
Εἰκ. 7. Κορμὸς ἀμφικιονίσκου παραθύρου.

Τὰ ἀνωτέρω κιονόκρανα εἶναι ἐξ ἐγχωρίου ἀσβεστολίθου, ἐξ οὗ καὶ τὰ λοιπὰ λαξευμένα μέλη τὰ εἰλημμένα ἐξ ἀρχαίων κτιρίων πλὴν τῶν κιόνων.

Τὸ ἐσωτερικὸν τῶν τοίχων τῆς ἐκκλησίας ἦτο ἐπιχρισμένον μὲ ἀσβεστοκονίαμα ἔχον χρώματα, ὅπως συνάγομεν ἐκ μικρῶν τεμαχίων τοιούτων εὑρε-

θέντων μεταξὺ τῶν χωμάτων, τὰ ὁποῖα ἔφερον καὶ ἐρυθρὸν χρῶμα. Ἐλάχισται πάλιν ψηφῖδες ἐκ λίθων λευκαὶ καὶ μέλαιναι δεικνύουν ὅτι καὶ τὸ δάπεδον ἦτο διὰ μωσαϊκῶν κεκοσμημένον.

Τρεῖς πάλιν θύραι ἐκ τοῦ κυρίως ναοῦ φέρουν εἰς τὸ ἱερόν, τὸ ὁποῖον ὡς ἐγκάρσιον κλῖτος παρεμβάλλεται πρὸ τῆς ἀψῖδος, διῃρημένον εἰς τρία χωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων διαμερίσματα, εἰς τὸ μέσον, τὸ ἔναντι τῆς ἀψῖδος τὸ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ μεσαῖον κλῖτος, καὶ τὰ δύο ἑκατέρωθεν αὐτοῦ τὰ ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὴν προέκτασιν τῶν πλαγίων κλιτῶν, πρὸς τὰ ὁποῖα ἄλλως συγκοινωνοῦν διὰ θύρας. Τὸ μεσαῖον διαμέρισμα χωρίζεται ἀπὸ τῶν πλα-

Εἰκ. 8. Κίων μεταξὺ θωρακίων κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ πρεσβυτερίου.

γίων διὰ τόξων στηριζομένων ἐπὶ κίονος ἔχοντος ἑκατέρωθεν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς ἔναντι παραστάδος θωράκια, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν μεγάλαι ὀρθογώνιαι πλάκες ἀκόσμητοι εἰλημμέναι ἐξ ἀρχαίων μνημείων. Τὰ θωράκια ταῦτα σῴζονται εἰς τὸ β. χώρισμα καὶ ἐν μέρει μόνον εἰς τὸ νότιον. (εἰκ. 8). Ἐπίσης καὶ ἀπὸ τοῦ κυρίως ναοῦ εἶναι ἀποκεκλεισμένος ὁ χῶρος οὗτος δι' ὁμοίων θωρακίων καταλειπόντων ἐν τῷ μέσῳ δίοδον ἀνοίγματος 1,55 μ. Οὕτω ἀπαρτίζεται τὸ πρεσβυτέριον, μὲ τὰ ἑκατέρωθεν αὐτοῦ παστοφόρια, μὲ τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν ἐπικοινωνεῖ. Τὴν αὐτὴν περίπου διαμόρφωσιν βλέπομεν καὶ εἰς τὴν ἐσχάτως ἀνασκαφεῖσαν βασιλικὴν τῆς Κορίνθου ὅπου πεσσοὶ χωρίζουν τὸ

πρεσβυτέριον εἰς τρία μέρη. Ἀλλ' ἐκεῖ καὶ μεταξὺ τῶν πλαγίων κλιτῶν καὶ τοῦ ἱεροῦ (τῶν παστοφορίων) παρεμβάλλονται πεσσοὶ (Πρβλ. Carpenter Amer. Journ. of. Arch. 1929 Πίν. VI σελ. 351-352). Δυστυχῶς δὲν γνωρίζομεν τὴν ἐσωτερικὴν διαρρύθμισιν τοῦ ἱεροῦ, ὡς καὶ τῆς ἀψῖδος, ὅπου οὐδὲν λείψανον τοῦ συνθρόνου καὶ τῆς ἐπισκοπικῆς ἕδρας διεσώθη. Ὁ ἀποχωρισμὸς ὅμως τῶν παστοφορίων δεικνύει μὲν προϊουστινιάνειον ἐποχήν, ἀλλὰ δὲν δύναμαι ἀκριβέστερον νὰ ὁρίσω τὴν χρονολογίαν τῆς ἐκκλησίας ἐκ τοῦ τεκμηρίου τούτου καὶ μόνου.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς κόγχης εἰς βάθος 0,40 μ. ἐπὶ τοῦ βράχου, ὅστις καταπίπτει πρὸς τὸ βάθος τῆς κόγχης, εὑρέθησαν λείψανα ἀσβεστοκονιάματος, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν πιθανῶς πρὸς στερέωσιν τοῦ ποδός, ἐφ' οὗ ἔβαινεν ἡ ἁγία Τράπεζα. Ὡς τοιοῦτος ἐχρησιμοποιήθη σφόνδυλος κίονος ἀρράβδωτος ἐκ πρασινομέλανος πωρολίθου ἀποκεκρουμένος τὴν ἐπιφάνειαν ὕψ. 0,80 καὶ διαμ. περίπου 0,58. Τοῦτον ὁ Ὀρλάνδος ἐξέλαβεν ὡς ἀμφικολούρου κωνικοῦ σχήματος ἀπατηθεὶς ἐκ τῶν βλαβῶν τοῦ λίθου (Πρβλ. Ὀρλάνδου ἐν Ἐπετ. Ἑταιρ. Βυζ. Σπουδῶν 5 (1929) σ. 359). Εἰς τὴν νοτίαν κόγχην εὑρέθησαν δύο μεγάλοι τάφοι, ὡς καὶ εἰς τὴν βορείαν.

Οὕτω καὶ ἡ βασιλικὴ τῆς Δωδώνης ἔχει τὸ περίφημον ἐκεῖνο σχῆμα, τὸ τρίκογχον, περὶ τοῦ ὁποίου τόσα ἔχουν γραφῆ.[1]) Νομίζω ὅτι εἶναι περιττὸν νὰ ἀναζητῶμεν τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τούτου τύπου εἰς τὴν ἀνατολήν, ἀφοῦ εὑρίσκομεν ἤδη τὴν πρώτην ἔστω καὶ στοιχειώδη διαμόρφωσιν αὐτοῦ εἰς μνημεῖα τῶν πρώτων μ. Χ. αἰώνων.[2]) Ὁ Weigand εὑρίσκει τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀδριανοῦ εἰς διάφορα κτίρια (Weigand ἔνθ' ἀν.), ὥστε ὅταν ἡ ἐκκλησία ἤρχισε τὴν οἰκοδομικήν της δρᾶσιν εἶχε πρόχειρον καὶ τὸν τύπον τοῦτον διὰ τὰς ἀνάγκας της καὶ τὸν ἐχρησιμοποίησε κατὰ διαφόρους τρόπους.[3])

Ἀλλὰ τὸ ζήτημα δὲν ἔχει τόσην σημασίαν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, ὅσην ἔχει ἡ μετέπειτα χρῆσις καὶ ἐξέλιξις τοῦ τύπου καὶ μάλιστα ὁ συνδυασμὸς τοῦ τρικόγχου καὶ τῆς βασιλικῆς. Καὶ ὁ μὲν Diehl[4]) θέλει τὸ τρίκογχον προελθὸν καὶ μεταδοθὲν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐξ Αἰγύπτου, ὅπου αἱ γνωσταὶ μοναί, ἡ λευκὴ καὶ ἡ ἐρυθρὰ παρὰ τὸ Sohag, ἢ ἐκ Συρίας, ἐκ τῆς τελευταίας δὲ ταύτης παραδέχεται αὐτὸ ὁρμηθὲν ὁ Monneret de Villard[5]), ὡς καὶ ὁ

---

[1]) Strzygowski, Die Baukunst der Armenier und Europa 1918 σελ. 495 ἑξ καὶ τὴν αὐτόθι βιβλιογραφίαν.—Ch. Diehl, Manuel d'art byzantin² 1924 σ. 64 καὶ 907 βλ. καὶ ἐσχάτως R. Schultze, Basilika 1929, σ. 52.

[2]) Weigand ἐν Byz. Zeitschrift XXIII (1914—1919) σ. 176.

[3]) Βλ. καὶ Schultze, Basilika σ. 52 καὶ Oelman, Röm. Mitt 1923/24 σ. 240.

[4]) Manuel d' art byzantin² σ. 136.

[5]) Les couvents près de Sohag I σ. 48.

Vincent[1]). Τὸ πιθανώτατον ὅμως εἶναι, ὅτι κατ' ἀρχὰς ἐχρησιμοποιήθη ὡς τάφος ἢ μαρτύριον (cella trichora) καὶ μετὰ ταῦτα συνεδυάσθη, ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Wulff ἐσχάτως, μετὰ τῆς βασιλικῆς εἰς ἑνιαῖον σύνολον. Αὐτὸ ἴσως ἐξηγεῖ καὶ τὴν συνήθη ὕπαρξιν τάφων ἐντὸς τοῦ τρικόγχου ὡς ἀνάμνησιν τῆς καταγωγῆς των καὶ κατὰ παράδοσιν ἐκ τῆς πρώτης των χρησιμοποιήσεως, ἐν Κριμαίᾳ δὲ παρετηρήθη τρίκογχον πρεσβυτέριον εἰς βασιλικὴν νεκροταφείου.[2])

Τὸ ἀρχαιότατον σῳζόμενον παράδειγμα τοιούτου συνδυασμοῦ εἶναι ἡ βασιλικὴ τῆς Γεννήσεως ἐν Βηθλεέμ, κτίσμα τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου[3]). Ἐνταῦθα δέ, εἰς τὴν Παλαιστίνην, φαίνεται ὅτι τὸ πρῶτον ἐχρησιμοποιήθη καὶ μάλιστα τόσον μνημειώδης, ὡς ἐκκλησία, ὁ τύπος διότι, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Weigand, Byz. Zeit. (XXIV) 1923/24) σ. 390—391, τὸ τρίκογχον σχῆμα ἐν τῇ Γεννήσει τῆς Βηθλεέμ εἶναι ἀρχικὸν καὶ ὄχι ἰουστινιάνειος μετασκευή, ὅπως θέλουν οἱ Vincent et Abel (ἔνθ' ἀν.). Εἰς αὐτὸ δηλ. συνεδυάσθη τὸ ὑπάρχον ἤδη τρίκογχον σχῆμα τοῦ ἱεροῦ μὲ τὴν δρομικὴν βασιλικὴν εἰς ἑνιαῖον τύπον καὶ ἐκεῖθεν διεδόθη εἰς τὰς χριστιανικὰς χώρας, ὅπου ἔλαβεν ἄλλην ἀλλαχοῦ διαμόρφωσιν.[4])

Εἰς τὴν βασιλικὴν τῆς Δωδώνης ὅμως ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι αἱ δύο πλάγιαι κόγχαι ἔξωθεν προσετέθησαν εἰς τὸ σῶμα τῆς ἐκκλησίας καὶ νομίζει, ὅτι ἀποτελοῦν τὴν ἀπόληξιν μεγάλου ἐγκαρσίου κλίτους, τὸ ὁποῖον παρεμβάλλεται μεταξὺ τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ τῆς ἀψῖδος χωρὶς νὰ παραλλάξῃ τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν τοῦ κτιρίου εἰμὴ μόνον κατὰ τὰς κόγχας, διότι οἱ ἀνατολικοὶ τοῖχοι, ὅπερ δὲν συμβαίνει εἰς τὴν βασιλικὴν τῆς Γεννήσεως τῆς Βηθλεέμ, ἔχουν τὸ πλάτος τῶν πλαγίων κλιτῶν, τὰ ὁποῖα φαίνονται ἐκεῖ λήγοντα. Τοῦτο καὶ ἐσωτερικῶς συμβαίνει, καθόσον αἱ κιονοστοιχίαι τοῦ ναοῦ οἱονεὶ ἐξακολουθοῦν τὴν πρὸς τὸ ἱερὸν καὶ τὴν ἀψῖδα πορείαν των διὰ τοῦ παρεντιθεμένου ἐν τῷ πρεσβυτερίῳ κίονος. Ἡ διαμόρφωσις αὐτὴ σημαίνει, ὅτι ἔχομεν πρὸ ἡμῶν ἕνα τύπον πολὺ ἐξελιγμένον, ὅπου τὸ προσληφθὲν τρίκογχον δὲν ἔχει πλέον τὴν ἑνιαίαν, σφικτήν, συγκεντρωμένην ἀρχικήν του μορφὴν εἰς

---

[1]) Le plan treflé dans l'architecture byzantine ἐν Revue Archéol. 1920 I σ. 82—113.

[2]) Ainalow, Μνημεῖα τῆς Χριστιανικῆς Χερσονήσου (ρωσσ.), Μόσχα 1905 I παρὰ Wulff, Altchristl. und byz. Kunst I σ. 235.

[3]) Vincent et Abel, Béthleem, le Sanctuaire de la Nativité 1914.—Weyr and Shulz, The church of the Nativity at Bethleem.—Weigand, Die Geburtskirche von Bethleem κτλ.

[4]) Συλλογὴν τοιούτων μνημείων βλ. παρὰ Weigand, Byz. Zeit. XXIII (1914—1919) σ. 187.

τὸν συνδυασμὸν τοῦτον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπιβάλλεται μᾶλλον τὸ σχῆμα τῆς βασιλικῆς καὶ τὸ εὐρὺ ἐγκάρσιον κλῖτος. Ὁ ἐνδιαφέρων οὗτος τύπος τῆς ἐκκλησίας, τὸν ὁποῖον θὰ εὕρωμεν μὲ τινας παραλλαγὰς καὶ πρόσθετα ἀνατολικὰ στοιχεῖα καὶ εἰς τὴν Παραμυθιὰν κατωτέρω, παραμένει, ὅσον γνωρίζω, μοναδικὸς εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν.

Γ'. Ἡ τρίκογχος βασιλικὴ τῆς Παραμυθιᾶς.

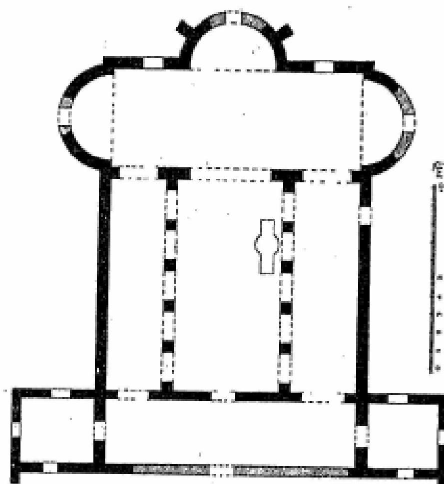
Τὸ ἴδιον σχῆμα εὑρίσκομεν ἐν Ἠπείρῳ χρησιμοποιηθὲν καὶ εἰς τὴν Παραμυθιάν, ὅπου ἐφέτος προέβην ἐπίσης εἰς μικρὰν σκαφήν.

Πρὸ ἐτῶν περιοδεύων εἰς τὴν Ἤπειρον εἶχον παρατηρήσει εἰς τὴν θέσιν «***Χάλασμα***» μίαν περίπου ὥραν πρὸς ν. τῆς Παραμυθιᾶς ἐπὶ τῆς πεδιάδος καὶ κάτω τοῦ χωρίου Βέλιανης, τὰ ἐρείπια ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας τοῖχοί τινες ὑψοῦντο μέχρι πέντε περίπου μέτρων. Τότε εἶχον μετρήσει προχείρως αὐτὴν καὶ σημειώσει λεπτομερείας τινάς. Κατὰ τὴν ἐφετινὴν ἐπίσκεψιν παρετήρησα ὅτι ἀρκεταὶ μεταβολαὶ εἶχον ἐπέλθει ἔκτοτε εἰς τὰ λείψανα ταῦτα. Ὡς ἐπληροφορήθην, οἱ κάτοικοι τοῦ μνημονευθέντος χωρίου κατ' ἀρχὰς μὲν κατεσκεύασαν μικρὸν παρεκκλήσιον εἰς τὸ βόρειον διαμέρισμα τοῦ ἐγκαρσίου κλίτους, ἔπειτα καταπεσόντος τοῦ προχείρου ἐκείνου κατασκευάσματος,ἔκτισαν νέαν μικρὰν ἐκκλησίαν, σωζομένην μέχρι σήμερον, καταλαμβάνουσαν τὸ πρεσβυτέριον ἀκριβῶς μετὰ τῆς κυρίας κόγχης, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον παρημπόδισε σπουδαίως τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ σημαντικωτάτου τούτου τμήματος τῆς ἐκκλησίας δηλ. τοῦ ἱεροῦ.

Αὕτη σύγκειται ἐκ τοῦ νάρθηκος, τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ τοῦ ἱεροῦ μὲ τὸ τρίκογχον σχῆμα. (εἰκ. 9).Ἡ τοιχοδομία του εἶναι διὰ κοινῶν λίθων μετ' ἀσβέστου, μεταξὺ τῶν ὁποίων παρεντίθεται ἐνιαχοῦ καὶ μία ζώνη μονόπλινθος. Εἰς τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον πρὸς ν. τῆς κυρίας κόγχης σώζεται τμῆμα τοιχοδομίας μὲ ἰδιάζον σύστημα διακοσμήσεως διὰ πλίνθων. Οὕτω ἐντὸς ζώνης περιβαλλομένης ἄνω καὶ κάτω ὑπὸ μιᾶς σειρᾶς πλίνθων ὑπάρχουν λοξῶς τοποθετημέναι ἀραιαὶ πλίνθοι ὥστε νὰ σχηματίζωνται γωνίαι παράλληλοι. Μετ' αὐτὴν ἀκολουθεῖ μία σειρὰ πλίνθων καὶ κατωτέρω δύο σειραί. Τὰ τόξα τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων εἶναι πάντα διὰ πλίνθων κατεσκευασμένα. Οἱ ἐσωτερικοὶ τοῖχοι ἦσαν δι' ἀσβεστοκονιάματος ἐπικεκαλυμμένοι, τῶν ὁποίων σώζονται λείψανα κατὰ τὸν δ. τοῖχον τοῦ μεσαίου κλίτους, μὲ ἐγχαράκτους χιαστὰς γραμμάς.

Ἡ εἴσοδος εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἦτο εἰς τὸν δυτικὸν τοῖχον ὅπου πάντως θὰ ὑπῆρχε θύρα, ἂν καὶ τὸ τμῆμα τοῦτο εἶναι κατεστραμμένον. Δι' αὐτῆς εἰσέρχεταί τις εἰς τὸν νάρθηκα, εὐρεῖαν αἴθουσαν, εἰς τὸ β. καὶ ν. ἄκρον τῆς ὁποίας σχηματίζονται δύο τετράγωνα δωμάτια προεξέχοντα τῶν τοίχων τῆς ἐκκλησίας ὡς «παρεκβολὴ τοῦ κτίσματος». Τὰ δωμάτια ταῦτα (σωζ. ὕψ. περίπου 2 μ.) διὰ θύρας συγκοινωνοῦν μὲ τὸν νάρθηκα, δέχονται δὲ τὸ φῶς διὰ

τριῶν μικρῶν τοξωτῶν παραθύρων εἰς τὰς τρεῖς λοιπὰς πλευράς των. Ἐκ τοῦ νάρθηκος διὰ τριῶν θυρῶν εἰσερχόμεθα εἰς τὸν κυρίως ναὸν (μήκους 12 καὶ πλάτους 13,65 μ. τὸν ὁποῖον διπλῆ σειρὰ τεσσάρων πεσσῶν διαιρεῖ εἰς τρία κλίτη. Οἱ πεσσοὶ κτισμένοι διὰ λίθων, πλίνθων καὶ ἀσβέστου καὶ ἐπιχρισμένοι διὰ ἀσβεστοκονιάματος βαίνουν ἐπὶ στυλοβάτου ἐξέχοντος κατὰ 0,40 τοῦ ἐδάφους καὶ ἀντικρύζουν εἰς τὸν ἀ. καὶ δ. τοῖχον ἐξεχούσας παραστάδας. Εἰς τὴν ν α. γωνίαν τοῦ ν. κλίτους ὑπάρχει θύρα πρὸς τὰ ἔξω. [1]) Παρὰ τὸν πρῶτον καὶ δεύτερον ἐξ ἀνατολῶν πεσσὸν τῆς νοτίας σειρᾶς σῴζονται τὰ θεμέλια τοῦ ἄμβωνος, ὁ ὁποῖος σύγκειται ἐκ κυκλικοῦ πυρῆνος μὲ βραχίονας, ὅπου ὑπῆρχον αἱ βαθμῖδες πρὸς ἀ. καὶ δ. καὶ εἶναι κτισμένος ἐπίσης διὰ λίθων κοινῶν καὶ ἀσβέστου. Συνηθέστατον εἶναι τὸ σχῆμα τοῦτο τοῦ ἄμβωνος (βλ. ὅσα ἐσημείωσα περὶ τούτου ἐν Πρωτοβυζαντινὴ βασιλικὴ Μυτιλήνης Ἀρχ. Δελτ. 1930-31, σελ. 1 ἑ.).

Εἰκ. 9. Κάτοψις τῆς Βασιλικῆς τῆς Παραμυθιᾶς.

Τρεῖς πάλιν θύραι ὁδηγοῦν εἰς τὸ ἱερόν, τῶν ὁποίων ἡ βορεία σῴζεται μὲ τὸ τόξον της (ὕψ. 2,60). Ὅπως ἐλέχθη ἀνωτέρω, εἰς τὸ μεσαῖον τμῆμα ἐκτίσθη ἐσχάτως ἐκκλησία καὶ δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς τὸ σχῆμά του. Σημειωτέον ὅτι εἰς τὴν δεξιὰν παραστάδα τῆς θύρας τοῦ νεωτέρου τούτου παρεκκλησίου ἔχει ἐντειχισθῆ ὀρθογώνιος στήλη ἐξ ἀσβεστολίθου μὲ ἀποκεκρουμένην τὴν ἄνω δεξιὰν γωνίαν καὶ τὸ μέσον τῆς κάτω πλευρᾶς (ὕψ. 0,70 πλάτ. 0,50 πάχ. 0,175) ἔχουσα ἐπιγραφὴν δέκα στίχων, τῶν ὁποίων ἀναγινώσκονται τὰ ἑξῆς, μὲ ἐπιμήκη ἀμελῶς χαραγμένα γράμματα:

ΤΟΙΣ ΚΥΡΙΟΙΣ
ΕΛΙΩ ΒΑΛΕΡΙΣ
ΔΙΟΚΛΗΤΙΑΝΩ
ΕΛΙΩ ΑΥΡΙΙΙ . .
ΜΑΞΙΜΙΑΝΩ
CEB. B. . .
ΚΑΙΩΓΕ ΙΙ Ο Ω
ΠΑΕ. ΚΜ. . PC
Κ. . . . . .
ΚΩ . . . Ρ

[1]) Σημειωτέον ὅτι καὶ ἡ βασιλικὴ τῆς Κορίνθου ἂν καὶ διαφορετικοῦ τύπου, ἔχει

Τὸ ἱερὸν εἶναι κατεσκευασμένον ὡς ἐγκάρσιον κλῖτος πρὸ τῆς ἁψῖδος ἔχον πλάτος (5.35) ἴσον περίπου πρὸς τὸ τοῦ μεσαίου (5.85) καὶ λήγει κατὰ τὰ δύο ἄκρα εἰς κόγχας. Δὲν γνωρίζομεν ἀσφαλῶς, ἂν τὸ πρεσβυτέριον ἐχωρίζετο ἀπὸ τῶν ἑκατέρωθεν διαμερισμάτων ἢ παστοφορίων, μᾶλλον ὅμως πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἦτο ἐλευθέρα ἡ ἐπικοινωνία, διότι καὶ εἰς τὰς παλαιάς μου σημειώσεις οὐδένα τοῖχον ἢ χώρισμα εὑρίσκω. Αἱ κόγχαι εἶχον ἀνὰ ἓν παράθυρον, ὡς καὶ οἱ ἀνατολικοὶ τοῖχοι. Ἡ ἀ. κόγχη ἔχει ἔξωθεν προεξέχοντας δύο μικροὺς τοίχους ὡς ἀντερείσματα, ὅπερ εὑρίσκομεν καὶ εἰς τὴν βασιλικὴν τοῦ Δουμετίου τῆς Νικοπόλεως καὶ ἀλλαχοῦ ὡς ἐν τῇ βασιλικῇ τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ τῆς Αἰγύπτου (Kaufmann, Die Menasstadt σ.101), ἐν Κορίνθῳ (Amer. Journ. of Arch. 1929 Pl. VI σελ. 353).

Ἡ στέγη τῆς ἐκκλησίας ἦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ξυλίνη καὶ ὄχι θολωτή, ἂν κρίνωμεν ἐκ τοῦ μικροῦ πάχους τῶν τοίχων καὶ ἐκ τμήματος τοῦ ν ἀ. τοίχου, τὸ ὁποῖον σῳζόμενον εἰς ὕψος πέντε περίπου μέτρων οὐδεμίαν παρουσιάζει ἔνδειξιν ἀρχῆς θόλου.

Ὡς ἐκ τῆς κατόψεως καὶ τῆς περιγραφῆς εἶναι φανερόν, ἡ ἐκκλησία αὕτη παρουσιάζει ἐντελῶς ἰδιάζουσαν μορφήν. Μᾶλλον εὐρεῖα ἢ ἐπιμήκης μὲ συμπεπιεσμένας οὕτως εἰπεῖν ἀναλογίας μᾶς ἐνθυμίζει τὰς βασιλικὰς τῆς Συρίας. Ἀλλὰ μεγαλυτέραν ὁμοιότητα ἔχει πρὸς βασιλικὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὡς τοῦ Diner (τῆς Ἀπαμείας Κιβωτοῦ) τῆς Φρυγίας, ἂν καὶ δὲν γνωρίζομεν τὴν ἐσωτερικήν της διάταξιν [1]) καὶ μάλιστα τοῦ Bin-bir-Kilissé. [2]) Μὲ τὴν βασιλικὴν ταύτην ἔχει πλεῖστα κοινά.

Ἡ κάτοψις καὶ εἰς τὰς δύο εἶναι σχεδὸν ἡ αὐτὴ ἐκτὸς τοῦ τρικόγχου, τοῦ ὁποίου τὰς πλαγίας ἁψῖδας δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἀντικαθιστοῦν τὰ ἑκατέρωθεν προεκβαλλόμενα τετράγωνα δωμάτια. Ἔπειτα τὸ ἀδιαίρετον εὐρὺ ἐγκάρσιον κλῖτος τὸ διῆκον δι' ὅλου τοῦ πλάτους τῆς ἐκκλησίας. Καὶ ἀκόμη μεγαλυτέραν ἀναλογίαν παρατηροῦμεν εἰς τὰς ἑκατέρωθεν τοῦ νάρθηκος παρεκβαλλομένας πτέρυγας, αἱ ὁποῖαι ὡς πύργοι προεξέχουν ἀπὸ τὸ κύριον σῶμα. Οἱ τετράγωνοι οὗτοι πύργοι εἶναι κυρίως γνώρισμα τῶν συριακῶν βασιλικῶν [3]), ὅπου ὅμως εἶναι ἐνσωματωμένοι εἰς τὴν βασιλικήν, ἐν ᾧ ἐν Παραμυθιᾷ, ἐν Diner (ἔνθ' ἀν.) καὶ ἐν Bin-bir-Kilissé εἶναι ἔξω αὐτῆς. Πάν-

---

ἐσωτερικῶς κτιστοὺς ὀρθογωνίους πεσσοὺς (οἱονεὶ διακοπτομένου ὑπὸ τόξων τοίχου) ἐπὶ ὑψηλοῦ στυλοβάτου καὶ θύραν κατὰ τὴν ν. πλευράν ὡς καὶ ἐνταῦθα (Carpenter, Amer. Journ. Arch. 1929 σ. 351).

[1]) S t r z y g o w s k i, Kleinasien σ. 56 εἰκ. 43.

[2]) R a m s a y and B e l l, The Thousand and one Churches εἰκ. 164 σελ. 209 καὶ μάλιστα σελ. 320 ἑξ. Πρβλ. καὶ W u l f f, Altchristl. und byz. Kunst I εἰκ. 232.

[3]) Beyer, Der Syrische Kirchenbau σ. 129.

Ἐμπροσθία ὄψις

Χαλκοῦς ὁπλίτης ἐκ Δωδώνης
Πλαγία ὄψις

Ὀπισθία ὄψις

τως εἶναι πιθανόν, ὅτι εἰς τὰ προσκτίσματα ταῦτα ἔχομεν παράδοσιν τοῦ παλαιοῦ χετιτικοῦ σχήματος τῶν hilani διασωθεῖσαν ἐνταῦθα (Beyer ἔνθ' ἀν. σ. 172).

Ἀλλὰ κατὰ τὸ γενικὸν σχῆμα ἀπαραγνώριστος εἶναι ἡ συγγένεια τῆς ἐκκλησίας ταύτης πρὸς τὴν βασιλικὴν τῆς Δωδώνης. Καὶ κατὰ τὰς διαστάσεις βέβαια εἶναι μικροτέρα ταύτης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐπὶ μέρους μορφὰς παρουσιάζει διαφοράς. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων ἀνατολικῶν γνωρισμάτων, τὰ ὁποῖα μαρτυροῦν, ὅτι τὸ ῥεῦμα τῆς ἀνατολικῆς ἐπιδράσεως δὲν ἔπαυσε καὶ βραδύτερον καὶ εἰσεχώρησε καὶ μέχρι τῆς Ἠπείρου, καὶ τὰ ὁποῖα δὲν εὑρίσκομεν εἰς τὴν βασιλικὴν τῆς Δωδώνης, καὶ ἡ διάταξις τοῦ ἱεροῦ παρουσιάζει ἐντελῶς ἰδιαίτερον τύπον δεικνύοντα μεταγενέστερον ἐξελιγμένον τύπον τοῦ ἱεροῦ μὲ ἐλευθέραν ἐπικοινωνίαν πρὸς τὰ ἑκατέρωθεν αὐτοῦ διαμερίσματα.

Ἀλλὰ καὶ ὁ κτιστὸς ἄμβων, ὡς παρετήρησεν ὁ κ. Σωτηρίου [1]) μαρτυρεῖ ὑστερωτέρους χρόνους καὶ δὴ μετὰ τοὺς τῆς Δωδώνης κατὰ τὸ τέλος τοῦ 6ου ἢ ἀρχὰς τοῦ 7ου αἰῶνος.

Ἀλλὰ παρὰ τὰς λεπτομερειακὰς ταύτας διαφορὰς τὸ τρίκογχον σχῆμα ἑνώνει τὰς δύο βασιλικὰς εἰς ἕνα κοινὸν τύπον πρώτην φορὰν ἀπαντῶντα ἐν Ἑλλάδι. Ἡ παρουσία του εἰς τὴν Ἤπειρον, μακρὰν τῶν κέντρων τῆς εὐκόλου ἐπικοινωνίας εἶναι βέβαια δυσεξήγητος, ἀλλ' ἡ γνῶσις τῆς τέχνης κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους ἐν Ἑλλάδι μόλις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀρχίζει κάπως νὰ γίνεται εὐρυτέρα, ἡ δὲ ὁσημέραι ἐπεκτεινομένη ἔρευνα θὰ μᾶς δώσῃ βαθμηδὸν τὴν δυνατότητα τῆς λύσεως πλείστων σχετικῶν προβλημάτων.

Δ'. Εὑρήματα Δωδώνης.

Πρὸς δ. τοῦ μικροῦ ναΐσκου εὑρίσκεται εἰς ὀλίγων μέτρων ἀπόστασιν τὸ μέρος, ὅπερ ὠνόμασα πέρυσιν ἀποθέτην ἕνεκα τῶν πολλῶν χαλκῶν ἰδίᾳ καὶ ἄλλων ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα ἐκεῖ περισυνέλεξα. Καὶ ἐφέτος ἔσκαψα εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην καὶ πλὴν τῶν ἄλλων ηὐτύχησα νὰ ἔχω τὸ ἄριστον τῶν μέχρι τοῦδε εὑρημάτων, τὸν χαλκοῦν ὁπλίτην. Θὰ δώσω βραχυτάτην περιγραφὴν αὐτῶν, ἥτις μόνον σκοπὸν ἔχει τὴν παρουσίασιν καὶ ἁπλῆν περιγραφὴν τῶν ἀντικειμένων χάριν σαφηνείας τῶν εἰκόνων.

Πίν. 2. Χαλκοῦς ὁπλίτης ἱστάμενος μὲ προβεβλημένον τὸ ἀριστερὸν σκέλος καὶ βλέπων ἀτενῶς πρὸς τὰ ἐμπρός. Φέρει βραχὺν χιτῶνα φθάνοντα ὀλίγον ἀνωτέρω τῶν γονάτων, τοῦ ὁποίου ἡ κάτω παρυφὴ εἶναι κεκοσμημένη μὲ

[1]) Αἱ παλαιοχριστιανικαὶ βασιλικαὶ τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1929 σ. 205.

ἐγχάρακτον σπειρομαίανδρον. Εἰς τοὺς πόδας ἔχει κνημῖδας, προσαρμοζομένας εἰς τὰς μορφὰς τῶν σκελῶν, ὥστε νὰ διακρίνωνται καὶ οἱ μύες τῶν κνημῶν καὶ ἡ κάθετος γραμμὴ ἐμπρός, ἡ tibia, τοῦ ποδός. Εἰς τὸ στέρνον φορεῖ θώρακα προσκολλώμενον εἰς τὸ σῶμα πλὴν τοῦ κατὰ τὴν ὀσφὺν μέρους ὅπου ὡς κώδων λήγων εἰς ταινίαν ἐξέχει τοῦ σώματος διὰ νὰ μὴ πληγώνῃ τὸν πολεμιστὴν κατὰ τὰς διαφόρους κινήσεις του. Εἰς τὴν ἀριστερὰν ἐκράτει ἀσπίδα, τῆς ὁποίας σώζεται ἐπὶ τοῦ κάτω βραχίονος ὁ τελαμών, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς δόρυ μὴ σῳζόμενον. Ἡ κεφαλὴ ἐκαλύπτετο ὁλόκληρος ὑπὸ κράνους μὲ παραγναθίδας καὶ μὲ ἀποκεκρουμένον μόνον τὸ λοφίον. Ὑπὸ τὸ κράνος ἐξέρχεται ὄπισθεν ἡ κόμη καὶ καταπίπτει εἰς πλοκάμους ἐπὶ τῆς ῥάχεως, ἐμπρὸς δὲ ἑκατέρωθεν τοῦ στήθους κατέρχονται ἐπίσης δύο πλόκαμοι διχαζόμενοι.

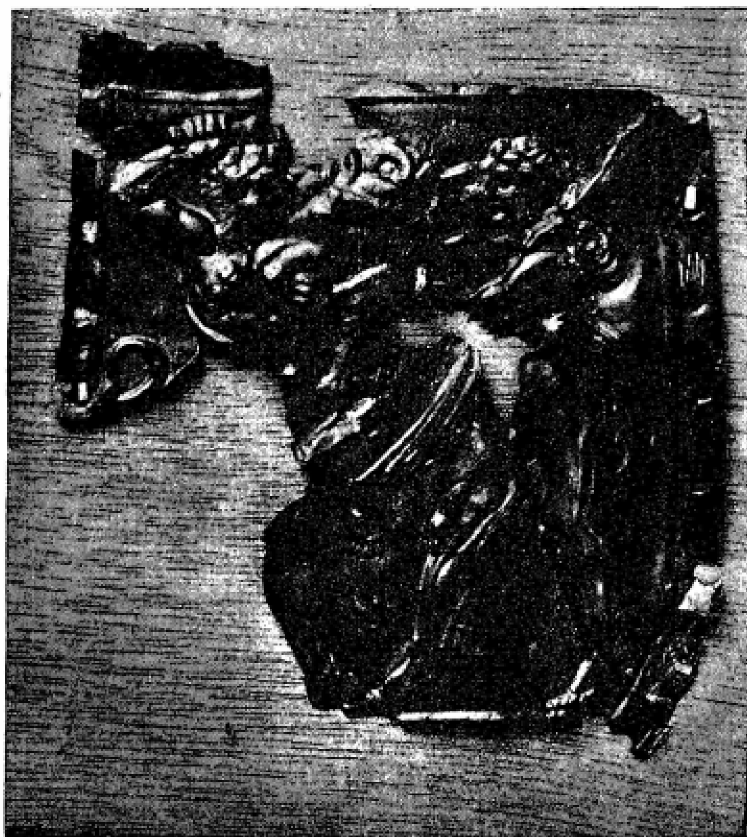
Ἡ διατήρησις τοῦ ἀγαλματίου εἶναι πολὺ καλὴ καὶ πλὴν τοῦ λοφίου τοῦ κράνους, τῆς ἀσπίδος καὶ τοῦ δόρατος οὐδὲν ἄλλο ἐλλείπει. Ἡ ἐπιφάνεια σῴζεται ἐπίσης εἰς πολὺ καλὴν κατάστασιν πλὴν τοῦ ἄκρου τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ γενείου ὅπου ἔχει ὑποστῇ ἐλαφρὰς βλάβας. Ἐπίσης εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μέρος τῆς ἀριστερᾶς κνήμης παρατηρεῖται μικρὰ ἀμυχὴ ἐκ κτυπήματος τῆς ἀξίνης κατὰ τὴν εὕρεσιν. Πρὸς τούτοις πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι τὸ ἀγαλμάτιον δὲν σώζει τὴν γνωστὴν ὡραίαν κυανόφαιον πάτιναν τῶν λοιπῶν δωδωναίων εὑρημάτων, διότι κείμενον ἐντὸς κεκαυμένων χωμάτων ἐπὶ πολύν, ὡς φαίνεται, χρόνον ἔχει καὶ αὐτὸ προσλάβει τὸ μέλαν ἐκείνων χρῶμα.

Τὸ ὅλον ὕψος τῆς μορφῆς εἶναι 0,135, μέχρι δὲ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς 0,133, δεικνύον ὑψηλὸν καὶ εὐκίνητον ἄνδρα. Τὸ ὕψος τῆς κεφαλῆς εἶναι 0,02, τὸ τῶν ποδῶν μέχρι τῶν γονάτων 0,041, μέχρι τῆς ὀσφύος 0,082 καὶ ἀπὸ τῆς ὀσφύος μέχρι τοῦ λαιμοῦ 0,11. Ἐκ τῶν ἀναλογιῶν τούτων φαίνεται τὸ ἐπίμηκες τοῦ κάτω μέρους τοῦ σώματος κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν κορμόν, ὅστις βραχὺς καὶ ἰσχυρὸς ἐπικάθηται ἐπὶ τῶν ῥαδινῶν καὶ γυμνασμένων σκελῶν.

Ἡ κεφαλή, μικρά, ὀρθογώνιος ἔχει ὀξέως διαγεγραμμένας μορφάς. Πίν. 3. Οἱ ὀφθαλμοὶ μεγάλοι, μὲ τὰ μεγάλα βλέφαρα κεῖνται ἐντὸς τῆς κοιλότητος, τὴν ὁποίαν περιβάλλει ἄνωθεν ἡ ἀκριβὴς αὐστηρὰ καμπύλη τῶν ὀφρύων, ἡ συνεχίζουσα τὴν γραμμὴν τῆς ῥινός. Δὲν θὰ προβῶμεν ἐνταῦθα εἰς λεπτομερῆ ἐξέτασιν καὶ περιγραφὴν τοῦ ἀγαλματίου ἐπιφυλασσόμενοι νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν. Γενικῶς πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ὅλαι αἱ πλαστικαὶ αὐτοῦ μορφαὶ εἶναι καθαραὶ καὶ σαφῶς ἀποδεδομέναι μὲ δύναμιν καὶ ἀποφασιστικότητα προβάλλουσαι τὴν ἰδίαν αὐτῶν ὀργανικὴν κατασκευήν. Ἡ δὲ παρατηρηθεῖσα ἀνωτέρω ἀναλογία τῶν μερῶν αὐτοῦ φέρει τὸ ἀγαλμάτιον πρὸς τὸν σπαρτιατικὸν τύπον, ὅστις ἀκριβῶς διακρίνεται διὰ τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα ὡς παρετήρησεν ἤδη ὁ Langlotz, Fruhgriech. Bildhauerschulen σελ. 91 καὶ 97. Μολονότι τοῦτο θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ καὶ εἰς ἄλλων περιοχῶν τῆς Πελοποννήσου τὰ ἔργα, ἐν τούτοις ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ συγγέ-

νεια τοῦ ἀγαλματίου πρὸς τὸ ἐκ Λογγᾶ τῆς Μεσσηνίας τοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν ὅμοιον ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος Κορύθου, Βερσάκης, Ἀρχ. Δελτ. 1916 εἰκ. 52 (=Lamb Greek and Roman bronzes πίν. 28, β=Béquignon, BCH, 1929 εἰκ. 7 σ. 111.)

2. (Εἰκ.10). Χαλκοῦν ἔλασμα μετ' ἐκτύπου παραστάσεως εὑρεθὲν κατὰ τὴν β. πλευρὰν ἐντὸς τοῦ τετραγώνου κτιρίου ὕψ.0.084 πλάτ.0.081. Στρογγυλούμε-

Εἰκ. 10. Χαλκοῦν ἔλασμα μετ' ἐκτύπου παραστάσεως.

νον πρὸς τὰ κάτω εἶναι ἀποκεκρουμένον, ἄνω τὴν ἀριστερὰ κάτω γωνίαν καὶ τὴνκάτω παρυφήν. Καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἐλλείπει μικρὸν τεμάχιον. Τὸ σωζόμενον ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν συνανηκόντων τεμαχίων καὶ περιβάλλεται πέριξ ὑπὸ ταινίας ἐχούσης ὀπὰς πρὸς στερέωσιν. Ἀνῆκεν ἴσως εἰς παραγναθῖδα καὶ εἰκονίζει ἔριδα Ἀπόλλωνος καὶ Ἡρακλέους διὰ τὸν Δελφικὸν τρίποδα. Ὁπωσ-

δήποτε καλῶς σώζεται ἡ μορφὴ τοῦ Ἀπόλλωνος δεξιά. Ὁ Ἡρακλῆς φέρει τὴν λεοντῆν καὶ κραδαίνει διὰ τῆς δεξιᾶς τὸ ρόπαλον, ἐνῷ ὁ Ἀπόλλων ἔχει ἐλαφρὰν χλαμύδα, τῆς ὁποίας τὰ δύο ἄκρα κρέμανται ἑκατέρωθεν τοῦ κορμοῦ του λήγοντα εἰς χελιδονουρίς. Ἡ θαυμασία πλαστικὴ ἀπόδοσις τῶν σωμάτων, ἡ ζωηρὰ κίνησις καὶ ἡ καλῶς ἰσορροπημένη σύνθεσις ἀναδεικνύουν εἰς καλλιτέχνημα τὸ μικρὸν τοῦτο ἔργον τῆς ἀρχαϊστικῆς τεχνοτροπίας. Καὶ ἄλλα ὅμοια ἔχουν εὑρεθῆ ἐν Δωδώνῃ Πρβλ. Carapanos, Dodone σ. 33 πίν. XVI, 1 καὶ σελ. 188—189.

3. Ἐκ τῶν λοιπῶν εὑρημάτων, τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα εἶναι μολύβδινα ἐνεπίγραφα ἐλάσματα καὶ περὶ τῶν ὁποίων θὰ γράψω ἄλλοτε, θὰ ἀναφέρω συντόμως ἐνταῦθα τὰ προϊστορικὰ ὄστρακα. Ταῦτα εὑρέθησαν εἰς συνεχὲς στρῶμα εὐθὺς ἀμέσως ὑπὸ τὰ σωζόμενα ἑλληνικὰ οἰκοδομήματα μέχρι τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους. Φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ στρῶμα τοῦτο ἐκτείνεται καθ' ἅπασαν τὴν ἀνασκαφεῖσαν περιοχὴν ταύτην τοῦ ἱεροῦ τῆς Δωδώνης, διότι πανταχοῦ εἰς τὸ κατώτατον στρῶμα εὑρίσκοντο τοιαῦτα τεμάχια ἀγγείων. Ταῦτα συνίστανται εἰς λαβὰς ἀγγείων, τεμάχια βάσεων καὶ διάφορα τμήματα ἀγγείων, ὡς καὶ εἴς τινα κωνοειδῆ ἐξαρτήματα μετὰ ὀπῶν πρὸς ἀνάρτησιν.

Ὁ πηλὸς εἶναι συνήθως μελανότεφρος, σπανιώτατα ἔχων τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν ἐρυθρωπήν, ἀλλ' ὄχι ὁμοιογενῆ καὶ περιέχει πολλὰ λευκάζοντα ξένα σώματα (μαρμαρυγίαν). Τὰ ἀγγεῖα ἅπαντα χειροποίητα ἔχουν τὴν ἐπιφάνειαν ἁδρὰν καὶ ὄχι καλῶς λελειασμένην. Μόνον ἐλάχιστα τεμάχια λεπτότερα ἔχουν λείαν ἐπιφάνειαν καὶ ἐν μέρει ἐστιλβωμένην. Τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν τῶν ἀγγείων εἶναι αἱ πλαστικαὶ διακοσμήσεις τῆς ἐπιφανείας ἰδίᾳ τῶν μεγάλων ἀγγείων, αἱ ὁποῖαι μιμοῦνται συνήθως σχοινία. Πρὸς τούτοις παρατηροῦνται καὶ ἐπιτεθειμέναι πλαστικαὶ θηλαὶ ἀποτελοῦσαι ζώνην ἴσως πέριξ τοῦ ἀγγείου, ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς δύο ἀγγείδια ὁλόκληρα ἀπιοειδῆ μὲ μίαν λαβὴν καὶ μὲ μαστοειδεῖς ἀποφύσεις παρ' αὐτήν.

Ἄξιαι σημειώσεως εἶναι αἱ λαβαὶ τῶν ὁποίων ἀναφέρω ἕνα τύπον συμπαγῆ ἡμικυκλικὸν μὲ διαμπερῆ ὀπὴν γνωστὸν καὶ ἐκ Μακεδονίας (Πρβλ. BCH, 41—43 (1917—1919) Πίν. I, 1) καὶ ἀπὸ τὸ Μπουμπούστι (BSA, 1926/7 Πίν. XIII, β, 8) καὶ Βαρδαρόφτσαν (Heurtley, BSA 27 (1926) Πίν. I, 3).

Ἄλλος τύπος συχνὰ ἀπαντῶν εἶναι ὁ wish-bone handle τῆς Μακεδονίας τῆς ἀρχαιοτάτης μορφῆς (Πρβλ. Heurtley, ἔνθ' ἀν. Πίν. III, 9 καὶ BSA 1927/28 σ. 166 εἰκ. 41,1) κτλ.

Περὶ τούτων θὰ γίνῃ λεπτομερέστερος λόγος βραδύτερον, ὅταν ἔχωμεν πρὸ ἡμῶν πλουσιώτερον ὑλικόν, τώρα ἀρκούμεθα μόνον νὰ ἐξάρωμεν τὴν σπουδαιότητα τῶν εὑρημάτων τούτων, τὰ ὁποῖα ἀνήκοντα εἰς τὴν πρωτοελλαδικὴν περίοδον φέρουν εἰς συνάφειαν τὴν Ἤπειρον πρὸς τὰ ὁμοιότατα εὑρήματα τῆς Μακεδονίας καὶ συμπληρώνουν τὸν κύκλον τῶν προϊστορικῶν σχέσεων τῆς βορείας Ἑλλάδος.

Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

4. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΘΗΒΑΙΣ

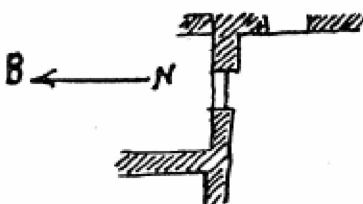
Ἐν σελ. 404 τοῦ ***Ἀρχαιολ. Δελτ.*** 1917 (=Κεραμοπούλλου ***Θηβαϊκά***) μνημονεύεται ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ Καλόπαιδος (***Πρακτικὰ τῆς Ἀρχ. Ἑτ.*** 1893, 18 ἑξ.) ἡ γενομένη πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως τῶν Θηβῶν, πλησίον πρὸς νότον τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ καὶ γίνεται λόγος καὶ περὶ συμπλεγμάτων τοίχων καὶ φρεάτων παλαιῶν, ἅτινα ἀπεκάλυψαν ἐκχωματώσεις τῆς σιδηροδρομικῆς ἑταιρείας καὶ εἶδον ἐγώ. Προστίθεται δ' ὅτι ἐκ τῶν φρεάτων ἐξήχθησαν ὄστρακα τοῦ Ε' αἰ. π. Χ.

Τὰ μέρη ταῦτα, ἐφ' ὧν μέχρι πρό τινων ἐτῶν ἔκειτο μόνη ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς καὶ ὁ μῦλος τοῦ Δελβινακιώτου, κατελήφθησαν πάντα, πλὴν τοῦ οἰκοπέδου τοῦ σιδηροδρόμου, ὑπὸ προσφυγικοῦ συνοικισμοῦ, οὗτινος οἰκίσκοι τινὲς δυστυχῶς ἐκτίσθησαν καὶ ἐπὶ τῶν ἀναχωμάτων τοῦ κοίλου τοῦ θεάτρου, παρὰ πᾶσαν καταβληθεῖσαν ἀντενέργειαν. Ὁ ἄλλοτε ἀκατοίκητος ἐνταῦθα χῶρος (Θηβαϊκά, σ. 403, εἰκ. 201) ἔχει νῦν ὅλως διάφορον ὄψιν.

Ὁ συνοικισμὸς ἄρχεται ἀμέσως μετὰ τὸ οἰκόπεδον τοῦ σιδηροδρόμου, τὰ δὲ διανοιγόμενα θεμέλια τῶν νέων οἰκίσκων προσέκρουσαν εἰς παλαιότερα. Ἡ ἐμφάνισις τούτων ἔδωκεν ἀφορμὴν πρὸς ἀναστολὴν τῶν οἰκοδομικῶν ἐργασιῶν ἔν τινι οἰκοπέδῳ, ὅτε μεταβὰς ἐκεῖ ἐγώ, συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ νέου ἐπιμελητοῦ τῶν Ἀρχαιοτήτων κ. Ἰ. Παπαδημητρίου, προέβην εἰς ἀνασκαφικὴν ἔρευναν.

Εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας ἀπεκαλύφθη ὁ οὐδὸς δωματίου οἰκίας πυρποληθείσης. Ὅτι δὲ ἐκ τῆς αὐλῆς ἐχωροῦμεν πρὸς τὸ δωμάτιον, ἐδείκνυεν ἡ ὕπαρξις ἑτέρας θύρας ἄλλου, ἀνατολικοῦ δωματίου παρὰ τὴν σχηματιζομένην ἐγγὺς ὀρθὴν γωνίαν τῆς αὐλῆς (Εἰκ. 1).

Αἱ παραστάδες τοῦ βορείου δωματίου ἦσαν ἐκ πώρου ὁ δὲ οὐδὸς ἐκ μαρμάρου. Οἱ τοῖχοι, σῳζόμενοι μέχρι ὕψ. 1 μ., ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ λίθων καὶ ὠμῶν πλίνθων ἀναμίξ, ὥστε ἡ κατακόρυφος ὄψις δὲν ἦτο ὁμαλὴ καὶ συνεπληροῦτο ἢ διὰ προσθήκης ὀρθίων τεμαχίων κεράμων, ἅτινα ἐκρύπτοντο ἔπειτα ὑπὸ τὸ ἀσβεστῶδες ἐπίχρισμα ἢ δι' ἐπαλλήλων στρωμάτων ἀσβέστου, ὧν τὰ ἐσωτερικὰ ἦσαν μετ' ἄμμου ἀνάμικτα, τὸ δ' ἐξωτερικὸν ἦτο καθαρόν, ἀλλὰ πεπτωκός. Τούτου τεμάχια ὅμως, ἅτινα συνελέχθησαν, ἐδείκνυον καὶ γραμμὰς ἀναπλάστους καὶ λείψανα χρωμάτων. Τὰ ὑψηλότερα μέρη τῶν τοίχων, τῶν δ' ἐσωτερικῶν ἐνιαχοῦ καὶ τὰ κατώτερα ἦσαν ὅλως ἐκ πλίνθων, αἵτινες διαλυθεῖσαι ἀπετέλεσαν στρῶμα χώματος καθαροῦ ἀπὸ λίθων καὶ χαλίκων.

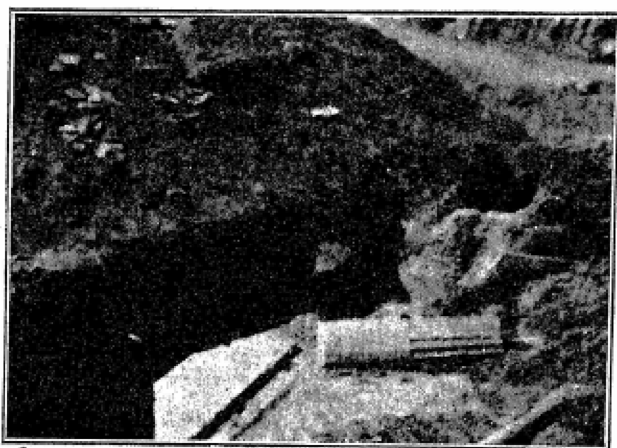
Εἰκ. 1. Σχέδιον τῶν ἐρειπίων τῆς ἐμῆς ἀνασκαφῆς.

Ἐντὸς τοῦ δωματίου παρὰ τὴν θύραν εὑρέθη μέρος πωρίνου κίονος (Εἰκ

2,3), ἀριστ. δὲ τῆς θύρας παρὰ τὴν γωνίαν καὶ τὸν δυτ. τοῖχον εὑρέθη στρῶμα

Εἰκ. 2. Ἔξωθεν ὁ οὐδὸς τοῦ δωματίου καὶ ὁ κίων ἐντός.

Εἰκ. 3. Ἔσωθεν ὁ οὐδός, ὁ κίων καὶ μέρος τοῦ β. τοίχου.

πηλίνων πλαγγόνων ἐγχρώμων, αἵτινες, φαίνεται ὅτι ἀπέκειντο ὡς ἐν Πριήνῃ καὶ Πομπηίᾳ ἐπί τινος γείσου ἢ ἴσως καὶ ξυλίνου ῥυμοῦ τοῦ τοίχου, ὅθεν κατέπεσον εἰς τὸ δάπεδον κατὰ τὴν πυρκαϊάν. Ἦσαν ὑγραὶ καὶ μαλακαὶ καὶ ἐρρωγυῖαι καὶ ἐξήγοντο μετὰ δυσκολίας εἰς τεμάχια. Δὲν συνεκολλήθησαν δὲ ἀκόμη. Περαιτέρω ἐγγὺς βορειότερον παρὰ τὸν δυτικὸν τοῖχον τοῦ δωματίου εὑρέθη καταπεσὸν ἐκ τοῦ ρυμοῦ ἀκέφαλον (ὕψ. 0.57) μαρμάρινον ἀγαλμάτιον γυναικεῖον ἐνδεδυμένον καὶ σῷζον ἐπὶ τῶν ἐσθήτων λείψανα χρωμάτων (Εἰκ. 4).

Δεξιὰ τῆς θύρας παρὰ τὴν ἀνατολικὴν γωνίαν τοῦ δωματίου εὑρέθη ἀκανόνιστον ὑπὸ ἀνεπιτηδείου ἀνθρώπου διερρυθμισμένον διὰ λίθων ἡμικυκλικὸν θεμέλιον ἢ βάθρον, ἐντὸς δὲ τοῦ τόξου τοῦ ἡμικυκλίου συνελέχθησαν πεντήκοντα περίπου ἀγνῦθες ἤτοι βαρείδια ὀρθίου ἱστοῦ. Προφανῶς αἱ γυναῖκες τῆς οἰκίας θὰ εἶχον διαρρυθμίσει τὴν θέσιν τοῦ ἱστοῦ, ὅστις κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς πυρκαϊᾶς θὰ ἦτο ἐν ἐνεργείᾳ καὶ διὰ τοῦτο ἐσωρεύθησαν ἐπὶ τοῦ δαπέδου αὐτόθι αἱ ἀγνῦθες, αἵτινες συνήθως ἐν ταῖς ἀρχαίαις οἰκίαις εὑρίσκονται διάσπαρτοι εἰς διάφορα δωμάτια μεμονωμέναι ἢ κατὰ ποσὰ μᾶλλον μικρὰ πλησίον ἀλλήλων.

Εἰκ. 4. Ἀγαλμάτιον εὑρεθὲν ἐντὸς τῆς κεκαυμένης οἰκίας.

Εὐθὺς ὡς ἐγένετο φανερόν, ὅτι ἀνέσκαπτον οἰκίαν ἰδιωτικὴν ἔξω τῆς Καδμείας κειμένην καὶ πυρποληθεῖσαν, ἀνήγαγον αὐτὴν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅστις τῷ 336 ἐπυρπόλησε τὰς Θήβας καὶ ἠρήμωσεν αὐτάς, μέχρις ὅτου ὁ Κάσσανδρος τῷ 316 ἤτοι μετὰ εἰκοσαετίαν, περισυλλέξας ὅσους ἠδυνήθη Θηβαίους ἐκ τῶν διὰ τῆς φυγῆς σωθέντων τῇδε κἀκεῖσε τῆς Ἑλλάδος, πάντως ὀλίγους, συνῴκισεν αὐτοὺς ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως Καδμείας· ὥστε ἔκτοτε μόνη ἡ Καδμεία κατῳκεῖτο, καθ' ἃ εἶπον ἐν τοῖς ***Θηβαϊκοῖς*** μου σ. 267 ἑξ.

Τὴν γνώμην ταύτην ἐνίσχυε καὶ νόμισμα τοῦ Φιλίππου τοῦ πατρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου εὑρεθὲν ἐν τῷ δωματίῳ. Περιγραφὴ τοῦ νομίσματος:

18 Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος πρὸς ἀρ., φοροῦσα ταινίαν

ὄπ. Ἱππεὺς δεξ. [ΦΙΛΙΠΠΟΥ]·

νους 307-243. Ἀλλὰ τόσον θελκτικὴ ἐνεφανίζετο ἡ ἄνω ἑρμηνεία τοῦ ὅλου εὑρήματος, ὥστε εἰς τὸ νόμισμα τοῦ Φιλίππου ἐδόθη μέγα κῦρος ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἄλλην παράδοσιν τὴν μαρτυροῦσαν περὶ τῆς ὑπὸ Ἀλεξάνδρου πυρπολήσεως τῆς πόλεως. Οὕτω ὄχι μόνον οἱ ἄλλοι προηγμένοι χαρακτῆρες τοῦ ἀγάλματος ἐθεωρήθησαν ὡς πρότυπον τῶν χαριτωμένων Ταναγραϊκῶν πλαγγόνων, ὥστε ἐθεωρήθη ὁ τύπος τοῦ ἀγάλματος προηγηθεὶς αὖ τῶν χρονολογικῶς, ἀλλὰ καὶ ἡ χρονολογία τοῦ Μεγαρικοῦ νομίσματος ὑπελήφθη διορθωτέα.

Πάντα ταῦτα ὅμως ἀνέτρεψεν εὑρεθὲν νόμισμα Βοιωτικὸν τόδε:

18. Κεφαλὴ ἀσαφὴς ἅτε ἐφθαρμένη.

Πρὸς τὴν γνώμην ταύτην ἀντέφασκεν ἕτερον νόμισμα μεγαρικόν, τόδε:

19 Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δεξ.

ὄπ. ΜΕΓΑ[ΡΕΩΝ]. Τρίπους

ἐπειδὴ ἀποδίδεται (πρβλ. BMC *Attica* πίν. XXI, 8 σελ. 119) εἰς τοὺς χρό-

ὄπ. ΒΟΙΩ ΤΩΝ. Ποσειδῶν γυμνὸς πρὸς ἀρ. στηρίζων τὸν δεξ. πόδα ἐπὶ βράχου, διὰ τῆς δεξ. κρατῶν τρίαιναν (B M C Central Greece σ.41 πιν. VI, 8.

Πάντα τὰ ὅμοια Βοιωτικὰ νομίσματα τάσσονται εἰς τὸν χρόνον 220-197 π. χ. μετ' ἀσφαλείας, ἐπειδὴ εἶνε ἐπικεκομμένα ἐπὶ νομισμάτων τοῦ βασιλέως Ἀντιγόνου Β' τοῦ Δώσωνος (229-220 π. χ.) φερόντων ἐπὶ τῆς ὄψεως κεφαλὴν Ἡρακλέους, ὄπισθεν δὲ νεαρὸν ἱππέα (πρβλ. καὶ Σβορῶνον ἐν Δ Ε Ν Α τόμ. 11 σ. 230).

Ὥστε ἡ πυρκαϊὰ τῆς οἰκίας ἐγένετο πολὺν χρόνον μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὸν Κάσσανδρον, ἐγένετο μετὰ τὸν Ἀντίγονον τὸν Δώσωνα. Κατ' ἀκολουθίαν πρέπει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἀληθεύει καὶ τὸ γραφὲν ὑπ' ἐμοῦ ἐν ***Θηβαϊκοῖς*** σ. 276,1 «ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ οἰκίαι τινὲς ἐκτίσθησαν (μετὰ τὸν Κάσσανδρον) καὶ πέριξ ἔξω ἢ κάτω τῆς Καδμείας, ὥστε οἱ κάτοικοι τούτων νὰ ἀπολαύωσι τῶν ἀπὸ τῆς Καδμείας φερομένων ἔκπαλαι ὑδάτων κατὰ τὸν Ἡρακλείδην (***Θηβαϊκὰ*** σ. 256,1)».

[Ὁ Ἡρακλείδης οὗτος ἢ οἱοσδήποτε εἶνε ὁ γράψας τὰ σωθέντα ἀποσπάσματα «περὶ τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι πόλεων» ἔζη μετὰ τὴν ἐπὶ Κασσάνδρου ἀνάκτισιν τῆς πόλεως τῶν Θηβῶν καὶ ἴσως καὶ πολὺ ὕστερον, ἐπειδὴ γινώσκει τὴν ἐπὶ Κασσάνδρου νέαν ῥιζικῶς ῥυμοτομίαν καὶ τρεῖς κατασκαφάς, λέγων: «ἀρχαία μὲν οὖσα, καινῶς δ' ἐρρυμοτομημένη διὰ τὸ τρὶς ἤδη, ὥς φασὶν αἱ ἱστορίαι, κατεσκάφθαι διὰ τὸ βάρος καὶ τὴν ὑπερηφανίαν τῶν κατοικούντων.»]

Τούτων οὕτως ἐχόντων, πρέπει νὰ ἐρευνήσωμεν, πότε ἐγένετο ἡ πυρκαϊὰ αὕτη, ἥτις πρέπει νὰ συνδυασθῇ πιθανώτατα πρὸς γενικωτέραν καταστροφήν, ἀφ'οὗ ἡ οὐχὶ πενιχρὰ αὕτη οἰκία δὲν ἀνῳκοδομήθη. Αὐτὸ τοῦτο δὲ παρετηρήθη καὶ ἐν ἄλλῃ οἰκίᾳ,ἣν πλησίον ἠρεύνησεν ὁ ἔφορος κ. Καρούζος προδοθεῖσαν ὑπὸ τῆς θεμελιώσεως ἄλλου προσφυγικοῦ οἰκίσκου. Ἡ οἰκία αὕτη δὲν εἶχε πυρποληθῇ ἀλλ' ἁπλῶς κρημνισθῇ καὶ ὡσαύτως δὲν ἀνῳκοδομήθη.

Εἶνε λοιπὸν ἀνάγκη νὰ εὑρεθῇ πολιτική τις καὶ πολεμικὴ περιπέτεια τῶν Θηβῶν νεωτέρα τοῦ Κασσάνδρου καὶ νεωτέρα τοῦ Δώσωνος.

Τοιαῦται περιπέτειαι τῆς πόλεως εἶνε δύο: μία ἐπὶ τοῦ Μομμίου τῷ 146-5 καὶ μία ἐπὶ τοῦ Σύλλα.

Τὴν συμπεριφορὰν τοῦ Μομμίου πρὸς τὰς πόλεις τὰς συμμαχησάσας μετὰ τοῦ Διαίου τῷ 146 καὶ ἰδίᾳ τὰς Βοιωτικὰς ἀναλύω ἐν μελέτῃ μου δοθείσῃ πρὸς δημοσίευσιν ἐν τῷ ***Ἀρχαιολογικῷ Δελτίῳ*** 1929 ἢ 1930.

Ὁ Πολύβιος 40,3 παρέχων δραματικὴν γενικὴν περιγραφὴν τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐπελθούσης ἕνεκα τῆς εἰσβολῆς τοῦ Μετέλλου καὶ τοῦ Μομμίου καταστάσεως προσθέτει περὶ τῶν Θηβαίων εἰδικῶς: «οἱ δὲ Θηβαῖοι ἐκλιπόντες πανδημεὶ τὴν πόλιν ἔρημον τελείως κατέλιπον, ἐν οἷς καὶ Πυθέας, εἰς Πελ-

Χαλκοῦς ὁπλίτης ἐκ Δωδώνης. Τὸ ἄνω μέρος.

λοπόννησον ἀποχωρήσας μετὰ γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων, ἥλατο κατὰ τῆς χώρας». Καὶ ἀποδίδει μὲν καὶ ὁ Παυσανίας (7, 15, 10) τὰ γεγονότα ταῦτα τῶν Θηβῶν εἰς τὸν χρόνον ἀμέσως μετὰ τὴν παρὰ τὴν Σκάρφειαν ἧτταν τοῦ Κριτολάου ὑπὸ τοῦ Μετέλλου καὶ πρὸ τῆς καταστροφῆς τῆς Κορίνθου ὑπὸ τοῦ Μομμίου, προσθέτει δὲ καὶ ὅτι ὁ «Μέτελλος οὔτε ἱερὰ ἐμπιπράναι θεῶν ***οὔτε οἰκοδομήματα καθαιρεῖν εἴα,*** Θηβαίων τε τῶν ἄλλων μήτε ἀποκτείνας μηδένα μήτε αἱρεῖν φεύγοντα ἀπηγόρευε» κ.λ.

Ἀλλ' ὁ Μόμμιος μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Κορίνθου ὑπῆρξε σκληρὸς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ῥώμης.

Τότε αἱ Θῆβαι ἐπέσυραν τὴν ὀργὴν τοῦ Ῥωμαίου στρατηγοῦ ὡς καὶ ἡ Χαλκὶς καὶ κατεσκάφησαν κατὰ τὸν Λίβιον *epit* 52 "Thebae quoque et Chalcis, quae auxilio (Diaeo) fuerunt, dirutae„ (πρβλ. καὶ Niese, Gesch. III, 351 ἐξ.)

Τὰς παραδόσεις περὶ τῆς ἐπὶ Σύλλα (86 π. χ.) ἀτυχίας τῶν Θηβῶν ἀναλύω ***ἐν Θηβαϊκοῖς*** (σ. 272 πρβλ. 405 ἑξ.). Παρατηρῶ μόνον ἐνταῦθα, ὅτι, ἐν ᾧ δὲν γνωρίζομεν λεπτομερείας περὶ τῶν τότε παθημάτων τῶν Θηβαίων, ὁ Παυσανίας ὅμως (9, 7, 4 ἑξ.) λέγει, ὅτι τότε «ἔδει.... ***κακῶν σφᾶς μεγάλων*** γεύσασθαι», καὶ ὅτι «τὴν ἡμίσειαν ἀπετέμετο αὐτῶν τῆς χώρας».... καὶ ὅτι «τοῖς θεοῖς ἀντέδωκεν ἀντὶ τῶν χρημάτων γῆν τὴν ἡμίσειαν τῆς Θηβαΐδος» (πρβλ. Ἀρχ. Ἐφ. 1910, 217 ἑξ.) καὶ ὅτι ὁ «Σύλλας... ἐς αὐτοὺς ἐχρῆτο ὅμως τῷ θυμῷ καὶ ***ἄλλα τε ἐξεῦρεν ἐπὶ λύμῃ τῶν Θηβῶν*** καὶ τὴν ἡμίσειαν ἀπετέμετο» κ.λ. Τίνα καὶ ποῖα εἶνε τὰ ἄλλα κακὰ ἅτινα ἐξεῦρεν, δὲν λέγεται. Ἀλλὰ καταλήγει ὁ Περιηγητὴς ὡς ἑξῆς: «***τὴν μὲν*** δὴ ἀφαίρετον χώραν ὕστερον Ῥωμαίων χάριτι ἀνεσώσαντο οἱ Θηβαῖοι, ***τὰ δὲ*** ἄλλα εἰς τὸ ἀσθενέστατον ***ἀπ' ἐκείνου*** προήχθησαν· καί σφισιν ἡ μὲν κάτω πόλις πᾶσα ἔρημος ἦν ἐπ' ἐμοῦ πλὴν τὰ ἱερά, τὴν δὲ Ἀκρόπολιν οἰκοῦσι Θήβας καὶ οὐ Καδμείαν καλουμένην».

Ἐκεῖνο τὸ ***τὴν μὲν***, ἐπειδὴ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀφαίρετον ὑπὸ Σύλλα χώραν, διδάσκει, ὅτι τὸ ἑπόμενον ***τὰ δὲ ἄλλα*** περιγράφει τὴν ἀπὸ Σύλλα τύχην τῆς πόλεως· ὥστε καὶ τὸ ***ἀπ' ἐκείνου*** δηλοῖ τὸν Σύλλαν. Κατ' ἀκολουθίαν, ἂν ἀπὸ Σύλλα ἦτο ἡ κάτω πόλις πᾶσα ἔρημος, σημαίνει ὅτι πρὸ τοῦ Σύλλα δὲν ἦτο πᾶσα ἔρημος καὶ ὅτι ὑπάρχουσαί που πρότερον ἐκεῖ οἰκίαι ἐξέλιπον κατὰ ***βίαιον*** τρόπον, ἵνα διατηρῶσι τὰ πράγματα τὸν χαρακτῆρα τῶν ***μεγάλων κακῶν.*** Γίνεται λοιπὸν οὕτω πιθανόν, ὅτι καὶ ἐπὶ Σύλλα κατεστράφησαν οἰκίαι εἴτε ἄλλως εἴτε διὰ πυρός. Ἴσως μάλιστα αἱ οἰκίαι τῶν εὐπορωτέρων ἔκειντο ἔξω τῆς Καδμείας εἰς τὰ προάστεια, ὡς συνέβαινε καὶ ἐν Ἀθήναις.

Ἔχομεν λοιπὸν νὰ ἐκλέξωμεν μεταξὺ δύο χρονικῶν σημείων πρὸς ὁρισμὸν τῆς πυρκαϊᾶς τῆς οἰκίας, μεταξὺ δηλ. τοῦ 146-5 καὶ τοῦ 86 π. Χ.

Ἐπειδὴ ὅμως τὰ εὑρεθέντα νομίσματα ἀνάγουσιν ἡμᾶς εἰς τοὺς ἀπωτέρους χρόνους, δέχομαι, ὅτι ἡ οἰκία ἐκάη τῷ 146 ἐπὶ Μομμίου, παρὰ τὴν περὶ τούτου εὐμενῆ γνώμην τοῦ Colin, *Rome et la Grèce* 631 ἑξ.

Τὰ ἀνασκαφέντα μέρη τῆς οἰκίας καὶ τὰ κινητὰ λοιπὰ εὑρήματα τῆς ἀνασκαφῆς εὑρεθέντα κατά τε τὸν χρόνον, καθ' ὃν αὐτὸς διηύθυνον αὐτὴν καὶ ἔπειτα, ὅτε κατέλιπον αὐτὴν εἰς τὴν φροντίδα καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Παπαδημητρίου, θὰ δημοσιεύσῃ οὗτος, ἀφ' οὗ πρῶτον συμπληρώσῃ τὴν ἀνασκαφήν, τὰ δ' εὑρήματα καθαρθῶσι καὶ συγκολληθῶσι. Τότε θὰ συναχθῶσι καὶ τὰ γενικώτερα πορίσματα.

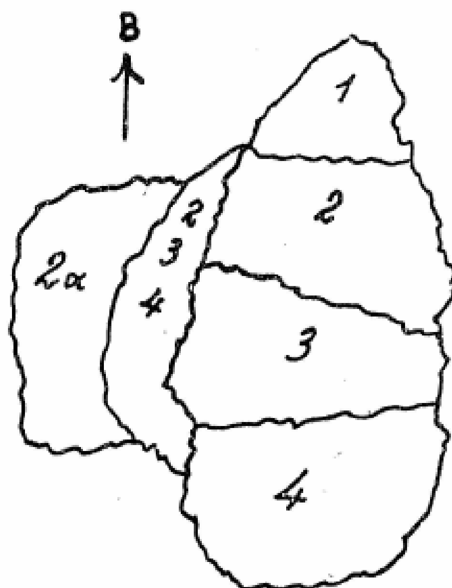
Α. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

5. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΦΛΩΡΙΝΑΝ ΤΗΣ ΑΝΩ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Αἱ κατ' ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας καὶ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας γενόμεναι ἐν Φλωρίνῃ ἀνασκαφαί, καίπερ δοκιμαστικαὶ ἀλλ' ἐπὶ εὐρέος χώρου ἐνεργηθεῖσαι, δύνανται νὰ περιγραφῶσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος, πρὸ τῆς πλύσεως καὶ τῆς ἐπεξεργασίας τῶν κινητῶν εὑρημάτων, ὡς ἑξῆς:

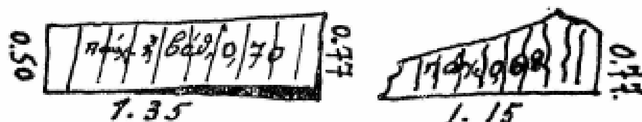
Ἡ πόλις Φλώρινα, ὡς γνωστόν, εἶνε ἐκτισμένη στενὴ καὶ μακρὰ ἑκατέρωθεν τοῦ διαρρέοντος αὐτὴν ἀπὸ Δ πρὸς Α ποταμοῦ καὶ καταλήγει ὡς καὶ ἡ φάραγξ τοῦ ποταμοῦ, εἰς τὴν πεδιάδα, ἐφ' ἧς ἀναπτύσσονται νεόδμητα τμήματα αὐτῆς. Τὸ ἔσχατον μέρος τῆς φάραγγος, τὸ ἀνατολικὸν δηλ. φράσσεται ἀπὸ νότου ὑπὸ δασώδους δροσειρᾶς, ἐξ ἧς ἐξέχει ἡ κορυφὴ Κοῦλα. Εἰς ὕψους 100 μ. περίπου ἀπὸ τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ, εἰς τὴν βορείαν κλιτῦν τῆς Κούλας σχηματίζεται εἰς τὸν βράχον ὡς πρόσβασις τεχνητὸς λαιμός, μεθ' ὃν σχηματίζεται πρὸς βορρᾶν ἠπιωτέρα ἡ κλιτύς. Ἐπ' αὐτῆς ἔκειτο ἀρχαία πόλις γνωστοῦ ἴσως ὀνόματος μὴ κατερχομένη μέχρι τῶν ποδῶν τῆς λοφοσειρᾶς. Τὸ ὕψιστον σημεῖον αὐτῆς εἶνε τὸ ἀμέσως παρὰ τὸν λαιμὸν καὶ θὰ ἦτο ἡ ἀκρόπολις, ὑπ' αὐτὴν δὲ εὕρηται ἡ συνέχεια τῆς πόλεως εἰς κλιμακωτὰ πεδία καθ' ἕκαστον τετειχισμένα, ὡς δεικνύει τὸ στοιχειῶδες σχέδιον (εἰκ. 1), ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ ἀριθ. 1 δεικνύει τὸ ταπεινότατον ἐπίπεδον τῆς πόλεως, τὸ 4 τὸ ὕψιστον ἤτοι τὴν ἀκρόπολιν, τὸ 2, 3, 4 ταινίαν βραχώδη ἀνερχομένην πρὸς νότον, τὸ δὲ 2α ἐπίπεδον ἰσοϋψὲς πρὸς τὸ 2. Πάντα τὰ ἐπίπεδα, πλὴν τῆς βραχώδους ταινίας, παρὰ τὴν φύσιν τοῦ λόφου, ἥτις ἀπαιτεῖ νὰ εἶνε οὗτος ἐπικλινής, εἶνε ἐσχηματισμένα τεχνητῶς ὡς ἐπίπεδα, διότι περιεβάλλοντο ὑπὸ τειχῶν, ἅτινα ἠμπόδιζον τὸν κατάρρουν τῶν χωμάτων. Τὰ τείχη δὲν ὑπάρχουσι πλέον, καταστραφέντα πιθανῶς χάριν τῶν ἀναγκῶν τῆς ὑποκειμένης νῦν πόλεως, ἐν χρόνῳ, οὗ τὴν ἀνάμνησιν δὲν διετήρησαν οἱ κάτοικοι.

Ἀλλ' εἰς τὴν γραμμὴν αὐτῶν ἐκτίσθησαν ἀγροτικοὶ ξηρότοιχοι, οἵτινες ἐξακολουθοῦσι συγκρατοῦντες τὰ χώματα τῶν ἐπιπέδων τῆς πόλεως. Εὑρέθησαν ὅμως εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς γραμμῆς τοῦ τείχους πλησίον δύο τιτανόλιθοι μεγάλοι ἐκ τοῦ παλαιοῦ τείχους, ἔχοντες τὴν ὄψιν αὐλακωτὴν ἀδρῶς διὰ τοῦ ὀξέος τῆς σφύρας, ὡς γίνεται καὶ εἰς τὰ νεώτερα (4 αἰ. π. Χ. καὶ ἑξ.) τείχη τῆς νοτίου Ἑλλάδος. Ὁ εἷς λίθος εἶνε τραπεζοειδὴς (εἰκ. 2), ὥστε τὸ τεῖχος δὲν ἦτο κανονικὸν ἰσοδομικόν. Ὁ ἕτερος εἶνε ἐλλιπὴς (εἰκ. 2, δεξιά), ἀλλὰ ὑψηλότερος, ὥστε καὶ ἄλλως δὲν ἦτο κανονικὸς ὁ οἰκοδομικὸς τρόπος τοῦ τείχους.

Εἰκ. 1. Σχηματικὸν σχέδιον τῆς ἀρχαίας πόλεως παρὰ τὴν Φλώριναν.

Ἐντὸς τοῦ ἐμβαδοῦ, τοῦ περιβαλλομένου ὑπὸ τειχῶν, τὰ χώματα εἶνε μέλανα, πλήρη ὀστράκων, καθαρὰ λίθων, ὡς προερχόμενα ἐκ διαλύσεως ὠμῶν πλίνθων, καὶ καλύπτουσιν ἐρείπια οἰκιῶν. Ἔξω τῶν ἀκραίων τειχῶν τὰ χώματα εἶνε ὅλως διάφορα, καθαρά, φυσικὰ καὶ ἐστερημένα παντὸς σχεδὸν ἀρχαιολογικοῦ τεκμηρίου πλὴν ἑνὸς σημείου πρὸς βορρᾶν τῆς ἀκροπόλεως, ἔνθα εἶνε ἐσχηματισμένος κατάρρους χωμάτων ἀφ' ὑψηλοῦ· ἐντεῦθεν, φαίνεται, κατεκύλιον πρὸς τὴν νεωτέραν πόλιν τοὺς λίθους τοῦ τείχους. Πρὸς τοῦτο τὸ σημεῖον κατάκειται ὑψηλὰ καὶ ὁ ἐκτὸς τῆς γραμμῆς τοῦ τείχους ἐλλιπὴς λίθος αὐτοῦ, ἕτοιμος ἴσως πρὸς κατακρήμνισιν, ἀλλ' ἐγκαταλειφθείς.

Εἰκ. 2. Οἱ δύο λίθοι τοῦ τείχους τῆς πόλεως.

Ἀφορμὴν πρὸς τὴν ἀνασκαφὴν ἔδωκεν ἡ ὑπὸ ἰδιώτου ἀνθελληνικῶν φρονημάτων εὕρεσις ἐν ἀμπέλῳ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 2 ἐπιπέδῳ ἀγγείου ἀκεραίου μετ' ἐκτύπου παραστάσεως τῆς ἁλώσεως τῆς Τροίας καὶ ἐπιγραφῶν Ἑλληνικῶν. Ὁ νῦν ἀντιπρόεδρος τοῦ Γεωργικοῦ Ἐπιμελητηρίου κ. Π. Μαργαρίτης, παρα-

τυχών, ἐτόνισε πρὸς τὸν εὑρετὴν τὴν ἀποδεικτικὴν σημασίαν τοῦ ἀγγείου περὶ τῆς Ἑλληνικότητος τῆς Χώρας, οὗτος δ' ἐν ἀγανακτήσει ἔθραυσε τὸ ἀγγεῖον, ἐξ οὗ ὅμως ὁ κ. Μαργαρίτης ἔσωσε τεμάχιά τινα, ἅτινα εἶτα ἔδωκεν εἰς τὴν κ. Νατ. Π. Μελᾶ καὶ τὸν κ. Φ. Δραγούμην, οὗτος δ' ἐκόμισεν αὐτὰ εἰς Ἀθήνας διὰ τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον, εἰς ὃ καὶ ἀπόκεινται.

Ἐκ τοῦ ἀγγείου τούτου, χάρις εἰς τὸν κ. Μαργαρίτην, ἠδυνήθην ἔπειτα νὰ ἀποστείλω ἕτερα τέσσαρα τεμάχια, ἀνευρεθέντα ἐν τοῖς χώμασι τῆς ἀμπέλου, συγκολληθέντα ἤδη.

Δοκιμαστικαὶ σκαφαὶ ἐγένοντο εἰς πλεῖστα σημεῖα τῶν τμημάτων τῆς πόλεως. Πανταχοῦ πιστοῦται πυρκαϊὰ αὐτῆς καὶ βιαία οὕτω καταστροφή. Τὰ σκεύη τῶν οἰκιῶν τὰ μὴ καταστρεφόμενα ὑπὸ τοῦ πυρὸς εὕρηνται ἐν αὐτῇ μᾶλλον ἢ ἧττον βεβλαμμένα. Πίθοι εὑρίσκονται πολλοί, ὧν τὸ μέγιστον πλῆθος ἔχει ἐπάνω τὸ στόμιον πεπλατυσμένον, ὡς συμβαίνει καὶ ἐν τῇ νοτιωτέρᾳ Ἑλλάδι. Εὑρέθησαν καὶ κύλικες καὶ πινάκια βεβαμμένα μέλανα, μὲ κεντρικὸν ἔντυπον ἀστεροειδὲς κόσμημα, ὡς συμβαίνει καὶ ἐν νοτίῳ Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ α.΄ ἡμίσεως τοῦ 5 αἰ. π. χ. μέχρι τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων. Εἰς τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους ἀνήκει καὶ τὸ ἀγγεῖον τοῦ κ. Μαργαρίτου—Δραγούμη, μελαμβαφὲς ἐκ μέλανος ἢ τεφροῦ πηλοῦ ὂν ὡσαύτως. Εἰς αὐτοὺς ἐπίσης τοὺς χρόνους ἀνήκουσιν (διὰ νὰ σιωπήσω περὶ τῶν τεθραυσμένων ὅλως καὶ μὴ ἐπιτρεπόντων ἀκόμη πρὸ τῆς συγκολλήσεως διάγνωσιν) ἐξ ὁμοίου πηλοῦ ἀγγεῖα τυπικῶς ἐσχάτων ἑλληνιστικῶν χρόνων μεθ' ὑψηλοῦ λαιμοῦ, καταπεπιεσμένης κοιλίας καὶ σχεδὸν ὁριζοντίου ὤμου φέροντος κύκλῳ ἀνθοπλόκαμον διὰ χαράξεως καὶ πολυχρωμίας (λάγυνοι). Ἐπίσης σκύφοι μετ' ἐκτύπων κοσμημάτων, οἵους γινώσκομεν ἀφθονωτάτους π. χ. ἐκ Δήλου.

Πολλὰ ἀγγεῖα εἶναι ἐκ πηλοῦ ἐρυθροῦ, ἐν οἷς καὶ οἱ πίθοι, ὧν πολλοί, ὑπερμεγέθεις ὄντες, πρέπει νὰ ἦσαν ἐγχώρια ἔργα. Ἀλλὰ τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα εἶνε ἐκ μέλανος ἢ σκοτεινόχρου τὰ πλεῖστα. Εἶνε δὲ πιθανώτατον, ὅτι καὶ ταῦτα εἶνε ἐγχώρια, ἐπειδὴ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ ὑπάρχει ἀφθονία ἀγνύθων, αἵτινες, κοινοτάτης χρήσεως καὶ ἀνάγκης καὶ ἀμελοῦς κατασκευῆς πήλινα σκεύη οὖσαι, δὲν εἶνε πιθανὸν ὅτι ἐκομίζοντο ἄλλοθεν.

Οὕτω οἱ πίθοι διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν πολυχρηστίαν, τὰ ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ διὰ τὴν κοινότητα αὐτῶν καὶ τὰ ἐκ μέλανος δι' ὃν ἐρρήθη λόγον ἐμφανίζονται ὡς ἐγχώρια ἔργα καὶ μαρτυροῦσι πολιτισμὸν ὁμοιόμορφον ἀπὸ Ἀλεξανδρείας (Hadra) μέχρι τῶν σημερινῶν βορειοτάτων ὁρίων τῆς μεσογαίας Ἑλλάδος. Τὸ πόρισμα εἶνε σπουδαιότατον, ἔστω καὶ ἂν δὲν προχωρῇ εἰς λίαν παλαιοὺς χρόνους· διὰ πρώτην φορὰν βεβαιοῦται ἀρχαιολογικῶς, τουτέστιν ἀναμφισβητήτως, τοιαύτη ὁμοιομορφία πολιτισμοῦ καθ' ὅλην τὴν μεσόγειον Ἑλλάδα.

Πότε ἐκτίσθη ἡ πόλις αὕτη δὲν εἶνε φανερόν. Ὀλίγα μελαμβαφῆ θραύ-

σματα σαφῶς ἑλληνικῆς τέχνης καὶ ἐξαιρέτου βερνικίου, μάλιστα λεπταὶ λαβαὶ κυλίκων ἢ σκύφων, δυσκόλως ἐγχωρίου κατασκευῆς, εἰ καὶ εἶναι καθημερινῆς χρήσεως ἐν ταῖς οἰκίαις, ἀνάγουσι τὸν βίον τῆς πόλεως καὶ τὴν ἑλληνικότητα τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὸν 5ον τοὐλάχιστον αἰ. π. χ. Τὸν 4ον αἰ. δηλοῖ ἀργυροῦν νόμισμα τοῦ Δυρραχίου, ἐν ᾧ ἄλλα νομίσματα εἶνε **Μακεδόνων, Πέλλης, Θεσσαλονικέων** μεταγενέστερα.

Τὸ κατώτατον ὅριον τοῦ βίου τῆς πόλεως φαίνεται, ὅτι εἶνε οἱ Ρωμαϊκοὶ χρόνοι μετὰ τὴν δύσιν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Μακεδονικῆς ἐλευθερίας, ἐλπίζω δὲ νὰ ἀποδείξω, ὅτι ἡ πόλις ἐπυρπολήθη πιθανῶς κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον μεταξὺ Καίσαρος καὶ Πομπηΐου.

Ἰδιαιτέρως δύνανται νὰ μνημονευθῶσιν αἱ ἑξῆς παρατηρήσεις: Αἱ οἰκίαι εἶνε ἐκτισμέναι διὰ λίθων κατὰ τὰ θεμέλια (εἰς ὕψ. μέχρι 0, 80) τὰ δὲ ὑψηλότερα μέρη διὰ πλίνθων ὠμῶν, αἵτινες διελύθησαν καὶ ἀπετέλεσαν καθαρὸν στρῶμα χώματος πλὴν τῶν σκληρυνθεισῶν ἐκ τοῦ πυρός.Οἱ λίθοι εἶνε πλακώδεις συνήθως.Εἰς ἓν τμῆμα τῆς πόλεως καὶ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως εὑρέθησαν καὶ ὀλίγοι πελεκητοὶ λίθοι πωρώδεις ἐρυθρωποὶ τῆς Μπανίτσης κυβικοί.Οἱ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἔκειντο ἐπιπολῆς κατὰ τὸ κέντρον αὐτῆς εἰς δευτέραν καὶ τρίτην χρῆσιν ἐν γραμμῇ παραλλήλῳ πρὸς θεμέλιον ἐκ λογάδων λίθων ἐπίσης ἐπιπόλαιον. Ὑπὸ τὸ θεμέλιον τοῦτο ἦσαν κατορωρυγμένοι πίθοι παλαιοτέρας περιόδου καὶ μετ' αὐτῶν ἢ παρ' αὐτοὺς μικρότερά τινα ἀγγεῖα, ἐν οἷς πυξὶς μετ' ἐρυθρωποῦ βερνικίου. Ἐγγύς, φανεροὶ οἱ πλεῖστοι, κέραμοι μεγάλοι (στρωτῆρες καὶ καλυπτῆρες) ἐν τεμαχίοις. Εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Ἀκροπόλεως παρὰ τὴν ὑποτιθεμένην εἴσοδον αὐτῆς εὑρέθη κεχωσμένον κρηπίδωμα ἐκ λογάδων λίθων, οὗτινος ἀνεσκάφη ἔκτασις 8Χ3 μ. καὶ ἐκφύσεις βεβλαμμέναι πρὸς διάφορα σημεῖα. Ἴσως τὸ κρηπίδωμα, ἐκτενέστερον ὄν, κατελάμβανε καὶ τὰ σημεῖα ταῦτα, ἀλλὰ λιθολόγοι κατερράκωσαν αὐτό, ὥστε δὲν κατωρθώθη νὰ διακριθῇ ἂν ἦτο ναοῦ ἢ βωμοῦ κρηπίδωμα ἢ ἄλλο τι. Τὸ ἔδαφος τῆς Ἀκροπόλεως εἶνε ἐν μέρει φανερὸς βράχος (παρὰ τὸ κέντρον), ἐνιαχοῦ δὲ τεχνητὴ πρόσχωσις βαθυτάτη. Εἴς τινα σημεῖα ἐρευνηθέντα εὑρέθησαν ὄστρακά τινα ἀγγείων μετ' ἀρίστου μέλανος βερνικίου. Καὶ μία πόρπη χαλκῆ μετ' ἀνθεμίου ὡς κοσμήματος.

Εἴς τι σημεῖον ὑποκειμένου ἐπιπέδου τῆς πόλεως εὑρέθη κάλυμμα πίθου φέρον ἐγχάρακτον τὸ γράμμα Π τεκμήριον Ἑλληνογλωσσίας τοῦ ἐγχωρίου πληθυσμοῦ, οὗ ἔργον θὰ ἦτο ὁ πίθος.

Εἰς ἕνα τοῖχον ἦτο ἐντετειχισμένος πίθος ἐνθυμίζων τὴν μικρασιατικὴν διάταξιν (Dittenberger, Orientis graeci inscript. selectae 483, 148) «μηθεὶς δὲ πρὸς ἀλλοτρίῳ ἢ κοινῷ τοίχῳ μήτε ὄρυγμα ποιείτω, ***μήτε πιθάκνας ἱστάτω*** » κ.λ., ὥστε τὸ πρᾶγμα συνέβαινε καὶ ἐκεῖ.

Ὑπὲρ τὴν Ἀκρόπολιν πρὸς Δ. περὶ τὴν κορυφὴν τῆς Κούλας ἐπιστώθη

βυζαντιανὸν τεῖχος ἀσβεστόκτιστον, ἴσως γνωστὸν ἐκ τῆς βυζαντιακῆς παραδόσεως καὶ συνδεόμενον πρὸς τὸ ὄνομα τῆς σημερινῆς πόλεως. Σκέπτομαι δηλ. μήπως ὁ Ρολλιγερᾶς τοῦ Ἰουστινιανοῦ «ὑπὸ πόλιν Γέρμαν» (Προκ. **κτισμ.** IV 4=V 445) κρύπτει τὸ σλαυϊκὸν ὄνομα τῆς Φλωρίνης Λέριν. Ἐπὶ τῆς πεδιάδος παρὰ τὸν νεόδμητον σιδηροδρομικὸν σταθμὸν εὑρίσκονται συνήθως μεγάλοι πίθοι τῶν ἀγροτικῶν ἐπαυλίων τῆς παλαιᾶς πόλεως ἢ καὶ τῶν μετὰ τὴν καταστροφὴν συνοικισθέντων ἴσως αὐτόθι που.

Α. Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

6. ΕΡΑΤΥΡΑ (ΣΕΛΙΤΣΑ)

Πρὸς ΝΔ τῆς κωμοπόλεως Σελίτσης, ἥτις μετωνομάσθη ἐσχάτως εἰς Ἐράτυραν καὶ πρὸς Δ. τῆς Σιατίστης, 4 δὲ περίπου χιλιόμ. πρὸς Α τοῦ Ἁλιάκμονος κεῖται ὁ μεμονωμένος λοφίσκος Μαγοῦλα περιστεφόμενος ὑπὸ τείχους ἄνευ κολλητικῆς ὕλης, σωζομένου μόνον εἰς τὰ θεμέλια τῇδε κἀκεῖσε. Ὑπὸ τὸν λόφον ἔσκαψα ἐν τῷ χώρῳ ἀτειχίστου κώμης καταστραφείσης ὑπὸ πυρκαϊᾶς κατὰ τὸν α' αἰῶνα π. Χ. ἐπὶ Ρωμαιοκρατίας ἕνεκεν πολεμικῆς περιπετείας πιθανώτατα. Αἱ οἰκίαι ἦσαν λίθιναι τὰ θεμέλια, πλίνθιναι δὲ τὰ ὑψηλότερα. Αἱ ἀποθῆκαι ἦσαν πλήρεις, ὅτε ἔγινεν ἡ πυρκαϊά, διὸ καὶ εὑρέθησαν κεκαυμένοι οἱ συγκεκομισμένοι καρποὶ σῖτος, φακῆ, ἐρέβυνθοι, ὄροβοι καὶ σταφυλαί. Τὰ ἀγγεῖα εἶνε οἰκιακῆς βεβαίως καθημερινῆς χρήσεως. Τινὰ εἶνε μέλανα ἢ βαθέος τεφροῦ χρώματος μετ' ἐκτύπων κοσμημάτων. Δηνάριον τοῦ Λευκίου Οὐαλερίου Φλάκκου ὁρίζει τὴν καταστροφὴν εἰς τὸν πρῶτον αἰ. π. Χ. καὶ θὰ ἀποδείξω προσεχῶς, ὅτι εὑρισκόμεθα ἐνταῦθα εἰς τὸν τόπον τῶν συγκρούσεων τῶν ἀντιστρατήγων τοῦ Πομπηΐου καὶ τοῦ Καίσαρος (48 π. Χ.).

Θαυμάζω δὲ τὴν τύχην, ἥτις ὄχι μόνον διὰ πολλοστὴν φορὰν μὲ φέρει ὡς ἀρχαιολόγον εἰς πυρποληθέντα ἐρείπια καὶ ἄλλα λείψανα (Κάδμειον, οἰκία Θηβῶν, Πολυάνδριον Θεσπιῶν, Φλώρινα, Ἐράτυρα), ἀλλὰ καὶ ὅτι τὰ δύο τελευταῖα σημεῖα τῆς Φλωρίνης καὶ τῆς Ἐρατύρας, εἰς ἃ τυχαίως ἤχθην κατὰ τὸ αὐτὸ θέρος, χύνουσιν ἄπλετον φῶς ἐπὶ σκοτεινῶν καὶ ἀκαθορίστου μέχρι τοῦδε τόπου γεγονότων τῆς ρωμαϊκῆς ἱστορίας. Περὶ τούτων προσεχῶς ἀλλαχοῦ θὰ γράψω ἐν ἐκτάσει.

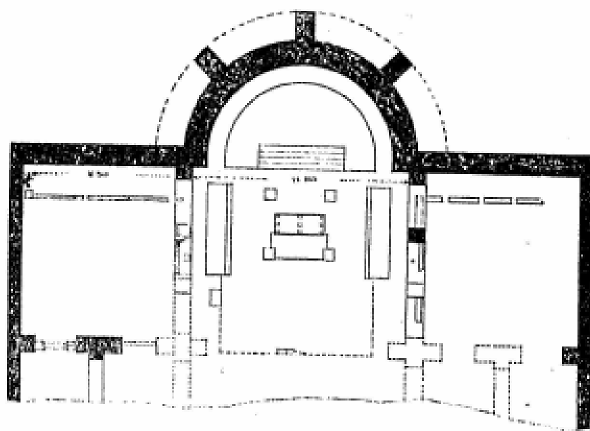
Ἡ πεδιάς, ἐν ᾗ κεῖται ἡ Μαγοῦλα, προστατεύεται ὑπὸ 5 ἄλλων φρουρίων ἀξιολογωτάτων, καταγομένων δὲ ἐκ παλαιῶν χρόνων, καθ' οὓς ἡ Μακεδονία ἦτο ἀκόμη διῃρημένη εἰς κρατείδια. Εἶνε πιθανώτατον, ὅτι τὸ μέρος τοῦτο ἀνῆκε τῇ Ἐλιμείᾳ, τὰ δὲ φρούρια ἐπροστάτευον τὰς διαβάσεις πρὸς τὴν Ὀρεστίδα καὶ τὴν Ἐορδαίαν.

Α. Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

7. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

Ἐν Νικοπόλει ἐφέτος ἐνηργήθη ἡ ἐκκαθάρισις ὁλοκλήρου τοῦ ἱεροῦ βήματος καὶ τῶν ἑκατέρωθεν αὐτοῦ παστοφορίων, ἤτοι τὸ ἐγκάρσιον κλῖτος τοῦ πέρυσιν ἀνευρεθέντος μεγάλου παλαιοχριστιανικοῦ ναοῦ· διὰ τὸν ἀκριβῆ δὲ τοῦ βήματος προσδιορισμὸν ἡ ἀνασκαφὴ ἐπεξετάθη καὶ εἰς ἐλάχιστον μέρος τοῦ κυρίως ναοῦ, ὡς δεικνύει ἡ συνημμένη κάτοψις (Εἰκ. 1). Ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης διεπιστώθη, ὅτι ἡ ἀνασκαπτομένη βασιλικὴ εἶνε πεντάκλιτος.

Λεπτομερέστερον τὰ ἀνευρεθέντα κατὰ τὰς ἐφετεινὰς ἀνασκαφὰς ἔχουσιν οὕτως: ἀπεκαλύφθη πρῶτον ὁλόκληρον τὸ συγκρότημα τῆς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἱεροῦ βήματος ἁγίας τραπέζης τοῦ ναοῦ μετὰ τῶν τεσσάρων βάσεων τοῦ ὑπεράνω αὐτῆς κιβωρίου καὶ τῆς πρὸ τῆς Ἁγίας τραπέζης μαρμαρίνης βαθμῖδος,

Εἰκ. 1. Τὸ ἀποκαλυφθὲν ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς βασιλικῆς Β Νικοπόλεως.

ἔνθα ἵστατο ὁ λειτουργός, ὡς παρατηρεῖται τοῦτο καὶ εἰς βωμοὺς τῆς ἀρχαιότητος (πλὰξ προθύσεως). Δεύτερον προσδιωρίσθη τὸ μῆκος καὶ πλάτος τῶν ἑκατέρωθεν τῆς Ἁγίας τραπέζης θρόνων τῶν πρεσβυτέρων (4.10 X 1.20 μ.) καὶ τρίτον καθωρίσθη τὸ σχῆμα τῆς σολέας, ἥτις ἀνευρέθη μὲν ἀτυχῶς λίαν κατεστραμμένη διεσώθησαν ἐν τούτοις ἀφ' ἑνὸς μὲν ἴχνη τοῦ δαπέδου αὐτῆς κατὰ τὴν δυτικὴν καὶ βορείαν πλευρὰν καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀνευρέθησαν δύο πεσσίσκοι σολέας τετράγωνοι κατὰ τὰς βάσεις καὶ πολυγωνικοὶ ἄνω, δι' ὧν δύναται νὰ ἀποκατασταθῇ τὸ τετράγωνον αὐτῆς σχῆμα τὸ ἐκτεινόμενον ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἑκατέρωθεν πεσσῶν, τῶν χωριζόντων τὸ βῆμα τοῦ κυρίως ναοῦ.

Οὕτω μετὰ τῶν πέρυσιν ἀνευρεθέντων λοιπῶν μερῶν, ἤτοι τοῦ ἐν τῇ ἀψῖδι ὑπερυψωμένου κτιστοῦ μετὰ πέντε βαθμίδων βάθρου τοῦ ἐπισκοπικοῦ

θρόνου καὶ τοῦ ἑκατέρωθεν τῆς ἁγίας τραπέζης συνθρόνου τῶν πρεσβυτέρων· δύναται πλέον νὰ ἀναπαρασταθῇ ἀκριβῶς τὸ σχῆμα τοῦ ἱεροῦ βήματος τῆς μεγάλης ταύτης χριστιανικῆς βασιλικῆς τῆς Νικοπόλεως, περὶ τῆς σημασίας τοῦ ὁποίου θὰ πραγματευθῶμεν ἐν καιρῷ ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημερίδι.

Πλὴν τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ ἱεροῦ βήματος τοῦ ναοῦ ἐγένετο ἐφέτος καὶ ἡ τελεία ἐκκάθαρσις τῶν ἑκατέρωθεν αὐτοῦ διαμερισμάτων, τῶν καλουμένων παστοφορίων (ἐπεχόντων τὴν θέσιν τῆς Προθέσεως καὶ τοῦ Διακονικοῦ τῶν βυζαντινῶν ναῶν).

Διὰ τούτων σχηματίζεται τὸ εὐρύτατον ἐγκάρσιον κλῖτος τοῦ ναοῦ, χωρίζονται δὲ τοῦ βήματος διὰ μαρμαρίνων πεσσῶν (ἀνὰ δύο ἑκατέρωθεν, ἐξ ὧν ὁ εἷς μόνον δεξιὰ ἀνευρέθη κατὰ χώραν) ἀποκλειομένων κατὰ τὰς βάσεις διὰ θωρακίων. Πεσσοὶ καὶ θωράκια, ἐπὶ στυλοβατῶν τοποθετημένα, ἔχουσι κατασκευασθῆ ἐξ ἀρχαίου ὑλικοῦ, διὰ θωράκια δὲ μετεχειρίσθησαν φατνώματα ἀρχαίου κτίσματος, ἐξ ὧν πολλὰ τεμάχια ἀνευρέθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφάς.

Φατνώματα ἄρτια (μήκ. 2.30 μ.) ἀνεφάνησαν καὶ παρὰ τοὺς ἑκατέρωθεν τῆς ἀψῖδος τοίχους τοῦ ἐγκαρσίου κλίτους εἰς ἀπόστασιν 1.15 μ. τοποθετημένα, δι᾽ ὧν σχηματίζονται διάδρομοι, οἵτινες εἶνε συνέχισις τῆς περὶ τὴν ἀψῖδα ἀναφανείσης διόδου· τὰ φατνώματα ταῦτα δι᾽ ἀναγλύφων κλιματίδων, πανοπλιῶν καὶ ἐρώτων κεκοσμημένα εἶνε καλῆς ἐκτελέσεως καὶ δύνανται νὰ θεωρηθῶσι ὡς τὰ ἄριστα τοῦ εἴδους τούτου μεταξὺ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀνευρεθέντων.

Τὰ παστοφόρια χωρίζονται τῶν πλαγίων κλιτῶν τοῦ κυρίως ναοῦ διὰ τῶν πεσσῶν, ἤτοι τῆς ἀρχῆς τῶν κιονοστοιχιῶν τῆς πεντακλίτου ταύτης χριστιανικῆς βασιλικῆς.

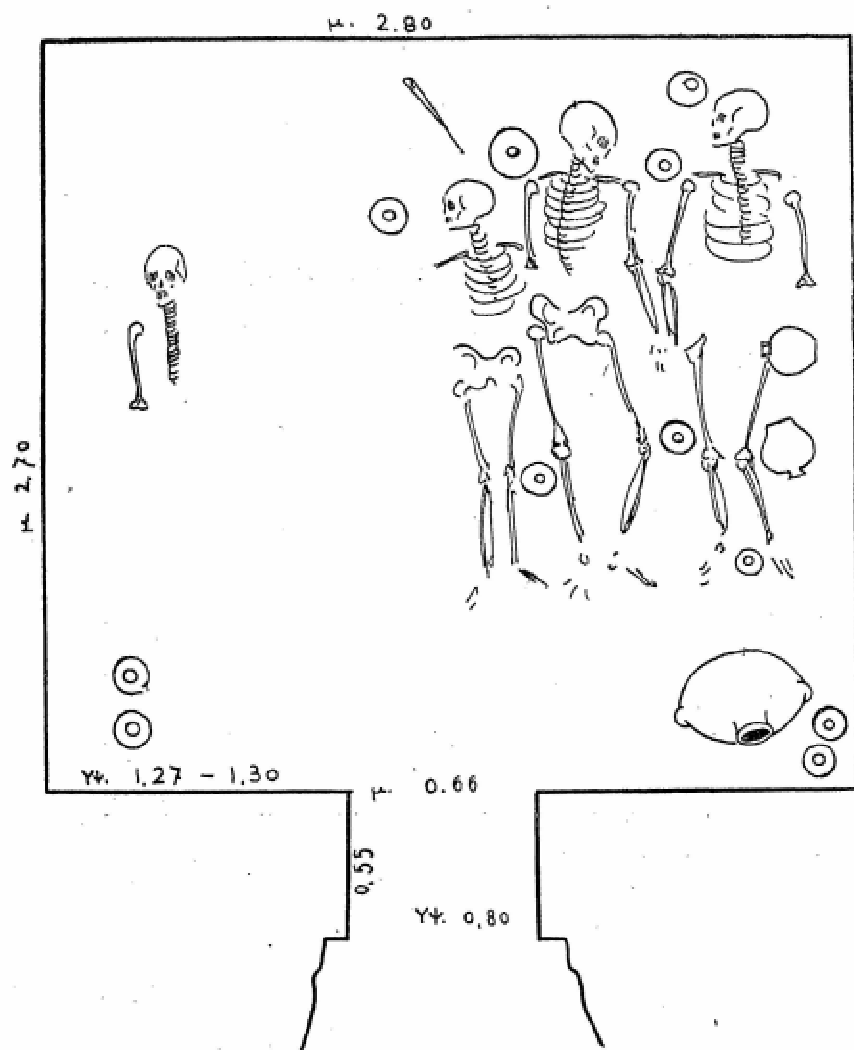
Κινητὰ εὑρήματα ἦλθον εἰς φῶς καὶ ἐφέτος πλεῖστα· ἀνευρέθησαν πρῶτον ἱκανὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, οἷον ἰωνικὰ κιονόκρανα, ἐπιθήματα, ἐπίκρανα παραστάδων, τμῆμα γείσου μὲ ἄκανθαν καὶ ὑδρόβια φύλλα, τμήματα ἐκ πλαισίου θυρῶν μετὰ γλυφῶν, κίονες παραθύρων, θωράκια μὲ ῥομβοειδεῖς διακοσμήσεις καὶ σταυροὺς καὶ δύο κορινθιάζοντα κιονόκρανα ἀνήκοντα πιθανῶς εἰς τοὺς κιονίσκους τῆς σολέας· πλὴν τούτων ἀνευρέθησαν καὶ μικρὰ ἀτυχῶς τμήματα ἐκ τῆς ψηφιδωτῆς διακοσμήσεως τῶν τοίχων, πλίνθοι μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΕΚΚΛ (ησίας) καὶ μέρος τοῦ κορμοῦ ἀρχαίου ἀγαλματίου, πιθανῶς Νίκης.

Ἡ συνέχισις τῆς ἀξιολογωτάτης ταύτης ἀνασκαφῆς θὰ φέρῃ εἰς φῶς ἴσως τὸ μεγαλοπρεπέστατον χριστιανικὸν μνημεῖον τῆς Νικοπόλεως, ὅπερ δὲν εἶνε ἀπίθανον νὰ εἶνε αὐτὴ ἡ Μητρόπολις τῆς χριστιανικῆς πόλεως.

Γ. Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ, ΑΝΑΣΤ. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

8. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΜΗΚΥΝΑΪΚΩΝ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΩΝ ΤΗΣ ΑΧΑΪΑΣ

Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ ἔτους 1930 ἐξηκολουθήσαμεν τὴν ἀνασκαπτικὴν ἡμῶν ἔρευναν εἰς διαφόρους θέσεις τῆς ἀρχαίας Ἀχαΐας, ἣν δα-

Εἰκ. 1. Σχέδιον λαξευτοῦ τάφου Χαλανδρίτσης.

πάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν συνεχῶς ἐπιχειροῦμεν.

Προσφάτως ἐπεχειρήσαμεν τὸν καθαρισμὸν τοῦ παρὰ τὸν ἅγιον Βα-

σίλειον Χαλανδρίτσης δευτέρου ἀσυλήτου λαξευτοῦ σπηλαίου καὶ τὴν σχεδιογράφησιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἐν Πάτραις ζωγράφου — φωτογράφου κ. Ν. Ἀτζαρίτη.

Ἐν τῷ σχεδίῳ ἀναφέρονται αἱ διαστάσεις τοῦ σπηλαίου καὶ ἡ θέσις τῶν σκελετῶν καὶ τῶν παρ' αὐτοὺς ἀγγείων. Ἡ θέσις τῶν σκελετῶν δὲν εἶχε μείνει ἐντελῶς ἀδιατάρακτος, λόγῳ τῆς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τοῦ σπηλαίου πτώσεως ὄγκων μικρῶν καὶ μεγάλων τοῦ βράχου.

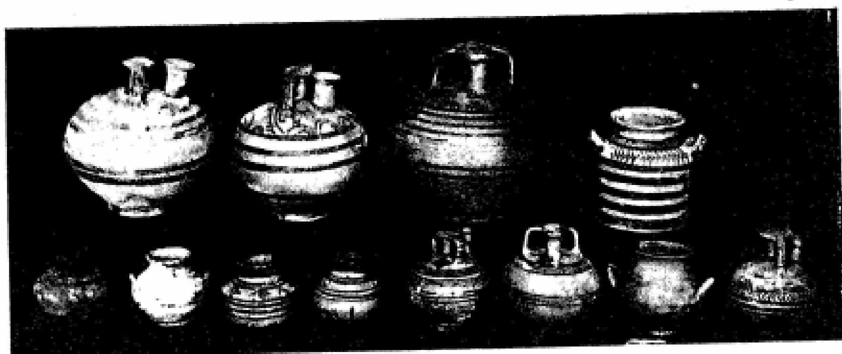
Εἰκ. 2. Μέγας ἀμφορεὺς ἐκ τῶν λαξευτῶν Μυκηναϊκῶν τάφων Ἁγίου Βασιλείου Χαλανδρίτσης.

Ὡσαύτως ἐκαθαρίσαμεν καὶ συνεκολλήσαμεν καὶ τὰ ἐν τῷ τάφῳ αὐτῷ εὑρήματα, ἅτινα εἶνε τὰ ἑξῆς:

1) Μέγας δίωτος ἀμφορεὺς ἀκέραιος ἔχων διῃρημένην τὴν κοιλίαν αὐτοῦ διὰ ζωνῶν καὶ ταινιῶν ὡς καὶ τοὺς ὤμους αὐτοῦ. Ἐπὶ τῆς ζώνης τῶν ὤμων αὐτοῦ ὑπάρχει ζωφόρος γεωμετρικῶν κοσμημάτων, τῶν συνήθων ὑστερομυκηναϊκῶν. Ὁ πηλὸς κίτρινος μὲ ἐρυθρωπὴν ἀλοιφήν. Ἡ κοσμηματικὴ ζωφόρος ἀποτελεῖται ἐκ κοσμήματος ἐκ δύο καμπύλων γραμμῶν στηριζομένων ἐπὶ τῆς ἐρυθρᾶς ταινίας, ἐχουσῶν τὸ κενὸν πεπληρωμένον διὰ τοξοειδῶν

Εἰκ. 3. Μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα ἐκ λαξευτῶν τάφων Ἁγ. Βασιλείου Χαλανδρίτσης.

Εἰκ. 4. Μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα ἐκ λαξευτῶν τάφων Ἁγ. Βασιλείου Χαλανδρίτσης.

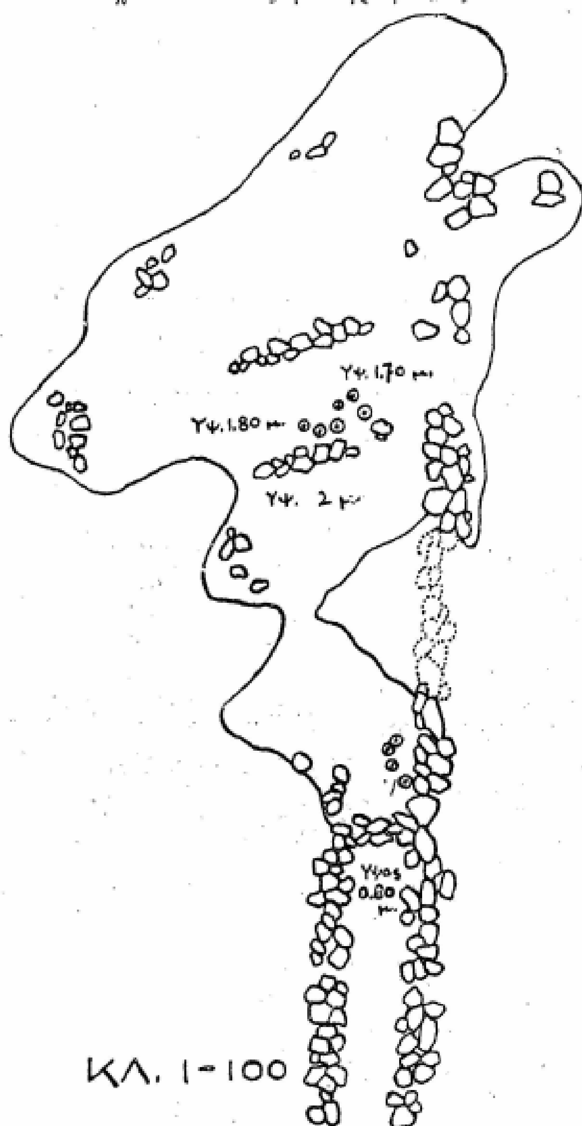
γραμμῶν τριῶν ἢ τεσσάρων, ὑφ' ἃς σειρὰ στιγμῶν ὡς καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κενοῦ τοῦ ἄνω τόξου ὑπάρχει μία στιγμή. Τὸ μεταξὺ τῶν καμπύλων γραμμῶν κενὸν πληροῦται πυκνῶς δι' ἐπαλλήλων κεκαμμένων καὶ γωνίαν σχηματιζουσῶν γραμμῶν. (Εἰκ. 2).

2) Ποικίλα γραμμικὴν διακόσμησιν ἔχοντα ἀγγεῖα τῶν συνήθων σχημάτων ἤτοι τυφλόστομα ἀμφορείδια, μικροὶ πίθοι, τρίωτα λεβήτια, κρατηρίσκοι κ.λ. (Εἰκ. 3 καὶ 4).

Μετὰ τὸν λαξευτὸν τάφον ἠρευνήσαμεν καὶ ἐσχεδιάσαμεν τὸν μεσαῖον κτιστὸν θολωτὸν τάφον τοῦ Τρουμπὲ τῆς Χαλανδρίτσης, περὶ οὗ καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ὡμιλήσαμεν καὶ τοῦ ὁποίου ὡσαύτως τὰ εὑρήματα ἐκαθαρίσαμεν, συνεκολλήσαμεν καὶ ἐφωτογραφήσαμεν.

Ἐν τῇ εἰκ. 5 βλέπει τις εἰς τὸ σχέδιον τοῦ κτιστοῦ αὐτοῦ τάφου, ὡς καὶ τὰ διάμεσα διαμερίσματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὕρομεν τοὺς νεκροὺς καὶ τὰ εὑρήματα ἐν κακῇ καταστάσει καὶ συνεπληρώσαμεν δι' εἰδικοῦ τεχνίτου.

Τὸ σχέδιον καὶ τὰς φωτογραφίας ἐξετέλεσεν ὡσαύτως ὁ ἐν Πάτραις ζωγράφος καὶ φωτογράφος κ. Ν. Ἀτζαρίτης.

Εἰκ. 5. Ὁ κατεστραμμένος μεσαῖος κτιστὸς θολωτὸς τάφος τοῦ Τρουμπὲ τῆς Χαλανδρίτσης.

Τὰ εὑρήματα δὲ εἶνε τὰ ἑξῆς:

1) Σχεδὸν ἀκεραία γαστρώδης οἰνοχόη, μὲ ταινιόσχημον λαβήν, ἔχουσα περὶ ὅλην τὴν κοιλίαν λεπτὰς μελαίνας ταινίας καὶ περὶ τὸν λαιμὸν ζωφόρον μὲ ἑλικοειδεῖς γραμμὰς κατακορύφως, περὶ δὲ τοὺς ὤμους ζωφόρον πελαργῶν (Εἰκὼν 9).

2) Εὐρύστομον ἀγγεῖον μὲ δύο ταινιόσχημα ὦτα καὶ μὲ τὴν αὐτὴν γεωμετρικὴν διακόσμησιν τοῦ προηγουμένου καὶ μὲ βάσιν ὑψηλὴν καὶ εὐρεῖαν, ἔχουσαν κάτωθι κενὸν (οἱονεὶ ἀμφικύπελλον) (Εἰκ. 6).

3) Χαλκῆ καρφὶς καὶ πήλινον ζωάριον μὲ καμπύλας γραμμὰς ὁριζοντίως κεκοσμημένον (Εἰκ. 7).

4) Μέγα σκυφοειδὲς εὐρύστομον λίαν ἀγγεῖον ἔχον δύο διπλᾶ ὦτα ἑκατέρωθεν δηλ. πλησίον τοῦ στρογγύλου ὁριζοντίου ὠτὸς ὑπάρχει ἕτερον κάθετον ταινιόσχημον. Τοῦτο μᾶς διδάσκει εἰς πόσον ἀπομεμακρυσμένην ἐποχὴν ἀνάγεται

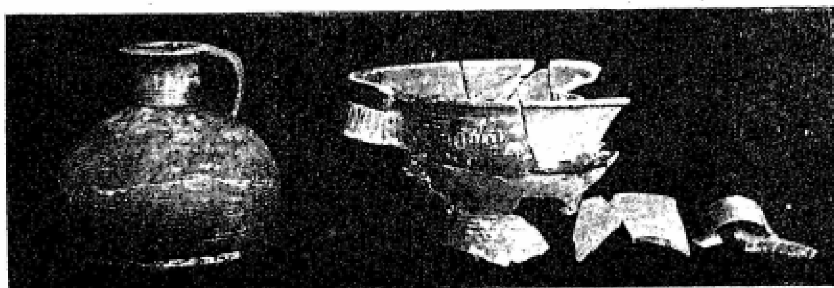
ἡ γένεσις τῶν εἰς νεωτέρους χρόνουςλίαν ἐν χρήσει καθέτων ὤτων, τὰ ὁποῖα ἔλαβον μεγάλην ἐξέλιξιν. (Εἰκ. 8).

Γενικῶς τὸ ἀγγεῖον ἔχει τὴν αὐτὴν γεωμετρικὴν διακόσμησιν μὲ τὰ προηγούμενα ἀγγεῖα.

* * *

Πέριξ τῆς Χαλανδρίτσης ὑπάρχουσιν ἐκ τοῦ τρικαρήνου Τρουμπὲ καὶ πολλοὶ ἄλλοι μικροὶ λόφοι, μὲ αἰχμηρὰς κορυφάς, ἐφ' ὧν ἠρεύνησα καὶ εὗρον κτιστοὺς τάφους.

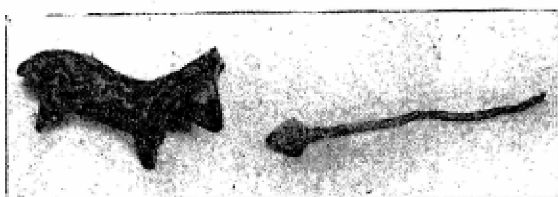
Οὕτω εἰς λόφον δεξιὰ τῆς πρὸς Χαλανδρίτσαν ὁδοῦ καὶ δύο χιλιόμετρα ἀκριβῶς πρὸ αὐτῆς ὑπάρχει λόφος Τρουμπὲ ἐπίσης ὀνομαζόμενος, ἐν ᾧ ἐσημείωσα μέγαν περίβολον τάφου ἐκ θεμελίων κατεστραμμένου καὶ σε-

Εἰκ. 6. Γεωμετρικὰ ἀγγεῖα ἐκ τῶν τάφων τοῦ Τρουμπὲ Χαλανδρίτσης.

συλημένου. Τὸ μόνον εὕρημα αὐτόθι ὑπῆρξε μικρὰ λεπὶς ὀψιανοῦ λίθου.

Ὡσαύτως μετὰ τὴν Χαλανδρίτσαν καὶ ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ ὑπάρχουν λόφων κορυφαί, φέρουσαι τὴν ὀνομασίαν «Ἀγριαπιδιὲς» ὅπου ἀνέσκαψα τάφους παλαιοτάτους λίαν κατεστραμμένους. Ἔχουν περίβολον ἐκ πλακοειδῶν λίθων, ὅστις πιθανὸν νὰ ἀπετέλει κῶνον, διότι τώρα εἶναι λίαν κατεστραμμένος. Ἐντὸς τοῦ περιβόλου ὑπάρχουσι τάφοι κτιστοὶ διὰ πλακοειδῶν λίθων τετράπλευροι μήκους 2.70, πλάτους εἰς τὸ ἄνω μέρος 1.40 καὶ εἰς τὸ κάτω 1. 15.

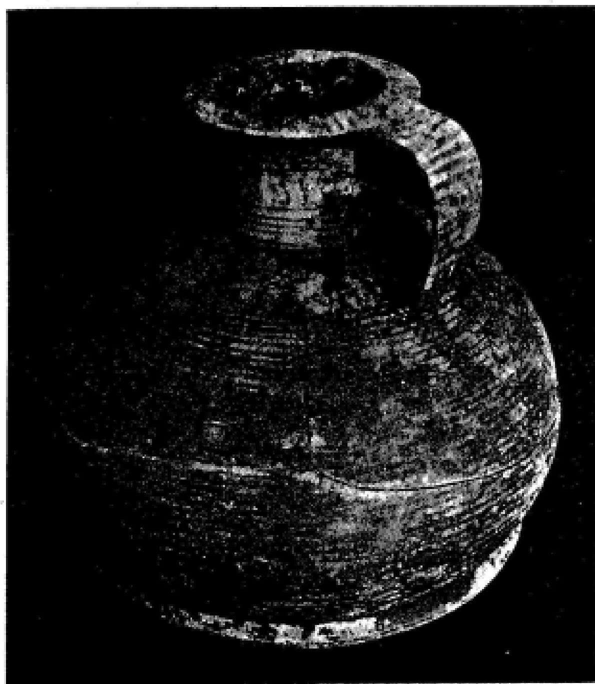

Εἰκ. 7. Εὑρήματα μεσαίου τάφου τοῦ Τρουμπὲ Χαλανδρίτσης (πήλινον εἰδώλιον καὶ χαλκῆ περόνη).

Ἐντὸς ἑνὸς τοιούτου εὗρον ὀστᾶ, σφονδύλια πήλινα καὶ τέσσαρα κακόψητα ἀγάνωτα ἐκ χονδροκόκκου πηλοῦ ἀγγεῖα. (Εἰκ. 10)

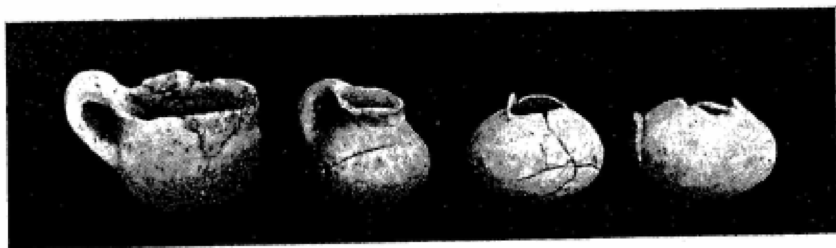
Εἰκ. 8. Γεωμετρικὸν ἀγγεῖον μὲ διπλᾶς λαβὰς ἐκ τῶν τάφων τοῦ Τρουμπὲ Χαλανδρίτσης.

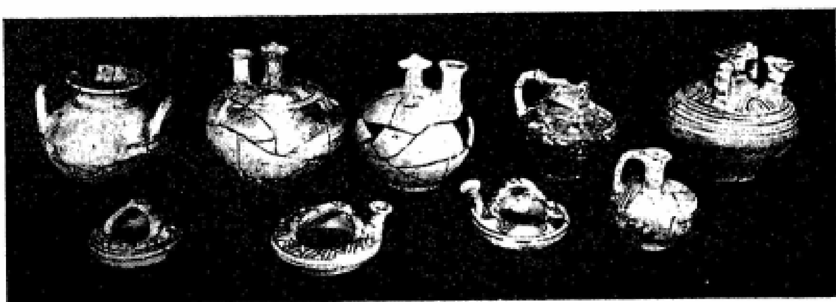
Εἰκ.9.Γεωμετρικὸν ἀγγεῖον ἐκ τῶν θολωτῶν τάφων τοῦ ΤρουμπὲΧαλανδρίτσης.

Ὡσαύτως μετὰ τὴν Χαλανδρίτσαν εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας εἰς τοὺς πρόποδας μεγάλου λόφου, ὅστις καλεῖται Κορακοφωλιά, ὑπάρχει θέσις ὀνομαζομένη Πωρὶ καὶ ἀπέναντι ἄλλου λόφου, ὅστις ὀνομάζεται Βιρνά. Εἰς τὴν θέσιν Πωρὶ ἐσημείωσα λαξεύματα, ἀλλὰ δὲν ἀνέσκαψα καὶ πιθανῶς νὰ ὑπάρχῃ ἐκεῖ λόγῳ τῆς καταλλήλου συστάσεως τοῦ ἐδάφους νεκροταφεῖον λαξευτῶν τάφων.

Μετὰ τὴν Χαλανδρίτσαν, ἧς τὴν ἔρευναν θεωροῦμεν περατωθεῖσαν, μετέβημεν εἰς χωρίον Μάνεση, Δήμου Λαπαθῶν Καλαβρύτων, κείμενον εἰς

Εἰκ. 10. Κακόψητα ἀγάνωτα ἀγγεῖα.

Εἰκ. 11. Μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα ἐκ λαξευτῶν τάφων τοῦ χωρίου Μάνεση.

τὸ 62 χιλιόμετρον τῆς ἀπὸ Πατρῶν εἰς Καλάβρυτα ὁδοῦ καὶ εἰς ὕψος 761 μέτρων ὑπὲρ τὴν θάλασσαν.

Ἀπὸ τοῦ χωρίου τούτου μέχρι τῆς Κάτω Γουμενίτσης, ὅπου πρὸ ἐτῶν ἀνεσκάψαμεν νεκροταφεῖον τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, διήκουν χαμηλοὶ λόφοι συνεχεῖς ψαμμίτου λίθου λευκοῦ καταλλήλου διὰ τὴν κατασκευὴν λαξευτῶν κατακομβῶν (ἀσπρόγεια). Εἰς ἕνα ἐξ αὐτῶν καὶ εἰς κτῆμα τοῦ κ. Δημοπούλου Λεωνίδα, εἰς θέσιν καλουμένην Βρωμονέρι, ἀνεσκάψαμεν ὁλόκληρον νεκροταφεῖον δυστυχῶς τελείως βυθισμένον.

Λόγῳ τῆς βυθίσεως αὐτοῦ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ περισσοτέρα ἔρευνα.

Κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν βυθισμένων τινων τάφων, εὕρομεν ἀγγεῖά τινα τῶν συνήθων ὑστεροελλαδικῶν, ἐν οἷς καὶ τρεῖς κυκλικοὺς λύχνους μὲ λαβὴν ἀναρτήσεως, ὧν ὁ εἷς μὲ πόδας. (Εἰκ. 11).

Οὕτω ἔληξεν ἡ ἀνασκαφὴ καὶ κατὰ τὸ παρὸν ἔτος, μὲ ἱκανὸν πλῆθος εὑρημάτων ὑστερομηκυναϊκῶν κατατεθέντων εἰς τὸ Μουσεῖον Πατρῶν.

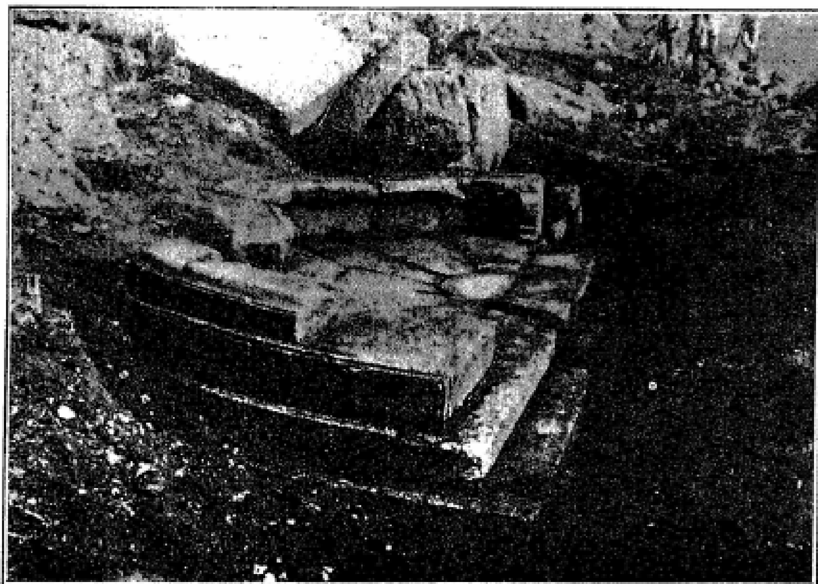
Κατὰ τὰς περιοδείας ἡμῶν ἀνεύρομεν ἕτερα δύο εἰσέτι νεκροταφεῖα, τὸ ἓν πλησίον τοῦ χωρίου Μέντζενα καὶ τὸ ἕτερον εἰς τὸ χωρίον Γουρζούμισα, τοῦ Δήμου Φαρῶν τῆς Ἀχαΐας. Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο χωρίον ὑπάρχει καὶ τεῖχος ἀρχαῖον προασπῖζον πόλιν ὀνομαστὴν καὶ ἰσχυράν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ ἀρχαῖον Λεόντιον.

Τὰ νεκροταφεῖα ταῦτα θέλομεν ἀνασκάψει κατὰ τὸ προσεχὲς θέρος.

Ν. ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ

9. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΣΤΥΜΦΑΛΩι (1930)

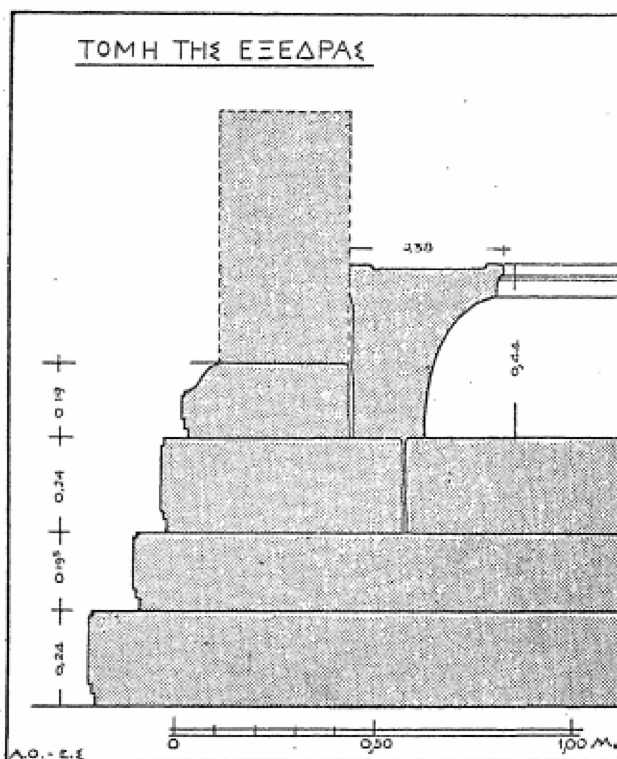
Λόγῳ τῆς καλυπτούσης καὶ ἐφέτος τὴν ἀγορὰν τῆς ἀρχαίας Στυμφάλου λίμνης ἡ ἔρευνα ἐστράφη καὶ πάλιν πρὸς τὸν πόδα τῆς μεγάλης κατατομῆς, ὀλίγα

Εἰκ. 1. Ἄποψις τῆς ἐξέδρας.

μέτρα ἀνατολικώτερον τοῦ ἀγνώστου χρήσεως τηγανομόρφου κτηρίου (ΠΑΕ 1927, 54). Ἐνταῦθα ἀπεκαλύφθη καλῆς ἐργασίας, ἡμικυκλικὴ ἐξέδρα διαμ.

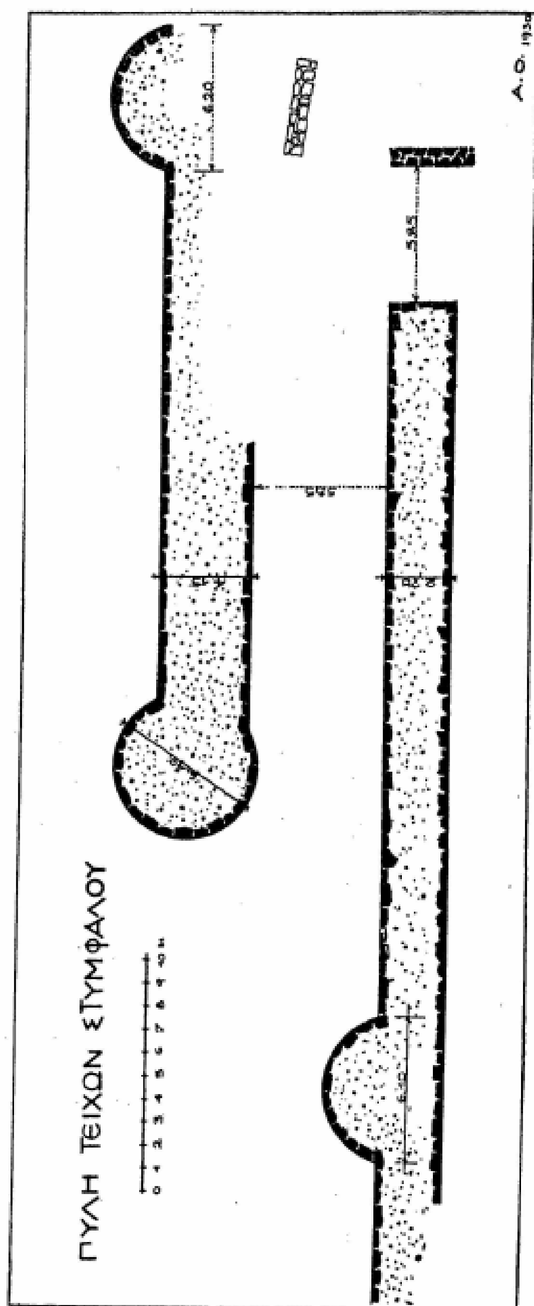
3 περίπου μέτρων κατεσκευασμένη ἐκ φαιοῦ σκληροῦ ἀσβεστολίθου καὶ βλέπουσα πρὸς ἀνατολάς (εἰκ. 1). Ἡ ἐξέδρα βαίνει ἐπὶ τριβάθμου κρηπῖδος, ἧς οἱ ἀναβαθμοὶ στενοῦνται τὸ πλάτος κατὰ τὸ ἡμικυκλικὸν τμῆμα. Τὸ ἡμικύκλιον διαθέτει ἐσωτερικῶς ἑδώλιον ὕψους 0,44 παρεμφερὲς πρὸς τὰ τῶν θεάτρων καὶ καταλῆγον εἰς τὰ πρὸς τὴν διάμετρον ἄκρα εἰς ἐσχηματοποιημένα λεοντόποδα (εἰκ. 1). Ὄπισθεν τοῦ ἑδωλίου ὑπῆρχε τοῖχος ὑψηλότερος σχηματίζων τὸ ἐρεισίνωτον τῶν καθημένων, οὗτινος ἐσώθησαν ὀλίγα μόνον τμήματα. Ὁ τοῖχος οὗτος ἔβαινε ἐπὶ τῆς κρηπῖδος τῇ μεσολαβήσει κοιλοκύρτου τεμαχίου λαξευθέντος ἐπὶ τῆς ἀνωτάτης ὑποδιαιρέσεως τῆς κρηπῖδος, ὡς ἐν τῇ παρατιθεμένῃ τομῇ (εἰκ. 2.) ἐμφαίνεται. Οἱ ἀναβαθμοὶ τῆς κρηπῖδος, ὁρατοὶ καὶ κατὰ τὸ καμπύλον μέρος, φέρουσιν ἕκαστος ὑποτομὰς καὶ ἐπιμελῶς λαξευμένην περιτένειαν. Ἐκ τούτων ὁ ἀνώτατος, ἐκτεινόμενος ὁριζοντίως, ἐσχημάτιζε τὸ δάπεδον τοῦ ἡμικυκλίου ἀποτελούμενον ἐξ ἑνὸς κεντρικοῦ ἡμικυκλικοῦ λίθου καὶ ἑτέρων ἐξ ἀκτινοειδῶς περὶ αὐτὸν τεταγμένων. Ἡ ἐπιμελὴς ἐργασία τῶν λίθων τοῦ μνημείου καὶ αἱ πυκναὶ ὑποτομαὶ τῶν ἀναβαθμῶν ὑποδηλοῦσι τὴν ἀπὸ τοῦ τετάρτου καὶ ὕστερον αἰῶνος κατασκευὴν αὐτοῦ.

Εἰκ. 2. Τομὴ μέρους τῆς ἐξέδρας.

Δεύτερον εὕρημα τῆς ἐφετινῆς σκαφῆς ἐγένετο κατὰ τὴν ΒΑ. πλευρὰν τοῦ περιβάλλοντος τὴν πόλιν τείχους, ἔνθα ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω τὴν ὕπαρξιν πύλης μὲ διάταξιν ὁμοίαν τῆς τῷ 1926 εὑρεθείσης «Πύλης τοῦ Φλιοῦντος» μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐλλείπει ἀπὸ τῆς ἐφέτος εὑρεθείσης ὁ κυκλοτερὴς ἐσωτερικὸς χῶρος (παραβαλ. ΠΑΕ 1926, 132.) Ἡ νέα πύλη φαίνεται ὅτι ἐξυπηρέτει τοὺς ἐξερχομένους εἰς Σικυῶνα.

Σχηματίζεται δὲ (εἰκ. 3) διὰ τῆς παραλλήλου μεταθέσεως τοῦ περιβόλου διακοπτομένου εἴς τι σημεῖον καὶ τῆς μεταξὺ τοῦ διακοπτομένου σκέλους καὶ τοῦ παραλλήλως συνεχιζομένου δημιουργίας στενοῦ (5.85 μ.) καὶ μακροῦ (15 μ.) διαδρόμου προασπιζομένου διὰ δύο πύργων, ἑνὸς στρογγύλου (διαμ. 6. 00 μ.), κατὰ τὸ ἄκρον τοῦ ἀποκοπέντος ἐξωτερικοῦ τείχους καὶ ἑνὸς ἡμικυκλικοῦ ἐπὶ τοῦ παραλλήλως συνεχιζομένου ἐσωτερικοῦ τείχους καὶ εἴς τινα περαιτέρω ἀπ' ἐκείνου ἀπόστασιν. Οὕτως ὁ εἰσερχόμενος ἐχθρὸς οὐ μόνον ἠπειλεῖτο διὰ τῶν δύο κατὰ τὴν εἴσοδον πύργων, ἀλλὰ ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως ὤφειλε νὰ διαδράμῃ μῆκος 15 μ. ἔχων ὑψηλὰ ἑκατέρωθεν τείχη, ἀφ' ὧν ἐβάλλετο.

Εἰκ. 3. Κάτοψις τῆς πρὸς Σικυῶνα (;) πύλης τῆς Στυμφάλου.

Τέλος ἀνέσκαψα ἐφέτος ἐν μέρει καὶ ῥωμαϊκήν τινα οἰκίαν κειμένην 45 περίπου μέτρα πρὸς Β. τῆς ἄκρας, εἰς ἣν καταλήγει εἰς τὴν πεδιάδα ὁ λόφος τῆς ἀκροπόλεως. Ἀνεκαλύφθησαν μέχρι τοῦδε ὀρθογώνιοι τινὲς χῶροι τεταγμένοι πέριξ αὐλῆς, ἔχοντες οἱ

δύο τετράγωνον τμῆμα τοῦ δαπέδου των ἐστρωμένον διὰ μικρῶν πλίνθων τοποθετημένων ἢ μᾶλλον ἐμπεπηγμένων κατὰ τὸ πάχος των ἐντὸς κονιάματος. Ἐπειδὴ δὲ τὰ τμήματα ταῦτα εἶναι μικρῶν διαστάσεων (1.20×1. 20) εἰκάζω, ὅτι θὰ πρόκηται περὶ ἑστιῶν εἴτε πρὸς θέρμανσιν ἢ πιθανώτερον πρὸς μαγειρεῖαν. Ὁπωσδήποτε ἐνδιαφέρον εἶναι τοῦτο ὅτι τὰ ἐν λόγῳ πλινθόστρωτα δάπεδα δὲν εὑρίσκονται ἐν τῷ μέσῳ τῶν χώρων, ἀλλὰ παρὰ τοὺς τοίχους τῶν δωματίων, ὡς καὶ σήμερον. Κινητὸν εὕρημα οὐδὲν δυστυχῶς ἐγένετο. Ἡ σκαφὴ τῆς οἰκίας θέλει συνεχισθῆ κατὰ τὴν προσεχῆ ἔρευναν τῆς Στυμφάλου.

Περαίνων προσθέτω ὅτι ἐξ ἀφορμῆς καθαρισμοῦ τοῦ παρὰ τὴν φραγκικὴν ἐκκλησίαν μυλαύλακος ἠδυνήθην νὰ ἐξετάσω, ἀκωλύτως νῦν, τὸ ἐνεπίγραφον βάθρον περί οὗ ἔγραψα ἐν ΠΑΕ 1926, 134· εὗρον δὲ ὅτι ἀντὶ Λυσιμάχου, ὅπερ λόγῳ τῆς καταχώσεως τοῦ λίθου εἶχον ἀρχικῶς ἀναγνώσει, ὑπάρχει πράγματι τὸ ὄνομα: Ἀλεξιμάχου.

Ο ΔΑΜΟΣ ΣΤΥΝΦΑΛΙΩΝ
ΕΡΓΙΠΠΟΝ ΑΛΕΞΙΜΑΧΟΥ

ΑΝΑΣΤ. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

10. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΚΡΗΤΗι 1930

Ἡ πέρυσιν δοκιμαστικῶς διεξαχθεῖσα ἀνασκαφὴ πρὸς τελικὴν πιστοποίησιν τοῦ σπηλαίου τῆς Εἰλειθυίας ἐσυνεχίσθη καὶ ἐφέτος πρὸς ὁλικὸν καθαρισμὸν τοῦ σπηλαίου. Ἡ ἐργασία διεξήχθη ὑπὸ τὸ φῶς δύο λαμπτήρων βενζίνης καὶ ἑνὸς τοιούτου ἀσετυλίνης.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνασκαφῆς ὑπῆρξαν οἷα προσεδοκῶντο ἀπὸ πέρυσιν. Ἐξηκολούθησεν ἡ εὕρεσις ἀφθόνου κεραμεικῆς ὅλων τῶν ἐποχῶν, ἰδιαιτέρως δὲ πλουσιοπάροχος ὑπῆρξεν ὁ ἀμητὸς νεολιθικῶν ὀστράκων. Εἰς μετάλλινα εὑρήματα οὐδὲν σχεδὸν παρουσίασε τὸ σπήλαιον, πλὴν ἀσημάντων τινῶν χαλκῶν ταινιῶν, ἴσως ἀναρτήρων δι᾽ ἐλαφρὰ ἀφιερώματα. Κατὰ τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο ὁμοιάζει τὸ σπήλαιον τῆς Εἰλειθυΐας πρὸς τὸ περίφημον τοιοῦτο τῶν Καμαρῶν, ὁπόθεν ἐπίσης μόνον ἀγγεῖα συνελέγησαν. Ἴσως ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι εἰς ἀμφότερα τὰ σπήλαια ἐλατρεύετο ἡ αὐτὴ θεότης, δεδομένου ὅτι ἄλλα σπήλαια παρουσίασαν πλοῦτον μεταλλικῶν εὑρημάτων, τὸ δὲ τοῦ Ἀρκαλοχωρίου κυριώτατα ὅπλων, ἐξ οὗ ἐμφαίνεται ὅτι ἐντελῶς διάφοροι θὰ ἦσαν αἱ ἰδιότητες τῆς ἐνταῦθα λατρευομένης θεότητος.

Τοπογραφικῶς τὸ σπήλαιον τῆς Εἰλειθυίας παρουσιάζει τὰ ἀκόλουθα

χαρακτηριστικά: Ἡ διεύθυνσις τοῦ ἄξονός του εἶναι περίπου ἀπὸ Αν. πρὸς Δ., τῆς εἰσόδου ἀνοιγομένης πρὸς Ἀνατολὰς εἰς μικρὰν αὐτόθι ὑπάρχουσαν χαράδραν. Τὸ ἔδαφος τοῦ σπηλαίου δὲν παρουσιάζει μεγάλην ἀνωμαλίαν, ἔχον

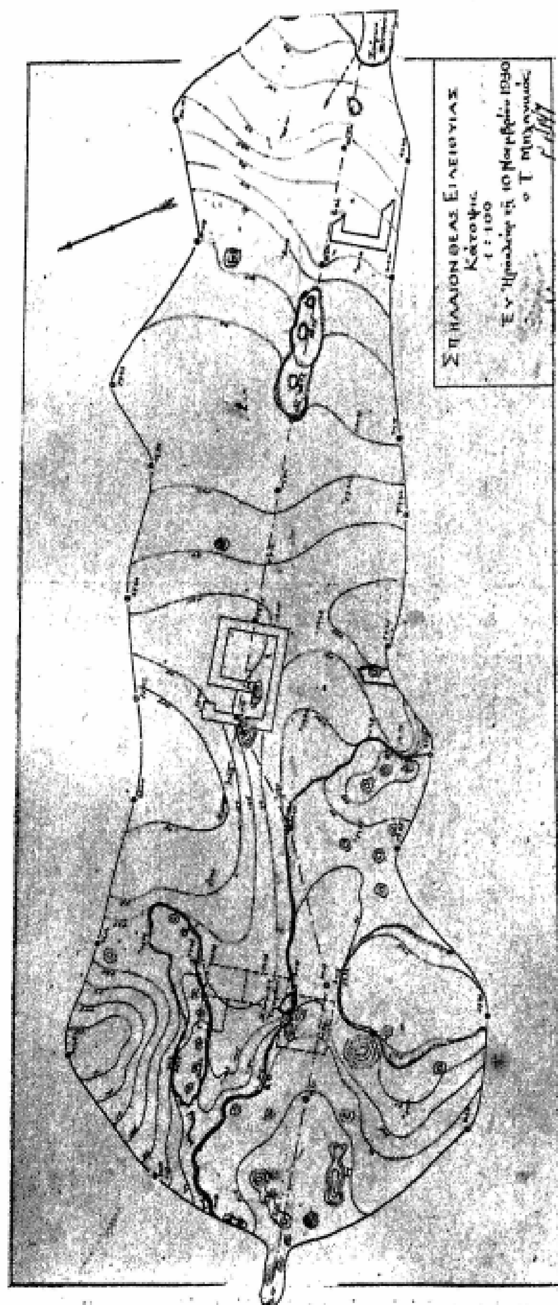
Εἰκ. 1. Ἡ ἐκ τοῦ σπηλαίου ἄποψις τῆς πεδιάδος Καρτεροῦ. Εἰς τὸ βάθος ἡ νῆσος Δία.

ἤρεμον ἐλαφρὰν κατωφέρειαν μέχρι περίπου τοῦ μέσου του, ἐκεῖθεν δὲ ἀνερχόμενον πάλιν ἐλαφρῶς καὶ καταλῆγον ἠρέμα εἰς χαμηλότατον μυχόν, σχεδὸν σχισμήν, ἥτις βρίθει σταλακτικῶν καὶ σταλαγμιτῶν. Μέγιστον μῆκος ἔχει τὸ σπήλαιον περὶ τὰ 60 μέτρα, τὸ πλάτος ποικίλλει ἀπὸ 9 μέχρι 12 μέτρων (μὴ ὑπολογιζομένων σχισμῶν τινων, ὅπου τὸ πλάτος φθάνει μέχρι 19 μέτρων), ὕψος δὲ μέγιστον ἔχει περὶ τὰ τέσσαρα μέτρα.

Τὴν κάτοψιν τοῦ σπηλαίου, καθὼς καὶ τομὴν καὶ τοπογραφικὸν σχέδιον τῆς πέ-ριξ ἐκτάσεως ἐφιλοπόνησεν εὐγενῶς κατὰ παράκλησίν μου ὁ τοπογράφος μηχανικὸς κ. Ρ. Ἀλεξίου. Ἐκ τῶν σχεδίων του παραθέτω φωτογραφίαν τῆς κατόψεως ἵνα χρησιμεύσῃ πρὸς γενικὸν προσανατολισμόν. Αἱ ὑψομετρικαὶ γραμμαὶ ἔχουσιν ἀχθῇ ἀνὰ 50 ἑκ. τοῦ μέτρου (Εἰκ. 2).

Εὐθὺς μετὰ τὴν εἴσοδον σπηλαίου πρὸς ἀριστερὰ ὑπάρχουσι λείψανα ὀρθογωνίου κτίσματος, πιθανώτατα ἁπλοῦ περιβόλου. Κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ σπηλαίου ὑπάρχουσι τὰ λείψανα ἑτέρου περιβόλου, συγκειμένου ἐκ δύο διαμερισμάτων, ἅτινα περικλείουσιν ἕνα ἢ μᾶλλον δύο σταλαγμίτας, σχημα-

τίζονται οὕτως εἰπεῖν ἓν ἄδυτον (Εἰκ. 3 - 4). Ταῦτα εἶναι τὰ μόνα ἔργα χειρὸς ἀνθρωπίνης ἐντὸς τοῦ σπηλαίου. Ὀλίγον πρὸ τοῦ τέρματος τοῦ σπηλαίου καὶ ὑπὸ τὴν ῥίζαν σταλακτίτου ὑπάρχει ὀπή, δι' ἧς μετὰ βίας χωρεῖ ἄνθρωπος. Ἡ ὀπὴ αὕτη ἄγει εἰς ὑπὸ τὸ ἔδαφος τοῦ σπηλαίου ἀνοιγομένας κοιλότητας αἵτινες εἶναι τέσσαρες ἐν συνόλῳ. Καὶ ἐντὸς αὐτῶν ἀνευρέθησαν ὄστρακα.

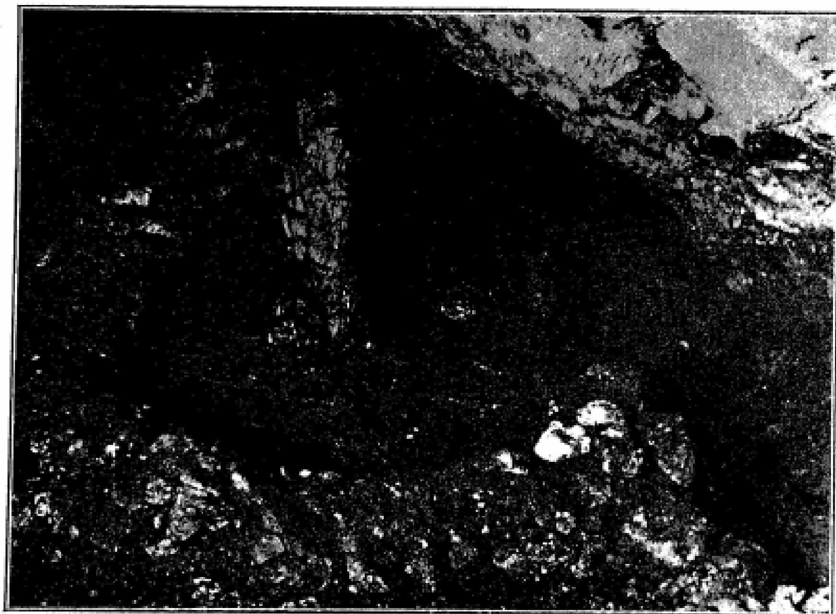

Εἰκ. 2. Κάτοψις σπηλαίου Ἐλειθυίας

Τὰ ἐκ τοῦ σπηλαίου εὑρήματα δὲν ἐμελετήθησαν ἀκόμη ἐντελῶς, ἐν τούτοις ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε σπουδῆς αὐτῶν ἐβεβαιώθη, ὅτι πολλάκις τὸ σπήλαιον ὑπέστη γενικὸν καθαρισμὸν καὶ ἰσοπέδωσιν. Τὰ νεολιθικὰ ὄστρακα εὑρίσκοντο φυσικῷ τῷ λόγῳ ἄφθονα κυρίως εἰς τὰ κατώτατα στρώματα, ἀλλ' ὁμοῦ μετὰ τούτων εὑρίσκοντο πάντοτε καὶ μεταγενέστερα, κυρίως ρωμαϊκά. Ἅπαξ μάλιστα εὑρέθη καὶ ἓν βυζαντινὸν ἢ ἐνετικὸν τεμάχιον ἀγγείου μετὰ μολυβδώσεως εἰς τὰ

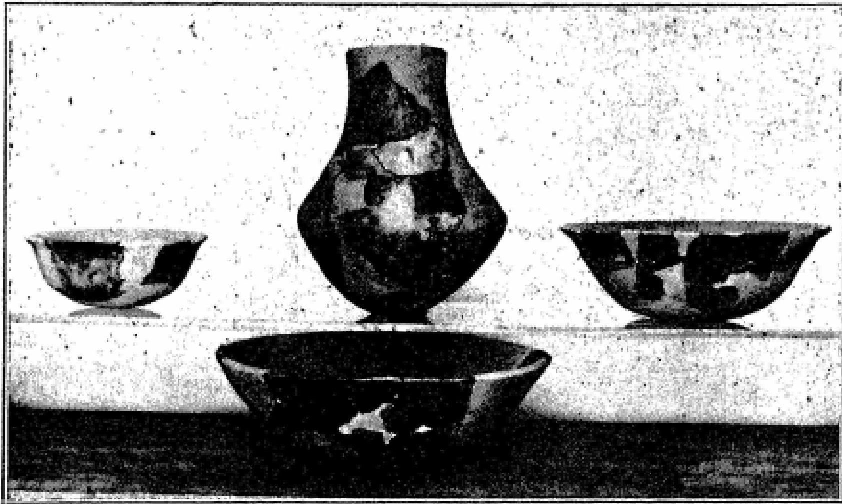

Εἰκ. 3. Οἱ κεντρικοὶ σταλαγμῖται τοῦ σπηλαίου μετὰ τοῦ περιβάλλοντος αὐτοὺς τοίχου

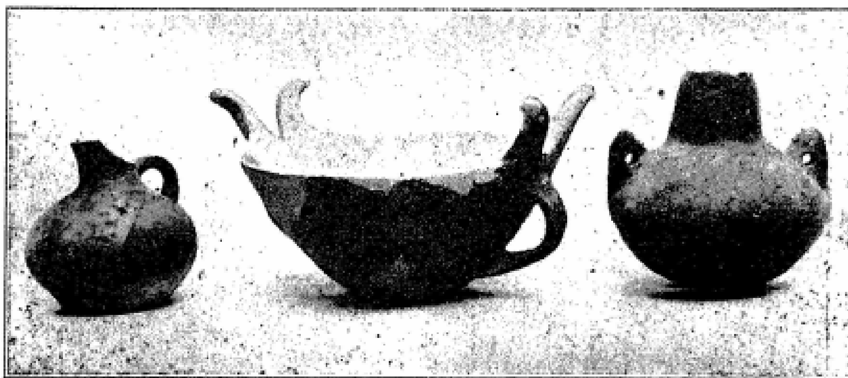

Εἰκ. 4. Ὁ ἱερὸς σταλαγμίτης μετὰ τοῦ περιβάλλοντος τοῦτον τοίχου

κατώτατα στρώματα ὁμοῦ μετὰ νεολιθικῶν ὀστράκων. Φαίνεται ὅτι κυρίως κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, ὁπότε, ἂν κρίνωμεν ἐκ τῆς ἀφθονίας τῶν

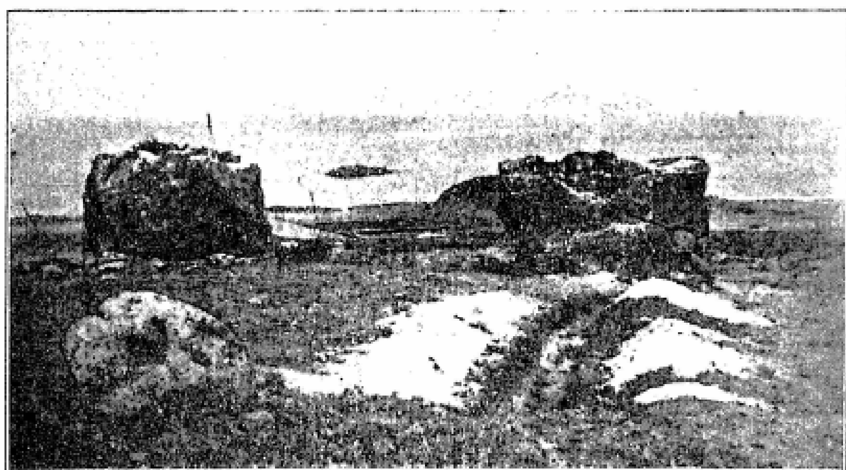
Εἰκ. 5. Νεολιθικὰ ἀγγεῖα ἐκ τοῦ σπηλαίου Εἰλειθυίας

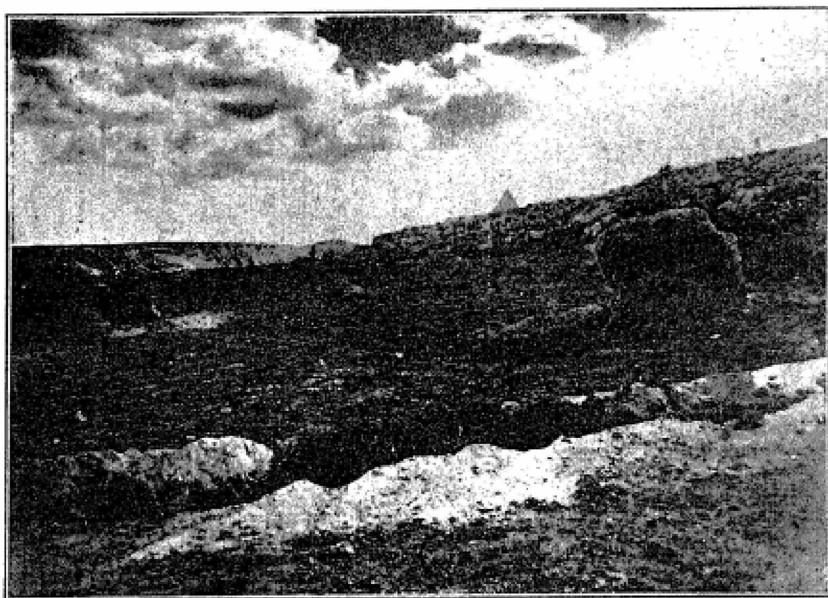
Εἰκ. 6. Πρωτομινωϊκὰ ἀγγεῖα. (Σημείωσις : Αἱ πρὸς ἀριστερὰ συμπληρωθεῖσαι δύο κερατοειδεῖς ἀποφύσεις τοῦ μεσαίου ἀγγείου εἶναι περιτταί).

ὀστράκων καί λύχνων, ἡ λατρεία ἐντὸς τοῦ σπηλαίου ἀνέζησε ζωηρὰ, ἐνηργήθησαν γενικαὶ ἀνακαθάρσεις καὶ ἰσοπεδώσεις τοῦ σπηλαίου. Κατὰ ταύτας μέρος τῆς μεγάλης πληθύος τῶν ὀστράκων φαίνεται ὅτι ἀπερρίφθησαν ἐκτὸς τοῦ σπηλαίου εἰς τὴν χαράδραν. Οὕτως ἐξηγεῖται τὸ γεγονὸς, ὅτι παρ' ὅλην

τὴν πληθὺν ὀστράκων ἐκ τῆς νεολιθικῆς καὶ πρωτομινωϊκῆς περιόδου

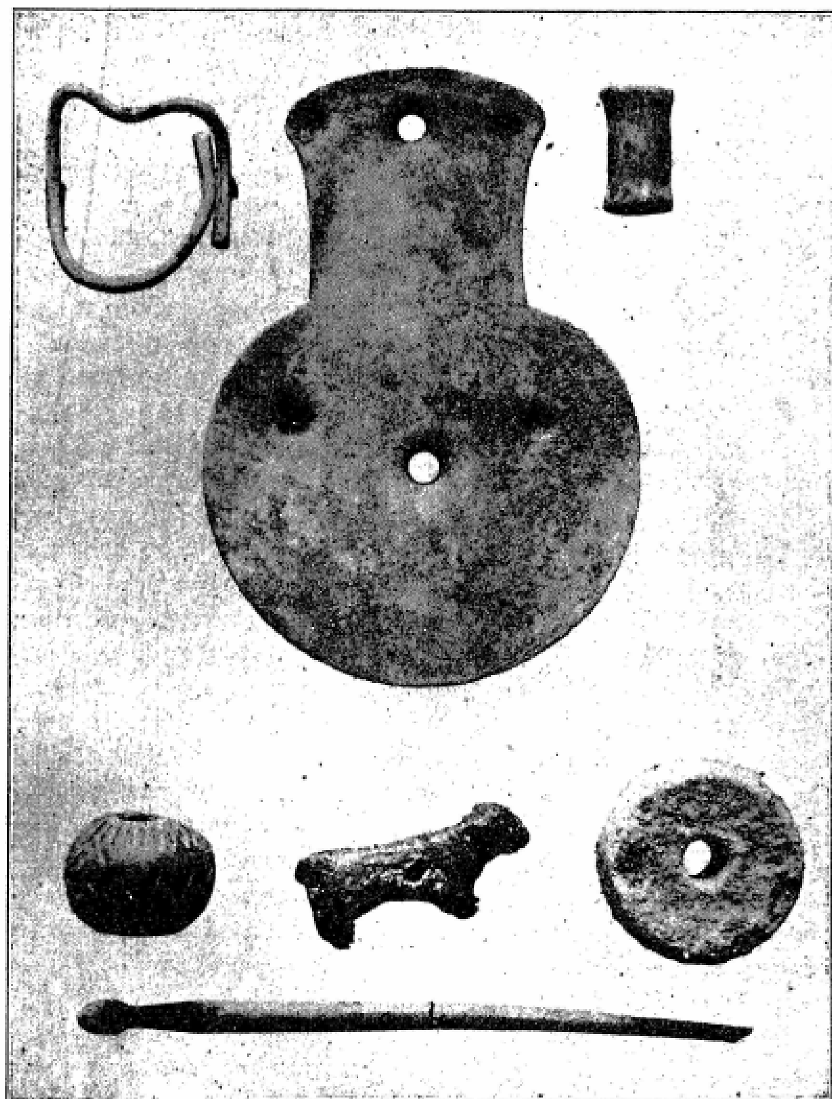
Εἰκ. 7. Ἡ «πλατεῖα τῶν Βωμῶν» ἔξωθεν τοῦ σπηλαίου Εἰλειθυίας.

Εἰκ. 8. Ἡ «πλατεία τῶν Βωμῶν». Ἡ εἴσοδος τοῦ σπηλαίου τῆς Εἰλειθυίας εὑρίσκεται παρὰ τὴν κορυφὴν τῆς σκηνῆς.

ἐλάχιστα ἀγγεῖα φαίνεται ὅτι θὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ ἀνασυγκροτηθοῦν,

ἐπίσης δὲ καὶ ἐκ τῶν ὑπολοίπων περιόδων. Τοῦτο εἶναι πραγματικῶς ἀτύ-

Εἰκ. 9. Ἄνω: Ἀργυρᾶ εὑρήματα ἐκ τοῦ ταφικοῦ σπηλαίου.
Κάτω: Ἐκ τῶν ἐκτὸς τοῦ σπηλαίου τῆς Εἰλειθυίας οἰκημάτων.

χημα, διότι ὑπάρχουσι μεταξὺ τῶν τεμαχίων καὶ ἀξιολογώτατα ἐξ ἀγγείων ἀγνώστου σχήματος μέχρι τοῦδε, τὰ δὲ πρωτομινωϊκὰ τῆς καλουμένης συλλο-

γῆς Πύργου μετὰ τῶν λείων ἐντρίπτων γραμμῶν εἶναι πράγματι ἀξιοθαυμάστου διατηρήσεως. Μέχρι τοῦδε κατωρθώθη νὰ συμπληρωθῶσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ὀλίγα μόνον νεολιθικὰ καὶ πρωτομινωϊκὰ ἀγγεῖα, πάντοτε ὅμως μετ᾽ ἀσφαλείας (Εἰκ. 6).

Ἐκτὸς τοῦ σπηλαίου πρὸς Βορρᾶν ὑπάρχει πλατεῖα, ἥτις ἐχρησίμευσεν ἀναντιρρήτως πρὸς τελετουργικοὺς σκοποὺς, ἴσως δὲ καὶ πρὸς κατοικίαν τοῦ ἱερατικοῦ προσωπικοῦ τοῦ σπηλαίου (Εἰκ. 7-8). Ἕνεκα τῆς ἐλαχίστης ἐπιχώσεως μεγάλως ἔπαθον τὰ σχετικὰ οἰκοδομήματα, μόνον δὲ ὀλίγων δωματίων τὰ περιγράμματα διετηροῦντο ἀκόμη εὐκρινῶς. Ἓν ἐκ τούτων παρουσίασε καὶ βάσιν μικροῦ κίονος. Τὰ κυριώτερα τῶν εὑρημάτων ἦσαν μικρὸν μολύβδινον εἴδωλον βοός, ψῆφοί τινες πήλιναι, ὧν μία μὲ ἐγχάρακτον διακόσμησιν, καρφὶς ὀστεΐνη κλ. Κατὰ τὰ εὑρήματα ταῦτα τὰ ἐν λόγῳ οἰκοδομήματα ἀνάγονται εἰς τὴν τελευταίαν ὑστερομινωϊκὴν ἐποχὴν καὶ τὴν γεωμετρικὴν τοιαύτην (Εἰκ. 9 κάτω).

Ἀπέναντι τῆς εἰσόδου τοῦ σπηλαίου καὶ εἰς τὸ ἀπέναντι μέρος τῆς χαράδρας ἀνεφάνη κατὰ τὰς δοκιμαστικὰς ἐρεύνας ἡ ταπεινὴ εἴσοδος ἄλλου μικροῦ σπηλαίου. Τὸ ἐσώτερον τούτου μέρος προχωρεῖ εἰς μέγα βάθος, ἀλλ᾽ εἶναι ἁπλῆ καὶ γυμνὴ σχισμὴ τοῦ βράχου. Τὸ πρόσθιον ὅμως μέρος παρουσίαζεν ἐπίχωσιν, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς ὁποίας διεκρίνοντο ἤδη τεμάχια σαρκοφάγων καὶ μεσομινωϊκῶν πίθων. Τὸ ἥκιστα ἐνθαρρυντικὸν σύμπτωμα τοῦτο ὑπεδείκνυεν, ὅτι πρόκειται περὶ σπηλαίου χρησιμεύσαντος ὡς νεκροταφεῖον, τὸ ὁποῖον θὰ εἶχεν ἤδη συληθῆ. Ἡ ἐπακολουθήσασα ἀνασκαφὴ ἀπέδειξεν, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ νεκροταφείου ἀναγομένου εἰς τὴν πρωτομινωϊκὴν ἐποχήν, ὅπερ εἶχε χρησιμοποιηθῆ μέχρι τῆς ὑστερομινωϊκῆς τοιαύτης. Τὰ ὀλίγα σημειωθέντα εὑρήματα ἦσαν ἐν τούτοις λίαν σπουδαῖα, διότι ἀπέδειξαν ὅτι ἔχομεν πρὸ ἡμῶν σπήλαιον ἀνάλογον πρὸς τὸ γνωστότατον τοιοῦτο καὶ οὐ μακρὰν κείμενον τοῦ Πύργου. Εὑρέθησαν μερικὰ πρωτομινωϊκὰ ἀγγεῖα, ὅσα διέφυγον τὰς ἀνηλεεῖς συλήσεις καί, ὅπερ τὸ σπουδαιότερον, μερικὰ κοσμήματα, ἅτινα εἶναι πάντα ἐξ ἀργύρου. Ἓν εἶναι συμπαγὴς κυλινδρικὴ ψῆφος, ἕτερον δακτύλιος ἐκ χονδροῦ σύρματος καὶ ἓν ἄλλο εἶναι εὐμέγεθες παχὺ ἔλασμα μετὰ ὀπῶν, ἐξ ἀγνώστου τινὸς σκεύους (Εἰκ. 9 ἄνω). Ἡ ὕπαρξις τῶν ἀργυρῶν κοσμημάτων, ἥτις εἶναι χαρακτηριστικὸν καὶ τοῦ τάφου τοῦ Πύργου, πρὸ παντὸς δὲ τοῦ ὑπ᾽ ἐμοῦ ἀνασκαφέντος θολωτοῦ πρωτομινωϊκοῦ τάφου παρὰ τὸ χωρίον Κράσι Πεδιάδος, (ἴδ. Α.Δ. 1929), ἀποδεικνύει τὴν στενοτάτην ἐπαφὴν τοῦ πρωτομινωϊκοῦ πολιτισμοῦ τῆς βορείας παραλίας τῆς Κρήτης πρὸς τὸν σύγχρονον πολιτισμὸν τῶν Κυκλάδων, ὅπου ἡ ἀφθονία τῶν ἀργυρῶν κοσμημάτων εἶναι ἐκπληκτική. Εἰς τὸ νότιον μέρος τῆς Κρήτης; τὴν πεδιάδα τῆς Μεσαρᾶς, ὁ ἄργυρος εἶναι σχεδὸν τελείως ἄγνωστος κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχήν. Ἐνταῦθα πρυτανεύουσι τὰ χρυσᾶ κοσμήματα καὶ προφανῶς ἔχομεν ἐπαφὴν πρὸς ἄλλο τι ἐκπολιτιστικὸν κέντρον.

Ἐκ τῶν μετεγενεστέρων ταφῶν τῆς ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς τὸ σπήλαιον παρουσίασεν ἀξιόλογον μικρὸν διπλοῦν συμπεπλεγμένον ἀγγεῖον μετὰ γραπτῶν παπυροειδῶν φυτῶν, ἐκ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀνακτορικοῦ ῥυθμοῦ, ἔτι δ' εὐτελῆ γλυπτὸν λίθον μετὰ γραμμικῆς διακοσμήσεως.

ΣΠ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Δωρεαί. Εὐχαρίστως ἀναγράφοντες κατωτέρω τὰ πρὸς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἑταιρείας εἴτε ὑπ' αὐτῶν τῶν συγγραφέων εἴτε ὑπ' ἄλλων φίλων τῆς Ἑταιρείας ἀποσταλέντα κατὰ τὸ ἔτος 1930 βιβλία, καθῆκον ἡμῶν θεωροῦμεν νὰ ἐκφράσωμεν καὶ ἐνταῦθα πρὸς πάντας τοὺς φιλόφρονας δωρητὰς τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

[Εἰς τὸ τέλος τοῦ τίτλου ἑκάστου βιβλίου τίθεται ἐντὸς παρενθέσεως τὸ ὄνομα τοῦ δωρητοῦ. Ὅπου δὲν ὑπάρχει, ὑπονοεῖται ὁ συγγραφεύς.]

1. **Ἀκακίδου, Ἰ. Α.** : Ἡ Καρβάλη Ναζιανζοῦ καὶ ὁ βίος Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Ἐν Ἀθήναις 1928.
2. **Ἀμάντου, Κ.**: Ἀνέκδοτα ἔγγραφα περὶ Ρήγα Βελεστινλῆ. Ἐν Ἀθήναις 1930 (Σύλλ. Ὠφελ. Βιβλίων).
3. **Ἀναστασιάδου, Ἀ. Σ.**: Ἱστορία τῶν μαθηματικῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι. Ἐν Ἀθ. 1929.
4. **Ἀργυροπούλου, Μιχ.**: Μετόπαι τοῦ Παρθενῶνος. (Ἐργασία, ἔτ. 1, τχ. 20, Ἀθ. 24 Μαΐου 1930.)
5. **Ἄσματα.** 50 δημώδη ἄσματα Πελοποννήσου καὶ Κρήτης. Συλλογὴ Ὠδείου Ἀθηνῶν. Ἐν Ἀθ. 1930. (Σύλλογος Ὠφελ. Βιβλίων.)
6. **Association Internationale,** Rome. Roma 1930.
7. **Ἀθανασιάδου, Θ. Δ.**: Ἡμερολόγιον Δράμας. 1930.
8. **Ἀθηναγόρα:** Ἓν ἔγγραφον περὶ τοῦ ἱεροῦ λειψάνου τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος ἀμφιβόλου γνησιότητος. Ἀπ: «Ἅγ. Σπυρίδων.»
9. » Αἱ ἱστορικαὶ μοναὶ τῆς νήσου Χάλκης. Ἐν Κων/πόλει 1921.
10. » Τὸ θράσος τῆς ἀμαθείας. 1923.
11. » Ἤπειρος. Ἀθῆναι 1930. Ἀπ.: «Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαιδεία.»
12. » Ἡ Μητρόπολις Μονεμβασίας. Ἐν Ἀθ. 1930. Ἀπ.: «Θεολογία.»
13. » Ἡ Μητρόπολις Φαναριοφερσάλων διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Ἀθ. 1930.
14. **Beicht** ueber die Hundertjahrfeier 21—25 April 1929 [des] Archaeol. Institut[s] (des D. Reiches). Berlin 1930. (D. Archaeol. Jnstitut des D.Reiches).
15. **Bibliotheca Philologica Classica.** : Bd55, 1928. Leipzig 1929 (Reisland).
16. **Blegen, C. W.** : Zygouries. Cambridge, Mass. 1928 (Amer. School of Class. Stud. at Athens).
17. **Boissonas Fr.** : Le tourisme en Grèce. Genève 1930.
18. **Βορέα Θεοφ.** : Τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Ἑλλάς. Ἐν Ἀθ. 1930.
19. **Bulletin** de la Section historique [de l'] Académie Roumaine. T. 17. : Bucarest 1930 (Βυζαντ. Συνέδριον)
20. **Carpenter, R.** The sculpture of the Nike temple parapet. Cambridge 1929 (Amer. School Class. Stud. at Athens.)

21. **Χατζῆ Ἀντ. Χ.** 1: Καστωλός—Ὠρωπός. 2: Σημασιολογικὰ καὶ ἐτυμολογικά. Ἀθῆναι 1929.
22. » Περὶ τοῦ ἀληθοῦς ἱδρυτοῦ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Ἐν Ἀθ. 1930. Ἀπ.: ΠΑΕ 1929.
23. » Ἡ προϊστορικὴ πρωτεύουσα τῆς Ἄνδρου. Ἀθῆναι 1930. Ἀπ.: «Ἀνδριακὸν Ἡμερολόγιον» 1930.
24. » Σκιπεττάρις—Shkipetar. Ἀπ.: «Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθ.» 5, 1930.
25. **Χρονικά, Κυπριακά.**—Ἔτ. 7, 1930 (Ἡ ἐκδοτ. ἐπιτροπή.)
26. **Coopération Intellectuelle, La—.** Ann. 2, 1930. Paris (Soc. des Nations.)
27. **Corinth**. V. 3, P. 1 [καὶ] V. 4, P. 1—2. Cambridge, Massah. 1929—30. (Amer. School of Class. Stud. at Athens.)
28. **Curry. I. C.**: Climate and migration. Washington 1929. Ἀπ.: «Smithson. Rep» 1929 (Smithson. Instit.)
29. **Dawkins, R. M.**: The sanctuary of Artemis Orthia at Sparta. London 1929 =Suppl. Paper, No 5. (Brit. School at Athens.)
30. **Δελτίον, Ἀρχαιολογικόν—** τοῦ Ὑπουργ. τῶν Ἐκκλησ. καὶ τῆς Δημ. Ἐκπαιδ. T. 11, 1927—28. Ἐν Ἀθ. 1930 (Ὑπουργ. Παιδ.)
31. **Δραγάτση Ἰ. Χ.**: Ἡ ἀπὸ ἓξ καὶ πεντήκοντα ἐτῶν ἐργασία μου μέχρι σήμερον. Ἐν Ἀθήναις 1930.
32. » Τὸ σχολεῖον καὶ ὁ διδάσκαλος τί προσήνεγκον εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα. Ἐν Ἀθήναις 1930.
33. **Drerup E.**: Perioden der klassieke Philologie. Nijmegen 1930.
34. » »: Die Schulaussprache des Griechischen. T. 1: Paderborn 1930.
35. **Ἐπετηρὶς** τοῦ σχολ. ἔτους 1928—1929 (Ριζαρείου Ἐκκλ. Σχολῆς). Ἐν Ἀθήναις 1929 (Ριζάρειος Ἐκκλ. Σχολή).
36. **Εὐριπίδου** τραγῳδίαι ἐκδ. ὑπὸ Γ. Μιστριώτου: Ἑκάβη. Ἐν Ἀθ. 1916—1930. (Οἰκογένεια Γ. Μιστριώτου).
37. **Εὐστρατιάδου, Σωφρονίου**: Συμπλήρωμα ἁγιορειτικῶν καταλόγων Βατοπεδίου καὶ Λαύρας. Paris 1930. (Βυζαντ. Συνέδριον)
38. **Excavations** at Olynthus. P. 2.: Architecture and sculpture by D. M. Robinson. Baltimore 1930 (Robinson).
39. **Galassi, G.**: Roma o Bisanzio-Roma anno VIII [=1930] (Βυζαντ. Συνέδριον.)
40. **Γενναδίου Ἰ.**: Ἡ Καισαριανή. Ἐν Ἀθ. 1930. Ἀπ.: «Ἑλληνισμός» 1930.
41. **Γούδα, Ἀ.**: Βιογραφία Τσουδερῶν ἢ Καλλεργῶν. Ἐν Ἀθ. 1930.
42. **Grégoire, H.**: Histoire et littétature byzantines. Bruxelles 1930.
43. **Hamilton, Commodore.**: Correspondence of—during the greek war of Independence. (London) 1930 (Ἰ. Γεννάδιος.)
44. **Heidenreich, R.**: Ein Schiffsnabel in der Seipȝ. Archaeol. Sammlung (Zur Erinn. Begr. Leipȝ. Winckelmannsf. 13. Dez. 1930.)
45. **Inscriptiones Graecae.** V. 4, Ed. Minor. Berolini 1929 (Πρωσ. Ἀκαδημία).
46. **Καλογεροπούλου, Διον. Π.**: Λόγος ἐπὶ τῇ ἐαρινῇ ἰσημερίᾳ... Ἀπ.: «Πυθαγόρας» 1928.
47. » »: Βιβλιογραφικὴ συμβολὴ εἰς τὰ περὶ Ἀλβανίας 1771—1929 Ἀθ. 1929.
48. » »: Ἡ πρώτη ἐν Ἑλλάδι ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία τοῦ 1848. Ἀθ. 1930.

49. **Καλογεροπούλου, Διον. Π.** : Αἱ μὲ τὴν Ἄνδρον συνδεόμεναι παραδόσεις τῆς Δηλιακῆς λατρείας.'Απ.: «Ἀνδρ. Ἡμερολ.» 1930
50. » » : Ἑπτανησιακὰ σημειώματα. Ἐν Ἀθ. 1930.
51. **Karo, G** : Die Schachtgraeber von Mykenae. Text [καὶ] Tafeln·Muenchen 1930.
52. **Lansdowne,** Marquess of : Catalogue of the celebr. collection of ancient marbles, the propetiy of—. London (1930).
53. **Kriegen, H. N.** :The aborigines of the ancient island of Hispaniola. Washington 1929· Ἀπ. : «Smithson. Rep». 1929 (Smithson. Instit.)
54. **Λουκοπούλου, Δ.** : Ποιμενικὰ τῆς Ρούμελης. Ἐν Ἀθ. 1930. (Σύλλ. Ὠφελ. Βιβλ.)
55. **Marti, I. I.** : Gorodisca Bosporskago carstva k. jugu of Kerci .... Kerc 1928
56. **Μητρῷον** κληροδοτημάτων. Τ. 1 [καὶ] παραρτ. τοῦ Τ. 1. Ἀθῆναι 1930. (Ὑπουργεῖον Παιδείας.)
57. **O' Connor, V. C. Scott** : Islands ot the aegean Archipelago. «Blue Peter» V. 9, No 90, sept. 1929).
58. **Okunev, N.** : Monumenta artis serbicae. 2. Pragae 1930.
59. **Παντελίδου, Χρ. Γ.** : Φωνητικὴ τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου καὶ Ἰκαρίας. Ἀθῆναι 1929.
60. **Πέργαμος.** Μυτιλήνη 1929 (Ἀριστόδημος Σοφιανός).
61. **Persson A. N.** : Schrift und Sprache in Alt—Kreta. Uppsala (1930) (Univers «Arschrift» 1930. Pr. 3).
62. **Φίλιππα Σπ. Ν.** : Φιλογλωσσικὰ μελετήματα. Ἀθῆναι 1928.
63. **Praschniker, C.** : Zur Geschichte des Akroters. Bruenn [χ. ἀ.] 1929.
64. **Προκήρυξις** βραβείων καὶ ἐπάθλων 1930—32 (Ἀκαδημία [ς] Ἀθηνῶν. (Ἀκαδημία Ἀθηνῶν.)
65. **Recherches à Salone.** : T. 1. Copenhague 1928 (Βυζαντ. Συνέδριον.)
66. **Research Studies** of the State College of Washington. V. 1. : Washington 1929 (State College of Washington.)
67. **Redenwaldt, G.** : Neue deutsche Ausgrabungen. Münster in Westfallen 1930 (Archaeol. Jnstitut des D. Reiches.)
68. **Σακελαριάδου, Σπ. Χ.** : Πόλεις καὶ θέσμια Θράκης καὶ Ἰωνίας.Τ. 1: Θράκης. Ἐν Ἀθ. 1929.
69. **Σχοινᾶ, Γ. Κ.** : Γεωγραφικὴ ἐπισκόπησις τῆς Ζακύνθου. Ἀπ. : «Πυθαγόρας» 1929.
70. **Sofiano, A. G.** : Pergame. Athénes 1930.
71. **Spinden, H.** : The population of ancient America. Washington 1929. Ἀπ.: «Smithson. Rep» 1929 (Smithson. Instit.)
72. **Tafrali, O.** : Critica operelor archeologice si istorice. Iasi 1921.
73. **Θεοτόκης, Σπ. Μ.** : Ἀλληγογραφία Ἰ Α. Καποδίστρια—Ἰ Γ. Εὐνάρδου. Τχ. Β΄. Ἐν Ἀθ. 1930 (Σύλλ. Ὠφελ. Βιβλίων.)
74. **Θρακικά.** Ἔτ. Β΄., Τ. 2, Ἀθῆναι 1929 (Θρακικὸν Κέντρον.)
75. **Τσοποτοῦ Δ. Κ.** : Ὁ Παγασιτικὸς Κόλπος καὶ ὁ Βόλος. Ἀθῆναι 1930 (Βυζαντινὸν Συνέδριον).
76. **Valmin. Mattias Natan.** : Ètudes topographiques sur la Messine ancienne. Lund 1930.
77. **Vellay, Ch.** : Les nouveaux aspacts de la question de Troie. Paris 1930.
78. **Wolley, C. S.** : Ur of the Chaldees. More royal tombs. Washigton (1919). Ἀπ. Smithson. Rep· 1929. (Smithson. Jnstit).

79. **Wolters, P.** : Die goldenen Aehren. Ἀπ.: «Festschrift f. J. Loeb».
80. **Ζαβιτσιάνου, Σπ. Κ.** : Περί εὐαισθησίας τοῦ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀνθρώπου. Ἀθῆναι 1930.

Ἀγοραὶ καὶ ἀνταλλαγαί. Εἰσήχθησαν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1930 ἐξ ἀγορᾶς 146 νέοι τόμοι καὶ ἐξ ἀνταλλαγῆς 76.

ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1930

Α΄. Τακτικὴ Συνέλευσις.

Τῇ 2ᾳ Φεβρουαρίου 1930, ἡμέρᾳ Κυριακῇ καὶ ὥρᾳ 5η μ. μ. συνῆλθον οἱ ἑταῖροι εἰς τακτικὴν συνέλευσιν, ἵνα ἐκλέξωσι τό τε Προεδρεῖον τῆς Συνελεύσεως καὶ τὴν πενταμελῆ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ Ἐπιτροπείαν διὰ τὸ ἔτος 1930, ἀκούσωσι δὲ τὴν ἔκθεσιν τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας, περὶ τῶν Οἰκονομικῶν τῆς διαχειρίσεως τοῦ 1929, ὡς καὶ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Γραμματέως τοῦ Συμβουλίου περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ 1929.

Παρῆσαν ἑταῖροι τεσσαράκοντα ἑπτά. Γενομένης φανερᾶς ψηφοφορίας ἐξελέγησαν: Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως ὁ κ. Κωνσταντῖνος Πολυγένης, ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς, Α΄. Γραμματεὺς ὁ κ. Σόλων Θεοδότου καὶ Β΄. Γραμματεὺς ὁ κ. Μιχαὴλ Χριστόπουλος.

Ὁ Γραμματεὺς τῆς συνελεύσεως κ. Σόλων Θεοδότου ἀνέγνωσε τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπείας περὶ τῆς Οἰκονομικῆς διαχειρίσεως κατὰ τὸ ἔτος 1929, ἡ δὲ συνέλευσις ὁμοφώνως ἐνέκρινε τὴν διαχείρισιν ταύτην. Εἶτα διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας ἐξελέγησαν μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας ἐπὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ διὰ τὸ ἔτος 1930 οἱ κ. κ. Ἄγγελος Σταυρόπουλος, Βασίλειος Αἰγινήτης, Μιλτιάδης Πουρῆς, Εὐάγγελος Κρητικὸς καὶ Γεώργιος Παπαϊωάννου.

Διακοπείσης μετὰ ταῦτα τῆς συνεδρίας καὶ ἐπαναληφθείσης τὴν 6½ ὁ Γραμματεὺς τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας κ. Γεώργιος Π. Οἰκονόμος ἀνεκοίνωσε τὴν ὑπ᾿ αὐτοῦ συνταχθεῖσαν ἔκθεσιν περὶ τῶν πεπραγμένων τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1929 μετὰ προβολῶν φωτεινῶν εἰκόνων ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας γενομένων ἀνασκαφῶν.

Β΄. Τακτικὴ Συνέλευσις.

Τῇ 9η Φεβρουαρίου 1930, ἡμέρᾳ Κυριακῇ καὶ ὥρᾳ 10η π. μ. συνῆλθον οἱ ἑταῖροι εἰς δευτέραν τακτικὴν συνέλευσιν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κ. Κ. Πολυγένους καὶ προέβησαν κατὰ τὸ ἄρθρον 10 τοῦ Ὀργανισμοῦ εἰς μυστικὴν διὰ ψηφοδελτίων ἐκλογὴν τοῦ νέου Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας διὰ τὴν τριετίαν 1930-1932. Ἐψήφισαν ἑταῖροι ἑκατὸν ἑβδομήκοντα,

ἐξελέγησαν δὲ μέλη τοῦ Συμβουλίου, διὰ τὴν τριετίαν 1930-1932 οἱ κ. κ. Δ. Παππούλιας διὰ ψήφων 169, Γ. Π. Οἰκονόμος διὰ ψήφων 168, Ἀ. Κεραμόπουλλος διὰ ψήφων 168, Ἀ. Ὀρλάνδος διὰ ψήφων 167, Ἰάκ. Δραγάτσης διὰ ψήφων 166, Θεόφ. Βορέας διὰ ψήφων 165, Νικ. Μπαλάνος διὰ ψήφων 164, Σῖμ. Μενάρδος διὰ ψήφων 163, Σπ. Παγανέλης διὰ ψήφων 163, Γ. Σωτηρίου διὰ ψήφων 163, Σωτ. Κουγέας διὰ ψήφων 162, Μιχ. Βολονάκης διὰ ψήφων 160, Γ. Ν. Βέλτσος διὰ ψήφων 156.

Συμπλήρωσις καὶ καταρτισμὸς τοῦ νέου Διοικ. Συμβουλίου.

Τὸ οὕτως ἐκλεχθὲν ὑπὸ τῶν ἑταίρων νέον Συμβούλιον συνελθὸν τῇ 12ῃ Φεβρουαρίου εἰς συνεδρίαν πρὸς πλήρη καταρτισμὸν αὐτοῦ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 10 τοῦ Ὀργανισμοῦ ἐξέλεξε μέλη τοῦ Συμβουλίου τοὺς κ. κ. Π. Καστριώτην, Ἀντ. Χατζῆν καὶ Ν. Κυπαρίσσην, ἀντιπρόεδρον δὲ τὸν κ. Δ. Π. Παππούλιαν καὶ Γραμματέα τὸν κ. Γ. Π. Οἰκονόμον.

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΞΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1930

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΝ

ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Κύριε Πρόεδρε,

Οἱ ὑπογεγραμμένοι, ἀποτελοῦντες τὴν Ἐξελεγκτικὴν Ἐπιτροπείαν τῆς Ἑταιρείας διὰ τὸ ἔτος 1930 προσκληθέντες διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6 ἀπὸ 20 Φεβρουαρίου ἐ. ἔ. ἐγγράφου τοῦ κ. Προέδρου, ἐπελήφθημεν τοῦ ἐλέγχου τῆς κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1930 οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τῆς Ἑταιρείας, ἐκ τῶν ταμιακῶν καὶ λογιστικῶν βιβλίων τῆς ὁποίας ἐξάγονται τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα:

Α.') Χρηματικόν.

Ταμεῖον.

α') Χρέωσις.

1) Ὑπόλοιπον μετρητῶν εὑρεθὲν ἐν τῷ Ταμείῳ τῇ 31η Δεκεμβρίου 1929 κατὰ τὴν βεβαίωσιν τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας	Δρχ.	67.805.25
2) Εἰσπράξεις ἀπὸ τὰ ἔσοδα Γενικοῦ Προϋπολογισμοῦ	»	714.614.60
3) Ἀναλήψεις ἐκ τῶν ἐν ὄψει καταθέσεων τῆς Ἑταιρείας παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ	»	667.659.10
4) Εἰσπράξεις ἐκ τῆς ἐξοφλήσεως τῶν εἰς τὸ ἄρτιον κληρωθεισῶν18 ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου 5% 1907 (Ἀμύνης)	»	22.844.50
5) Εἰσπράξεις ἐκ τῆς ἐξοφλήσεως τῶν εἰς τὸ ἄρτιον κληρωθεισῶν 562 ὁμολογιῶν Λαχειοφόρου Ἐθνικοῦ Ἀναγκαστικοῦ Δανείου 6.1/2%, 1922 (κληροδ]τος Ἰω. Μαρκοπούλου)	»	55.343.—
6) Εἰσπράξεις ἐκ τῆς ἐξοφλήσεως τῶν εἰς τὸ ἄρτιον κληρωθεισῶν 50 ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου Ἑλληνοβουλγαρικῆς μεταναστεύσεως, 6 %, 1923	»	24.941.40
7) Ἐπιστροφαὶ χρημάτων ἐκ προκαταβολῶν δι' ἀνασκαφάς.	»	15.114.—
Τὸ ὅλον	Δρχ.	1.568.321.85

β') Πίστωσις.

1) Πληρωμαὶ εἰς ἔξοδα Γενικοῦ Προϋπολογισμοῦ . . .	Δρχ.	613.400.20
2) Καταθέσεις ἐν ὄψει παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἑταιρείας	»	602.768.—
3) Καταθέσεις εἰς προσωρινὸν λ)σμὸν παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ προερχόμεναι ἐκ τῆς ἐξοφλήσεως τῶν εἰς τὸ ἄρτιον κληρωθεισῶν 562 ὁμολογιῶν ἐκ τοῦ κληροδοτήματος Ἰ. Μαρκοπούλου (Δάν. 6 ½ %, 1922) .	»	55.343.—
4) Πληρωμαὶ εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν πρὸς ὁλοσχερῆ ἐξόφλησιν τῶν ἀνηκουσῶν τῇ Ἑταιρείᾳ 35 μετοχῶν τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος (τμῆμα Γ')	»	178.430.—
5) Πληρωμαὶ πρὸς ἀγορὰν ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἑταιρείας 150 ὁμολογιῶν τοῦ Δανείου Ἑλληνοβουλγαρικῆς Μεταναστεύσεως. 6 %, 1923	»	56.437.50
6) Προκαταβολαὶ δι' ἀνασκαφὰς ἐπιστραφεῖσαι	»	15.114.—
7) Ὑπόλοιπον μετρητῶν ἐν τῷ Ταμείῳ τῇ 31ῃ Δεκεμβρίου 1930	»	46.829.15
Τὸ ὅλον	Δρχ.	1.568.321.85

Β') Ἔσοδα καὶ Ἔξοδα.

α') Ἔσοδα.

1) Ἀπὸ μερίσματα καὶ τόκους	Δρχ.	504.982.10
2) » μισθώματα	»	18.692.50
3) » ἀντίτιμον δημοσιευμάτων	»	57.535.—
4) » εἰσφορὰς Ἑταίρων	»	3.405.—
5) » συνδρομὴν τοῦ Δημοσίου	»	50.000.—
6) » κεκλεισμένας χρήσεις	»	50.000.—
7) » ἔκτακτα καὶ ἀπρόβλεπτα ἔσοδα	»	30.000.—
Τὸ ὅλον	Δρχ.	714.614.60

β') Ἔξοδα.

1) Εἰς μισθούς, ἐπιδόματα καὶ συντάξεις	Δρχ.	83.040.—
2) » ἔξοδα γραφείων	»	44.856.85
3) » » βιβλιοθήκης	»	66.755.10
4) » ἐπισκευὰς καὶ ἐπιπλώσεις	»	5.893.50
5) » ἀνασκαφὰς	»	116.886.—
6) » δημοσιεύματα	»	189.797.80
Εἰς μεταφορὰν	»	507.229.25

	Ἐκ μεταφορᾶς	Δρχ.	507.229.25
7)	» διδασκαλίαν	»	1.785.—
8)	» ἔξοδα δι᾽ ἀρχαιολογ. σπουδὰς ἐν Ἑσπερίᾳ	»	76.814.—
9)	» διάφορα ἔξοδα	»	25.386.45
10)	» ἔξοδα κεκλεισμένων χρήσεων	»	2.185.50
	Τὸ ὅλον	Δρχ.	613.400.20
	Περίσσευμα ἐσόδων 1930	»	101.214.40
	Σύνολον	Δρχ.	714.614.60

Γ') Γενικὸς Ἰσολογισμός.

Τὸ ἐνεργητικὸν τῆς Ἑταιρείας τῇ 31ῃ Δεκεμβρίου 1930 ἀνήρχετο εἰς . . . . . Δρχ. 2.295.341.95

ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἑξῆς:

1)	Ἀπὸ μετρητὰ ἐν τῷ Ταμείῳ	»	46.829.15
2)	» τὸ μέγαρον τῆς Ἑταιρείας	»	259.863.80
3)	» ἀκίνητα κτήματα	»	17.847.50
4)	» 70 μετοχὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης	»	157.190.25
5)	» 405 ὁμολογίας Ἐθν. Παγ. Δαν. 4 % 1889	»	88.154.25
6)	» 75 ὁμολ. Ἐθν. Δαν. Σιδ)μων Πειραιῶς-Λαρίσης	»	20.193.75
7)	» 120 ὁμολ. Ἐθν. Δαν. 5 %, 1907 (Ἀμύνης)	»	8.860.50
8)	» 135 ὁμολ. Ἐθν. Δαν. 5 %, 1914	»	167.467.65
9)	» 1 ὁμολ. Ἐθν. Δαν. Κεφαλ. μετὰ 1 ἀποδείξ. φρ 140	»	640.—
10)	» 30 ὁμολ. Ἐθν. Πατριωτ. Δανείου	»	25.—
11)	» 25 ὁμολ. Ἐθνικοῦ Προσφυγ. Δαν. 7 %, 1924	»	183.047.50
12)	» 3441 ὁμολ. Ἐθν. Ἀναγκ. Δαν. 6½ %, 1922, κληροδοτήματος Ἰωάν. Μαρκοπούλου	»	276.614.25
13)	» καταθέσεις ἐν ὄψει παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ.	»	251.893.55
14)	» προκαταβολὰς	»	1.932.—
15)	» 180 μετοχὰς τῆς Κτηματικῆς Τραπέζης	»	180.000.—
16)	» 110 » τῆς Ἐκδοτικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος	»	547.943.70
17)	Ἀπὸ 100 ὁμολογίας Δανείου Ἑλληνοβουλγαρικῆς Μεταναστεύσεως 6 % 1923	»	31.496.10
18)	Ἀπὸ καταθέσεις εἰς προσωρινὸν λογαριασμὸν παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ	»	55.343.—
	Τὸ ὅλον	Δρχ.	2.295.341.95

Τὸ δὲ παθητικὸν τῆς Ἑταιρείας τῇ 31 Δεκεμβρίου 1930 ἀνήρχετο εἰς τὸ ποσὸν . . . . . Δρχ. 2.295.341.95

ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ Κεφαλαίου . . . . . Δρχ. 2.295.341.95

Δ') Περιουσία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Ἡ περιουσία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀνήρχετο τῇ 31 Δεκεμβρίου 1930 εἰς . . . . Δρχ. 2.295.341.95

ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἑξῆς :

1) Ἀπὸ	μετρητὰ ἐν τῷ Ταμείῳ	Δρχ.	46.825.15
2) »	τὸ μέγαρον τῆς Ἑταιρείας	»	259.863.80
3) »	ἀκίνητα κτήματα	»	17.847.50
4) »	70 μετοχάς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης	»	157.190.25
5) »	405 ὁμολογίας Ἐθν. Δαν. 4 % 1889	»	88.154.25
6) »	75 ὁμολ. Ἐθν. Δαν. Σιδηροδρόμων Πειραιῶς—Λαρίσης	»	20.193.75
7) »	120 ὁμολ. Ἐθν. Δαν. 5 % 1907 (Ἀμύνης) . .	»	8.860.50
8) »	135 ὁμολ. Ἐθν. Δαν. 5 % 1914	»	167.467.65
9) »	1 ὁμολ. Ἐθν. Δαν. Κεφ. μετὰ μιᾶς ἀποδείξεως φράγκων 140	»	640.—
10) »	30 ὁμολογίας Ἐθν. Πατριωτ. Δαν.	»	25.—
11) »	25 ὁμολ. Ἐθν.Προσφυγ. Δαν. 7 % 1924 . . .	»	183.047.50
12) »	3441 ὁμολ. Ἐθν. Ἀναγκ. Δαν. 6 ½ %, 1922 κληροδοτήματος Ἰωάν. Μαρκοπούλου . . .	»	276.614.25
13) »	καταθέσεις ἐν ὄψει παρὰ τῇ Ἐθν. Τραπέζῃ . .	»	251.893.55
14) »	προκαταβολὰς	»	1.932.—
15) »	180 μετοχὰς Κτηματ. Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος .	»	180.000.00
16) »	110 μετοχὰς τῆς Ἐκδοτ. Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος	»	547.943.70
17) »	100 ὁμολ. Δαν. Ἑλληνοβουλγαρικῆς Μεταναστεύσεως, 6 %,1923	»	31.496.10
18) »	καταθέσεις εἰς προσωρινὸν λογαριασμὸν παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ	»	55.343.—
	Σύνολον	Δρχ.	2.295.341.95

Περαίνουσα τὴν παροῦσαν ἔκθεσιν ἡ Ἐπιτροπεία προτείνει εἰς τὴν Συνέλευσιν, ὅπως ἐγκρίνῃ τὴν προκειμένην διαχείρισιν ὡς ὀρθῶς γενομένην καὶ ἐπικυρώσῃ τόν τε Ἰσολογισμὸν καὶ Ἀπολογισμὸν τοῦ λήξαντος ἔτους 1930.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 25 Φεβρουαρίου 1931.

Ἡ Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπεία

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΑΙΓΙΝΗΤΗΣ
ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΠΟΥΡΗΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΚΡΗΤΙΚΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

ΕΣΟΔΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΔΩΝ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1930

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΣΟΔΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΔΩΝ

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ		Εἶδος ἐσόδων	Προϋπολογισθέντα		Εἰσπραχθέντα		Διαφορά			
Κεφάλ.	Ἄρθρ.						Ἐπὶ πλέον		Ἐπὶ ἔλαττον	
Α′	1	Μερίσματα καὶ τόκοι . . .	485.139	—	501.982	10	19.843	10	—	—
»	2	Μισθώματα	5.100	—	18.692	50	13.592	50	—	—
»	3	Ἀντίτιμον δημοσιευμάτων . .	20.000	—	57.535	—	37.535	—	—	—
Β′	1	Εἰσφοραὶ Ἑταίρων	3.000	—	3.405	—	405	—	—	—
»	2	Συνδρομὴ τοῦ Δημοσίου. . .	50.000	—	50.000	—	—	—	—	—
Γ′	1	Ἔσοδα κεκλεισμένων χρήσεων	50.000	—	50.000	—	—	—	—	—
»	2	Ἐκ δωρεᾶς ἀδελφ. Παπαστράτου δι' ἀνασκαφὰς ἐν Δωδώνῃ	30.000	—	30.000	—	—	—	—	—
»	»	Ἔκτακτα καὶ ἀπρόβλεπτα ἔσοδα.	100	—	—	—	—	—	100	—
»	3	Περισσεύματα παρελθόντων ἐτῶν	107.560	—	—	—	—	—	107.560	—
		Σύνολον . . .	750.899	—	714.614	60	71.375	60	107.660	—

Ἀνάλυσις τοῦ κεφαλαίου Α′. ἄρθρου 3.

Ἀντίτιμον δημοσιευμάτων.

1) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς . . . . Δρ. 37.755.—
2) Εὑρετήριον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος (1883-1887). 1902. . . . . . . » 100.—
3) Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας . . . . » 4.540.—
4) Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεχθείου Ἐπιτροπείας 1853 . . . . » 20.—
5) Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι. 1852, 1855. . . . . » 20.—
6) Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαί. 1860. . . . . » 20.—
7) Εὐθ. Καστόρχη: Ἱστορικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς Ἀρχ. Ἑτ. ἀπὸ 1837-1879. 1879 » 60.—
8) H. G. Lolling: Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐπιγραφικοῦ Μουσείου. 1899 . . » 240.—
9) Π. Καββαδία: Τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν. 1900 . . . . » 450.—
10) Π. Καββαδία: Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας ἀπὸ τοῦ 1837-1900. 1900 . . » 60.—
11) Πρακτικὰ ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου 1905. 1905 . . . . » 60.—
12) Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος· τόμος 1ος. 1906. . . . . » 500.—
13) Π. Καββαδία—Γ. Καβεράου: Ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ 1885-1890. 1906]7 . . . . » 500.—
14) Χρ. Τσούντα: Αἱ προϊστορικαὶ Ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου. 1908. . » 1.500.—
15) Γ. Α. Παπαβασιλείου: Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων. 1910 . . . . . » 200.—
16) Κ. Κουρουνιώτου: Κατάλογος τοῦ Μουσείου Λυκοσούρας. 1911 . . . . . » 200.—
17) Γ. Π. Οἰκονόμου: Ἐπιγραφαὶ τῆς Μακεδονίας. 1915. . . . . . . » 120.—
18) Γ. Κ. Γαρδίκα: Ἀρχαιολογικὰ μελετήματα. 1915 . . . . » 30.—
19) Ἀντ. Κεραμοπούλλου: Τοπογραφία Δελφῶν. 1912-1917 . . . . . . » 90.—
20) Β. Στάη: Τὸ Σούνιον καὶ οἱ ναοὶ Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς. 1920. . . . » 90.—
21) Georgius P. Oeconomus: De Profusionum receptaculis ect. 1921 . . . . » 80.—
22) Ἀντ. Κεραμοπούλλου: Ὁ Ἀποτυμπανισμός. 1923 . . . . » 300.—
23) Ἀπ. Ἀρβανιτοπούλλου: Γραπταὶ στῆλαι Δημητριάδος-Παγασῶν. 1928. . . » 8.400.—
24) Γ. Ε. Μυλωνᾶ: Ἡ Νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι. 1928 . . . . » 1.350.—
25) Ἰω. Γ. Γενναδίου: Ὁ λόρδος Ἔλγιν κλπ. 1930. . . . . » 300.—
26) Βασ. Λεονάρδου: Ἡ Ὀλυμπία. 1901 . . . . » 550.—

Σύνολον. . Δρχ. 57.535.—

ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1930.

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ Κεφάλ.	ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ Ἄρθρ.	Εἶδος ἐξόδων	Προϋπολογισθέντα		Συμπληρωματικαὶ πιστώσεις		Δαπανηθέντα		Διαφορὰ ἐπὶ ἔλαττον	
Α'	1	Μισθοί, ἐπιδόματα καὶ συντάξεις	105.840	—	—	—	83.040	—	22.800	—
»	2	Ἔξοδα γραφείων	35.000	—	17.000	—	44.856	85	7.143	15
»	3	Ἔξοδα βιβλιοθήκης . . .	80.000	—	—	—	66.755	10	13.244	90
»	4	Ἐπισκευαὶ καὶ ἐπιπλώσεις.	20.000	—	—	—	5.893	50	14.106	50
Β'	1	Ἀνασκαφαὶ	190.519	—	—	—	116.886	—	73.633	—
»	2	Δημοσιεύματα	180.000	—	25.000	—	189.797	80	15.202	20
»	3	Διδασκαλία	20.000	—	—	—	1,785	—	18.215	—
Γ'	1	Ἐνίσχυσις εἰς Ἐφόρους καὶ ἐπιμελητὰς ἀρχαιοτήτων πρὸς εὐρυτέρας σπουδὰς ἐν Ἑσπερίᾳ	80.000	—	—	—	76.814	—	3.186	—
»	2	Διάφορα ἔξοδα	20.000	—	10.000	—	25.386	45	4.613	55
»	3	Ἔξοδα κεκλεισμένων χρήσεων	19.540	—	—	—	2.185	50	17.354	50
		Σύνολον	750.899	—	52.000	—	613.400	20	189.498	80

Ἀνάλυσις τοῦ κεφαλαίου Β', ἄρθρου 1.

«Ἀνασκαφαί».

1) Νέας Ἀγχιάλου. . .	Δρ.	10.000.—
2) Θηβῶν	»	4.000.—
3) Χαλανδρίτσης Καλαβρύτων	»	10.000.—
4) Στυμφάλου καὶ Φενεοῦ.	»	4.980.—
5) Δωδώνης	»	40.000.—
6) Νικοπόλεως	»	14.990.—
7) Δίου Μακεδονίας . .	»	10.000.—
8) Σπηλαίου Εἰλειθυίας ἐν Κρήτῃ	»	10.000—
9) Δυτικῆς Μακεδονίας .	»	8.000.—
10) Παραμυθίας	»	4.916.—
Σύνολον	»	116.886.—

Σύγκρισις πραγματοποιηθέντων ἐσόδων καὶ ἐξόδων.

Α' Ἔσοδα . . .	Δρχ.	714.614.60
Β' Ἔξοδα . . .	»	613.400.20
Περίσσευμα	Δρχ.	101.214.40

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1930

Ο ΤΑΜΙΑΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΛΟΓΙΣΤΗΣ
ΠΑΝΑΓ. Γ. ΣΤΡΙΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1930

Α΄ ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ

1. *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς* 1927—1928 (εἰς ἕνα τόμον) . . . . . σώμ. 500
2. *Πρακτικὰ Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας* 1922—24 (εἰς ἕνα τόμον) . . . . » 500
3. » » » 1928 . . . . . » 800
4. *Ἰωάννου Γ. Γενναδίου:* Ὁ Λόρδος Ἔλγιν καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἀθήνας ἰδίως, ἀρχαιολογήσαντες ἐπιδρομεῖς 1440-1837 σώμ. 550

Β΄ ΠΩΛΗΘΕΝΤΑ

1) *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς*

Α΄ περιόδου (1837—1860)

Σειρὰ τευχῶν	*Πωληθέντα τεύχη*	*Τιμὴ τεύχους*		*Εἰσπραχθὲν ποσόν*		*Σειρὰ τευχῶν*	*Πωληθέντα τεύχη*	*Τιμὴ τεύχους*		*Εἰσπραχθὲν ποσόν*	
α΄	1	10	—	10	—	Ἐκ μεταφ.	10	Ἐκ μεταφ.		100	—
β΄	1	10	—	10	—	κζ΄	1	10	—	10	—
γ΄	1	10	—	10	—	κη΄	1	10	—	10	—
δ΄	1	10	—	10	—	κθ΄	2	10	—	20	—
ιθ΄	1	10	—	10	—	ν΄	1	10	—	10	—
κβ΄	1	10	—	10	—	να΄	1	10	—	10	—
κγ΄	1	10	—	10	—	νγ΄	1	10	—	10	—
κδ΄	1	10	—	10	—	νδ΄	1	10	—	10	—
κε΄	1	10	—	10	—	νε΄	1	10	—	10	—
κστ΄	1	10	—	10	—						
Εἰς μεταφ.	10	Εἰς μεταφ.		100	—	Ἄθροισμα.	19	Ἄθροισμα.		190	—

2) *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς*

Β΄ περιόδου (1862—1874)

Σειρὰ τευχῶν	*Πωληθέντα τεύχη*	*Τιμὴ τεύχους*		*Εἰσπραχθὲν ποσόν*		*Σειρὰ τευχῶν*	*Πωληθέντα τεύχη*	*Τιμὴ τεύχους*		*Εἰσπραχθὲν ποσόν*	
α΄	2	10	—	20	—	Ἐκ μεταφ.	18	Ἐκ μεταφ.		180	—
β΄	2	»	—	20	—	ι΄	2	10	»	20	—
γ΄	2	»	—	20	—	ια΄	2	»	»	20	—
δ΄	2	»	—	20	—	ιβ΄	2	»	»	20	—
ε΄	2	»	—	20	—	ιγ΄	3	»	»	90	—
στ΄	2	»	—	20	—	ιδ΄	3	»	»	90	—
ζ΄	2	»	—	20	—	ιε΄	3	»	»	90	—
η΄	2	»	—	20	—	ιστ΄	3	»	»	90	—
θ΄	2	»	—	20	—	ιζ΄	3	»	»	90	—
Εἰς μεταφ.	18	Εἰς μεταφ.		180	—	Ἄθροισμα.	39	Ἄθροισμα.		690	—

3) *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς*

Γ' περιόδου (1883—1923)

Σειρὰ τόμων	*Πωληθέντες τόμοι*	*Τιμὴ τόμου*		*Εἰσπραχθὲν ποσὸν*		*Σειρὰ τόμων*	*Πωληθέντες τόμοι*	*Τιμὴ τόμου*		*Εἰσπραχθὲν ποσὸν*	
1883	1	250	—	250	—	Ἐκ μεταφ.	26	Ἐκ μεταφ.		6.500	—
1884	1	250	—	250	—	1906	1	250	—	250	—
1885	1	250	—	250	—	1907	1	250	—	250	—
1886	1	250	—	250	—	1908	1	250	—	250	—
1887	1	250	—	250	—	1909	1	250	—	250	—
1888	2	250	—	500	—	1910	1	250	—	250	—
1889	1	250	—	250	—	1911	1	250	—	950	—
1890	1	250	—	250	—	1912	1	250	—	250	—
1891	1	250	—	250	—	1913	2	250	—	500	—
1892	1	250	—	250	—	1914	3	250	—	750	—
1893	1	250	—	250	—	1915	4	250	—	1000	—
1894	1	250	—	250	—	1916	4	250	—	1000	—
1895	0	—	—	—	—	1917	4	250	—	1000	—
1896	1	250	—	250	—	1918	4	250	—	1000	—
1897	1	250	—	250	—	1919	4	250	—	1000	—
1898	2	250	—	500	—	1920	4	250	—	1000	—
1899	2	250	—	500	—	1921	2	250	—	500	—
1900	2	250	—	500	—	1922	2	250	—	500	—
1901	1	250	—	250	—	1923	6	250	—	1.500	—
1902	1	250	—	250	—						
1903	1	250	—	250	—						
1904	1	250	—	250	—						
1905	1	250	—	250	—						
Εἰς μεταφ.	26	Εἰς μεταφ.		6.500	—	Ἄθροισμα.	72	Ἄθροισμα.		18.000	—

4) *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς*

Δ' περιόδου (1924 κέ.)

						Ἐκ μεταφ.	18	Ἐκ μεταφ.		3.875	—
1924	2	125	—	250	—	1925—26	54	250	—	13.500	—
»	13	250	—	3.250	—	1927—28	2	125	—	250	—
1925—26	3	125	—	375	—	»	5	250	—	1.250	—
Εἰς μεταφ.	18	Εἰς μεταφ.		3.875	—	Ἄθροισμα.	79	Ἄθροισμα.		18.875	—

5) *Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας*

Α' περιόδου (1837—1848/9)

		Τεύχη	*Δραχ.*
1	Πρακτικὰ τῆς Ι' Γενικῆς συνεδριάσεως (1841/42)	1	10
2	Πρακτικὰ τῆς ΙΒ' Γενικῆς συνεδρίας (1847/48)	1	10
3	Πρακτικὰ τῆς ΙΓ' Γενικῆς συνεδρίας	1	10
	Ἄθροισμα . .	3	30

6) *Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας*

Β' περιόδου (1858/9—1869/70)

				Τεύχη	Δραχ.
1	Συνοπτικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας (1858/59)			1	10
2	Γενικαὶ συνελεύσεις τῶν Ἑταίρων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας :				
Σειρὰ	*Τεύχη*	*Δραχ.*	*Σειρὰ*		
			Ἐκ μεταφορᾶς	5	50
1859/60	1	10	1865/66	1	10
1860/61	1	10	1866/67	1	10
1861/62	1	10	1867/68	1	10
1862/63	1	10	1868/69	1	10
1863/64	1	10	1869/70	1	10
Εἰς μεταφοράν . .	5	50	Ἄθροισμα . .	11	110

7) *Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας*

Γ' περιόδου (1870/71 κέ)

			Ἐκ μεταφορᾶς	24	1200
1871/72	1	50	1896	1	50
1872/73	1	50	1897	1	50
1873/74	1	50	1898	1	50
1874/75	1	50	1899	2	100
1875/76	1	50	1900	1	50
1877	1	50	1901	1	50
1878	1	50	1902	1	50
1879	1	50	1907	1	50
1880	1	50	1908	1	50
1881	1	50	1909	1	50
1882	1	50	1910	1	50
1883	1	50	1911	1	50
1884	1	50	1912	2	100
1885	1	50	1913	3	150
1886	1	50	1914	2	100
1887	1	50	1915	3	150
1888	1	50	1916/19	2	100
1889	1	50	1920	2	100
1890	1	50	1921	2	100
1891	1	50	1922/24	8	400
1892	1	50	1925/26	10	500
1893	1	50	1927	4	200
1894	1	50	1928	13	650
1895	1	50			
Εἰς μεταφοράν . .	24	1200	Ἄθροισμα . . .	88	4.400

8) Διάφορα δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας

Αὔξων ἀριθμός	Ἐπιγραφαὶ δημοσιευμάτων	Πωληθέντα Σώματα	Τιμὴ σώματος		Εἰσπραχθὲν ποσὸν	
1	Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι, ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συλλόγου. Φυλλάδιον 2ον 1852.	1	10	—	10	—
2	Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεχθείου ἐπιτροπείας ἢ ἀναγραφὴ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου. 1853.	2	10	—	20	—
3	Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συλλόγου. Φυλλάδιον 3ον 1855.	1	10		10	
4	Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαί, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι. Φυλλάδιον α'. 1860.	2	10	—	20	—
5	Εὐθ. Καστόρχη. Ἱστορικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς τὸ 1837 μέχρι τοῦ 1879 τελευτῶντος. 1879	2	30	—	60	—
6	H. G. Solling: Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου: Τόμος 1ος. 1899	2	120	—	240	—
7	Π. Καββαδία: Τὸ Ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν. 1900	3	150	—	450	—
8	Π. Καββαδία: Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τοῦ 1837—1900. 1900	2	30	—	60	—
9	Βασ. Λεονάρδου: Ἡ Ὀλυμπία. 1901.	11	50	—	550	—
10	Εὑρετήριον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος ὑπὸ Ἀ. Λαμπροπούλου. Τόμος 1ος. (1883-1887). 1902 . . .	2	50	—	100	—
11	Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου 1905. 1905	1	60		60	
12	Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος. Τόμος 1ος 1906	2	250	—	500	—
13	Π. Καββαδία καὶ Γ. Καβεράου: Ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ 1885-1890. 1906/7	1	500		500	
	Εἰς μεταφοράν . . .	32			2.580	—

Αὔξων ἀριθμός	Ἐπιγραφαὶ δημοσιευμάτων	Πωληθέντα σώματα	Τιμὴ σώματος		Εἰσπραχθὲν ποσὸν	
	Ἐκ μεταφορᾶς.	32		—	2.580	—
14	Χρ. Τσούντα: Αἱ προϊστορικαὶ Ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου. 1908.	3	500	—	1.500	—
15	Γ. Ἀ. Παπαβασιλείου: Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων μετὰ παραρτήματος Εὐβοϊκῶν ἐπιγραφῶν. 1910.	2	100	—	200	—
16	Κ. Κουρουνιώτου: Κατάλογος τοῦ Μουσείου Λυκοσούρας. 1911	5	40	—	200	—
17	Γ. Π. Οἰκονόμου: Ἐπιγραφαὶ τῆς Μακεδονίας. 1915	3	40	—	120	—
18	Γ. Π. Γαρδίκα: Ἀρχαιολογικὰ μελετήματα. 1915	3	10	—	30	—
19	Ἀντωνίου Κεραμοπούλλου: Τοπογραφία Δελφῶν. 1912—1917	3	30	—	90	—
20	Β. Στάη : Τὸ Σούνιον καὶ οἱ ναοὶ Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς. 1920 . . .	3	30	—	90	—
21	Geoorgius P. Oeconomus: De profusionum receptaculis ect. 1921 . .	2	40	—	80	—
22	Ἀντ. Κεραμοπούλλου: Ὁ ἀποτυμπανισμός, συμβολὴ ἀρχαιολογικὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου καὶ τὴν Λαογραφίαν. 1923 . . .	6	50	—	300	—
23	Ἀποστόλου Ἀρβανιτοπούλου: Γραπταὶ στῆλαι Δημητριάδος-Παγασῶν. 1928.	7	1.200	—	8.400	—
24	Γ. Ε. Μυλωνᾶ: Ἡ Νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι. 1928	9	150	—	1,350	—
25	Ἰωάν. Γ. Γενναδίου: Ὁ Λόρδος Ἔλγιν καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἀθήνας ἰδίως ἀρχαιολογήσαντες ἐπιδρομεῖς 1440-1837. 1930.	2	150	—	300	—
	Ἄθροισμα	80			15.240	—

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ

1) Ἀρχαιολ. Ἐφημερὶς	Α' Περιόδου	(1837—1860)	Δρ.	190.—	
2) » »	Β' »	(1862—1874)	»	690.—	
3) » »	Γ' »	(1883—1923)	»	18,000.—	
4) » »	Δ' »	(1924—κέ)	»	18.875.—	37,755.—
5) Πρακτικὰ Ἀρχ. Ἑταιρ.	Α' »	(1837—1848/9)	»	30.—	
6) » » »	Β' »	(1858/59—1869/70)	»	110.—	
7) » » »	Γ' »	(1870/71 κέ)		4.400.—	4.540.—
8) Διάφορα δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας					15.240.—
				Σύνολον Δρ.	57.535.—

Γ'. ΔΙΑΝΕΜΗΘΕΝΤΑ

α') Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς.

Σειρὰ ἐτῶν	Ἀριθ. τόμων	Σειρὰ ἐτῶν	Ἀριθ. τόμων	Σειρὰ ἐτῶν	Ἀριθ. τόμων	Σειρὰ ἐτῶν	Ἀριθ. τόμων	Σειρὰ ἐτῶν	Ἀριθ. τόμων
		Ἐκ μεταφ.	2	Ἐκ μεταφ.	4	Ἐκ μεταφ.	6	Ἐκ μεταφ.	128
1915	1	1917	1	1919	1	1921	1	1927/28	122
1916	1	1918	1	1920	1	1925/26	121		
Εἰς μεταφ.	2	Εἰς μεταφ.	4	Εἰς μεταφ.	6	Εἰς μεταφ.	128	Ἄθροισμα.	250

β') Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας

		Ἐκ μεταφ.	2	Ἐκ μεταφ.	4	Ἐκ μεταφ.	6	Ἐκ μεταφ.	132
1889	1	1892	1	1894	1	1922/24	124	1927	2
1899	1	1893	1	1924	1	1925/26	2	1928	123
Εἰς μεταφ.	2	Εἰς μεταφ.	4	Εἰς μεταφ.	6	Εἰς μεταφ.	132	Ἄθροισμα.	257

γ') Διάφορα δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας

Αὔξων ἀριθμός	Ἐπιγραφὴ συγγράμματος	Ἐξαχθέντες τόμοι
1	Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος τόμος Α'. 1926	1
2	Georgius P. Œconomus. De profusionum receptaculis, etc 1921 .	1
3	Α. Κεραμοπούλλου· Ὁ ἀποτυμπανισμός, συμβολὴ ἀρχαιολογικὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου καὶ τὴν λαογραφίαν. 1923.	1
4	Ἰωάννου Γ. Γενναδίου. Ὁ Λόρδος Ἔλγιν καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἀθήνας ἰδίως ἀρχαιολογήσαντες ἐπιδρομεῖς 1440—1837.1930	86
	Ἄθροισμα. . . .	89

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1930.

Ο ΛΟΓΙΣΤΗΣ

ΠΑΝΑΓ. ΣΤΡΙΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
(1837 - 1932)

Δραχμαί

1. *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς* 1837-1930 (ΑΕ 1-69 : πβ. πινάκιον παρὰ ⟨Β. Λεονάρδῳ⟩, Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος λεύκωμα, σ. 1-3). Σχῆμα 4ον.

(Περίοδος Α΄): τόμος 1-16 (1837-1860).

1837-1843: τεύχη α΄-ιβ΄, ιγ΄ (καὶ ιδ΄), ιε΄ (τεῦχος ιϜ΄ ἴδιον δὲν ἐξεδόθη), ιζ΄-κθ΄· 1852-1860: τεύχη λ΄-νε΄· πωλοῦνται τάδε τὰ τεύχη: α΄, β΄, γ΄, δ΄, ιθ΄, κβ΄-κθ΄, ν΄, να΄, νγ΄, -νε΄· ἕκαστον τεῦχος . . . . 10.—

Περίοδος Β΄: τόμος 17-21 (1862-1874).

1862: τεύχη α΄-ιβ΄ (τὰ τεύχη θ΄-ιβ΄ ἐξεδόθησαν τῷ 1863)· ἕκαστον τεῦχος. 10.—
1869: τεῦχος ιγ΄· 1870: τεῦχος ιδ΄· 1872: τεύχη ιε΄ καὶ ιϜ΄ (τὸ ιϜ΄ ἐξεδόθη τῷ 1873)· 1874: τεῦχος ιζ΄· ἕκαστον τεῦχος . . . . 30.—

Περίοδος Γ΄: τόμος 22-62 (1883-1923).

1883-1923: εἷς τόμος κατ᾽ ἔτος, ἐκ τεσσάρων τευχῶν συγκείμενος· ἕκαστος τόμος . . . . 250.—

Περίοδος Δ΄: τόμος 63 κέ. (1924 κέ.).

1924, 1925-1926 (εἰς ἕνα τόμον), 1927-1928 (εἰς ἕνα τόμον), 1929, 1930 (ὑπὸ ἐκτύπωσιν)· εἷς τόμος κατ᾽ ἔτος μετὰ μονοστήλου κειμένου· ἕκαστος τόμος . . . . 250.—

2. *Εὑρετήριον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῆς τρίτης περιόδου* ὑπὸ ***Ἀλεξάνδρου Λαμπροπούλου***· τόμος 1ος: 1883-1887. Σχῆμα 4ον, σελίδες η΄ + στῆλαι 550. 1902 . . . . 50.—

3. *Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας* 1837-1930 (ΠΑΕ 1-85 : πβ. πινάκιον ἐν ΠΑΕ 1921, σ. 77-79). . . . .

(Περίοδος Α΄): τόμος 1-13 (1837-1848/9).

1-3 (1837, 1837/8, 1838/9): Σύνοψις τῶν πρακτικῶν ⟨τῆς Α΄ —Γ΄ συνεδριάσεως⟩ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν. ⟨Ἔκδοσις 1η⟩. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελ. 93. 1840. (Δὲν πωλεῖται). —

4 (1839/40): Πρακτικὰ τῆς Δ΄ συνεδριάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. ⟨Ἔκδοσις 1η⟩. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 77. 1840. (Δὲν πωλεῖται) . . . . —

5 (1840/41): Πρακτικὰ τῆς Ε΄ Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. ⟨Ἔκδοσις 1η⟩. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 87. 1841. (Δὲν πωλεῖται). . . . . —

6 (1841/42): Πρακτικὰ τῆς Ζ΄ (γράφε: Ϝ΄) Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. ⟨Ἔκδοσις 1η⟩. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 31. 1842 . . . . 10.—

7-11 (1842/3-1846/7): Δὲν ἐξετυπώθησαν ἰδιαιτέρως. . . . . —

1-11 (1837-1846/7): Σύνοψις τῶν πρακτικῶν ⟨τῆς Α΄—ΙΑ΄ Γενικῆς συνεδριάσεως⟩ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν. Ἔκδοσις 2α. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 325, πίναξ 1. 1846

(-1847). Δὲν πωλεῖται . . . . —

12 (1847/48): Πρακτικὰ τῆς ΙΒ' Γενικῆς συνεδρίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 31. 1848 . . . . 10.—

13 (1848/49): Πρακτικὰ τῆς ΙΓ' Γενικῆς συνεδρίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 37. 1849 . . . . 10—

(Περίοδος Β'): τόμος 14-25 (1858/9-1869/70):

14 (1858/9): Συνοπτικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Σχῆμα 8ον, σελίδες α'+43. 1859 . . . . 10.—

15-25 (1859/60-1869/70): Γενικαὶ συνελεύσεις τῶν ἑταίρων τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας· 1859/60, 1860/1, 1861/2, 1862/3 (ἐξεδόθη τῷ 1864). 1863/4, 1864/5 (δὲν πωλεῖται), 1865/6, 1866/7, 1867/8, 1868/9, 1869/70. Σχῆμα 8ον· ἕκαστον τεῦχος . . . . 10.—

(Περίοδος Γ'): τόμος 26 κέ. (1870/71 κέ.).

26-74 (1870/71-1919): Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας 1870/71 (δὲν πωλεῖται),1871/2, 1872/3, 1873/4, 1874/5,1876, 1877 κέ.—1902, 1903 κέ.—1919 (δὲν πωλοῦνται), 1907 κέ.—1915, 1916—1919 (εἰς ἕνα τόμον). Σχῆμα 8ον· ἕκαστος τόμος . . . . 50.—

75-85 (1920-1930): Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας 1920, 1921, 1922—1924 (εἰς ἕνα τόμον), 1925—1926 (εἰς ἕνα τόμον), 1927, 1928, 1929, 1930. Σχῆμα 8ον· ἕκαστος τόμος . . . . 50.—

3Α. *Ὀργανισμὸς τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας*. (Τεῦχος 1ον), σχῆμα 16ον, σελίδες 16. 1848. (Τεῦχος 2ον), σχῆμα 16ον, σελίδες 8. 1876. (Τεῦχος 3ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 24. 1894. (Τεῦχος 4ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 48, 1896. (Τεῦχος 5ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 24. 1899. (Τεῦχος 6ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 41. 1912. (Δὲν πωλοῦνται) . . . , —

4. *Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι*, ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου. Φυλλάδιον 1ον: 1851 (σελίδες 12, πίνακες 15· δὲν πωλεῖται), 2ον: 1852 (σελίδες ια'+22+5, πίνακες 8), 3ον: 1855 (σελίδες 60, πίνακες 4). Σχῆμα 4ον· τὸ φυλλάδιον ἑκάτερον . . . . . . 10.—

5. *Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεχθείου ἐπιτροπείας* ἢ ἀναγραφὴ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου, γενομένη κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου. Σχῆμα 4ον, σελίδες 21, πίνακες 8. 1853 . . . . 15.—

6. *Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαί*, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι· φυλλάδιον α' (ἄλλο δὲν ἐξεδόθη). Σχῆμα 4ον, σελίδες β'+34, πίνακες 9. 1860. . . . 10.—

7. ***Εὐθύμιος Καστόρχης***· *Ἱστορικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς τῷ 1837 μέχρι τοῦ 1879 τελευτῶντος*. Σχῆμα 8ον, σελίδες F'+130. 1879 . . . , , . 30.—

7Α. *Κατάλογος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας*. Τεῦχος 1ον, σχῆμα 8ον, σελίδες 124, 1897. Τεῦχος 2ον, σχῆμα 8ον, σελίδες 126. 1906. (Δὲν πωλοῦνται). —

8. **H. G. Lolling**· *Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐπιγραφικοῦ μουσείου*· τόμος 1ος: Ἐπιγραφαὶ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως, τεῦχος α': Ἀρχαϊκαὶ ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαί. Σχῆμα 4ον, σελ. η'+στῆλαι 152+η', πίναξ 1. 1899. 120.—

9. **Π. Καββαδίας**· *Τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 304, εἰκόνες 9, πίνακες 10, ὧν εἷς τοπογραφικός. 1900 . . . . 150.—
10. **Π. Καββαδίας**· *Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1837 ἱδρύσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ 1900.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 115. 1900 . . . 30.—
10Α. ⟨**Βαλέριος Στάης**⟩· *Τὰ εὑρήματα τοῦ ναυαγίου τῶν Ἀντικυθήρων·* (ἐκ τῆς ΑΕ 1902: στήλη 145-173/4), εἰκόν. 21, πίνακες 8 (παρένθετοι)+11. 50.—
11. Comptes rendus du congrès international d'archéologie, 1ère session: Athènes 1905. Σχῆμα 8ον, σελίδες 400, μετ' εἰκόνων. 1905 . . . 60.—
12. *Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος*· τόμος 1ος: Γλυπτὰ ἐκ τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως (συντάκται: **Καββαδίας, Καστριώτης, Κουρουνιώτης**, Lechat, **Λεονάρδος**, Schrader, Schroeder, **Στάης, Σωτηριάδης**, Wolters). Σχῆμα 4ον, σελ. β'+στῆλαι 118, πίνακες 36 (ἀριθ. 1-33). 1906 . . 250.—
13. **P. Kavvadias+G. Kawerau**· Die Ausgrabung der Akropolis vom Jahre 1885 bis zum Jahre 1890.— **Π. Καββαδίας + Γ. Καβεράου**· *Ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ 1885 μέχρι τοῦ 1890.* Ἑλληνιστὶ καὶ γερμανιστί. Σχῆμα φύλλου, στῆλαι 150+σελίδες 2, εἰκόνες 14, πίνακες 13. 1906/7 . . . . 500.—
14. **Χρῖστος Τσούντας**· *Αἱ προϊστορικαὶ ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου.* Σχῆμα 4ον, στῆλαι ιΓ'+432, εἰκόνες 312, πίνακες 47. 1908 . . . 500.—
15. **Γεώργιος Α. Παπαβασιλείου**· *Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων μετὰ παραρτήματος Εὐβοϊκῶν ἐπιγραφῶν.* Σχῆμα 4ον, στῆλαι β'+108, εἰκόνες 53, πίνακες 21. 1910 . . . . 100.—
16. **Κωνσταντῖνος Κουρουνιώτης**· *Κατάλογος τοῦ μουσείου Λυκοσούρας.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 72, εἰκόνες 74. 1911 . . . . 40.—
16Α. ⟨**Βασίλειος Λεονάρδος**⟩· *Ἀρχαιολογικῆς ἐφημερίδος λεύκωμα.* Σχῆμα 4ον, σελίδες 8. 1912. (Δὲν πωλεῖται) . . . . —
17. **Γεώργιος Π. Οἰκονόμος**· *Ἐπιγραφαὶ τῆς Μακεδονίας*· τεῦχος 1ον. Σχῆμα 4ον, σελίδες 40, εἰκόνες 29. 1915 . . . . 40.—
18. **Γεώργιος Κ. Γαρδίκας**· *Μελετήματα ἀρχαιολογικά.* Σχ. 8ον, σελ. 48. 1915. 10.—
19. **Ἀντώνιος Δ. Κεραμόπουλλος**· *Τοπογραφία τῶν Δελφῶν*· τεῦχος 1ον. Σχῆμα 8ον, σελίδες 113, εἰκόνες (παρένθετοι) 11, πίνακες 3. 1912—1917 . . 30.—
20. **Βαλέριος Στάης**· *Τὸ Σούνιον καὶ οἱ ναοὶ Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 55, εἰκόνες 14, πίνακες 5. 1920 . . . . 30.—
21. **Georgius P. Oeconomus**· De profusionum receptaculissepul cralibus inde ab antiquissimis temporibus usque ad nostram fere aetatem usitatis. Σχῆμα 8ον, σελίδες 63, εἰκόνες 17. 1921 . . . . 40.—
22. **Ἀντώνιος Δ. Κεραμόπουλλος**· *Ὁ ἀποτυμπανισμός,* συμβολὴ ἀρχαιολογικὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ποινικοῦ δικαίου καὶ τὴν λαογραφίαν. Σχῆμα 8ον, σελίδες 144, εἰκόνες 21, ὧν 7 παρένθετοι. 1923 . . . . 50.—
23. **Ἀπόστολος Σ. Ἀρβανιτόπουλος**· *Γραπταὶ στῆλαι Δημητριάδος—Παγασῶν.* Σχῆμα 2ον, σελίδες 179, εἰκόνες 203, πίνακες παρένθετοι 7, πίνακες ἐν τέλει ἔγχρωμοι 10. 1928 . . . . 1200.—
24. **Γεώργιος Ε. Μυλωνᾶς**· *Ἡ νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 174, εἰκόνες 86, πίνακες 2, γεωγραφικοὶ χάρται 3. 1928 . . . . 150.—

25. *Ἰωάννης Γ. Γεννάδιος*· Ὁ Λόρδος Ἔλγιν καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἀθήνας ἰδίως ἀρχαιολογήσαντες ἐπιδρομεῖς 1440-1837. Σχῆμα 8ον, σελίδες κF'+257, πίνακες 5. 1930 . . . . 150.—
26. *Ἰωσὴφ Χατζιδάκης*· Ἱστορία τοῦ Κρητικοῦ μουσείου καὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν ἐν Κρήτῃ. Σχῆμα 8ον, σελίδες 74. 1931. . . . . . 40.—

Ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας πωλοῦνται καὶ τὰ ἑξῆς συγγράμματα:

1. *Βασιλείου Λεονάρδου:* Ἡ Ὀλυμπία. Σχῆμα 8ον, σελ. 352, πίν. 2. 1901. Δρ. 50.—
2. *Ἀντωνίου Δ. Κεραμοπούλλου:* Θηβαϊκὰ (=Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον 1917). Σχῆμα 4ον, σελίδες 503, εἰκόνες 212, πίναξ 1 . . . . Λίρ. ἀγγλ. 6.—

Αἱ ἀνωτέρω τιμαὶ τῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἑταιρείας ἰσχύουσι διὰ τὴν πώλησιν αὐτῶν ἐν τῷ μεγάρῳ αὐτῆς (λεωφόρος Πανεπιστημίου 20). Περὶ δὲ τῆς ἐκτὸς τοῦ μεγάρου τῆς Ἑταιρείας ἀποστολῆς τῶν ἀγοραζομένων παρακαλοῦνται νὰ φροντίζωσιν οἱ ἐνδιαφερόμενοι.

Ἐξεδόθη ὁ παρὼν (85ος) τόμος τῇ 28.3.32

